

ANTON PAVLOVİÇ ÇEXOV

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

“AVRASİYA PRESS”
BAKİ-2006

Bu kitab "A.P.Çexov. Seçilmiş əsərləri. Üç cildə.III cild." (Bakı, Azərənəşr, 1988) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

891.722-dc22

AZE

Anton Pavloviç Çexov. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Avrasiya press", 2006, 320 səh.

Rus realist nəsrinin görkəmli nümayəndəsi A.P.Çexov "Qızıl əsr" adlanan XIX əsrin ədəbi simaları arasında xüsusi yeri olan yazıçılardan biridir.

Bu kitaba ədibin "İvanov", "Qağayı", "Vanya dayı", "Üç bacı", "Albalı bağı" və "Ayı" pyesləri daxil edilmişdir.

ISBN10 9952-421-69-7

ISBN13 978-9952-421-69-9

© AVRASIYA PRESS, 2006

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

“Azərbaycan dilində latın qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında”

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

ÖN SÖZ

Anton Pavloviç Çexov bədii yaradıcılığına tələbələr illərindən başlamış “Antoşa Çexonte”, “Anton Ç.” imzaları ilə müxtəlif dövri mətbuatda kiçik yumoristik hekayələr, səhnəciklər dərc etdirmişdir. Universiteti qurtardığı ildə (1884) onun “Melpomenanın nağılları” adlı ilk hekayələr kitabı oxuculara çatdırılmışdı. Daha sonra ədibin “Rəngarəng hekayələr” (1886), “Ala-qaranlıq”, “Günahsız nitqlər” (1887) kimi hekayələr kitabı işıq üzü görmüşdü. Lakin o, “kəbinli arvadını” – həkimliyini də unutmur, müxtəlif xəstələrin və xəstəliklərin müalicəsi ilə yanaşı, “Rusiyada həkimlik sənəti” adlı elmi əsər yazmaq haqqında fikirləşir. Onu narahat edən, gələcək taleyini bütövlükdə yenidən qurmağa sövq, bəlkə də məcbur edən başqa bir xəstə var idi ki, bu xəstə də cəmiyyət idi. A.P.Çexov konkret xəstələrin və xəstəliklərin həkimliyindən cəmiyyətin həkimliyinə – yazıçılığa keçir.

1886-cı ildə hələ çoxlarının tanımadığı gənc yazıçıya dövrün məşhur sənətkarlarından biri sayılan D.V.Qriqoroviçdən məktub gəlir: “Sizin əsl istedadınız var – sizi yeni ədəbiyyatçılar nəslinin dəstəsindən uzaqlara çıxaran istedadınız”. D.V.Qriqoroviçin səmimi qayğı və sevgiyə dolu məktubu onda özünə, sözünə, qələminə, istedadına inam oyatdı. Hələ şöhrətinin bütün Rusiyaya, eləcə də dünyanın bir çox ölkələrinə yayıldığı dövrdə də Anton Pavloviç özünün bu şöhrətinə skeptik yanaşırdı, vicdanı ona əzab verirdi: layiq olmadığını alan və bunu dərk edən adamlar kimi utanır, əzab çəkirdi. Şübhələr, gümanlar, daxilindəki iki mənin – həkimliklə yazıçılığın mübarizəsi onu rahat buraxmırdı, istər-istəməz yaşanmış ömürdən və yaşanacaq ömrə mənəvi haqq qazanmaq üçün cavabsız bir sualla cavab axtarmaq lazım gəlirdi: “Vacib məsələlərə necə cavab verməli olduğumu bilmədiyim halda, mən oxucuları aldatmıram ki?!” Amma D.V.Qriqoroviçin məktubu az da olsa, onda özünə qarşı inam, daha çox isə hörmət oyatdı. O, cavab məktubunda yazırdı: “Əgər məndə hörmətə layiq istedad varsa, sizin təmiz qəlbinizə and içirəm ki, indiye qədər mən bu istədədə hörmət etməmişəm...”

Onun özünə hörməti imzasına münasibətdən başlayır. A.S.Puşkin, N.V.Qoqol, L.N.Tolstoy hələ sağlıqlarında özlərinin sənətkar kimi böyüklüklerini bildikləri və dəfələrlə etiraf etdikləri halda, A.P.Çexovda inamsızlıq, hətta D.V.Qriqoroviçin məktubundan sonra da qalmışdı. 1888-ci ildə isə Puşkin mükafatı alması münasibətilə nə qədər sevinse də ironiya ilə deyirdi: “...Bunu yəqin xərcəng tutmağıma görə veriblər”. “2-ci və 3-cü dərəcəli qəzet belletristləri mənə heykəl qoymalıdırlar və ya ən

azı mənə gümüş portsiqar hədiyyə verməlidirlər; mən onlar üçün qalın jurnallara, şöhrətə və möhtərəm insanların ürəklərinə yol açdım. Hələlik, bu, mənim yeganə xidmətimdir, hər halda mən nə yazmışamsa, mükafata layiq görülübse, insanların yaddaşında heç on il də qalmayacaq”. Lakin A.P.Çexovun ən böyük etirafları məktublarındakı, söhbətlərindəki bəzən ciddi, bəzən də ironik fikirləri yox, yazdıqları və həyatının mənasını yazmaqda görməsidir: “Bilirsiniz, işləmək lazımdır... yorulmadan... bütün ömür boyu”.

A.P.Çexovun təvazökarlığında gizlədə bilmədiyi qeyri-adiliyi bir də onda idi ki, hətta həkim kimi ömrün tükəndiyini bilə-bilə ruhdan düşmürdü, yaşadığı qədər də yaşayacağına inananlar kimi yazıb-yaradırdı, fəaliyyət göstərirdi. Yer alır, mülk tikdirir, əsərlərini çapa hazırlayır, pyeslərinin tamaşasında yaxından iştirak edir, 1900-cü ildə Akademiyaya üzv seçilir, 1901-ci ildə pyeslərindəki əsas qadın qəhrəmanların səhnə yaradıcısı O.L.Knipperlə evlənir, 1902-ci ildə N.Nikolayın əmri ilə A.M.Qorkinin Akademiyanın fəxri üzvlüyündən çıxarılmasına etiraz kimi, Korolenko ilə fəxri akademiklikdən imtina edir.

1904-cü ildə A.P.Çexov müalicə məqsədi ilə Almaniyanın Baden-veyler şəhərinə gedir. İyun ayının 2-də onun vəziyyəti pisləşir. O.L.Knipper-Çexova ərinin son anını belə təsvir edir: “Həkim gəldi, xəstəyə şampan verməyi tapşırırdı. Anton Pavloviç dikəlib oturdu... Sonra qədəhi götürüb mənə sarı döndü və heyrətamiz təbəssümü ilə gülümsəyib dedi: “Çoxdandır ki, mən şampan içməmişəm...” Şampanı axıra qədər rahatca içdi, sakitcə sol böyrü üstə uzanıb həmişəlik susdu...” A.P.Çexovun simasında elə bir insan, şəxsiyyət, sənətkar öldü ki, “belə insan haqqında fikirləşmək xoşdur, həmin andaca sənin həyatına yüngüllük gəlir, sənin həyatın yenidən aydın mənə qazanır” (A.M.Qorki).

İnsan kədərinə şərək olmaq, xahişi, minnəti cavabsız qoymamaq A.P.Çexovun həyat prinsipi idi. Müasirlərinin xatirələrindən məlum olur ki, görkəmli sənətkar kiminsə uğursuzluğu, kiminsə çatışmamazlığı haqqında eşidəndə, özünə borc bilirmiş soruşsun: “Kömək etmək olmazmı?” Ailəsini zorla saxlayandan maddi köməklik gözləmək müşkül məsələ idi. Həkim, insan A.P.Çexovu köməyə imkanı olan, gücü çatan bir sahəyə – yazıçılığa sövq edən bəlkə də elə bu sualın göynərtisi, cavab gözləyənlərin həsrəti, nisgili, xiffəti olmuşdur.

M.Qorki qələm dostuna məktublarının birində əsərlərinin onda oyatdığı təəssüratı nəzərdə tutaraq yazmışdı: “Sizin kitablar mənə nə qədər gözəl anlar bəxş ediblər, mənə nə qədər ağladılar”. Və ya “Vanya dayı” pyesinin tamaşasından sonra yazırdı: “Tamaşaçıları da ağlayırdı, aktyorları da”. Nə üçün? Məgər yazıçının məqsədi kimisə ağlatmaq mı olmuşdur?! Əsərdəki dərdə oxucu biganə qalmırsa, tamaşaçı obrazın taleyindəki

xoşbəxtliyi, bədbəxtçiliyi özünün kimi yaşayırsa, bu, əsərin qüdrəti, yazıçının qələbəsidir. Deməli, məqsədə çatılıbdır, sənətkar niyyəti müəyyən mənada həyata keçibdir. “Mən insanlara namusla demək istəmişəm ki, “özünü baxın, baxın görün necə də pis və darıxdırıcı yaşayırsınız: ən başlıcası, insanların bunu başa düşməsidir, onlar bunu başa düşəndə, özləri üçün hökmən başqa, daha yaxşı həyat yaradacaqlar... Nə qədər ki, belə həyat yaratmayıblar, mən təkrar-təkrar insanlara deyəcəyəm: “Başa düşün ki, siz necə də pis və darıxdırıcı yaşayırsınız”. Təəssüf ki, Çexov bütün yaradıcılıq boyu bunu müntəzəm təkrar etmək məcburiyyətində qalıbdır...

“...Predmet nə qədər adidirsə, yazıçı da bir o qədər yüksəkdə durmalıdır ki, bu adilikdən qeyri-adilik çıxara bilə və eyni zamanda bu qeyri-adilik tam həqiqət ola” (N.V.Qoqol). Çexov nəsrindəki adiliklərdəki qeyri-adiliklərin özü ilə gətirdiyi sevincin, təsəllinin, təskinliyin, xoşbəxtliyin, daha çox isə kədər, əzabın, tragizmin nəsridir. Onun əsərlərində qan çox azdır, ölüm çoxluq təşkil etmir, amma onun nəsrində insanı acı göz yaşları tökməyə belə məcbur edən hüzn, sıxıntı, ağrı vardır. Onun əsərinin qəhrəmanlarından biri deyir: “Mənə keçmiş lazım deyil, mənə bir an verin... bir an!”

Çexovun əksər qəhrəmanları məhz hazırda anlaşılan yaşayırlar, onların keçmişi yoxdur, daha doğrusu, xatırlanması keçmişləri yoxdur. Əksər hallarda onlar keçmişi məqsədli, işgüzar şəkildə yoxlaşıdırırlar, çünki keçmiş yaşanmış ömür deyil, yaşanmamış ömürdü, itən sevinclər, duyğular, istəklər... arzulardır. Alexin göynəyə-göynəyə keçməsi, həm həmişəlik itirdiyi sevgilisini yox, həm də itirdiyi sevmək bacarığını xatırlayır. Kimisə qınamaq çətindir, çünki sevgisini boğmaqda, müxtəlif qadağaların, olmazların təsiri ilə həm öz duyğusunu, həm də sevdiyi qadının bəkarə hissini əzməkdə yeganə günahkar o özüdür ki, indi cəzasını çəkir... bir daha o səmimiyyətdə, təmizlikdə nəsibi olmayacaq sevginin həsrətində qalır (“Sevgi haqqında”). Onların çoxu səadətlərinin qədrini onu itirəndən sonra bilir.

Çexovun nəsrində əhvali-ruhiyyə nəsridir. Yazıçı obrazların adi ömürlərinin fonunda həm onların özlərinin, həm də dövrünün əhvali-ruhiyyəsini yaratmışdır. Amma maraqlıdır ki, yazıçı mənəvi-psixoloji özünəməxsusluqların təsvirini bilavasitə konkret dövrdə, həmin dövrün ictimai-siyasi hadisələri, sosial problemləri ilə bağlamaqla kifayətlənməmiş, mətləbin ümumiliyinə – bəşəriyyətinə xüsusi diqqət yetirmişdir.

Onun qəhrəmanları inamdan inamla danışirlar, amma həqiqətdə inamsızdırlar, sevgidən sevgiylə danışirlar, amma sevmə bilmirlər. “Çib dəftərçəsi”ndən bir qeydi xatırlayaq: “Biz sevgi haqqında filosofcasına danışmağı bacarıyıq, amma sevməyi yox”. Yaşayırlar, amma necə yaşadıklarını dərk edə bilmirlər. Həyat illüziyası qəflətən pozulur: obraz birdən anlayır ki, keçən, ötən günlər, aylar, illər dəhşətli dərəcədə mənasızmış,

obraz birdən anlayır ki, yaşadığı ömür, arzuladığı, nəzərdə tutduğu ömür deyilmiş, bu, özünü aldatmaqmış. Məhz bu zaman onu kədər, hüzn bürüyür və onun keçirdiyi hisslər oxucuya sirayət edir. Nikitin yaşayır, sevir, evlənir və qəflətən arxada qalan illərdəki boşluğun, xırdaçılığın soyuqluğunu duyur. Onun faciəsi şüursuz yaşanmış ömürlə sonra şüurlu yaşanan ömrün ziddiyyətindən başlayır (“Ədəbiyyat müəllimi”).

Tabut ustası Yakov üçün həyatda müqəddəs heç nə yoxdur. Ölüm onun üçün həyatın adiliklərindən biridir. Kimin – cavan və ya qocanın ölməsi onun üçün maraqlı deyildir. O, uşaq tabutu düzəltməyə nifrət edir. Yox, uşaq ölümünə heyfsiləndiyinə görə yox, uşaq tabutunun ucuzluğuna görə. Yeganə üstünlüyü əla skripka çalmasıdır. Arvadı ölüm ayağında onun yaddaşından silinmiş bir faktı – nə vaxtsa ölmüş qızlarını xatırladır. Onda çox çətinliklə insanlıq – skripka çalmasında yaşayan insanlıq hissləri baş qaldırır, lakin uzun illərin ömür vərdişi buna qarşı dayanır. Yakov yalnız qocalığına görə yox, itmiş keçmişin simvoluna çevrilən körpə qızcağızını unuda bilmədiyinə, yaşadığı kimi yaşaya bilməyəcəyini bütün varlığı ilə duyduğuna görə ölür. O, skripkasını Rotşildə vəsiyyət edir. Rotşildin əlində isə skripkadan ancaq kədərli, qəmli sədalar eşidilir. Mənasız ömür yaşayan Yakov, Rotşildin simasında yenidən həyata qayıdır. Ənənə davam edir (“Rotşildin skripkası”).

Çexov “Kömək etmək olarmı” harayını bədii yaradıcılığında “başla düşün ki, siz necə də pis və darıxdırıcı yaşayırsınız” təəssüf, ağrısı kimi reallaşdırırdı. “6 nömrəli palata”da, “Qara rahib”, “Kədərli əhvalat” və s. əsərlərində yazıçı həyat və ölüm, həyatın mənalılığı və mənasızlığı problemə toxunmuşdur. Yazıçının müraciət etdiyi problemə bədii-fəlsəfi münasibətinə Mark Avrelinin fəlsəfəsi ciddi təsir göstərmişdir və bu təsir ancaq mötəbər fikrin tam qəbul olunması yox, həm də ona qarşı polemika şəklində getmişdir. Raqin ölümü normal və qanuni son saymaqla, kamillik üçün əzabın lazımlığını qeyd etməklə və s. Avrelinin əsas tezislərinə yaxın fikir söyləmişdir. Onların arasında fərqlər də az deyildir. Raqin Avrelinin “doğmalara kömək”, “ümumi rifaha” xidmət kimi əxlaqi-estetik prinsiplərini qəbul etmir. D.Qormov psixi xəstəliyə tutulur: o, hamı tərəfindən, xüsusən, polis və jandarmırlar tərəfindən təqib edildiyinə inanır. Onun xəstələndikdən sonrakı bütün həyatı olmayan (əsərdə) təqibdən xilas olmağa, qaçmağa tabe etdirilibdir. Sibir – Saxalin səfərinin təəssüratı ilə yazılmış “6 nömrəli palata”da təqibin siyasi hadisələrlə bağlılığından başqa, fəlsəfi mənası da vardır.

Çexov eyni zamanda klassik rus və Avropa dramaturgiyasının yaradıcılıq ənənələri üzərində yetişən və bu dramaturgiyanı yeni ideya-bədii keyfiyyətlərlə zənginləşdirən novator bir sənətkar olmuşdur. Dramaturgiya və teatrı uşaq yaşlarından, Taqanorq gimnaziyasında oxuduğu illərdən

maraqlanan Çexov sonralar bu sənətin sirlərini daha dərinlən öyrənmiş, 80-ci illərin ortalarından başlayaraq orijinal səhnə əsərləri yaratmışdır.

Yazıçının həyatı bədii inikası üsulu və bütövlükdə yaradıcılıq barədə irəli sürdüyü “Yığcamlıq talantın bacısıdır” prinsipi özünün konkret ifadəsini onun dramatik əsərlərinin təkə mövzularında, ideyalar aləmində deyil, poetik formasında da tapır. Gənc ədib həyatın dramatik tərəflərini canlı və bədii əks etdirmək üçün həcmcə kiçik, yığcam vodevil janrını seçir. Lakin o, seçdiyi janrı əvvəlki ənənələrdən uzaqlaşdıraraq keyfiyyət baxımından əhəmiyyətli janrlara – komediya və drama yaxınlaşdırır. Daha doğrusu, Çexov komediya, yaxud dramla vodevilin fərqi yalnız onların həcmində görür: “Böyük pyeslə birpərdəli pyesin fərqi – yalnız kəmiyyətdədir”.

Bədii nəsrində olduğu kimi, dramatik əsərlərində də Çexov cəmiyyətin əksəriyyətini təşkil edən adi adamları tipikləşdirir, onları bədii qəhrəman səviyyəsinə qaldırırdı. Əlbəttə, bu iş qətiyyət asan deyildi. V.Q.Korolenko ilə söhbətlərinin birində o, “İvanov” pyesindən söhbət açaraq demişdir: “İvanovlar minlərlədir, adi adamlardır, qəhrəman deyillər... Belə adamlardan yazmaq asan deyil, çətindir”. Ədib belə çətinliklərə məmnuniyyətlə qatlaşır, əsərlərində sadə adamların orijinal bədii surətlərini yaradırdı.

Çexovun dramaturgiyası bədii strukturu, arxitektonikası, süjet yığcamlığı, kompozisiya bütövlüyü, fabula ardıcılığı, nəhayət, dilinin xəlqiliyi, təbiiliyi və milli koloriti ilə də gözəl sənət nümunələridir. Məhz bu keyfiyyətlərinə görə yazıçının dramatik əsərləri də müasirlərinin diqqətindən yayınmamışdır.

Dünyanın başqa xalqları kimi, azərbaycanlıların da Çexov yaradıcılığına marağı yazıçının özünün həyatda olduğu illərdən başlanmış, sonralar bu maraq səmimi məhəbbətə çevrilmişdir. Hələ inqilabdan əvvəlki dövrdə ziyalılar Çexovun əsərlərindən bəzi nümunələri Azərbaycan dilinə çevirib mətbuat səhifələrində çap etdirməklə bərabər, həm də onun haqqında oxuculara müəyyən məlumat vermişlər¹. Azərbaycanda sosialist inqilabının qələbəsiindən sonra başqa rus klassik sənətkarları kimi Çexovun da yaradıcılığına maraq güclənmiş, onun əsərlərinin bir çoxu tərcümə edilib müxtəlif illərdə kütləvi tirajla nəşr olunmuşdur.

Çexov tez-tez əsərlərinin yaddaşlarda uzun müddət yaşamayacağını deyirdi. Onun kimi təvazökar insandan başqa fikir gözləmək də olmazdı. Özündən narazılıq hər cür həqiqi istedadın əsasıdır. Onun özündən narazılığı istedadını bilən, lakin istedadının bütün potensial imkanlarından tam istifadə etmədiyini fikirləşən dahinin narazılığıdır.

¹ Bax: Fəridun bəy Köçərli. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 1963.

PYESLƏR

İVANOV

Dörd hissəli dram

İŞTİRAK EDİRLƏR:

İvanov Nikolay Alekseyeviç – kəndli məsələləri üzrə divanxananın daimi üzvü

Anna Petrovna – onun arvadı, qızlıq adı – Sarra Abramson

Şabelski Matvey Semyonoviç – qraf, İvanovun dayısı

Lebedev Pavel Kirilliç – zemstvo idarəsinin sədri

Zinaida Savişna – onun arvadı

Saşa – Lebedevlərin qızı, 20 yaşında

Lvov Yevgeni Konstantinoviç – gənc zemstvo həkimi

Babakina Marfa Yeqorovna – dul mülkədar qadın, varlı tacirin qızı

Kosix Dmitri Nikitiç – vergiyığan məmur

Borkin Mixail Mixayloviç – İvanovun uzaq qohumu və işlər müdiri

Avdotya Nazarovna – heç bir işi-sənəti olmayan qarı

Yeqoruşka – Lebedevlərin evində yaşayan naxünək

I qonaq

II qonaq

III qonaq⁷⁹

IV qonaq

Pyotr – İvanovun nökəri

Qavrila – Lebedevlərin nökəri

Qadın və kişi qonaqlar, nökərlər

Əhvalat Orta Rusiyanın qəzalarından birində baş verir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

İvanovun malikanəsində bağ. Solda eyvanlı evin fasadı. Pəncərələrdən biri açıqdır. Eyvanın qabağında geniş meydança, meydançadan bağa xiyabanlar uzanır. Sağ tərəfdə bağ divanları və stolları qoyulub. Stollardan birinin üstündə lampa yanır. Axşamüstüdür. Pərdə qaldırılanda evin hansı otağındasa royalla violençelin dueti eşidilir. Aydın başa düşülür ki, ifaçılar bir yerdə çalmağı öyrənmək istəyirlər.

I

İvanov və Borkin

İvanov stolun arxasında oturub kitab oxuyur. Borkin ayağında iri, uzunboğaz çəkmə, çiynində tüfəng bağda görünür. İvanovu görcək, ov izləyirmiş kimi, asta-asta ona tərəf gəlir, yaxınlaşanda tüfəngi qaldırıb İvanovun üzünə tuşlayır.

İvanov (*Borkini görüb səksənir və yerindən sıçrayır*). Mişa, boşlayın siz Allah... Qorxutdunuz məni... Onsuz da əsəblərim tərma çəkilib, bu yandan da sizin axmaq zarafatlarınız... (*Yerində oturur*) Qorxutmağı bəs deyil, hələ bir gülür də...

Borkin (*qəhqəhə çəkir*). Vay... Yaxşı, yaxşı, səhv elədim... günahkaram... (*Onun yanında oturur*) Bir də eləməyəm... (*Şapkasını çıxarır*) Yaman istidi. Əzizim, cəmi-cümlətam ikicə saatda düz on yeddi verst yol gəlmişəm. İnanırsan?.. Lap əldən düşmüşəm... Bir əlinizi bura qoyun, görür necə vurur ürəyim?..

İvanov (*kitabdan ayrılmadan*). Yaxşı, sonra...

Borkin. Yox, indi. Bir baxın. (*Onun əlini götürüb sinəsinə qoyur*) Görürsünüz? Tu-tu-tu-tu-tu. Bu o deməkdir ki, şikəstdir ürəyim. Hər an qəfildən ölə bilərəm. Nikolay Alekseyeviç, işdi, ölsəm, yazığınız gələr mənə?

İvanov. Görürsünüz ki, kitab oxuyuram... Sonra danışarıq...

Borkin. Yox, ciddi soruşuram, birdən yıxılıb ölsəm, kədərlənəriz? Nikolay Alekseyeviç, sizinləyəm, kədərlənərsinizmi ölsəm?

İvanov. Əl çəkin!

Borkin. Əzizim, de görüm, təəssüflənərsənmi?

İvanov. Mən təəssüflənirəm ki, sizdən araq iyi gəlir. İyrəncdir bu, Mişa.

Borkin (*gülür*). Doğrudan iy gəlir? Təəccüblü işdi... Bir də təəccüblü heç nə yoxdu burda. Plesnikidə müstətiqlə rastlaşdıq. Vurduq bir balaca. Cəmi səkkizcə qədəh. Doğrusu, mən də bilirəm

ki, içmək çox zərərli cana. Düz demirəmmi? Zərərli eləmi? Zərərdimi?

İvanov. Siz lap ağ elədik... başa düşürsünüzmü, Mişa? Adamı masqaraya qoymağı bu...

Borkin. Yaxşı... Yaxşı... Günahkaram! Alıram boynuma. Özünüz bilərsiz, oturun təkcə... (*Qalxıb gedir*) Qərribə adamlar var ey, danışmaq da olmaz. (*Dala qayıdır*). Hə! Az qala çıxmışdı yadımnan... zəhmət olmasa, səksən iki manat verin!..

İvanov. Nə səksən iki manat?

Borkin. Sabah fəhlələrə verməliyəm.

İvanov. Pulum yoxdu.

Borkin. Təşəkkür edirəm acizənə surətdə! (*Hirsləndirir onu*) Pulum yoxdu... Fəhlələrə pul verməliyəm axı! Başa düşürsüz, pul verməliyəm!

İvanov. Bilmirəm. Bu gün heç nə yoxdu məndə. Ayın birinə-cən gözləyin, donluğumu alım.

Borkin. Hə, indi buyur, belə subyektlərlə danış da!.. Fəhlələr pul dalınca ayın birində yox, sabah tezdən gələcəklər!..

İvanov. Yaxşı, bəs mən neyləyim indi? Yoxdu, kəsin, doğrayın məni... Bir də, bu nə iyrənc xasiyyətdi sizdə? Elə vaxt ilişirsiniz ki, yaxama, ya iş görürəm, ya oxuyuram, yazı yazıram, ya da...

Borkin. Siz mənim sualıma cavab verin: fəhlələrin muzdunu vermək lazımdı, ya yox? Eeh... nə danışım ey sizinlə... (*Əlini yel-lədir*) Adlarını mülkədar qoyublar... torpaq sahibi... Səmərəli təsərrüfat... min desyatin torpağı var – cibində siçanlar oynayıb... şərab anbarı var, şüşə ağzı açarı tapılmır amma... Mən də sabah götürüb atları sataram! Yulafı zəmidəcə satdım, sabah da çovdarı sataram. (*Səhnədə gəzişir*) Elə bilirsiniz nazınızla oynayacam? Hə? Yox, əzizim, tanıyırsınız məni hələ...

II

İvanov, Borkin, Anna Petrovna və Şabelski səhnə arxasında.

Səhnə arxasından Şabelskinin səsi gəlir: "Sizinlə bir yerdə çalmaq heç cür mümkün deyil. İynənin ildızı boyda da musiqi duyumunuz yoxdu. Heç royali dilə gətirməyi bacarmırsız hələ".

Anna Petrovna (*açıq pəncərədən səhnəyə boylanır*). Kim idi burda danışan? Hə, sizsiz, Mişa? Nə olub? Nə ölçürsüz eyvanı?

Borkin. Sizin bu Nikolasla iş görən eyvanı yox, düzü-dünyanı da ölçməyə məcbur olar.

Anna Petrovna. Mişa, deyin kroket meydançasına ot gətirib töksünlər.

Borkin (*əlini yellədir*). Rica edirəm, əl çəkin məndən...

Anna Petrovna. Çox sağ olun! Bu nə tondur belə?.. Heç yaraşmır sizə hirsələnmək. İstəyirsiniz ki, qadınlar sevsinlər sizi, onların yanında heç vaxt əsəbiləşməyin, bir də özünüzü çəkməyin... (*Ərinə*) Nikolay, gedək otun üstə oynayaq bir az!..

İvanov. Anyuta, pəncərənin qabağında dayanma, zərərli sənə, soyuq olar. Rica eləyirəm, çəkil ordan... (*Qışqırır*) Dayı, gəl bağla o pəncərəni!..

Pəncərə bağlanır.

Borkin. Onu da yaddan çıxartmayın ki, iki gündən sonra Lebedevlərin borcunun faizini ödəmək lazımdır.

İvanov. Yadımdadı. Bu gün gedəcəyəm Lebedevgilə, xahiş elərəm ki, gözləsin bir az... (*Saatına baxır*)

Borkin (*yadına nə isə düşür*). Bir dəqiqə, bir dəqiqə!.. Bu gün Şuroçkanın ad günüdür axı deyəsən... Eləmi? (*Yerindəcə hoppanıb düşür*) Mən də gedəcəm, gedəcəm!.. (*Oxuya-oxuya*) Gedəcəyəm... gedim çimim, bir iki tikə kağız çeynəyim, üç damcı naşatır spirti atıb ayılıım, sonra təzədən başlamaq olar vurmağa... Əzizim, Nikolay Alekseyeviç, gözəl insan, niyə belə gecə-gündüz əsəbiləşirsiniz, sızıldayırsız? İstəsəz, qaz vurub qazan doldurarıq! Hər işə hazıram sizin üçün... İstəyirsiniz, sizin xatirinizə Marfuşa Babakinayla evlənim? Cehizinizin yarısı sizin... Lap hamısını götürün, hamısını!..

İvanov. Bəsdir axmaqladız...

Borkin. Yox, ciddi deyirəm! İstəyirsiniz evlənim Marfuşayla? Cehizini də yarı bölek dedə malı kimi... Bir də, sizə niyə deyirəm, ey, bunu? Belə şeyləri başa düşməzsiz. (*Cırnadır onu*) "Bəsdə axmaqladın". Yaxşı adamsız, ağıllısız, di gəl, böyük işlər görmək damarınız çatmır. Elə işlər görmək olar ki, heç şeytanın da ağına gəlməz... Psixopatsız siz, sızıldamaqdan başqa heç nə gəlmir əlinizdən. Normal adam olsaydız, bir-cə ilin içində bir milyon pul

qazanardıq. Bu saat əlimdə iki min üç yüz manatım olsaydı, ikicə həftədən sonra iyirmi min eləyərdim o pulu. İnanmırsız? Bu da axmaq sözdü sizcə? Yox, axmaq söz deyil... İki min iki yüzü verin mənə, bir həftədən sonra iyirmi min qoyum qabağınıza. Çayın o tayında Ovsyarov öz torpağını satır, iki min üç yüzə. Düz bizimlə üzbəüzdü. O torpağı alsaq çayın hər iki sahili bizim olur. Hər iki sahil bizim olsa, çayın qabağına bənd atmağa ixtiyarımız var, başa düşürsüz. Elə deyil? Dəyirman tikərik və elan eləyərik ki, kəsirik çayın qabağını. O saat əl-ayağa düşəcəklər aşağıdakılar. Hə, onda deyərik ki, kommen ziir¹ – istəmirsinizcə kəsək çayın qabağını – sayın bura. Başa düşürsüz? Zarevsk fabriki beş min verər, Korolkov üç min, monastır beş min...

İvanov. Bütün bunlar, Mişa fokusdur... İstəyirsinizcə dalaşmayım sizinlə, onda saxlayın fokuslarınızı özünüzcün.

Borkin (*stolun arxasında oturur*). Əlbəttə!.. Bilirdim ki, belə deyəcəksiz!.. Özünüz heç bir iş görmürsüz, mənim də əl-qolumu bağlayırsız...

III

Onlar, habelə Şabelski və Lvov

Şabelski (*Lvovla bir yerdə səhnəyə daxil olur*). Doktorlar da vəkil kimi bir şeydilər. Bircə fərqləri var: vəkillər adamı soyumaqla kifayətlənirlər, doktorlarsa həm soyurlar, həm də öldürürlər... Buradakılara aid deyil sözlərim. (*Divanda oturur*) Şarlatanlar, istismarçılar. Bəlkə hardasa abırılı bir doktora rast gəlmək olar. Amma şəxsən mən, indiyəcən həkimlərə azı iyirmi min pul xərcləmişəm, rast gəlməmişəm eləsinə, hamısı fırıldaqçıdır.

Borkin (*Ivanova*). Nə özünüz bir iş görürsüz, nə də mənə imkan verirsiniz. Buna görə də pulunuz yoxdu...

Şabelski. Təkrar eləyirəm, buradakılara aid deyil dediklərim. Bəlkə də bəzilərini istisna etmək olar, di gəl... (*Əsnəməyə başlayır*)

İvanov (*əlindəki kitabı örtür*). Hə, doktor, nə deyə bilərsiniz?

¹ Bura gəlin (*alm.*)

L v o v (*pəncərəyə tərəf baxır*). Səhər dediyimi: günü sabah Krıma getməlidir arvadınız (*səhnəyə gəzişir*).

Ş a b e l s k i (*kinayə ilə gülür*). Krıma! Mişa, bəs səninlə mən niyə müalicə eləmirik özümüzü? Çətin işdi bəyəm?.. Madam Anqonun birisi və ya Ofeliya bekarçılıqdan içini arıtdamağa, yalan-nan öskürməyə başlayan kimi o saat əl-ayağa düşürlər, əvvəlcə cavan doktor gəlir, sonra yollayırlar Krıma. Orda da bığburma bir tatar peyda olur...

İ v a n o v (*qrafa*). Bəsdi, zəhləmi tökmə! (*Lvova*) Krıma getməkçün pul lazımdır. Lap deyək ki, pul tapdım, axı özü getmək istəmir ora.

L v o v. Hə, getmək istəmir...

Pauza

B o r k i n. Doktor, yeni Anna Petrovnanın xəstəliyi elə ciddidir ki, Krıma getmək vacib olsun?..

L v o v (*pəncərəyə tərəf baxır. Astadan*). Bəli, verəmdir...

B o r k i n. Pss!.. Yaxşı deyil... Elə mən özüm də çoxdan başa düşmüşəm ki, qurtarıb onunku...

L v o v. Astadan danışın bir az... Evdə eşidilir...

Pauza

B o r k i n (*köksünü otürür*). Eh, həyat... İnsan ömrü çölün düzündə açmış çiçəyə bənzəyir. Baxanda göz oxşayır. Və günlərin bir günü qotur bir keçi gəlib qoparır onu, çeynəyib yeyir. Bitir hər şey...

Ş a b e l s k i. Boş şeydir hamısı, boş şeydir... (*Əsnəyir*) Hiylədir, fırıldaqdır.

Pauza

B o r k i n. Cənablar, mən də bayaqdan Nikolay Alekseyeviçə pul qazanmağın yollarını öyrədirem. Gözəl bir ideya dedim ona, di gəl, barıtım yenə də nəm yerə düşdü. Başa salmaq olmur bunu... Bir buna baxın, görün nəyə oxşayır: malxulya, bədbin, küskün, düşkün...

Şabelski (*qalxıb gərnəşir*). Hamı üçün dahilik eləyirsən, yolları öyrədirsən, bir dəfə də mənə uzat da... Ey köllə sahibi, mənə də öyrət, bir yol göstər...

Borkin (*ayağa qalxır*). Gedim çimim. Xudahafız, cənablar... (*Qrafa*). Yüz dənə yol var. Sizin yerinizdə olsaydım, bircə həftədən sonra iyirmi min qazanardım. (*Gedir*)

Şabelski (*onun dalınca düşür*). – Nə yolla? Necə? Öyrət də...

Borkin. Öyrətməli bir şey yoxdu burda. Çox asan işdi... (*Geri qaydır*) Nikolay Alekseyeviç, bir təklif verin mənə. (*İvanov səs-sizcə təkliyi verir*) Mersi! (*qrafa*) Əlinizdə hələ çox kozırınız var.

Şabelski (*Onun dalınca gedir*). Hansı kozırlardır ey

Borkin. Sizin yerinizdə olsaydım, bir həftədən sonra ən azı otuz min qazanardım (*Qrafla birlikdə səhnədən çıxır*)

İvanov (*Pauzadan sonra*). Artıq adamlar, artıq sözlər, axmaq suallara cavab vermək məcburiyyəti – bütün bunlar, doktor, yorub əldən salıb mənə. Lap xəstəliyə düşmüşəm elə bil. Heç nədən çıxıram özümdən, əsəbiləşirəm, hər şeyin xırdaçılığına gedirəm. Tanıya bilmirəm özümü. Elə vaxt olur, bütün günü başımın ağrısı kəsmir, gözümü yuma bilmirəm, başıma səs düşür... Yer tapa bilmirəm özümə... Bilmərrə tapa bilmirəm...

Lvov. Nikolay Alekseyeviç, sizinlə ciddi danışmalıyam.

İvanov. Danışın.

Lvov. Anna Petrovna haqda. (*Oturur*) O, Kırma getməyə razılıq vermir. Amma sizinlə gedərdi.

İvanov (*bir az fikirləşir*). İkimiz getmək üçün pul lazımdır. Bundan başqa da, mənə uzun müddətli məzuniyyət verməzlər. Bu il bir dəfə olmuşam məzuniyyətdə...

Lvov. Tutaq ki, bunu düz deyirsiniz. Sonra. Vərəmin birinci dərmanı tam sakitlik, rahatlıqdır. Sizin arvadınızın isə bircə dəqiqə də rahatlığı yoxdur. Ona münasibətiniz daim həyəcanlandırır Anna Petrovnanı. Bağışlayın, mən həyəcanlıyam, açıq danışacam. Sizin hərəkətləriniz məhv eləyir onu. (*Pauza*) Nikolay Alekseyeviç, elə eləyin ki, sizin barənizdə belə sözlər deyilməsin.

İvanov. Düzdü, bütün dedikləriniz. Həqiqətdi... Çox güman, mən dəhşətli dərəcədə günahkaram. Amma neynəyim, hər şey qarışıb başımda, qəlbimi elə bil etəlet basıb, nə istədiyimi də

bilmirəm. Nə camaatı başa düşürəm, nə də özümü... (*Pəncərəyə baxır*) Eşidə bilərlər sizi, gedək gəzişək. (*Qalxırlar*) Əziz dost, hər şeyi olduğu kimi danışmaq istərdim sizə, amma o qədər uzun və mürəkkəb əhvalatdır ki, səhərə qədər danışsam qurtarmaz. (*Gedirlər*) Anyuta çox gözəl, qeyri-adi qadındır... Mənə görə o, öz dinini dəyişib, ata-anasını atıb, var dövlətdən əl çəkib. Əgər bundan sonra da yüzlərlə qurban tələb eləsəm gözünü qırpmadan verər. Məndə-sə yaxşı heç nə yoxdur, heç nəyimi qurban verməmişəm. Nə isə, çox uzun məsələdi... Əsas məsələ budur ki, əziz doktor, mən onu güclü bir məhəbbətlə sevib evlənmişəm və o zaman and içirdim ki, ömrümün axırına kimi sevəcəyəm onu. Di gəl, beş il keçib üstündən, o hələ sevir məni, mənsə... (*Əllərini yellədir*) Baxın, siz deyirsiniz ki, az qalıb ömrünün sonuna, amma heç bir təsiri olmur mənə bu sözlərin. Nə məhəbbət oyanır qəlbimdə, nə kədər, nə mərhəmət. Bir boşluq var elə bil içimdə, yorğunluq, halsızlıq var sanki. Kənardan baxanda bəlkə də dəhşətli görünürəm; özüm-sə başa düşə bilmirəm nə baş verir qəlbimdə...

Cıgırla baş alıb gedirlər.

IV

Şabelski, sonra da Anna Petrovna

Şabelski (*içəri girib qəhqəhə çəkir*). Vallah, fırıldaqçı yox, dahidi, virtuozdu bu! Heykəlini qoymaq lazımdır bunun. Bugünün irin-çirkini hamısını yığıb içinə: vəkilin də, doktorun da, fırıldaqçının da, kassirin də iyrənclikləri toplanıb bunun simasında. (*Pilləkəndə oturur*) Özü də heç bir kurs qurtarmayıb. Qərribə də burasıdı elə... Biri az mədəniyyət əxz eləsəydi, humanitar elmləri də öyrənsəydi, dahi bir əclaf olardı yaqin ki!.. Gör bir nə deyir ey: “Bir-cə həftənin içərisində iyirmi min pul keçirə bilərsiz əlinizə. Çünki əlinizdə hələ tuz kozır var – qraf titulunuz. (*Qəhqəhə çəkir*) Böyük cehizi olan hər bir qız sizə ərə getməkdən boyun qaçırmaz...” (*Anna Petrovna pəncərəni açıb aşağı baxır*) Deyir, “İstəyirsiniz,

Marfuşanı elçiləyim sizinçün?” Kimdi görən bu Marfuşa?.. Həə, düşdü yadıma, Balabalkinadı... Camaşıra oxşayan Balabalkina.

Anna Petrovna. Qraf, sizsiz?

Şabelski (*səksənən kimi olur*). Nə? (*Anna Petrovna gülür. Yəhudi ləhcəsiylə*) Niyə gü-lür-sü-nüz?

Anna Petrovna. Sizin bir sözünüz yadıma düşdü. Yadımdadı, bir dəfə nahar vaxtı nə dediniz? Günahı bağışlanmış oğru, bir də ot... Necə idi?

Şabelski. Boynunнан xaç asmış cühud, günahı bağışlanmış oğru, ya da götürüm düşmüş at – hamısı bir şeydir.

Anna Petrovna (*gülə-gülə*). Adi söz oyununu da kinsiz deyə bilmirsiniz. Çox kinli adamsız. (*Ciddi*) Zarafatsız, qraf, kinli adamsız siz. Sizinlə bir yerdə yaşamaq çox darıxdırıcıdır, dəhşətdir. Deyirsiniz bütün günü, əclaf, yaramaz sayırsız hamını. Qraf, rica edirəm, deyin görüm indiyə qədər heç olmasa bircə adam haqqında yaxşı söz demisiz, ya yox?

Şabelski. İmtahandı bu?

Anna Petrovna. Beş ildi ki, sizinlə bir dam altında yaşayırıq, amma mən hələ bir dəfə də olsun eşitməmişəm ki, adamlar haqqında sakit, kin-küdurətsiz, rişxəndsiz danışasız. Neyləyiblər sizə adamlar? Və doğrudanmı elə fikirləşirsiniz ki, siz hamıdan yaxşısınız?

Şabelski. Mən elə fikirləşmərəm. Hamı kimi mən də əclafam, başı təsəkli donuzam. Elə özümü də söyürəm hər gün. Kiməm mən? Nəyəm? Bir vaxtlar var-dövlətim də vardı, azad adamdım, hələ desən bir balaca xoşbəxtlik də tapmışdım. Bəs indi nəyəm? Başqasının qoltuğuna sığınmış zavallı bir ələbaxan, naxünək, simasız bir təlxək. Hirslənirəm, deyiniyəm, nifrət eləyirəm – baxıb gülürlər mənə; gülürəm – başlarını bulayıb deyirlər ki, zavalı qoca, xarab olub başı... Çox vaxt isə mənə baxmırlar heç, görmürlər məni və dediklərimi də eşitmirlər.

Anna Petrovna (*sakitə*). Yenə ulayır...

Şabelski. Kimdi ulayan?

Anna Petrovna. Bayquş. Necə gecədi ki, əl çəkmir burdan. Gəlib ulayır.

Şabelski. Ulasın da... Bundan da pis günə düşəcəyik? (*Gərnəşir*) Eh, əziz Sarra, Allah eləyəydi yüz min, iki yüz min udaydım,

onda göstərərdim sizə, nələr var dünyada! İzimi-tozumu da görməzdiz burda. İlim-ilim itərdim burdan, canım qurtarardı minnətli çörək-dən, qiyamət gününəcən ayağım dəyməzdi bu çamur çuxuruna.

Anna Petrovna. Bəs udduğunuz pulla neylərdiz?

Şabelski (*bir az fikirləşir*). Birincisi, Moskvaya gedərdim, doyunca qaraçılara qulaq asardım. Sonra... özümü verərdim Parisə. Ev tutardım, hər gün rus kilsəsinə gedib ibadət eləyərdim.

Anna Petrovna. Sonra?

Şabelski. Sonra da qalan vaxtımı arvadımın qəbri üstündə keçirərdim. Gəbərəne kimi. Arvadım Parisdə dəfn olunub axı...

Pauza

Anna Petrovna. Yaman darıxıram. Bəlkə yenə gedib çalaq bir yerdə?

Şabelski. Yaxşı. Notları hazırlayın.

V

Şabelski, İvanov və Lvov

İvanov (*Eyvanın qabağındakı cığırda görünürlər*). Siz, əziz dost, kursu hələ keçən il qurtarmırsınız, cavansız hələ, mənimlə otuz beş yaşım var. Ona görə də sizə məsləhət verməyə ixtiyarım çatır. Evləyəndə ehtiyatlı olun. Çalışın seçdiyiniz qadın nə yəhudi qızı olsun, nə psixopat, nə də göyçorablı. Ən adi, sadə, bər-bəzəksiz qadınla evlənin. Ümumiyyətlə, bütün həyatınızı şablon üzrə qurun. Əzizim, minlərlə adamla təkbaşına vuruşmayın, dəyirmanlara hücum eləməyin, başınızı divara döyməyin... səmərəli təsərrüfatlardan, qeyri-adi məktəblərdən, alovlu nitqlərdən Allah gözləsin sizi. Qılıfınızdan çıxmayın heç vaxt, tanrı alınıza nə yazıbsa onunla da məşğul olun... Ən ağıllı, ən şərəfli, ən lazımlı iş də elə budur. Mənim keçirdiyim həyatısa çox yorucu, çox darıxdırıcı olub! Dəhşətli dərəcədə usandırıcı olub!.. O qədər səhvlə, adələtsizliklə, mənasız şeylərlə rastlaşmışam ki... (*Qrafı görüb əsəbiləşir*) Dayı, bütün günü gözümün qabağından əl çəkmirsən, bir imkan ver söhbətimi eləyim də!

Şabelski (ağlar bir səslə). Əəh, Allah vursun məni, başımı soxmağa bir yer tapmıram! (*Qalxıb evə gedir*)

İvanov (onun ardınca qışqırır). Yaxşı, yaxşı, bağışla! (*Lvova*) Niyə incitdim onu? Lap itirmişəm başımı. Belə olmaz, nəse eləməliyəm...

Lvov (*Həyəcanla*). Nikolay Alekseyeviç, dediklərinizi eşitdim... Bağışlayın, açıq danışacam, inciməyin. Sözləriniz bir yana dursun, sizin səsinizdə, intonasiyanızda nə qədər xudbinlik, rəhmsizlik, insafsızlıq var... Ən yaxşı adamınız gözüünüzün qabağında ölür, özü də sizinlə yaxınlığın ucbatından həlak olur, sizinsə heç ürəyiniz də rıqqətə gəlmir, öz işinizdəsiz, gəzirsiz, cəmiyyət arasına çıxırsız, hətta məsləhət də verirsiniz... Söz tapa bilmirəm sizə deməyə... Heç bir qabiliyyətim yoxdu bu sahədə... Açıgını deyim ki, heç xoşum gəlmir sizdən!..

İvanov. Ola bilər, ola bilər... Kənardan baxan daha yaxşı görür hər şeyi. Bəlkə də başa düşürsünüz məni... Görünür çox günahkaram mən... (*Nəyəsə qulaq asır*) Ha, deyəsən, atları qoşdular, gedim paltarımı dəyişim. (*Evə tərəf addımlayır və birdən dayanıb Lvova sarı dönür*) Siz, doktor, məni sevmirsiniz və gizlətmirsiniz bunu. Bu göstərir ki, sizin ürəyiniz təmizdir... (*Evə adlayır*)

Lvov (*təkə*). Lənətə gələsən belə xasiyyət... Yenə də verdim əldən fürsəti, əməlli danışa bilmədim... Neyləyim, soyuqqanlı danışa bilmirəm onunla! Ağzımı açıb bir kəlmə deyən kimi (*sinaşını göstərir*) sıxılır buram, qarışır hər şey içimdə, dilim quruyur. Nifrət edirəm bu Tartyufa, bu özündənrazı dələduza, necə də nifrət edirəm!.. Gedir yenə... Zavallı qadın, bununla bir yerdə olmağı, bir havayla nəfəs almağı xoşbəxtlik sayır özü özüyçün. Yalvarır ki, heç olmasa birçə gecəni onunla bir yerdə keçirsin. O isə... vaxt tapmır. Guya rahatlıq tapa bilmir öz evində, danxır, boğulur. Birçə gecə evdə qalmağa məcbur olsa, öldürər özünü. (*Kinaya ilə*) Binəva... geniş meydan lazımdır buna, təzə bir əclafliq üçün... (*Əsəbi ehtirasla*) Mən bilirəm hər axşam Lebedevgilə niyə gedir! Bilirəm!

VI

L v o v, İ v a n o v (əynində palto, başında şlyapa var),
Ş a b e l s k i və A n n a P e t r o v n a

Ş a b e l s k i (*İvanov və Anna Petrovna ilə evdən eyvana adlayır*). Bir də ki, Nikolas, insanlıq deyil bu!.. Özün hər gecə çıxıb gedirsən, biz tək qalırıq burda. Darıxdığımızdan saat səkkiz olmamış giririk yatağa. Həyat deyil, biabırçılıqdır! Niyə sən gedə bilərsən, biz yox? Niyə?

A n n a P e t r o v n a. Qraf əl çəkin ondan! Qoy getsin!..

İ v a n o v (*arvadına*). Xəstə-xəstə hara aparım səni? Sən xəstə-sən, gün batandan sonra havaya çıxmaq olmaz sənə... Buyur, doktordan soruş. Uşaq deyilsən ki, Anyuta, bir fikirləş də... (*Qrafa*) Bəs sənin nə işin var orda?

Ş a b e l s k i. Lap cəhənnəmə də gedərəm, lap timsahın ağzına da ataram özümü, təki bu xarabada qalmayım. Darıxıram, başa düşürsən, partlayır ürəyim! Tamam kütləşmişəm darıxmaqdan! Təngə gətirmişəm hamını. Məni heç yerə aparmırsan ki, arvadın tək qalmasın evdə. Əl çəkin ondan, qraf, əl çəkin! Orda ürəyin açılsarsa, qoy getsin.

İ v a n o v. Anya, nəyə lazımdır bu sözlər? Özün bilirsən ki, kefcün getmirəm ora! Veksel barədə danışmalıyam.

A n n a P e t r o v n a. Day özünü təmizə çıxarmaq nəyə lazımdır? Get də! Qabağını kəsən var?

İ v a n o v. Cənablar, gəlin yeməyə bir-birimizi. Nəyə lazımdır bu?!

Ş a b e l s k i (*ağlar səslə*). Nikolas, əzizim, rica edirəm, məni də apar özünlə. Qoy gedim o sarsaqları və dələduzları görüm, bəlkə ürəyim açıldı bir az. Pasxadan bu yana evdən çıxmamışam axı!

İ v a n o v (*əsəbi*). Yaxşı, gəl gedək! Hamımızın əlindən bura (*boğazını göstərir*) gəlmişəm!

Ş a b e l s k i. Doğrudan? Mersi, mersi... (*İvanovun qoluna girib kənara çəkir*) İcazə verirsən sənin həsir şlyapanı qoyum başıma?

İ v a n o v. Götür qoy. Amma tez elə bir az! (*Qraf evə qaçır*) Necə də təngə gətirmisiz məni! İlahi, nə deyirəm mən? Anya, mən heç vaxt səninlə bu tonda danışmamışam. Heç vaxt olmayıb belə şey. Hələlik, Anya, saat birçün qayıdacağam.

Anna Petrovna. Kolya, əzizim, getmə!

İvanov (*həyəcanlı*). Əzizim, zavalı Annuşkam, yalvarıram sənə, gecələr evdə qalmağa məcbur eləmə məni. Bilirəm ki, qəddarlıqdı bu, ədalətsizlik eləyirəm sənə barəndə, gəl qınama məni bu hərəkətimə görə. Əzab çəkirəm evdə qalanda! Gün batan kimi kədər dolur ürəyimə. Dəhşətdir bu! Səbəbini də soruşma. Heç özüm də bilmirəm səbəbini. Vallah bilmirəm! Evdə darıxıram, Lebedevgilə gedirəm – orda burdan da pis. Evə qayıdan kimi yenə də qəm-qüssə məhv eləyir məni, bütün gecəni boğuluram... Öldürəcək məni ümitsizlik!..

Anna Petrovna. Kolya... bəlkə getməyəsən? Qal evdə, yenə əvvəlki tək, oturub söhbət eləyək... Çörək yeyək bir yerdə, kitab oxuyaq... Qrafla çoxlu duet öyrənmişik sənə üçün... (*Qucaqlayır onu*) Getmə!.. (*Pauza*) Başa düşürəm səni. Bir ildir davam eləyir bu. Niyə belə dəyişmişən?

İvanov. Bilmirəm, bilmirəm...

Anna Petrovna. Bəs niyə istəmirsən ki, mən də gedim axşamlar sənənlə?

İvanov. Əgər sənənin çox vacibdirsə deyə bilərəm. Doğrudur, belə sözü adamın üzünə demək qəddarlıqdı, amma hər halda desəm yaxşıdı... kədər məni boğanda... bilirsən... sevə bilmirəm səni. Elə ona görə də qaçıram evdən də, səndən də.

Anna Petrovna. Kədər?.. Başa düşürəm, başa düşürəm... Bilirsən nə var, Kolya? Sən gəl əvvəlki kimi gül, danış, oxu, hirslen... Qayıt əvvəlki günlərimizə. Getmə heç yerə, gəl oturub şərab içək, gülək-danışaq bir yerdə qovaq getsin kədəri. İstəyirsən oxuyum sənənin? Ya da gedək oturaq sənə kabinetində, işığı da yandırmayaq, öz kədərindən danış mənə... İztirabla doludu gözlərin! Sənə gözələrinə baxıb ağlaram, öz ürəyim də boşalar, sən də yüngülləşərsən. (*Əvvəl gülür, sonra hıçqırır*) Bəlkə başqa şey, hə? Nə deyirsən, Kolya? Hər dəfə yaz gələndə güllər açır, bəs sevinc, səadət niyə təkrar olunmasın? Hə?.. Yaxşı... get... get...

İvanov. Anya, dua oxu mənənin! (*Gedir, ayaq saxlayıb fikirləşir*) Yox, qala bilmirəm! (*Gedir*)

Anna Petrovna. Get. (*Stolun arxasında oturur*)

Lvov (*səhnədə gəzişir*). Anna Petrovna, bir şeyi yaddan çıxarmayın, saat altını vuran kimi evə girin, səhərə qədər çıxmayın çölə.

Qanun kimi əməl eləyin buna. Gecənin rütubəti, nəm hava zərərli sizə.

Anna Petrovna. Baş üstə.

L v o v. Nə "Baş üstə"? Mən ciddi danışiram.

Anna Petrovna. Mənsə ciddi olmaq istəmirəm. (*Öskürür*)

L v o v. Görürsüz? Başladız öskürməyə...

VII

L v o v, Anna Petrovna və Şabelski

Şabelski (*əynində palto, başında şlyapa evdən çıxır*). Bəs Nikolay hanı? Atları qoşdular? (*Tələsik Anna Petrovnaya yaxınlaşıb, əlini öpür*) Gecəniz xeyrə qalsın, mənim gözəlim! (*Əzilib-büzülür. Yəhudi ləhcəsində danışır*) Gevalt! Ba-qış-layın, mü-şa-idənizlə! (*Tez çıxıb gedir*)

L v o v. Təlxək!

Pauza. Uzaqdan qarmon səsi gəlir.

Anna Petrovna. Belə də darıxmaq olar?! Eşidirsiniz, mehtərlər, kənizlər çalıb-oyunayırlar özləriyçün, mənsə... mənsə tənha qalmışam... Yevgeni Konstantinoviç, neyləyirsiniz orda? Gəlin bura. Gəlin oturun yanımda!..

L v o v. Otura bilmirəm mən.

Pauza

Anna Petrovna. Ata-ananız var sizin, doktor?

L v o v. Atam ölüb, anam var.

Anna Petrovna. Heç darıxırsınızmı ananız üçün?

L v o v. Vaxt qalmır darıxmağa.

Anna Petrovna (*gülür*). Çiçəklər hər yaz təzədən açır, sevinc isə təkrar olunmur. Kimdən eşitmişəm bu sözləri? Yaddaş qalıb ki... hə, deyəsən, Nikolayın özü deyib. (*Nəyəsə qulaq asır*) Yenə ulayır bayquş!

L v o v. Ulasın da, nə dəxli var...

Anna Petrovna. Doktor, son vaxtlar məndə belə bir fikir oyanıb ki, tale kəf gəlib mənə. Məndən yaxşı olmayan o qədər adam var ki, xoşbəxtlik və bu xoşbəxtlik üçün heç nəyindən keçməyib. Mənsə hər şeyin, hər şeyin əvəzini ödəmişəm! Özü də çox baha! Bəs niyə tale mənə verdikləri üçün belə dəhşətli sələm alır?... Əzizim, siz hamınız mənimlə ehtiyatla dolanırsınız, gizlədirsiz məndən hər şeyi. Elə bilirsiniz ki, bilmirəm xəstəliyim nədir? Çox gözəl bilirəm. Eh, darıxdırıcı söhbətdir bu... (*Yəhudi ləhcəsi ilə*) Ba-qış-layın!.. Gülməli lətifələr bilirsinizmi?

L v o v. Yox, bilmirəm.

Anna Petrovna. Nikolaysa bilir. Adamların ədalətsizliyi məni də heyrləndirməyə başlayır: niyə məhəbbətə məhəbbətlə cavab vermir, həqiqətin əvəzini isə yalanla ödəyirlər? Yaxşı, nə vaxta kimi ata-anam nifrət eləyəcəklər mənə? Burdan əlli verst o yanda yaşayırlar, amma mən gecə-gündüz, hətta yuxuda da onların nifrətini hiss eləyirəm. Sizcə Nikolayın kədərini necə başa düşməliyəm? Deyir ki, ancaq axşamlar, qəlbini kədər bürüyəndə sevmir məni. Bu ola bilər, başa düşürəm bunu. Lakin təsəvvür eləyin ki, məhəbbəti tamamilə yox olub. Bir damcı da məhəbbət qalmayıb mənə qarşı qəlbində! Düzdü, mümkün olan şey deyil bu. Amma nə bilmək olar, bəlkə oldu? Yox, yox, bu haqda heç fikirləşmək də lazım deyil. (*Oxuyur. Və qəfildən səksənən kimi olur*) Gör necə dəhşətli fikirlər gəlir ağlıma!.. Doktor, siz subaysız, başa düşə bilməzsiz çox şeyi...

L v o v. Siz təəccüb eləyirsiniz... (*Keçib yanında oturur*) Yox... Yox, mən təəccüb eləyirəm, heyrlənirəm sizə! Deyin görüm necə olub ki, belə ağıllı, namuslu, az qala müqəddəs bir qadın ola-ola, belə həyasızcasına aldadıb bayquş yuvasına gətiriblər sizi? Niyə gəlib çıxmısınız bura? Bu soyuq, qəlbsiz... yaxşı, ərinizi qoyaq bir yana! Bu boş, bayağı mühitlə nə birləşdirir sizi? İlahi! Bu bütün günü deyinən, pas basmış, ipləmə qraf hara, bu hiyləgər, fırıldaqçıların fırıldaqçısı, eybəcər Mişa hara, siz hara?! Deyin görüm niyə gəlib çıxmısınız axı bura? Necə gəlmisiz?..

Anna Petrovna (*gülür*). Bax, o da elə beləcə danışdı o vaxt... Dübbədüz sizin kimi... Onun gözləri sizinkindən iridir və hərdən nə haqdasa ürəkdən, odlu-odlu danışanda köz kimi alışdı gözləri... Danışın, danışın!..

L v o v (*qalxıb əlini yellədir*). Nə danışım axı?.. Durun gedin evə...

Anna Petrovna. Siz deyirsiniz ki, Nikolay filandı-bəsməkandı. Hardan tanıyırsız onu? Yarımcı ildə tanımaq olarmı adamı? Doktor, o, çox gözəl adamdır və mən təəssüf eləyirəm ki, siz Nikolayı üç-dörd il qabaqdan tanımırsız. İndi o, xəstədir, dəyməduşər olub, danışmır bütün günü, susur, heç bir iş görmür. Əvvəllər isə... Necə də gözəl idi!.. İlk baxışdan sevdim onu. (*Gülür*) Baxan kimi – xlop! – Düşdüm siçan kimi tələyə. Dedi gedək... mən də hər şeyi qırıb-kəsdim, çürük yarpaqları qayçıyla doğrayıb-tökən kimi və düşdüm onun dalınca... (*Pauza*) İndisə dəyişib hər şey... indi o, başqa qadınlarla əylənmək üçün Lebedevgilə gedir, mənse... bağda oturub bayquşların ulaşmasına qulaq asıram... (*Qapı döyülür*) Doktor qardaşlarınız necə, varmı?

L v o v. Yoxdur qardaşım. (*Anna Petrovna hıçqırır*) Noldu yenə?

Anna Petrovna (*qalxır*). Bacara bilmirəm özümlə, doktor, gedəcəyəm ora...

L v o v. Hara?

Anna Petrovna. O getdiyi yerə... gedirəm. Deyin qoşsunlar atları. (*Qaçıb evə girir*)

L v o v. Yox! Belə şəraitdə sizi müalicə etməkdən qəti boyun qaçıram! Pulsuz-parasız işləməyim bəs deyil, hələ bir ürəyimi də qoparırlar yerindən! Bəsdi!.. (*Evə adlayır*)

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Lebedevlərin evində salon; səhnədən bağa birbaşa yol var. Sağda və solda qapılar görünür. Salona qədim və bahaalı mebel düzülüb. Çilçıraq, şamdanlar və şəkillər çuxoldadır.

I

Zinaida Savişna, Kosıx, Avdotya Nazarovna, Yeqoruşka, Qavrila, qulluqçu qadın, yaşlı və cavan qadın qonaqlar, Babakina. Zinaida Savişna divanda oturub. Onun sağında və solunda kreslolarda iki qarı, otırafdakı stullarda isə cavanlar əyləşiblər. Səhnənin dərinliyində – bağa gedən yolun qabağında kart oynayır; Kosıx, Avdotya Nazaraovna və Yeqoruşka da kart oynayanlar arasındadır. Qavrila sağ qapının ağzında dayanıb; qulluqçu qız padnosda çörəz paylayır. Bu pərdə ərzində sağ qapıdan bağa və bağdan evə qonaqlar gedib-gəlirlər. Babakina sağ qapıdan səhnəyə daxil olub, Zinaida Savişnaya tərəf addımlayır.

Zinaida Savişna (*sevincək*). Oh, əzizim, Marfa Yeqorovna...

Babakina. Axşamınız xeyir, Zinaida Savişna! Ciyərparamızın ad günü münasibətilə təbrik eləyirəm sizi. Böyük qız olsun... (*Öpüşürlər*) Gün o gün olsun ki...

Zinaida Savişna. Təşəkkür eləyirəm, əzizim. Nə yaxşı gəlib sevindirdiz bizi. Hə, özünüz necəsiniz?

Babakina. Çox sağ olun. Minnətdaram. (*Onun yanında, divanda oturur*) Axşamınız xeyir, cavanlar!.. (*Qonaqlar qalxıb təzim edirlər*)

I qonaq (*gülür*). Cavanlar... Siz özünüz qocasız bəyəm?

Babakina (*köksünü ötürür*). Hə, keçdi bizim cavanlığımız...

I qonaq (*hörmətlə gülümsəyir*). Nə danışırırsız?.. Dul sözü heç yaraşmır sizə. Ən cavan xanım da bəhsə girə bilməz sizinlə.

Qavrila Babakinaya çay gətirir.

Zinaida Savişna (*Qavrilaya*). O nədi elə? Mürəbbədən-zaddan gətirə bilmirdin? Qarağat mürəbbəsi.

Babakina. Narahat olmayın, lazım deyil.

Pauza

I qonaq. Marfa Yeqorovna, gələndə Muşkinodan keçdinizmi?

Babakina. Yox, Zaymışşedən. Burdan daha yaxşıdı yol.

I qonaq. Həə...

Kosix. İki dənə qara ürək.

Yeqoruşka. Mən pas.

Avdotya Nazarovna. Mən də pas.

II qonaq. Pas.

Babakina. Uduşlu biletlər, Zinaida Savişna, yenə qalxıb dağ başına. Görünməmiş şeydi: birinci istiqrazın qiyməti iki yüz yetmiş manata çatıb. İkincinin qiyməti də iki yüz əllidən bir balaca azdı... Heç vaxt olmayıb belə şey...

Zinaida Savişna (*köksünü ötürür*). İstiqrazı çox olanların baxtı gətirib...

Babakina. Hə, elədi; di gəl, qiymətləri artsa da, kapitalı istiqraza çevirmək sərfəli deyil. Elə təkcə sığorta haqqı əhədi kəsir adamın.

Zinaida Savişna. Orası elədi, intəhası, nəyəsə ümid eləyirsən. Allah özü kərimdi...

III qonaq. Məncə, xanımlar, mən belə fikirləşirəm ki, bu zamanda kapital sahibi olmaq heç də sərfəli deyil. Qiymətli kağızlar çox az gəlir gətirir, pulu dövriyyəyə buraxmaq isə son dərəcə qorxuludu. Mən belə başa düşürəm ki, xanımlar, kapitalı olanların vəziyyəti indi daha mütəqəlləqdirdir...

Babakina (*köksünü ötürür*). Düz deyirsiniz! (I qonaq əsnəyir) Xanımların yanında əsnəmək olarmı heç?

I qonaq. Pardon, pardon, xanımlar, qəfildən oldu...

Zinaida Savişna qalxıb sağ qapıdan içəri keçir. Bir müddət heç kəs danışmır.

Yeqoruşka. İki dənə kərpic.

Avdotya Nazarovna. Pas.

II qonaq. Pas.

Kosix. Mən də pas.

Babakina (*kənara*). İlahi, adam ölür darıxmaqdan!

II

Yenə həmin səhnə, həmin adamlar. Zinaida Savişna ilə Lebedev danışirlər.

Zinaida Savişna (*sağ qapıdan Lebedevlə bir yerdə çıxır*). Nə oturmusan orda? Primadonnamız çatmırdı bircə! Qonaqların yanında otur! (*Keçib əvvəlki yerində əyləşir*)

Lebedev (*əsnəyir*). Oh... İlahi, keç günahımızdan! (*Babakınanı görür*) Bəh-bəh-bəh! Marmelad oturub ki, burda! Rahathuqum!.. (*Görüşür*) Hə, sizin bu əziz canınız necədi?

Babakına. Çox sağ olun, minnətdaram.

Lebedev. Hə, şükür Allaha! (*Kresloda əyləşir*) Deməli, belə... Qavrila!

Qavrila onun üçün bir qədəh araq və bir stəkan su gətirir.

Lebedev əvvəlcə araqı, üstündən də suyu içir.

I qonaq. Nuş canınız!..

Lebedev. Nə nuşbazlıqdır... Gəbərməmişiksə böyük şeydir. (*Arvadına*) Zyuzacan, bəs Saşa hanı? Camaat onun bayramına gəlib, özü yoxdu?

Kosıx (*ağlamsınır*). Belə də bəxt olar... Adam həmişə uduzar bəyəm?

Avdotyа Nazarovna (*hirsli ayağa qalxır*). Ona görə ki, bacarmırsan. Oynaya bilmirsən oynama da!

İkisi də kart stolunun arxasından çıxıb Lebedevgilə tərəf gəlirlər.

Kosıx (*ağlamsına-ağlamsına*). Cənablar, mənim əlimdə bir kərpic tuz, bir kral, bir də damla vardı. (*Avdotyayı göstərir*) Bunun əlində isə...

Avdotyа Nazarovna (*onun sözünü kəsir*). Bəsdi, dedim oynaya bilmirsən. Mənim əlimdə nə işin var? Öz əlinə bax, oynad.

Kosıx. Biabırçılıqdı bu!.. elə deyildi... Məndə... Sizde... (*Lebedevə*). Pavel Kirilliq, bir görün necə oldu... mənim əlimdə bir kərpic tuz, bir kral, bir dama...

Lebedev (*barmaqlarına qulaqlarını tutur*). Əl çək, xahiş eləyirəm, əl çək məndən...

Avdotyа Nazarovna (*qışqırır*). Buna bax, oyunçu sayır özünü!

Kosıx (*qəzəblə*). Mürtədəm, eclafam, əgər bir də bu bölgəylə kart oynasam! (*Dərhal da çıxıb bağa gedir*)

II qonaq da onun ardınca çıxır. Kart stolunun arxasında təkə Yeqoruşka qalır.

Avdotyа Nazarovna. Uf!.. Qızdırma basır adamı buna qulaq asanda... Buna bir bax... Bölgə!.. Sən özünsən bəlkə!..

Babakina. Nənəcan, elə siz özünüz də çox hirsli siz...

Avdotyа Nazarovna (*Babakinanı görüb əllərini bir-birinə vurur*). Mənim gözəlim, gəlib çıxmısan?! Mən də kor toyuq kimi görmürəm səni bayaqdan... Bir bəri gəl... (*Qucaqlayıb çiynindən öpür və yanında oturur*) Ay sağ olmuş, bir dayan əmməli baxım sənə... Bəh, bəh, ağappaq durna kimisən! Tfu, tfu, tfu... Göz dəyməsin!..

Lebedev. Belə hay-küydənsə bir adaxlı tap ona...

Avdotyа Nazarovna. Taparam da, lap o yana keçərəm! Onunla Saneçkanı ərə verməyincə getməyəcəm bu dünyadan!.. Can verməyəcəm Əzrayıla! Odur ey, oturublar adaxlılarımız. Suya düşmüş kəkili xoruza oxşayırlar!..

III qonaq. Çox uğursuz müqayisə oldu bu. Mənə görə, xanımlar, indiki cavanların subay gəzmələrinin başlıca səbəbi sosial şəraitlə bağlıdır...

Lebedev. Yaxşı, yaxşı, filosofluq eləmə! Xoşum gəlmir belə şeylərdən!..

III

Həminki adamlar, bir də Saşa

Saşa (*səhnəyə daxil olub, atasına yaxınlaşır*). Cənablar, belə gözəl havanı qoyub, bu cür basırıqda niyə oturmusuz?

Zinaida Savişna. Saşenka, Marfa Yeqorovnanı görmürsən?

Saşa (*Babakinaya tərəf gedə-gedə*). Bağışlayın, günahkaram.

Babakina. Day bəyənmir bizi Saneçka. Bəyənsəydi, arada bir bizə də gələrdi. (*Öpüşürlər*) Təbrik eləyirəm, əzizim...

Saşa. Minnətdaram (*Onun yanında oturur*)

Lebedev. Bəli, Avdotya Nazarovna, adaxlı tapmaq çox çətin-di indi. Hələ adaxlı bir yana, abırlı bir şofer tapmaq da müşkül işdir. İnciməsinlər məndən, indiki cavanlar elə bil büzüşüb kif atıblar... Heç nə gəlmir əllərindən. Nə oynaya bilirlər, nə danışa bilirlər, nə əməlli-başdı içməyi bacarırlar...

Avdotya Nazarovna. Yox, içməyə ustadılar, təki müftə olsun...

Lebedev. İçməyi at da bacarır. Mən ağıllı içməyi deyirəm. Bizim vaxtımızda belə deyildi. Bütün günü mühazirələr əldən salırdı bizi. İntəhası mühazirədən canımızı qurtaran kimi özümüzü verirdik dostlardan birinin evinə. Oxuyurduq da, oynayırdıq da, xanımları da məzələndirirdik. (*Çırtma ilə boğazına vurur*) Bu məsələ də öz yerində. Bəzən səhərə kimi filosofluq eləyirdik, boğazımız yırtılanacan yalan da danışırıdım... yoxsa indikilər kimi... (*Əlini yellədir*) Başa düşürəm... nə ölüyə hay verirlər, nə də diriye pay. Bütün bu mahalda bir dənə cavan var, o da ki, evlidi. (*Köksünü ötürür*) Və deyəsən o da başlayıb cızığından çıxmağa...

Babakina. O kimdi elə?

Lebedev. Nikolaşa İvanov.

Babakina. Hə, yaxşı kişidi. (*Üz-gözünü ayır*) Amma bəd-bəxt idi.

Zinaida Savişna. Yox bir, elə arvadla xoşbəxt olacaqdı. Elə bildi ki, cühud qızının ata-anası qucaq-qucaq qızıl-gümüş verəcək ona. Tərsinə oldu amma... arvadı dinini dəyişən kimi vali-deyinləri lənətlədilər qızı. Deyirlər, iti görək, qurdu görək, onu görməyə. Nikolay da umsuğ qaldı, bir qəpik də ala bilmədi qaynatasından. İndi də, day deyəsən, iş-işdən keçib.

Saşa. Ana, yalandır bütün bunlar.

Babakina. Şuroçka, necə yəni yalandı? Hamı bilir bunu. Pul dərdi olmasaydı, cühud qızıyla niyə evlənirdi? Rus qızları azdı bəyəm? Aldanıb Nikolaşa, əməlli başlı aldanıb. (*Ehtirasla*) Yazıq qıza yaman zülüm verir indi! Gülməli idi lap. Gedib gəzib-dolanır, evə qayıdan kimi düşür fağırın üstünə: "Atarla anan yaxşı kələk gəldilər mənə! Rədd ol mənim evimdən!" hara getsin binəva? Ata-anası qəbul eləyər bəyəm onu? Yazıq kənizlik eləməyə də bəlkə razı olardı, intəhası əlindən heç bir iş gəlmir. Bütün günü danlayır

onu. O vaxta kimi ki, qraf girir ortalığa. Qraf olmasaydı, çoxdan ölüb-getmişdi yazıq.

Avdotyа Nazarovna. Deyirlər, salır onu zirzəmiyə, bir səbət sarımsağı da qoyur qabağına, deyir: “Ye, flan-flan şüdənin qızı...” O tifil də ürəyi ağzına gələnə kimi yeyir.

Gülüş.

Saşa. Ata, yalandı bunların hamısı!

Lebedev. Neyləyək deyirsən? Qoy mırtdasınlar da... (*Qışqırır*) Qavrıla!..

Qavrıla podnosda araq və su gətirir.

Zinaida Savişna. Yazıq elə buna görə də müflis olub. Bütün işləri batıb-gedib. Borkin olmasa, yəqin ki, cuhud arvadıyla bir yerdə yeməyə çörək də tapmazdı Nikolay! (*Köksünü ötürür*) Eh, hələ biz nə qədər zibilə düşmüşük onun üstündə!.. İnanırsınız ki, üç ildi doqquz min manat borcludu bizə, qaytarmır.

Babakina (*heyrtlə*). Doqquz min?!

Zinaida Savişna. Bəli... Mənim bu Paşenkam verib ona pulu. Saçı-saqqalı ağarıb, di gəl hələ də bilmir ki, kimə borc vermək olar, kimə olmaz. Kapitalın özü bir yana, heç olmasa sələmini vaxtında verəydi!

Saşa (*ehtirasla*). Ana, min dəfə demisiz bunu!

Zinaida Savişna. Sənə nə var bunnan? Sən niyə qahmar çıxırsan ona?

Saşa (*ayağa qalxır*). Sizə bircə tikə ziyanı dəyməmiş adam haqqında belə danışmağa, bilmirəm necə diliniz gəlir? Neyləyib axı o sizə?

III qonaq. Aleksandra Pavlovna, icazə verin iki kəlmə də mən deyim. Nikolay Alekseyeviçə böyük hörmətim var. Onunla tanışlığı şərəf sayıram özümçün. Amma açığını desək bir balaca avantüristlik var onda deyəsən.

Saşa. Əgər sizə belə gəliрсə, onda təbrik eləyirəm sizi.

III qonaq. Sübut etmək üçün bir fakt da deyim sizə. Özü də bu faktı onun attaşesi Borkindən eşitmişəm. İki il bundan qabaq qaramala azar düşəndə o, xeyli heyvan alıb sığortalayıb...

Zinaida Savişna. Hə, hə, hə! Yadımdadı o hadisə. Mənə də danışılar.

III qonaq. Mal-qaranı sığortalayıb, bunu yaddan çıxarmayın, sonra da azara yoluxdurub və sığorta pulunu alıb.

Saşa. Yalandı bunların hamısı! Yalandı! O yazıq nə mal-qara alıb, nə də azarradı! Bunu Borkin toqquşdurub özündən. Özü belə eləyib sığorta pulu almaq istəyirdi və hər yerdə lovğalanırdı bu layihəsiynən. İvanov bundan xəbər tutan kimi biabır elədi onu və Borkin iki həftə onun dalınca düşüb, bağışlanması üçün yalvarmalı oldu. İvanovun günahı birçə onladı ki, xasiyyəti yumuşaqdı, o firıldaqçı Borkini rədd eləyə bilmir. Bir günahı da ondadı ki, çox inanır adamlara. Bütün var-dövlətinin o-bu daşıyıb aparıb. Həndəvərində dolananların hamısı onun əliaçıqlığından istifadə eləyib, mal-mülk sahibi olublar.

Lebedev. Qızışma, Şura! Bəsdi!

Saşa. Niyə boş-boş danışılar axı? Necə də darıxır adam bunların arasında! İvanov, İvanov, İvanov – başqa söhbətləri yoxdu elə bil. (*Qapıya tərəf gedir və dönüb geri qaydır*) Təəccüb eləyirəm! (*Cavanlara*) Heyrət olunacaq dərəcədə səbirli adamlarsız, cənablar! Doğrudanmı burda oturub belə boş sözlərə qulaq asmaq darıxdırır sizi? Ətalet havanı da dondurub burda! Niyə ağzınıza su alıb durmusunuz? Danışın, bir hərəkətə gəlin, xanımları əyləndirin! Yox, əgər İvanovdan başqa mövzunuz yoxdursa, onda oxuyun, gülün, oynayın...

Lebedev. Ay sağ ol! Ay əlivə dönüm! Yu-bük bunları!

Saşa. Əgər oxumaq, gülmək, oynamaq istəmirsinizcə, əgər xoşunuz gəlmirsə əylənməkdən, onda Allah xatirinə, hamınız bir yerdə fikirləşib təzə bir şey tapın, maraqlı, ağıllı bir şey. Cəhənnəmə ki, lap əskik şey olsun, təzə olsun amma, tək məzəli, gülməli olsun! Ya da hamınız bir yerdə elə bir şey eləyin ki, yadda qalsın, heç olmasa, azca da olsa, fədakarlığa, igidliyə oxşasın, bu cavan xanımlar sizə baxanda heç olmasa birçə dəfə ürəkdən “Oxay!” eləyə bilsinlər. Axı hamınızın ürəyindən keçir ki, cavan xanımların xoşuna gələsiz, bəs sevdirmək istəmirsiniz özünüzü? Ah, cənablar! Ətalet basıb hamınızı! Sizə baxanda tükü də tərpenmir adamın, çıraqlar o saat his eləməyə başlayır sizi görəndə. Çox süstsüz! Min dəfə demişəm bunu sizə, bir damcı da həyat eşqi yoxdu ürəyinizdə!..

IV

Həmin adamlar, İvanov və Şabelski

Şabelski (*İvanovla bir yerdə sağ qapıdan içəri girir*). Kimdi burda deklamasiya deyən? Sizsiz Şuroçka? (*Qəhqəhə çəkib onun əlini sıxır*) Təbrik eləyirəm, mənim mələyim. Allah eləsin çox gec öləsiniz və birdə təzədən gəlməyəsiz bu dünyaya...

Zinaida Savişna (*sevincək*). Nikolay Alekseyeviç, qraf!..

Lebedev. Ba! Kimi görürəm... qraf! (*Onlara tərəf gedir*)

Şabelski (*Zinaida Savişnanı və Babakinanı görüb əl uzadır onlara*). Bəh, bəh, bir divanın üstündə iki dənə bütöv bank oturub!.. baxanda adamın gözüne işıq gəlir! (*Salamlaşır. Zinaida Savişnaya*) Axşamın xeyir, Zyuzuşka! (*Babakinaya*) Salam, pomponçik! Qotazlı xanım!

Zinaida Savişna. Qraf gəlişinizlə çox sevindirdiz məni! (*Qışqırır*) Qavri!l, çay gətir! Rica edirəm, əyləşin! (*Qalxıb sağ qapıdan girir və dərhal da geri qayıdır. Çox qayğılı görkəmi var*)

Saşa əvvəlki yerində oturur. İvanov hamıyla görüşür.

Lebedev. (*Şabelskiyə*). Gün hayandan çıxıb, qraf? Hansı qüvvələr səni çəkib gətirib bura? (*Öpüşür onunla*) Yaman quldursan ha, qraf! Abırlı adamlar belə iş tutmurlar heç vaxt! (*Onu rampaya tərəf aparır*) Niyə bizə gəlmirsən neçə vaxtdı? Xətrinə dəyən olub bəlkə?

Şabelski. Nəynən gəlim sizə? Qarğı atımla? Öz atım yoxdu, Nikolay da gətirmir, deyir Sarrayla evdə qal, qoyma darıxsın. Atlarını göndər dalımca, gəlim...

Lebedev (*əlini yellədir*). Bircə bu qalmışdı elə! Zyuzuşka çatdayır at adı gələndə. Əzizim, axı sən hamudan doğmasan mənə! Köhnələrdən bir sən qalmısan, bir də mən! Ölüb getmiş cavanlığım yadıma düşür səni görəndə... Zarafat bir yana, doğru sözümüdü, görürsən necə kövrəlmişəm, ağlayıram az qala. (*Qrafı öpür*)

Şabelski. Əl çək! Əl çək! Çaxır anbarının iyi gəlir səndən.

Lebedev. Əzizim, sən heç təsəvvür eləyə bilməzsən ki, dostlarımı görməyəndə necə darıxıram! Az qala asmaq qərarına gəlirəm özümü... (*Astadan*) Zyuzuşka özünün borc kassasıyla bütün

abırlı adamları uzaqlaşdırdı və gördüyün kimi, bircə bu adamı yənlər qalıblar... Dudkinlər, Budkinlər... Di yaxşı, çayını iç...

Qavri la qrafa çay uzadır.

Zinaida Savişna (*Qavrilaya*). Yenə çıxdı yanından? Demədim ki, müəbbədən-zaddan da gətir?.. Qarağat müəbbəsi...

Şabelski (*qəhqəhə çəkir. İvanova*) Nə deyirdim sənə? (*Lebedevə*) Yolda Nikolasla mərc gəlirdim ki, çatan kimi Zyuzuşka bizi qarağat müəbbəsiylə çaya qonaq eləyəcək.

Zinaida Savişna. Qraf, hələ də masqaraçılığınızdan qalmamırsınız. (*Oturur*)

Lebedev. İyirmi çəllək müəbbə bişirtirmişik, neyləyək bəs onu?

Şabelski (*stolun yanında oturur*). Zyuzuşka, yığır-sanmı hələ qəpiyi qəpik üstə? Bir milyonu düzəldə bilmisənmi?

Zinaida Savişna (*ah çəkir*). İçimiz özümüz yandırır, çölümüz özgələrini. Qıraqdən baxan deyir ki, bunlardan varlısı yoxdu. Di gəl, quru söz-söhbətə bunlar...

Şabelski. Yaxşı, yaxşı, bilirik! Xəbərimiz var hər şeydən. (*Lebedevə*) Paşa, düzünü de sən canın: düzəltmisizmi bir milyonu?

Lebedev. Bilmirəm. Onu Zyuzuşkadan soruş...

Şabelski (*Babakinaya*). Gombul pomponçikin də milyonçu olmağına az qalıb yəqin. Maşallah, gününə yox, saatınə gözəlləşir, kökəlir pomponçik! O saat görünür ki, korluq çəkmir pul sarıdan...

Babakina. Mənim sizə böyük ehtiramım var, zati-aliləri, amma gülüş hədəfi olmaqdan da xoşum gəlmir.

Şabelski. Əziz bankcığazım, bəyəm masqaradı bu? Ürəyimin çığırtısıdı bu, hisslərim dilə gətirib onu. Sizi və Zyuzuşkanı mən dünyalar qədər istəyirəm... (*Şən*) Məftunam sizə! Soyuqqanlı baxa bilmirəm heç birinizə...

Zinaida Savişna. Siz elə yenə əvvəlki kimisiz. (*Yeqoruşkaya*) Yeqoruşka, şamları söndür. Oynamırsızsa niyə yansın hədə yerə? (*Yeqoruşka dıksinir; üfürüb keçirir şamları. İvanova*). Nikolay Alekseyeviç, xanımınızın səhhəti necədi?

İvanov. Pisdi. Bu gün doktor açıq dedi ki, çaxotkadı xəstəliyi.

Zinaida Savişna. Nə danışırırsınız? Zavallı... (*Köksünü ötürür*) Biz hamımız sevirik onu...

Şabelski. Boş sözdür, yalandır!.. Çaxotka-zad yoxdu, şarlatanlıq eləyir doktor. Bu cavan loğmanın gözmək düşüb könlünə. Bu yandan da ki xanımın əri qısqanc deyil. (*İvanov yerində narahatlıqla qurcalanır*) Sarranın özünə gəldikdə isə, mən onun heç bir sözünə, heç bir hərəkətinə inanmıram. Bütün ömrüm boyu nə doktorlara, nə vəkillərə, nə də qadınlara inanmamışam. Yalandı, şarlatanlıqdı, fokusdu onların sözləri də, əməlləri də.

Lebedev (*Şabelskiyə*). Yaman qəribə subyektsən sən, Matvey!.. Bilmirəm niyə belə nifrət eləyirsən adamlara? Dəli kimi düşüb ortalığa! Nə qədər ki, danışmır, deyirsən ki, adamlar da, danışan kimi zəhrimar tökülür ağzından...

Şabelski. Nə deyirsən, bəlkə bu əclaflara, bu dələduzlarla qucaqlaşib öpüşüm.

Lebedev. Hanı axı o əclaflar? Harda görürsən onları?

Şabelski. Burdakıları demirəm mən. Amma...

Lebedev. Heç dəxli var! Bu da işdi yeni? Saxta hisslərdi bunlar.

Şabelski. Saxta... Yaxşı ki, heç bir dünyagörüşün yoxdu sənin.

Lebedev. Nə dünyagörüşübazlıqdı? Oturub hər dəqiqə əzrayılı gözləyirəm. Bu da dünyagörüşü. Bizim, qardaş, səninlə mənim dünyagörüşü haqqında fikirləşmək vaxtımız keçib. Belə-belə işlər... (*Qışqırır*) Qavrila!

Şabelski. Day Qavrilahq, deyilsən, axı! Bir burnuna bax, çuğundura dönüb.

Lebedev (*Qavrılanın gətirdiyi arağı içir*). Zərər yoxdu, əzizim, gərdək dalına keçməyəcək ki...

Zinaida Savişna. Doktor Lvov çoxdandı ki gəlmir bu yanlara. Yaddan çıxarıb bizi deyəsən.

Saşa. Heç xoşum gəlmir ondan. Düzlük mücəssəməsi. Bir qurtum su da istəməz, birçə papirosunu da çəkməz adamın, təmiz, vicdanlı olduğunu göstərmək istəyir hər yerdə. Oturur, durur, alınıda isə elə bil bu sözlər yazılıb: mən təmiz adamam! Darıxır adam onunla.

Şabelski. Dar düşüncəli düzgün adamdı bu həkim! (*Acıqla*) "Yol verin namuslu əməyə!" tutuquşu kimi çığırır addımbaşı və elə bilir ki, ikinci Dobrolyubovdur gəlib dünyaya. Yəqin fikirləşir ki, kim çığırmırsa əclafdır. Qəribə fikirləri var. Əgər mujik imkanlıdysa, adam kimi yaşayırsa, deməli, əclafdı, kukladı. Mənim pencəyim məxmərdisə və bu pencəyi mənə nökr geyindirirsə mən əcla-

fam, təhkimçiyəm. O qədər təmizdir, o qədər təmizdir ki, lap partlayır təmizliyindən! Yer tapa bilmir özünə. Mən qorxuram onnan... vallah düz deyirəm! Bir də gördün vicdanının səsinə qulaq asıb ilişdirdi qulağımın dibinə, ya da başqa bir əclafliq elədi.

İvanov. O məni də çox yorub, amma mənim xoşuma gəlir doktor. Çox səmimi adamdır.

Şabelski. Yaxşı səmimilikdir! Dünən mənə yaxınlaşıb görün nə deyir: “Qraf, mənim heç xoşum gəlmir sizdən!” Minnətdaram acizənə surətdə! Özü də bunu elə-belə, sözarası demir ha! Səsi titrəyə-titrəyə, gözləri yana-yana, dizləri əsə-əsə deyir! Cəhənnəm olsun onun səmimiliyi! Yaxşı, deyək ki, mənə nifrət eləyir, bu təbiidir və mən özüm də başa düşürəm bunu. Yaxşı, bəs bütün bunları mənim düz üstümə demək nəyə lazımdır? Mən lap pis, murdar adam olsam da, hər halda ağsaqqalam, saçlarımın ağına hörmət eləməliidi... Küt, amansız düzlükdür bu!

Lebedev (*kinayə ilə*). Bəs nə!.. Özün də cavan olmusan, yaxşı başa düşürsən belə şeyləri.

Şabelski. Bəli, cavanlıqda mən səfehlik eləmişəm. Çatskini yamsılamışam, rəzilləri, dələduzları ifşa eləmişəm, amma heç vaxt oğruların üzünə deməmişəm ki, oğrusan, necə deyərler, dar ağacından asılmış adamın evində kəndirdən söhbət salmamışam. Tərbiyəli olmuşam mən. Amma sizin bu kütbeyin təbib başqa qəlibdən çıxıb. Əgər tale ona prinsip və ümumbəşəri ideallar naminə məni camaat arasında köləkləmək imkanı versə – özünü göyün yeddi qatında hiss edər.

Lebedev. Cavanların hamısı tərsdi. Mənim dayım hegelçi idi. Bir də göürdün mənim bu hegelçi dayım evində qonaqlıq eləyir. Ev qonaqla doludur. Dayım içib keflənən kimi çıxırdı stulun üstünə, ağzına gələnə deyirdi qonaqlara: “Cahilsiniz hamınız! Qara qüvvələrsiz! Yeni həyatın şəfəqləri!” Dil boğaza qoymurdu, söyüb biabır eləyirdi hamını...

Sasha. Bəs qonaqlar nə deyirdilər?

Lebedev. Heç nə... Fikir vermirdilər ona, yeyib-ıçirdilər. Bir dəfə mən onu duelə çağırdım... öz doğma dayımı! Bekonun üstündə oldu. Yadımdadı, bax, beləcə, Matvey kimi oturmuşdum. Dayım isə rəhmətlik Gerasim Niliçla, bax, orda, Nikolaşanın yerində dayanmışdılar. Birdən Gerasim Niliç sual verdi.

V

Həminki adamlar və Borkin (son dəblə geyinib, qoltuğunda bağlama var.
Oxuya-oxuya sağ qapıdan içeri girir. Səhnədəkilər uğultuyla qarşılayırlar onu).

Xanımlar. Mixail Mixayloviç!..

Lebedev. Mişel Mişeliç! Hardasız? Heç xəbər-əter də yoxdu sizdən!

Şabelski. Məclislər yaraşığı!

Borkin. Bu da mən! (*Saşanın qabağına qaçır*) Ey nəcib sin-
yorina, sizin kimi gözəl bir çiçəyin dünyaya gəlməsi münasibətilə
bütün kainatı təbrik etmək cəsarətini öz üzərimə götürürəm... Və
öz əllərimlə düzəltdiyim bu fişəngləri və benqal şamlarını sevinci-
min şəfəqləri kimi sizə təqdim edirəm. (*Bağlamanı verir*) Siz bu
qaranlıq dünyaya şəfəq saçdığınız kimi, qoy bu fişənglər də gecə-
nin bağrını söksün. (*Təzim edir*)

Saşa. Təşəkkür eləyirəm...

Lebedev (*qəhqəhə çəkir. İvanova*). Niyə qovmursan qapından
bu satqını?

Borkin (*Lebedevə*). Pavel Kirilliç! (*Sonra İvanova təzim
edir*) Möhtərəm xozeyinim Nikolasa! (*Bir-bir hamıya yaxınlaşıb
təzim eləyir*) Möhtərəm Zinaida Savişnaya. Mələklər mələyi Marfa
Yeqoravnaya!.. Ağbirçəklərin ən gözəli Avdotya Nazarovnaya!..
Əlahəzrət qrafa!..

Şabelski (*qəhqəhəylə gülür*). Əsil məclis adamıdı da... Gələn
kimi dəyişdi hər şey... Görürsüz?

Borkin. Uf! Yoruldum... Deyəsən görüşdüm hamıyla... Hə,
nə var, nə yox, cənablar? Təzə, necə deyərlər, adamın tükünü
ürpərdən fəvqəladə bir şey yoxdu ki? (*Tez Zinaida Savişnaya sarı
dönür*) Sizə gələndə söyüdlükdə mujiklərə rast gəldim... (*Qavri-
laya*) Qavryuşa, mənə çay getir, amma qarağatsız! (*Zinaida Saviş-
naya*) Hə, mujiklər söyüdlərin qabığını soyurdular. Doğrudan, niyə
siz bu söyüdü otkupa verib, əvəzində vergi yığmırsız?

Lebedev (*İvanova*). Bu murdar satqını niyə qovmursan axı?

Zinaida Savişna (*səksənən kimi olur*). Doğrudan a, heç
mənim ağıma gəlmir!..

Borkin (*qollarını oynadıb gimnastika eləyir*). Hərəkətsiz dayana bilmirəm də... Hə, nə deyirsiniz, neyləyim sizinçün? Marfa Yeqorovna, formadayam bu saat! Cuşa gəlmişəm! (*Oxuyur*)

Zinaida Savişna. Bir şey düzüb-qoşun. Yoxsa darıxırıq hamımız.

Borkin. Cənablar! Doğrudan da, nolub belə mısmırığınızı sallamısınız? Məhkəmə iclasçıları kimi səssizcə oturublar!.. Gəlin bir şey fikirləşək. Nə istəyirsiniz? Fant? Bəlkə rəqs eləyək, ya atəşfəşanlığa başlayaq?

Qızlar. Ateşfəşanlıq! Ateşfəşanlıq!

Hay-küylə bağa qaçırlar.

Saşa (*İvanova*). Bu gün niyə belə kefsizsiniz?

İvanov. Başım ağrıyır, Şuroçka. Bir də, darıxıram...

Şura. Gedək qonaq otağına.

Sağ qapıdan içəri adlayırlar; Zinaida Savişna və
Lebedevdən başqa hamı bağa enir.

Zinaida Savişna. Hə, buna deyərəm – cavan. Gələn kimi hamının kefini qaldırdı. (*İri lampanın şamlarını söndürür*) Hələ ki camaat bağdadı, havayı niyə yansın.

Lebedev (*onun dalınca düşür*). Zyuzuşka, qonaqlara yeməyə bir şey vermək lazımdır...

Zinaida Savişna. Bu qədər də şam olar? Elə buna görə deyirlər ki, var-dövlətiniz başınızdan aşır. (*Yenə şam söndürür*)

Lebedev (*ardınca gəzə-gəzə*). Zyuzuşka, camaata bir şey vermək lazımdır, Cavanlar acdılar yəqin... Zyuzuşka...

Zinaida Savişna. Qraf çayını axıracan içməyib. Bu qədər qəndi zay eləyib. (*Sol qapıdan içəri adlayır*)

Lebedev. Tfu! (*Bağa gedir*)

VI

İvanov və Səşə

Səşə (*İvanovla birlikdə sağ qapıdan səhnəyə daxil olur*). Hamı bağa gedib.

İvanov. Belə-belə işlər, Şuroçka. Qabaqlar çox işləyirdim, səhərə kimi oturub fikirləşə bilirdim, yorulmurdum. İndi isə heç bir iş görmürəm, heç nə haqqında düşünmürəm, amma həm bədənəm yorulub, həm də qəlbim. Vəcdanım gecə-gündüz sızlayır, hiss eləyirəm ki günahkaram, di gəl günahımın konkret nədən ibarət olduğunu bilmirəm. Bu yandan da arvadımın xəstəliyi, pulsuzluq, didişmə, dedi-qodu, artıq söhbətlər, səfeh Borkin... Öz evimdən zəhləm gedir, orada yaşamaq işgəncədən pisdür mənə. Açıgını desəm, Şuroçka, *məni özündən artıq sevən arvadımla bir yerdə olmaqdan da tənə gəlmişəm, dözmürəm*. Siz mənim köhnə dostumsuz və yəqin ki, səmimi etirafımdan inciməzsiz. Bax, bu qədər yol keçib sizə gəlmişəm ki, əylənəm bir az, amma burda da darıxıram və evə qayıtmaq istəyirəm. İnciməyin, mən indi sakitcə çıxıb gedəcəm.

Səşə. Nikolay Alekseyeviç, başa düşürəm sizi. Sizin bəd-bəxtliyiğiniz ondadı ki, tənhasız, həmişə sevdiiğiniz və sizi başa düşən bir adam olmalıdır yanınızda. Yalnız məhəbbət sizin ürəyinizə yerindən təpər verə bilər.

İvanov. Yox, Şuroçka... Elə birçə o qalmışdı ki, suya düşmüş xoruza oxşadığım bir vaxtda təzə məhəbbət romanı başlayım. Allah uzaq eləsin! Yox, Şuroçka, yox, məsələ romanda deyil. Elə bil Allahın hüsurundayam, bir kəlmə də yalan yoxdu sözümdə: hər şeyə dözərəm – kədər də, psixopatiyaya da, müflisləşməyə də, arvadımı itirməyə də, belə erkən qocalmağıma da, tənhalığa da. Lakin özümün özümə gülünc görünməyimə dözə bilmərəm heç vaxt. Fikirləşəndə ki, tamamilə sağlam və güclü adam ola-ola Hamletə və Manfredə, ya da ümumiyyətlə, artıq adama çevrilmişəm – xəcalətdən ölmək dərəcəsinə gəlirəm! Elə zavallı, miskin adamlar var ki, onları Hamlet və ya artıq adam adlandıranda xoşlarına gəlir. Mənimçünsə, bu, rüsvayçılıqdır! Mənim qüruruma toxunur bu, həya öldürür məni, əziyyət çəkirəm...

Səşə (*gözlərindən yaş axa-axa zərəfatla*). Nikolay Alekseyeviç, gələn qaçaq Amerikaya.

İvanov. Burdan qapının ağzına getməyə tənbellik eləyirəm, siz Amerikadan dəm vurursuz... (*Bağa doğru gedirlər*)

Şura, doğrudan da, bu mühitdə yaşamaq çətindir size! Həndəverinizdə olan adamlara baxanda dəhşət bürüyür məni: kimə ərə gedəcəksiz? Ümid birçə ona qalıb ki, yoldan ötən bir ponuçik və ya tələbə götürüb qaçırdı sizi...

VII

Zinaida Savişna əlində bir banka mürəbbə sol qapıdan daxil olur.

İvanov. Şuroçka, siz bağa gedin, bir azdan mən də gəlirəm... (*Saşa bağa gedir*) Zinaida Savişna, bir təvəqqim var sizdən...

Zinaida Savişna. Nə lazımdır, Nikolay Alekseyeviç?

İvanov (*tutula-tutula*). Məsələ burasındadır ki, sabah yox, biri gün vekselim vaxtı qurtarır. Vekselin sələmini ödəmək vaxtını bir qədər uzatsanız və ya onu kapitalın üstünə gəlməyə icazə versəniz, böyük minnət qoymuş olarsız boynuma. İndi pulum yoxdur sələmi ödəməyə...

Zinaida Savişna (*qorxan kimi olur*). Nikolay Alekseyeviç, elə şey olar? Bu nə adətdir? Yox, özünüzdən şey çıxarmayın, Allah rızasına, incitməyin mən başı daşlını...

İvanov. Bağışlayın, günahkaram... (*Bağa gedir*)

Zinaida Savişna. Gör necə qorxutdu məni, ilahi... Onun sözlərini eşidəndə əsmə tutdu məni... Hələ də əsirəm... (*Sağ qapıdan içəri girir*)

VIII

Kosix (*sol qapıdan içəri girir və səhnənin o biri tərəfinə addımlayır*). Mənim əlimdə bir kərpic tuz, bir kral, bir də dama vardı... Sonra, bir qara ürək tuz idi, bir də... hə, balaca onluq... Bu cəhənnəm bayquşu, bu qara bölgə heç kömək... (*Danışa-danışa sağ qapıdan içəri addımlayır*)

IX

Avdotyа Nazarovna və I qonaq

Avdotyа Nazarovna (*qonaqla bağdan gələ-gələ*). Bu xəsis qancığı parça-parça elərim, tikə-tikə doğraram – ürəyim soyumaz, heç olmasa bir qıça şor balıq qoyaydı ortaya! Belə də ev olar?! Belə təsərrüfat olar?!

I qonaq. Belə məclis olar? Darıxdığımdan lap divara vurmaq istəyirəm başımı! Allah göstərməsin, bunlar da özlərini adam sayırlar. Acından, darıxmaqdan az qala qurd kimi ulayıb, adamlara hücum eləyəsən...

Avdotyа Nazarovna. Necə didərdim o bihəyanı!..

I qonaq. Bir balaca içən kimi çıxıb gedəcəm evə! Qadam sənin adaxlılarının ağzına. Günortadan bəri birçə qədəh də araq verməyiblər. Belə yerdə qız bəyənmək olar?

Avdotyа Nazarovna. Gedək axtaraq görək nə tapırıq...

I qonaq. Tss!.. Yavaş-yavaş! Şnaps, deyəsən, yemək otağındakı bufetdədi. Yeqoruşka görməsin... Tss!..

Sol qapıdan içəri girirlər.

X

Anna Petrovna və Lvov sağ qapıdan səhnəyə adlayırlar.

Anna Petrovna. Zərər yoxdu, sevinəcəklər bizi görəndə. Heç kim yoxdu. Yəqin bağdadılar.

Lvov. Niyə axı gətirdiz mənə bura? Bu quzğunların yanına? Bizim heç birimizin yeri deyil bura! Təmiz adamlar uzaq olmalıdır bu mühitdən!

Anna Petrovna. Bura baxın, cənab təmiz adam! Müşayiət elədiyən qadına bütün yol boyu özünün təmizliyindən dəm vurmaq nəzakətsizlikdir! Doğru söhbət olsa da, hər halda darıxdırıcıdır. Qadınlara heç vaxt öz məziyyətlərinizdən, cəmərdliyinizdən danışmayın. Qoy onlar özləri görüb qiymətləndirsinlər məziyyətlərinizi. Mənim Kolyam siz yaşda olanda, qadınların arasına düşən kimi

deyib-gülər, mahnı oxuyar, məzəli lətifələr danışardı. Bununla belə qadınların hamısı onun necə adam olduğunu çox yaxşı bilirdilər.

L v o v . Rica edirəm, Nikolayınız barədə az danışın mənə. Çox gözəl başa düşürəm mən onu!

A n n a P e t r o v n a . Siz yaxşı adamsız, amma heç nə başa düşmürsüz. Gedək bağa. O heç vaxt demirdi ki, “mən təmiz adamam! Boğuluram bu mühitdə! Quzğunlar! Bayquş yuvası! Timsahlar!” Heyvanxana söhbəti açmırdı heç vaxt, əsəbiləşəndə, hiddətlənəndə isə ancaq bu sözləri eşidirdim ondan: “Ah, necə də ədalətsizlik elədim bu gün!” Və ya: “Anyuta, yazığım gəlir o adama!” Belə, sizsə...

Gedirlər.

XI

Avdotyа Nazarovna və I qonaq

I qonaq (*sol qapıdan səhnəyə daxil olurlar*). Yemək otağında yoxdu, onda yəqin hardasa ambardadı. Yeqoruşkadan öyrənmək lazımdır. Gəlin qonaq otağından keçib gedək.

Avdotyа Nazarovna. Necə didişdirərdim onu!..

Səhnədən keçib sağ qapıdan içəri adlayırlar.

XII

Babakina, Borkin və Şabelski.

Babakina və Borkin gülə-gülə bağdan səhnəyə adlayırlar. Şabelski gülə-gülə, əllərini bir-birinə sürte-sürte onların ardınca gəlir.

Babakina. Yaman darıxıram! (*Gülür*) Lap üreyi sıxılır adamın. Hamı dinməz-söyləməz gəzir, elə bil arşın udublar. Darımaqdan sümüklərim də quruyub. (*Yerində atılıb-düşür*) Qarışıqımızı açaq bir az.

Borkin onun belini qucaqlayıb yanağından öpür.

Şabelski (*qaqqıldaya-qaqqıldaya barmaqlarını şaqqıldadır*). Lənətə gələsən! (*Qaqqıldayır*) Qismən...

Babakina. Buraxın, buraxın əllərimi, utanmaz! Qraf da Allah bilir nə fikirləşər! Əl çəkin!..

Borkin. Mənim mələyim, qəlbimin firuzəsi!.. (*Əllərini öpür*) İki min üç yüz manat borc verin mənə!..

Babakina. Yox, yox, yox... Nə deyirsiniz-deyin, amma pul yox, rica edirəm... Yox!.. Buraxın əllərimi!..

Şabelski (*onların ətrafında ora-bura gedir*). Pomponçik... Hər şeyin öz lətafəti...

Borkin (*ciddi*). Bəsdi. Gəlin iş haqqında danışaq. Açıq söhbət eləyək, tacir kimi. Özünüz də əzilib-büzülməyin. Ya hə, ya yox! Qulaq asın! (*Qrafı göstərir*) Bax, buna pul lazımdır, ildən ilə ən azı üç min gəliri olmalıdı. Sizə isə ər lazımdır. Qrafıya olmaq istəyirsiniz?

Şabelski (*qəhqəhə çəkir*). Qəribə həyasızdır ha!

Borkin. Qrafıya olmaq istəyirsiniz? Ya hə, ya yox!

Babakina (*həyəcanla*). Özünüzdən söz çıxarmayın, Mişa... Bu cür məsələləri belə ayaqüstü həll eləmirlər... Əgər qraf istəyirsə, özü deyə bilər... Bir də, başa düşmürəm, birdən-birə...

Borkin. Bilirsiniz, söz qatmayın araya! Haqq-hesab var ortada... Ya hə, ya yox!..

Şabelski (*gülə-gülə əllərini bir-birinə sürtür*). Doğrudan da, pis olmaz, hə? Lənət şeytana, bəlkə doğrudan da belə bir rəzillik eləyim? Hə? Pomponçik... (*Babakinanın yanağından öpür*) Bəh, bəh! Ləzzət!..

Babakina. Bura baxın, siz məni əməlli-başlı təşvişə saldım... Çıxın gedin!.. Yox, getməyin!..

Borkin. Tez olun! Ya hə, ya yox! Tələsirik...

Babakina. Bilirsiniz nə var, qraf, gəlin bir neçə gün qonağım olun mənim... Bizdə belə kədərli olmur məclislər. Elə sabah gəlin... (*Borkinə*) Siz zarafat eləyirsiniz?

Borkin (*hirsələnir*). Kim zarafatla danışır belə ciddi məsələdən?

Babakina. Dayanın, bura baxın!.. Ah, halım dəyişdi! Başım hərlənir! Qrafıya... Ah!.. Yıxılıram...

Borkinlə qraf onun qoluna girib, yanaqlarından öpə-öpə sağ qapıya tərəf aparır, ordan içəri adlayırlar.

XIII

İvanov, Saşa, sonra Anna Petrovna.
İvanovla Saşa qaça-qaça bağdan gəlib səhnəyə qalxırlar.

İvanov (*ümitsiz halda başını əlləri arasına alır*). Ola bilməz!
Lazım deyil, lazım deyil, Şuroçka!.. Oh, lazım deyil!..

Saşa. Dəlicəsinə sevirəm sizi... Sizsiz heçdir həyat mənimçün!
Səssiz sevinc, səadət yoxdu mənə! Mənim üçün hər şey sizsiniz...

İvanov. Nəyə lazımdı! İlahi, heç nə başa düşmürəm... Şuroçka
lazım deyil!..

Saşa. Uşaqlıq çağlarımda siz mənim üçün yeganə sevinc
idiniz; o vaxt sizi, sizin qəlbinizi sevirdim, özüm kimi sevirdim.
İndi isə sizi sevirəm, Nikolay Alekseyeviç... Sizinlə bir yerdə
nəinki dünyanın axırına, lap qəbirə də gedərəm, ancaq siz Allah tez
eləyin, yoxsa boğularam...

İvanov (*bəxtəvər gülüşə qərq olur*). Nə deməkdir bu? Deməli
başlamalıyam yaşamağa? Eləmi, Şuroçka?.. Mənim həyatım! (*Onu
ağuşuna çəkir*) Təzə-tər çiçəyim mənim... (*Anna Petrovna bağdan
gəlib səhnəyə qalxır və əri ilə Saşanı görəndə elə bil yerə mıxlanır*)
Deməli, yaşamaq olar? Eləmi? Təzədən başlamaq lazımdır hər
şeyi? (*Öpür Saşanı*)

İvanovla Saşa Anna Petrovnanı görürlər.

İvanov (*dəhşətlə*). Sarra!

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

İvanovun kabinet. Yazı stolunun üstündə səliqəsiz halda kitablar, kağız-kuğuz, zərflər, tapançalar var. Stolun üstündə, kağızların arasında araş qrafini, duzlu balıq, çörək parçaları, xiyar görünür. Divarlardan xəritələr, şəkillər, tüfənglər, oraqlar, qamçıqlar asılıb. Günortadır.

I

Şabelski, Lebedev, Borkin və Pyotr.
Şabelski və Lebedev yazı stolunun arxasında əyləşiblər.
Borkin stulu at kimi minib, Pyotr qapının ağzında dayanıb.

Lebedev. Fransanın siyasəti aşkar və aydındır. Fransızlar nə istediklərini bilirlər. Onları birçə kolbasnikləri çırtmaqda, vəssəlam. Almanıyanın isə uzun zırıltıdır. Almanıyanın gözündə Fransadan başqa da neçə-neçə yekə tir var, onları da dartıb çıxartmalıdı bir-bir...

Şabelski. Boş sözdü!.. Məncə, almanlar da siçandan qorxanırlar, fransızlar da... Bir-birinin gözüne kül üfürməkdən başqa heç nə bilmirlər. İnan ki, elə bununla da qurtaracaq hər şey. Vuruşmayacaqlar.

Borkin. Məncə, heç lazım da deyil vuruşmaq. Bütün bu silahlar, konqreslər, xərc-xəsərat nəyə lazımdı axı? Mən bilirsiz neylədim? Ölkədəki bütün itləri yığıb quduzluq zəhəri vurardım və buraxardım düşmən tərəfə. Birçə aydan sonra görün nə həngəmə qopurdu, hamı quduzlaşıb düşərdi bir-birinin canına.

Lebedev (gülür). Başına baxanda görürsən ki, bapbalacadı, amma içində gör nə qədər ideya var! Okeandakı balıqlar qədər.

Şabelski. Virtuozdu da!

Lebedev. Allah güldürsün səni, Mişel Mişeliç, güldürdün bizi! (Gülüşü kəsir) Hə, cənablar, söhbət qoyunu qurda verdi, araş çıxıb yaddan. Bir də təkrar eləyək. (Qədəhlərini doldurur) Öz sağlığımıza. (İçib qəlyanaltı eləyirlər) Araşınkı ancaq selyodkadı. Bundan gözəl zakuskası yoxdu araşın.

Şabelski. Yox, ən yaxşısı duzlu xiyardı... Dünya binə olandan alimlər fikirləşirlər, amma duzlu xiyardan yaxşı şey tapa bil-

məyiblər hələ... (*Pyotra*) Pyotr, get bir az da xiyar gətir. Mətbəx-dəkilərə də de ki, dörd dənə qutab qızartsınlar, soğanla. İsti-isti gətirərsən.

Pyotr gedir.

Lebedev. Arağın üstündən kürü də ləzzət verir. Amma bilirsiniz necə? Ancaq mən deyən kimi. Üç-dörd dənə göy soğanın başını xırda-xırda doğrayırsan, bir parça kərə yağı, bir-iki qaşığı da qara kürü götürüb, hamısını qatışdırırsan. Üstünə də limon sıxırsan... Bəh, bəh!.. Elə ətri gələndə bihuş olur adam. Atasını yandırır arağın.

Borkin. Qızardılmış çay balığı da əla olur araqla. Amma gərək bu balığı qızartmağı bacarasan. Balığı qəşəngcə təmizləyib, quru çörək ovuntusuna bulayırsan, sonra qoyursan tavaya. Elə qızardırısan ki, qupquru olsun, xırıldaşın dişin altında. Xırt-xırt-xırt...

Şabelski. Dünən Babakinagildə qəşəng zakuska vardı – ağ göbələk.

Lebedev. Hə, ağ göbələk məcundu.

Şabelski. Amma qərribə bişirmişdilər. Soğanla, dəfnə yarpağıyla. Başqa ədviyyat da vurulmuşdu. Qazanın qapağını qaldıran kimi ətri bürüdü evi. Əla idi!

Lebedev. Hə, cənablar, nə deyirsiniz, birini də gedək? Öz sağlığımıza... (*İçirlər. Saatına baxır*) Yox, deyəsən gəlib çıxmayacaq Nikolaşa. Day vaxtdı, mən gedim. Deyirsən Babakinagildə göbələk yemisen? Bizdəsə hələ yoxdu göbələk. Yaxşı, icazə ver şübhələ-nək sənnən, Marfutagilə belə tez-tez getməkdə xeyir ola?

Şabelski (*başıyla Borkini göstərir*). Budur ey, evləndirmək istəyir Marfutayla mənə...

Lebedev. Evləndirmək? Sənin neçə yaşın var indi?

Şabelski. Altmış iki.

Lebedev. Hə, evlənməyin əsl vaxtıdır. Marfutka da elə əsl sənin tayındı ki, durub.

Borkin. Məsələ Marfutkada deyil, onun sterlinqlərindədi

Lebedev. İştahın güclüdü deyəsən, yoxsa Marfutkanın sterlinqlərinə göz dikməzdin. Bəlkə quş südü də keçir könlündən?

Borkin. Nolar, siz elə fikirləşin. Qoy bir evlənib cibişdanlarını doldursun, onda deyərəm.

Şabelski. Elə bilirsən zarafat eləyir? Yox. Bu bala dahi elə bilir ki, sözündən çıxmayıb doğrudan da evlənəcəyəm...

Borkin. Bəs nə! Bəyəm evlənməyəcəksiz?

Şabelski. Dəli olmamırsız ki? Bir fikirləşirsiniz nə deməkdir bu?

Borkin. Çox sağ olun!.. Minnətdaram sizə! Deməli, biabır eləmək istəyirsiniz məni? Belə şey olar? Özünüz söz vermədiniz? Necə biabır oldum ey, gör!.. Yaxşı nə deyirsiniz, evlənirsiniz, ya yox?

Şabelski. (çiyinlərini çəkir). Bu deyəsən ciddi danışırımsız ey... qərribə adamsanmış vallah!

Borkin (əşəbiləşir). Bəs onda niyə yerindən eləyirdin yazıq qadını? Neçə gündü ki, yemir, içmir, ancaq qrafınyahq haqqında fikirləşir... Belə şeyle zarafat eləmək olar? Heç kişilikdəndi bu?

Şabelski (bir çırtıq vurur). Doğrudan da, bəlkə gedim bu alçaqlığa? Hə? Evlənəcəyəm hamının acığına! Vallah!.. Ay kef olacaq ha!

II

Lvov gəlir.

Lebedev. Böyük təbiətə hörmət və ehtiram... (Doktora əl verir, oxumağa başlayır) "Doktor, xilas edin məni, ölümünə qorxan kimi qorxuram ölümdən..."

Lvov. Nikolay Alekseyeviç gəlməyib hələ?

Lebedev. Yox. Bir saatdan çoxu ki, gözləyirəm onu. (Lvov narahatlıqla səhnədə gəzişir) Əzizim, Anna Petrovnanın səhhiyyəsi necədi?

Lvov. Pis.

Lebedev (ah çəkir). Gedib salam yetirmək olar hüzuruna?

Lvov. Yox. Rica edirəm lazım deyil. Yatıb deyəsən. (Pauza)

Lebedev. Qəşəng qadındır... zavalı... (Köksünü ötürür) Şuroçkanın ad günündə ürəyi gedəndə baxdım ona və onda gördüm ki, kitabı bağlanıb zavallının, və az qalıb ömrü. Başa düşürəm niyə ürəyi getmişdi onda? Elə otağa girmişdim ki, gördüm yıxılıb yerə, rəngi də sapsarı, meyit rəngində. Nikolaşa da qabağında diz çöküb, elə onun da rəngi o cür Şuroçka da ağlayır. Şuroçka da mən də bir həftə havalı kimi dolandıq evdə o hadisədən sonra.

Şabelski (Lvova). Möhtərəm elm xadimi, döş qəfəsi xəstə olan xanımlara cavan həkimlərlə tez-tez görüşməyin xeyir olduğunu hansı alim kəşf edib, deyə bilərsinizmi? Çox böyük kəşfidir bu! Dahiyanə kəşfidir! Nəyə aiddir bu: allopatiyaya, ya gomeopatiyaya?

Lvov əvvəlcə cavab vermək istəyir, sonra iyənirmiş kimi bir hərəkət eləyib gedir.

Lebedev. Daş yamansın dilinə! Niyə xətrinə dəydin onun?

Şabelski (əşəbiliklə). Niyə yalan danışır?.. çaxotkadı, heç bir ümid yoxdu, öləcək... yalan deyir! Dözə bilmirəm yalanlarına!

Lebedev. Niyə elə fikirləşirsən ki, yalan deyir?

Şabelski (qalxıb səhnədə gəzişir). Heç ağılıma gətirə bilmirəm ki, canlı adam heç nədən yığılıb ölsün. Gəl qurtaraq bu söhbəti!

III

Lebedev, Şabelski, Borkin və Kosix.

Kosix (qaça-qaça içəri girir). Evdədi Nikolay Alekseyeviç? Salam! (Hamıyla əl tutub görüşür). Evdədi?

Borkin. Yoxdu.

Kosix (oturur və dərhal da qalxır). Onda xudahafis! (Stolun üstündəki qadaqlardan birini götürüb başına çəkir və bir tika yemək götürüb iyləyir) Gedim işimin dalınca... Əldən düşmüşəm... Güclə dururam ayaq üstə...

Lebedev. Hardan belə?

Kosix. Barabanovgildən. Bütün gecəni oynamışıq. İndicə qurtarmışıq. Bu Barabanov lap pinəçi kimi oynayır kartı. (Ağlar səslə) Bir qulaq asın: başlayandan qara ürək əl çəkməyib məndən... (Üzünü Borkinə tutur, Borkin ilə çalmış kimi qaçır) O kərpic gəlir, mən qara ürək, o kərpic, mən qara ürək... (Lebedevə tərəf çevrilir) Sonra bir dama götürdüm...

Lebedev (barmaqlarıyla qulaqlarını tutur). Əl çək! İsa xatirinə, əl çək məndən!

Kosix (qrafa). Başa düşürsüz; tuz, dama, yenə bir dənə tuz...

Şabelski (itələyir onu). Çıxın gedin, qulaq asmaq istəmirəm sizə!

K o s ı x . Axırda da ki...

Ş a b e l s k i (divardan asılmış tapançanı qapır). Rədd olun, yoxsa atıram!..

K o s ı x (əlini yellədir). Bu da işdi?.. Danışmağa bir adam tapmayacağam yəni? Elə bil Avstraliyadasan: heç kim heç kimin kitabını oxumur... Hərə öz hayındadı... Yaxşı, getmək lazımdı... (Şapkasını qapır) Vaxt qiymətlidi... (Əlini Lebedevə uzadır) Pas!..

Gülüş. K o s ı x çıxır və qapıda Avdotya Nazarovna ilə toqquşur.

IV

Avdotya Nazarovna (qışqırır). Səni görüm adın qalsın! Yıxmışdın məni!..

H a m ı . A-a-a!.. gəlib çıxdın? Nə əcəb səndən, görünmürdün?

Avdotya Nazarovna. Hə, mən də deyirəm hardadı bunlar?! Evi ələk-vələk eləmişəm bayaqdan... (Görüşür)

L e b e d e v . Niyə gəlmisən?

Avdotya Nazarovna. İşim var, əzizim! (Qrafa) Əlahəzrət, sizinlə bağlıdır işim. (Təzim edir) Sizə salam gətirmişəm və kefinizi xəbər almağa gəlmişəm... O, mənim kuklam tapşırıb sizə deyim ki, əgər bu axşam təşrif gətirməsez səhərə kimi ağlayacaq. Dedi ki, əlahəzrəti bir qırağa çək və qulağına pıçılda bu sözləri. Mənsə fikirləşirəm: niyə pıçıldamalıyam ki? Hamı özümüzünküdü burda. Bir də ki, oğurluq eləmirik ha, Allahın hökmüylə, sevib-sevilməklə düzəlir bu iş. Bilirsiz ki, içən deyiləm, amma bu münasibətlə bir qədəh vuraram!

L e b e d e v . Mən də... (Araq süzür) Bu qoca sağsağanı görürsən? Elə bil illərin təsiri olmur buna. Otuz ildi ki, elə belədi...

Avdotya Nazarovna. İllərin kələfini dolaşdırmışam. Heç bilmirəm neçə yaşım var... İki dəfə ərə gedib, başlarını yemişəm. Üçüncüsünə də gedərdim, di gəl cehizsiz olduğumdan alan yoxdu. Səkkiz uşağım vardı... (Qədəhi götürür) Allah xeyir versin, savablı işə başlamışıq, allahın köməyiylə xeyirliklə də başa çatdırırıq! Onlar baş-başa verib kef çəkərlər, biz də baxıb sevinərik. Allah başacan eləsin... (İçir) Yaman tünd araqdır.

Şabelski (*gülə-gülə Lebedevə*). Ən maraqlısı da odur ki, bunlar elə bilirlər mən, doğrudan da... Başa düşürsən? Qəribədir! (*Qalxır*) Paşa, bəlkə elə doğrudan da, eləyim bu rəzilliyi? Hamının acığına... Yəni ki, al, qoca köpək, ye! Hə, nə deyirsən, Paşa?

Lebedev. Boş söhbətədi bütün bunlar, qraf. Biz bu saat gəbə-rəcəyimiz gün haqqında fikirləşməliyik. Marfutkalar, sterlinqlər isə çoxdan ötüb keçib... Bizim dövrənımız çoxdan qurtarıb, qraf.

Şabelski. Yox, bir qazan qaynadacağam! Vallah eləyəcəyəm bunu!

İvanov və Lvov daxil olurlar.

V

Lvov. Rica edirəm, beş dəqiqə vaxt ayırın mənə, söhbət eləməliyəm sizinlə.

Lebedev. Nikolaşa! (*Qabağına yeriyib öpüşür onunla*) Salam, əziz dost... Bir saatdı ki, gözləyirəm səni.

Avdotya Nazarovna (*təzim eləyir*). Salam, əzizim.

İvanov (*incik halda*). Cənablar, yenə mənim kabinetimi tüstüylə doldurmusuz!.. Min dəfə xahiş eləmişəm ki, burda papiros çəkməyin... (*Stola yaxınlaşır*) Hələ buna bax, kağızlarım araqla islatmışız... çörək... xiyar... Ürəyi qalxır adamın!

Lebedev. Günah məndədi, Nikolaşa, günahkaram... bağışla. Əzizim, çox vacib bir məsələ barədə söhbət eləməliyəm sənənlə...

Borkin. Mən də.

Lvov. Nikolay Alekseyeviç, nə deyirsiniz, danışa bilərəm sizinlə?

İvanov (*Lebedevi göstərir*) Görürsünüz, ona da lazımam. Siz gözləyin sonra... (*Lebedevə*) Nə lazımdır?

Lebedev. Cənablar, mənim söhbətim gizlidi. Rica edirəm...

Əvvəlcə qrafla Avdotya Nazarovna, sonra da
Borkin və Lvov çıxırlar.

İvanov. Paşa, sən istədiyin qədər içə bilərsən, bilirəm ki, xəstəsen, içməsen dayana bilmərsən, amma rica edirəm, dayımı içirtmə. Qabaqlar dilinə də vurmurdu. Zərərdi ona.

Lebedev (*qorxmış kimi*). Əzizim, xəbərim yox idi bundan... Heç fikir verməmişəm...

İvanov. Allah eləməsin bu uşaqlaşmış qoca ölsün. Sizə nə var ki, o mənim üçün əzizdi... Hə, yaxşı, nə istəyirsən?

Pauza.

Lebedev. Məsələ belədir ki, əzizim... Heç bilmirəm necə başlayım ki, abırsızlıq kimi çıxmasın. Nikolaşa, inan ki, utanıram bunu deməyə, qızarıram, dilim topuq vurur, di gəl, neyləyə bilərəm, özünü mənim yerimdə təsəvvür elə. Bilirsən ki, asılıyam ondan, qara qulam, murdar əsgiyəm...

İvanov. Nə olub bəyəm?

Lebedev. Arvadım yollayıb məni bura... Rica eləyirəm, qardaşyana, ver onun sələmini! İnanırsan, məhv eləyib məni, beynimi çürüdü! Allah xatirinə, qurtar haqq-hesabı onunla!..

İvanov. Paşa, bilirsən indi pulum yoxdu mənim.

Lebedev. Bilirəm, vallah bilirəm, amma neyləyim... Day gözləmək istəmir. Birdən götürüb məhkəməyə verər, onda mən, Şuroçka necə baxarlıq sənə üzünə?

İvanov. Mən özüm də utanıram, Paşa, yer ayrılısa yerə girməyə hazıram bu saat... Neyləyim, hardan tapım pulu? Bir yol göstər: hardan? Əlac bircə payıza qalır, taxılı yığıb satım, onda.

Lebedev (*qışqırır*). Gözləmək istəmir!

Pauza.

İvanov. Sənə də vəziyyətin yaxşı deyil, amma mənimki lap pisdi. (*Fikirli halda o baş-bu başa addımlayır*) Heç bir çıxış yolu tapa bilmirəm. Satmağa da heç nəyim yoxdu...

Lebedev. Bəlkə Milbaxın yanına gedəsən, ona altı min borcludu axı sənə... (*İvanov ümitsiz halda əlini yellədir*) Bura bax, Nikolaşa... Bilirəm, söyləməksən məni, amma lazım deyil, xətrinə dəymə bu qoca əyyaşın... Dost kimi... İkimiz də universiteti bitirmişik, liberalıq... (*Pul kisəsini çıxarır*) Evdə heç kimin xəbəri yoxdu bundan, miras qalıb mənə. (*Pulu çıxarıb stolun üstünə qoyur*) Borc kimi götür... tulla bu təkəbbürü, dost kimi... Vallah mən alardım səndən... (*Pauza*) Min yüz manatdı. Götür get bizə, əlbəəl özünə

ver... Al, sox bəbəyinə, Zinaida Savişna! Amma elə et ki, məndən aldığını başa düşməsin, yoxsa – Allah uzaq eləsin! Pişiyimi ağaca dırmaşdırar! (*İvanova diqqətlə baxır*) Yaxşı, yaxşı, lazım deyil! (*Tez pulu götürüb cibinə qoyur*) Zarafat elədim! İsa xatirinə, bağışla! Ürəyini bulandırdım, hə? (*İvanov əlini yellədir*) Belə də iş olar?! (*Köksünü ötürür*) Hə, kədərli günlərin başlandı sənin. Qardaşım, insan dediyin samovar kimi bir şeydi. Həmişə taxçada, sərin yerdə durmur, günlərin bir günü onun da içinə qor tökürlər: pşş... pşş!.. Bir qəpiyə dəyməz mənim bu müqayisəm, amma bundan ağıllısını fikirləşib tapmaq olmaz... (*Köksünü ötürür*) Bədbəxtliklər adamın ürəyini möhkəmləndirir. Elə bilmə ki, sənə yazığım gəlir. Bu girdəbdən də çıxacaqsan, hər şey düşəcək qaydasına, yamanlıq ona qalacaq. İntəhası, əzizim, bu camaatdan inciyrəm... Bilmirəm bu dedi-qodunu çıxaran kimdi?! Qəzadə sənə haqqında o qədər yalan-palan danışılar ki, bir də görəcəksən prokurorun köməkçisi kəsdirib qapını... sən qatilsən, qanıçənsən, soyğunçusan...

İvanov. Boş sözlərdi bunların hamısı... Başım yaman ağrıyır.

Lebedev. Çox fikirləşirsən, ondandı.

İvanov. Heç nə fikirləşmirəm.

Lebedev. Tüpür bu söhbətlərin hamısına, gedək bizə, Şuroçka sənə sevir, başa düşür, qiymətləndirir. Nikolaşa, Şuroçka yaxşı qızıdır, namuslu qızıdır. Nə anasına oxşayıb, nə də mənə, necə deyərlər, qonşuya çəkib deyəsən... Hər dəqiqə diqqətlə baxıram ona, inana bilmirəm ki, mənim kimi yekəburun əyyaşdan belə gözəl bir məxluq törənə. Gedək bizə, otur söhbət elə Şuroçkayla, eynin açılsın. Səmimi, sədaqətli adamdı o...

Pauza.

İvanov. Paşa, əzizim, tək burax məni.

Lebedev. Başa düşürəm, başa düşürəm... (*Tələsik saatına baxır*) Başa düşürəm. (*İvanovu öpür*) Xudahafis. Mən hələ məktəbin təqdisinə də getməliyəm. (*Qapıya Sarı gedir və birdən dayanır*) Ağıllı qızıdı... Dünən Şuroçkayla bu dedi-qodu barədə söhbət eləyirdik. (*Gülür*) Çox ağıllı qızıdı. Gözəl bir aforizm dedi: "Atacan, işıldaquşlar ona görə qaranlıqda işıq saçır ki, gecə quşları onları tapıb yeyə bilsinlər. Yaxşı adamlar da dünyaya ona görə gəliblər ki,

böhtan və dedi-qodu özünə qıda tapa bilsin". Necə deyib? Dahidi! Jorj Zand!..

İvanov. Paşa! (*Onu saxlayır*) Nolub mənə?

Lebedev. Elə mən özüm də soruşmaq istəyirdim bunu sən-dən, amma utandım. Bilmirəm, qardaş! Bir tərəfdən, mənə elə gəlirdi ki, bədbəxtliklər əldən salıb səni. Digər tərəfdənsə, bilirəm ki, belə şeylərin gücü çatmaz sənə... bədbəxtlik yıxa bilməz səni, Nikolaşa, bu, nəşə başqa şeydi! Amma bilmirəm nədi!..

İvanov. Mən özümdə başa düşmürəm. Mənə belə gəlir ki, bu... Yox, yox! (*Pauza*) Yəqin yadımdadı, Semyon adında bir fəhləm vardı. Bir dəfə xırman vaxtı özünü qızlara göstərmək üçün iki çuval çovdarı dalına aldı və zərbə saldı özünü. Beş-altı gündən sora da yıxılıb öldü. Mənə belə gəlir ki, mən də zərbə salmışam özümü. Gimnaziya, universitet, sonra təsərrüfat, məktəblər, layihələr... İnamım da başqalarınkı kimi deyildi, evlənməyim qəribə oldu, tez-tez qızışıb çıxırdım özümdən, risq eləyirdim, pulumun da qədrini bilmirdim, səpələyirdim sağa-sola, xoşbəxt günlərim də oldu, iztirab çəkməkdə də hamını arxada qoydum. Bütün bunlar, Paşa, çiy-nimə aldığım həmin çuvallardı. Daşıyıram necə vaxtı kürəyimdə. Yəqin artıq kürəyim qırılıb, çartdayıb bel sümüyüm. İyirmi yaşında hamımız qəhrəmanlıq eşqinə düşürük, hər şeyə əl atırıq, ən ağır yükün altına giririk, otuzu haqlayanda yorulub düşürük əldən. Daha heç nəyə yaramırıq. Nəylə izah eləyə bilərsən bu yorğunluğu? Bəlkə də heç o deyil!.. Yox, o deyil!.. get, Paşa, Allah amanında. Get, tənə gətirdim səni.

Lebedev (*nəşə tapıbmuş kimi*). Bilirsən, qardaş, mühit yeyib için!

İvanov. Axmaq sözdü, Paşa, köhnə söhbətdi. Get!

Lebedev. Doğrudan da axmaq sözdü. İndi özüm də görürəm ki, axmaqdı. Getdim!.. (*Gedir*)

VI

İvanov, sonra Lvov

İvanov (*tək*). Çox pis, zavallı, miskin adamam mən. Məni bundan sonra da sevmək və hörmət etmək üçün gerek Paşa kimi zavallı və miskin olasan. İlahi, necə nifrət eləyirəm mən özümə! Necə zəhləm gedir öz səsimdən, addımlarımdan, əllərimdən, öz fikirlərimdən, bu paltardan. Gülməli deyilmi, acı deyilmi bu? Cəmi birçə il bundan qabaq sağlam, güclü, gümrah idim. Heç bir ağır iş yormurdu məni, ehtiraslıydım, nadan idim hətta, dərddə görəndə ağlayırdım, pislilik, yamanlıq görəndə hirsələnirdim. İlhamın nə olduğunu bilirdim, səhərə kimi stolun arxasında oturub arzulara qapıldığım gözəl gecələrin poeziyasını dərk eləyirdim. Tanrıya inanırdım, gələcəyi ovucumun içi kimi açıq-aydın görürdüm... İndi isə, ilahi! Öldən düşmüşəm, heç bir iş görmürəm, bekarçılıq yorub məni. Nə beynim, nə əllərim, nə də ayaqlarım qulaq asır sözüme. Mülküm batıb gedir, meşələrim qırılır. (*Ağlayır*) Torpaqlarım yetim kimi baxır üzümə. Heç nə gözləmirəm, heç nəyə hayıfım gəlmir, sabahı fikirləşəndə ürəyim əsir... Bəs Sarra əhvalatı? And içirdim ki, ölənəcən sevəcəyəm, hələ bir peyğəmbərlik eləyib xoşbəxtlik də vəd edirdim ona, heç yuxusunda da görmədiyi bir gələcəkdən söhbət açırdım. İnandı mənə zavallı. Və bir yerdə yaşadığımız beş ildə verdiyi qurbanların ağırlığı altında şam kimi necə əridiyini, öz vicdanıyla vuruşa-vuruşa necə üzüldüyünü görürdüm və Allah şahiddir ki, bütün bunların müqabilində birçə dəfə də qınamadı məni, birçə dəfə də şübhəylə baxmadı!.. Nə oldu axırı? Məhəbbətim soyudu... Necə? Niyə? Nəyə görə? Başa düşürəm. İndi odur, əzab içindədir gecə-gündüz, son günlərini yaşayır, mənse qorxaq tülkü kimi qaçıram ondan, solğun sifətinə, çökmüş sinəsinə, yalvarıcı baxışlarına baxa bilmirəm... Ar olsun mənə!.. (*Pauza*) Mənim bədbəxtliklərim zavalı Saşanı rıqqətə getirir. Az qala atası yaşında olmağıma baxmayaraq, məni sevdiyini bildirir. Mən də sərxoş oluram bu sözdən, unuduram hər şeyi, gözəl musiqidən vəcdə gəlmiş kimi qışqırıram: “Yeni həyat! Səadət!” üstündən birçə gün keçən kimi də inanmıram bunların heç birinə, cinə, qulyabanıya inanmadığım kimi... Nə olub mənə görəsən? Hansı uçuruma sürükləyirəm

özümü? Bu zəiflik hardandı məndə? Nə olub mənim əsəblərimə? Xəstə arvadım mənliyimə bir balaca toxunan kimi, qulluqçu qız bir azca kec hay verən kimi və ya tətiiyi çəkəndə tüfəng açılmadımı çıxıram özümdən, dalayıram hamını. (*Pauza*) Başa düşmürəm, başa düşmürəm, başa düşmürəm! Az qalıb ki, gülləni çaxam başıma!..

L v o v (*içəri girir*). Mən sizinlə danışmalıyam, Nikolay Alekseyeviç!

İ v a n o v. Əgər biz hər gün beləcə danışmalı, öcəşməli olsaq, doktor, mən əldən düşərəm.

L v o v. Mənə qulaq asa bilərsiz?

İ v a n o v. Sizə mən hər gün qulaq asıram, amma hələ də başa düşə bilmirəm ki, məndən nə istəyirsiniz.

L v o v. Mən çox açıq və aydın danışıram. Və məni ancaq sinəsində ürək olmayan adam başa düşməyə bilər...

İ v a n o v. Arvadımın ölüm ayağında olduğunu bilirəm; onun yanında günahkar olduğumu bilirəm; sizin təmiz, düzdanışan adam olduğunuzu da bilirəm! Daha bundan başqa nə lazımdır sizə?

L v o v. Mənə yer eləyən insanın bu qədər qəddar olmasıdır... Zavallı bir qadın ölüm ayağındadır. Onun dünyalar qədər sevdiyi və ölüm ayağında son dəfə görmək istədiyi atası və anası var; onlar da çox gözəl bilirlər ki, qızlarının dünyadan köçməsinə az qalıb və buna baxmayaraq hələ də ata-anasını çox sevir, di gəl, lənətə gəlmiş qəddarlıq. Valideyinlər elə bil dini əqidələrinin nə qədər möhkəm olduğunu nümayiş etdirməklə dünyanı heyretləndirmək istəyirlər: iradələri xilafına çıxmış qızlarını hələ də lənətləyirlər. Sizə görə isə o, hər şeyini qurban verib – doğma yuvasını da, dinini, məsləkini də... Sizə açıq-aydın və hamıya belli olan məqsədlə hər gün Lebedevgilə gedib-gəlirsiniz!

İ v a n o v. İki həftədir ki, mən ora getmərəm...

L v o v (*ona qulaq asmadan*). Sizin kimi adamlarla açıq danışmaq lazımdır və əgər mənə qulaq asmaq istəyirsinizsə, eşidin! Mən açıq danışmağa öyrəşmiş adamam... Sizə lazımdır bu ölüm, yeni qəhrəmanlıqlar üçün lazımdır; nolar, qoy olsun. Di gəl, doğrudanmı siz bir azca gözləyə bilmirsiniz? Öz arvadınıza rahat ölməyə imkan versəz, abırsızlığınızla onu bu dünyadan bir az da tez getməyə məcbur etməsəz, Lebedevin qızı cer-cehizini də yığışdırıb qaçacaq bəyəm sizdən? İndi olmasın, bir il, iki il sonra olsun, sizin üçün nə

var ki, gözəl-göyçək Tartyufsuz, istədiyiniz qızı yoldan çıxardıb, cehiz qarışıq ələ keçirə bilərsiniz, indiki kimi... Niyə tələsirsiniz? Arvadınızın bir aydan, bir ildən sonra yox, məhz indi ölməsi nəyinizə lazımdır?

İvanov. Yox, işgəncədir bu... Doktor, əgər siz adımın səbr kasasının heç vaxt daşmayacağını fikirləşirsinizsə, onda çox pis həkimsiz. Sizin bu təhqirlərinizə cavab verməmək mənə çox baha başa gəlir, bilirsinizmi bunu?

Lvov. Bəsdir, kimi axmaq yerinə qoymaq istəyirsiniz? Çıxarın maskanızı.

İvanov. Yaxşı, ey ağıl dəryası, sizcə mənə başa düşmək mənim içindəkiləri, məqsədlərimi anlamaq çox asan şeydir eləmi? Deməli, Anna ilə ona görə evlənmişəm ki, saysız-hesabsız cehiz ələ keçirim... Cehizi ələ keçirə bilmədim, aldandım və təzə bir cehizli arvad almaq üçün indi Annanın ölümünə çalışıram... Beləmi fikirləşirsiniz? Nə asan imiş hər şey... Gör necə sadə bir maşınmış insan... Yox, doktor, bizim hər birimizdə həddən artıq vintlər, çarxlar, klapanlar var, çox mürekkəb maşındır insan və biz bir-birimiz haqda ilk təəssürata, bir-iki zahiri əlamətə görə fikir söyləyə, bir-birimizi qiymətləndirə bilmərik. Mən sizi başa düşmürəm, siz mənə başa düşmürsünüz və biz özümüz-özümüzü başa düşmürük. Gözəl həkim olmaq insanları başa düşmək deyil hələ. Təkbürlü olmayın bu qədər, razılaşın dediklərimlə.

Lvov. Siz doğurandanı özünüz çox mürekkəb Adam olduğunuzu və əclafılığı təmizlikdən ayırmaq üçün mənim aqlımın çatmadığını fikirləşirsiniz?

İvanov. Görünür biz heç vaxt bir-birimizi başa düşə bilməyəcəyik... Axıncı dəfə soruşuram və rica edirəm, müqəddiməsiz cavab verin; necə istəyirsiniz məndən? Nədir axı məqsədiniz? (Əsəbi halda) Və kiminlə danışmaq şərəfinə nail olmuşam mən: prokurorla, yaxud arvadımın həkimiyə?

Lvov. Mən həkiməm və həkim kimi tələb edirəm ki, siz rəftarınızı dəyişəsiniz... sizin hərəkətləriniz məhv edir Anna Petrovnanı!

İvanov. Bəs mən neyləməliyəm axı? Neyləməliyəm mən? Bir halda ki, siz mənə özümdən yaxşı başa düşürsünüz, onda deyin görək neyləməliyəm?

L v o v . Hər halda indiki kimi açıq-aşkar görməyin işlərinizi.

İ v a n o v . İlahi! Özünüz-özünüzü, nə dediyinizi başa düşürsünüz mü? (*Su içir*) Əl çəkin məndən. Günahkaram, min dəfə günahkaram, Allahın yanında cavab verərəm, günahlarım üçün, sizi isə mənə işgəncə vermək üçün vəkil eləməyib heç kim...

L v o v . Bəs mənə, mənim içimdəki həqiqəti təhqir etməyə kim vəkil eləyib sizi? Əldən salmışız mənə, zəhərləmişiz qəlbimi? Bu qəzaya gələnədək axmaqların, dəlilərin, aludə adamların olduğunu dərk və qəbul edirdim, amma cinayəti düşünərək dəndən, iradəsini bilə-bilə şər işlərə sərf eləyən adamların olduğunu heç ağıma da gətirə bilməzdim. Mən insanları sevirdim, hörmət edirdim, lakin elə ki, sizi gördüm...

İ v a n o v . Bunları eşitmişəm!

L v o v . Eşitmisiz? (*İçəri girən Saşanı görür; amazonka geyimindədir o*) İndi mənə elə gəlir ki, bir-birimizi əla başa düşürük! (*Çiyini çəkib çıxır*)

VII

İ v a n o v (*səksənir*). Şura, sən sən?

S a ş a . Bəli, mənəm. Salam. Gözləməirdin? Niyə görünmürsən, neçə vaxtdı gəlmirsən bizə?

İ v a n o v . Şura, Allah xatirinə, ehtiyatsızlıqdır bu! Sənin bura gəlməyin çox pis təsir eləyə bilər arvadıma.

S a ş a . O mənə görməyib. Dal qapıdan gəlmişəm. Bu saat çıxıb gedirəm. Yaman narahat idim: xəstələnməmişən ki? Niyə gəlmirsən neçə vaxtdı bizə?

İ v a n o v . Arvadım onsuz da təhqir olunub, ölüm ayağındadır: sənə belə ehtiyatsızlıq eləyib bizə gəlirsən. Şura, Şura, bu ağılsızlıqdır, insafsızlıqdır!

S a ş a . Bəs neyləyəydim? İki həftədir bizə gəlmirsən, məktublarıma cavab vermirsən? Əldən düşmüşəm mən. Mənə elə gəlirdi ki, sən əzab çəkirsən burda, xəstəsanə, ölmüsən. Bircə gecəni də rahat yata bilməmişəm... Bu saat gedirəm... Heç olmasa de görüm, xəstə deyilsən ki?

İvanov. Yox, əldən salmışam özümü, işgəncə verir mənə hamı... Daha çatmır gücüm! Bu yandan da ki, sən! Çox pis işdir bu, Şura, dəlilikdir! Necə də günahkaram mən, günahkaram!..

Saşa. Belə dəhşətli, miskin sözləri deməyi necə də xoşlayırsan! Günahkarsan! Yaxşı, de görüm nədir günahın?

İvanov. Bilmirəm, bilmirəm...

Saşa. Cavab deyil bu. Hər bir günahkar günahının nə olduğunu bilməlidir. Saxta kağız düzəltməmişən ki?

İvanov. Yerinə düşmədi.

Saşa. Günahkarsan ki, daha arvadını sevmirsən? Bəlkə də, lakin insan öz hisslərinin sahibi deyil, sən istəmədən olub bu. Ona görə günahkarsan ki, mənim sənə eşq elan elədiyimi arvadın görüb? Yox, sənin günahın yoxdur bunda, çünki onun bunu görməyini istəməmişən sən...

İvanov (*onun sözünü kəsir*). Və sair və ilaxır... Sevdim, məhəbbətim tükəndi, hisslərimin sahibi deyiləm – bütün bunlar ümumi şeylər, boş sözlərdir və onlarla kömək eləyə bilməzsən heç kimə...

Saşa. Səninlə danışmaq yorur adamı. (*Divardakı şəkilə baxır*) Gör nə qəşəng çəkibdir iti! Naturadan çəkilib?

İvanov. Bəli, naturadan. Və bizim bütün bu romanımız da adi, bayağı bir şeydir: o, tamamilə ruhdan düşmüşdü, hər şey mənasını itirmişdi onun gözündə. Və bu vaxt güclü, həyat eşqi ilə çağlayıb daşan xanım gəldi, kömək əlini uzatdı ona. Gözəldi bu və belə şeylər ancaq romanlarda olur, həyatda isə...

Saşa. Elə həyatda da eyni şeydir.

İvanov. Görürəm həyatı çox incə başa düşürsən! Mənim iniltilərım sənə xilaskar bir qorxu təlqin edir, mənim simamda ikinci bir Hamlet tapdığımı təsəvvür edirsən, mənə isə mənim bu psixopatiyam bütün əməl-salahıyla bir yerdə ancaq gülüş materialı ola bilər, başqa heç nəyə yaramaz! Mənim bu əzilib-büzülməyimi görəndə sən qəhqəhə çəkib özündən getmək əvəzinə, qaraul çağırırsan. Xilas etmək, qəhrəmanlıq göstərmək istəyirsən! Ah, necə qəzəblənmişəm, necə nifret eləyirəm özümə! Ürəyimə damıb ki, bu günkü gərginliyim nə isə bir şeyə səbəb olacaq... Ya nəsə sındıracam bu gün, ya da...

S a ş a . Bax, bax, ancaq elə bir şey eləmək lazımdır. Sındır nəyi-sə, vur, dağıt və qışqır. Mənə hirslənmişən sən, bura gəlməkdə axmaqlıq eləmişəm. Nolar, hirslən, qışqır mənim üstümə, ayaqlarımı döy yerə. Hə, nə oldu? Hirslən... (*Pauza*) Hə?

İ v a n o v . Gülməlisən.

S a ş a . Əla! Hə, deyəsən gülümseyirik! Rica edirəm, birçə təbəssüm də əta eləyin bizə!

İ v a n o v (*gülür*). Neçə vaxtdır fikir verirəm: məni xilas eləmək, ürək-dirək vermək, başıma ağıl qoymaq istəyəndə, sifətin dəyişir, lap sadəlövh olur, bəbəklərsə böyüyür, elə bil kometaya baxırsan. Dayan, çiyinini çırpım, toza bulamısan. (*Çiyininin tozunu çırpır*) Sadəlövh kişi axmaqdır. Siz qadınlarsa sadəlövhü elə eləyirsiniz ki, qəşəng çıxır, ürəyinə yatır adamın və təsəvvür elədiyimiz qədər də axmaq görünür. Amma bu nə adətdir sizdə? Nə qədər ki, kişi sağlamdır, güclüdür, şəndir, əhəmiyyət vermirsiniz ona, di gəl, yoxuş aşağı dığırılmağa başlayan kimi asılırsız boynundan. Məgər güclü, cəsur adamın arvadı olmaq gecə-gündüz sızıldayan kişinin böyründə oturmaqdan pisdir?

S a ş a . Əlbəttə.

İ v a n o v . Niyə pisdir? (*Qəhqəhə çəkir*) Darvinin xəbəri yoxdu bundan, yoxsa verərdi aşınızın suyunu! Siz insan nəslini korlayırsız. Sizin mərhəmətiniz ucbatından tezliklə dünyaya gələnlərin hamısı psixopat, dəyməduşər olacaq.

S a ş a . Kişilər çox şeyi başa düşmürlər. Hər bir qız xoşbəxt kişidənsə uğursuz kişini xoşlayır, çünki hər bir qızı canlı məhəbbət cəlb edir... Başa düşürsən? Fəal, yaradıcı məhəbbət. Kişilər işlə məşğuldurlar və buna görə də məhəbbət onlar üçün üçüncü yerdədir. Arvadla söhbət etmək, onunla bağda gəzmək, vaxt keçirmək, onun qəbri üstündə ağlamaq – sizin üçün budur məhəbbət. Bizim üçün-sə məhəbbət həyatdır. Mən səni sevirəm, bu o deməkdir ki, mən səni kədərdən xilas etməyi, səninlə birlikdə dünyanın o başına getməyi arzulayıram... sən dağa qalxsan mən də qalxaram, dərəyə yumalansan – mən də dalınca ataram özümü. Məsələn, bütün gecəni yatmayıb sənin yazılarını yazmaq və ya çarpayının yanında oturub səhərə qədər keşiyini çəkmək, yaxud səninlə bir yerdə yüz verst piyada getmək mənim üçün böyük xoşbəxtlik olardı. Yadım-

dadı, iki-üç il bundan qabaq xırman vaxtı bizə gəldin, toz içindəydin, yorulmuşdun, yanıb qaralmışdın günün altında. Gələn kimi də su istədin. Su dalınca getdim. Əlimdə stəkan qayıdanda gördüm ki, yuxu aparıb səni divanda. Bütün günü yatdın, mənə qapının ağzında durub keşik çəkdim ki, gəlib oyatmasınlar səni. Yaman xoşbəxt idim o gün! Nə qədər çox əziyyət çəkirsənsə, məhəbbət də bir o qədər gözəlləşir. Yəni, başa düşürsən, adam daha güclü duyur məhəbbəti...

İ v a n o v. Canlı məhəbbət... Hm... Azardı bu, qız fəlsəfəsi, bəlkə də elə belə olmalıdı... (*Çiyinlərini çəkir*) Allah bilir nədir! (*Şənlənir*) Şura, vallah mən abırlı adamam!.. Bir özün fikirləş: mən filosofluq eləməyi həmişə xoşlamışam, amma heç vaxt deməmişəm Ki, "Bizim qadınlar korlanıblar". Və ya "Qadın pis yola düşüb". Mən ancaq minnətdarlıq eləmişəm! Vəssəlam! Əzizim, mənim gözəlim, necə də məzəlisən sən! Mənə gülməli bir qanmazam! Allah adamlarının arasında şuluq qatıram, ağlayıb-sızıldayıram bütün günü. (*Gülür*) Bu-u! bu-u! (*Tez Sasadan aralanır*) Get burdan, Saşa, ağlımızı itirmişik biz...

S a ş a. Hə, getmək vaxtıdır. Əlvida! Qorxuram sən bu namuslu doktorun vəzifə borcunu yerinə yetirib, mənim burda olduğumu xəbər verər Anna Petrovnaya. Qulaq as mənə: bu saat burdan arvadının yanına get, otur yanında, tərpenmə heç yana. Bir il lazım gəlsə bir il otur, on il lazım olsa – on il. Yerinə yetir öz borcunu. Halına yan, xahiş elə keçsin günahından, lap istəyirsən ağla. Elə belə də olmalıdı. Amma əsas məsələ odur ki, işdən-gücdən qalma.

İ v a n o v. Yenə korlandı əhvalım, zəhər yemişəm elə bil yenə!

S a ş a. Allah köməyin olsun! Mənim bərəmdəse düşünmə heç. Bir-iki həftədən sonra ikicə kəlmə yazsan da sağ ol, yazmasan da. Mənə məktub yazacam sənə...

Borkin qapıdan boylanır.

VIII

Borkin. Nikolay Alekseyeviç, olar? (*Saşanı görür*) Bağışlayın, görmədim sizi... (*İçəri adlayır*) Bonjur! (*Təzim edir*)

Saşa (*utana-utana*). Salam...

Borkin. Kökəlmisiz, daha da qəşəngləşmişiz.

Saşa (*İvanova*). Mən gedirəm, Nikolay Alekseyeviç... Getdim... (*Gedir*)

Borkin. Möcüzədir! Proza dalınca gəlmişdim, poeziya çıxdı qabağıma... (*Oxuyur. İvanov həyəcanlı halda səhnədə gəzişir. Oturur*) Nikolas, başqalarında olmayan nəşə var bu qızda. Düz demirəm? Nəşə qərribə, fantasmaqorik bir şey... (*Köksünü ötürür*) Əslində bütün qəzada ən varlı adaxlıdı, di gəl anası elə murdardır ki, heç kəs baş qoşmaq istəmir. O öləndən sonra hər şey Şuroçkaya qalacaq, ölənə qədərse on min pul verər, bir süpürgə, bir də ütü və əmr eləyər ki, səcdə qılsın qabağında (*Ciblərini axtarır*) Bir de-les-maxaros çəkək. Çəkirsiz? (*Portsiqarını uzadır*) Yaxşıdı... Çəkmək olar.

İvanov (*hirsindən boğula-boğula Borkinə yaxınlaşır*) Bu dəqiqə rədd olun burdan! Bir də ayağınız dəyməsin mənim kəndərimə! Bu dəqiqə! (*Borkin özünü itirir, siqaranı salır yerə*) Rədd ol!

Borkin. Nikolas, nə deməkdir bu? Niyə hirsələnirsiniz?

İvanov. Niyə? Hardandı bu siqarlar sizə? Elə bilirsiniz ki, qocanı hər gün aparıb-gətirməyinizdən xəbərim yoxdu?

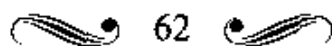
Borkin (*çiyinini çəkir*). Sizə nə dəxli var ki, bunun?

İvanov. Yaramazın biri yaramaz! Sizin rəzil layihələriniz bütün qəzada camaatın gözündə məni şərəfsiz bir adama çevirib! Bizi heç nə bağlamır bir-birimizə və xahiş edirəm, bu dəqiqə tərk edin mənim evimi! (*Tez-tez o tərəf bu tərəfə gedir*)

Borkin. Bilirəm, hirsələndiyiniz üçün deyirsiniz bu sözləri, ona görə də incimirəm sizdən. Nə qədər istəyirsiniz təhqir eləyin... (*Siqarı yerdən götürür*) Malxulyalıq isə buraxmağın vaxtı çatıb. Gimnazist deyilsiz...

İvanov. Nə dedim mən sizə? (*Əsə-əsə*) Oyun oynayırırsız mənimlə?

Anna Petrovna daxil olur.

IX

Borkin. Hə, Anna Petrovna da gəldi... Mən gedim. (*Gedir*)

İvanov stolun yanında dayanır, başını aşağı dikir.

Anna Petrovna (*pauzadan sonra*). Saşa niyə gəlmişdi bura? (*Pauza*) Səninləyəm: niyə gəlmişdi?

İvanov. Soruşma, Anyuta... (*Pauza*) Günahkaram yanında. Necə istəyirsən cəzalandır məni, dözərəm hər şeyə, amma... soruşma... halım yoxdu danışmağa.

Anna Petrovna (*hirsli*). Niyə gəlmişdi o qız bura? (*Pauza*) Deməli, beləymişsən sən! İndi başa düşürəm səni. Axır ki, kim olduğunu gördüm. Şərəfsiz, rəzil... yadımdadı, bizə gəlib yalandan dedin ki, sevirsən məni... Mən də inanıb ata-anamı, dinimi atdım, sənin dalınca düşdüm... Sən həqiqət haqqında, xeyirxahlıq haqqında, özünün planların barədə yalan dedin mənə. İnandım sənin hər sözünə...

İvanov. Anyuta, mən heç vaxt yalan deməmişəm sənə...

Anna Petrovna. Beş il yaşadım səninlə, xəstələndim, özabəziyyətdən üzöldüm, amma əvvəlki kimi sevdim səni, birçə an da tərk etmədim... Qibləgahım idin sən mənim... Bəs nəticə? Demə bütün bu müddətdə sən həyasızcasına aldatmısan məni...

İvanov. Yalan danışma, Anyuta. Mənim səhvlərim olub, düzdü, amma həyatımda bir dəfə də olsun yalan danışmamışam... Bunda günahlandıra bilmərsən məni.

Anna Petrovna. İndi aydındı hər şey... mənimlə evlənəndə fikirləşmişən ki, valideyinlərim haçansa keçəcəklər günahımdan, pul verəcəklər... Belə fikirləşirmişsən...

İvanov. İlahi! Anyuta, mənim də səbrimin həddi-hüdudu var. (*Ağlayır*)

Anna Petrovna. Sus! Görəndə ki, pul gəlmədi, təzə oyuna başladın. İndi hər şey yadıma düşür, anlamağa başlayıram hər şeyi. (*Ağlayır*) Sən heç vaxt sevməmişən məni, sadıq olmamısan mənə... Heç vaxt!..

İvanov. Sarra, yalandı bu!.. Nə deyirsən de, amma təhqir etmə məni yalanla...

Anna Petrovna. Şərəfsiz, rəzil insan... sən Lebedevə indi də borclusan. Borcdan qurtarmaq üçün onun qızını da mənim kimi tora salmaq istəyirsən. Düz demirəm?

İvanov (*boğula-boğula*). Allah xatirinə danışma! Xata eləyə-rəm... Hirs boğur məni... səni təhqir eləyə bilərəm...

Anna Petrovna. Sən həmişə aldatmışan məni, özü də tək-cə məni yox. Bütün şərəfsiz işlərini Borkinin adına çıxmısan, indi görürəm ki, elə deyilmiş...

İvanov. Sara, danışma, çıx get, saxlaya bilmirəm özümü! Özüm də bilmədən təhqir eləyərdəm səni... (*Çığırır*) Kəs səsini murdar cuhud!..

Anna Petrovna. Kəsməyəcəyəm... Çox aldatmışan məni, daha dözə bilmirəm...

İvanov. Deməli danışacaqsan? (*Özüylə bacarmır*) Bəsdi, qorx Allahdan...

Anna Petrovna. İndi də Saşanı aldat...

İvanov. Onda eşit, öləcəksən bu gün-sabah... Doktor deyib mənə, bağlam kitabın...

Anna Petrovna (*oturur, zəif səsle*). Nə vaxt dedi?

Pauza.

İvanov (*başını tutur*). Gör nə dedim, nə günah işlədim! (*Ağlayır*)

Pərdə

Aradan təqribən bir il keçib.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Lebedevlərin qonaq otaqlarından biri. İrəlində qonaq otağını zaldan ayıran tağ görünür, sağa və sola qapılar açılır. Qədim bürünc şeylər, portretlər. Otaq bayramsa-yağı bəzədilib. Piano, üstündə skripka, pianoya violençel söykədir. Bütün pərdə boyu zalda bal paltarını geymiş adamlar gəzişir.

I

L v o v (*içəri girib saata baxır*). Saat beşə işlədi. Yəqin indi başlayacaqlar, xeyir-dua verməyə. Xeyir-dua verib göndərərlər kilsəyə, kəbin kəsdirməyə. Bu da xeyirxahlığın və həqiqətin təntənəsi! Sarranı soyub-talaya bilmədi, zülm eləyib öldürdü, indi başqasını tapıb. Pullarını, var-dövlətini ələ keçirənə kimi onun da qabağında riyakarlıq eləyəcək, istədiyinə nail olandan sonra isə onu da Sarranın dalınca göndərəcək. Köhnə kulak hiyləsidi bu... (*Pauza*) Sevindiyyindən göyün yeddinci qatındadır bu saat, qocalıb əldən düşənəcən gözəl yaşayacaq, öləndə də vicdan əzabı çəkməyəcək. Yox, açacağam sənin iç üzünü! Sən o murdar maskanı qoparıb atandan sonra nə yuvanın quşu olduğunu bilər hamı və onda göyün yeddinci qatından kəlləmayallaq olub ələ bir dərəcə yumbalanarsan ki, heç şeytan da çəkib çıxarda bilməz səni ordan! Mən namuslu adamam, işə qarışib korların gözünü açmaq borcumdur mənim. Qoy borcumu yerinə yetirim və ələ günü sabah bu lənətə gəlmiş qəzadan çıxıb gedəcəyəm! (*Fikrə gedir*) Necə eləyim? Lebedevlərlə danışmaq hədəf zəhmətdir. Duəyə çağırıram? Dava salım? İlahi, lap uşaq kimi həyəcanlanıram, heç nə kəsmir ağlım. Neyləyim? Duə?

II

K o s ı x (*içəri girir, sevincək Lvova*). Dünən əməlli-başlı əlim gətirmişdi. Di gəl, bu Barabanov yenə soğan doğradı ovqatıma! Oynayıraq. Deyirəm: kozırsız. O pas gedir. Deyirəm iki dənə xaç. O yenə pas. Mən iki kərpic çıxardıram... iki xaç... və təsəvvür eləyin ki, mən şlem elan eləyəndə iki dənə tuz çıxardır...

L v o v. Üzr istəyirəm, mən kart oynayan deyiləm və buna görə də şərik ola bilməyəcəm sevincinizə. Nə vaxt başlanır xeyir-dua?

K o s ı x. Az qalıb, başlayarlar indi. Zyuzuşkanı hala gətirirlər. Ağlayır bayaqdan, cehizə hayıfı gəlir.

L v o v. Qızına hayıfı gəlmir?

K o s ı x. Cehizə. Neyləsin, yandırır da. Qızını alandan sonra borcunu qaytarmayacaq axı. Kürəkənini məhkəməyə verməyəcək ki?..

III

Babakina (*geyimli-kecimli onların yanından keçir. Kosıx ovcunu ağzına tutub pıqqıldayır. Babakina geri dönmür*) Axmaq! (*Kosıx barmağını onun belinə toxundurur və qəhqəhə çəkir*) Mujik! (*Gedir*)

K o s ı x (*gülə-gülə*). Lap sarsaqalayıb vallah! Nə qədər ki, qrafıya olmaq xəyalına düşməmişdi, abırılı qadın idi, indi heç özündə-sözündə deyil. (*Onun ağzını əyir*) Mujik!.. (*Gedir*)

L v o v (*həyəcanlı*). Bura baxın, bir şey soruşacağam sizdən, amma səmimi cavab verin: İvanov necə adamdı?

K o s ı x. Bir qəpiyə dəyməz. Lap pineçi kimi oynayır. Keçən il oturub oynayırdıq. Mən, qraf, Borkin, bir də o. Kartı mən paylayardım...

L v o v (*sözünü kəsir*). Yaxşı adamdırmı İvanov?

K o s ı x. Onu deyirsən? Bicin biridir! Odun-alovun içindən çıxıb. Qrafla o bir-birinin tayıdılar. İy çəkirlər havadan. Harda nə varsa, nəyi çırpışdırmaq olarsa xəbər tuturlar o saat. Cühud qızına girişdi, əli bala batdı, indi Zyuzuşkanın sandıqlarını ələ keçirmək istəyir. Min dəfə lənətə gəlim əgər düz demirəmsə, bircə ildən sonra bir keçiyə yük eləyəcək Zyuzuşkanı. O – Zyuzuşkanı, qraf da – Babakinanı. Pullarını ələ keçirib, kef eləyəcəklər. Doktor, nolub bu gün sizə, rənginiz qaçıb?

L v o v. Heç nə. Dünən çox içmişəm bir az.

IV

Lebedev (*Saşa ilə içəri girir*). Gəl burda danışaq. (*Lvova və Kosıxa*) Ehey, zuluslar, zala keçin, xanımların yanına. Bizim xəlvət söhbətimiz var burda.

Kosıx (*Saşanın yanından keçəndə çırtıq çalır*). Şəkildir ey! Dama kozırdır!

Lebedev. Keç, keç, mağara adamı! (*Lvovla Kosıx gedirlər*) Otur, Şuroçka, bax, belə... (*Oturub o yan-bu yana baxır*) Diqqətlə, mərifətlə qulaq as. Məsələ belədi: ananın əmrini çatdırmaq istəyirəm sənə... Başa düşürsən? Özümdən demirəm, ananın sözlərini çatdırıram sənə.

Saşa. Ata, qısa elə bir az! Sözüünün canını de.

Lebedev. Sənə cehiz olaraq on beş min gümüş pul veririk... Belə... sonra söz-söhbət olmasın! Dayan, danışma! Bunlar çiçəklərdir hələ, meyvə sonra olacaq... Deməli, sənə on beş min manat cehiz verilir və Nikolay Alekseyeviçin anana borclu olduğu doqquz min ondan çıxırıq, qalır nə qədər...

Saşa. Bunları mənə niyə deyirsən ki?

Lebedev. Anan əmr eləyib, mən də deyirəm!

Saşa. Əl çəkin məndən! Mənə və elə özünə bircə belə hörmət eləsəydin, bu cür danışmazdın mənimlə. Lazım deyil mənə sizin cehiziniz! Mən heç nə istəməmişəm sizdən, istəmirəm də!

Lebedev. Mənim üstümə niyə düşmüşsən? Qoqolda iki siçan əvvəlcə iyləyirlər, sonra çıxıb gedirlər. Sənsə iyləyib eləməmiş atılırsan üstümə.

Saşa. Əl çəkin məndən, bir qəpiyə dəyməyən haqq-hesabınızla təhqir eləməyin məni.

Lebedev (*özündən çıxır*). Tfu! Axırda o yerə gətirib çıxaracaqsınız ki, ya bıçağı götürüb qarnımı cıracam, ya da bir başqasına xətər toxunduracam! O birisi gecə-gündüz zarıyb-sıtqayır, baş-beynimi aparır, qəpikləri sayır, bu – özünü azadxah sayan bu ağıllı, insanpərvər xanım da, doğma atasını başa düşmək istəmir! Təhqir eləyirəm mən bunu!.. Bilirsənmi ki, bura, səni təhqir etməyə gəlməzdən qabaq orda (*qapını göstərir*) məni tikə-tikə doğrayırdılar, şaqqalayırdılar. Başa düşə bilmir o! Yoldan çıxardıblar, ağılını

əlindən alıblar... cəhənnəm olun hamınız! (*Qapıya sarı gedir və birdən dayanır*) Xoşuma gəlmir, heç nəyiniz gəlmir xoşuma!

S a ş a . Nə gəlmir xoşuna?

L e b e d e v . Heç nə, heç nəyiniz!

S a ş a . Necə yəni heç nə?

L e b e d e v . Bu saat oturub hər şeyi danışaram. Gözüm su içmir heç nədən, sənin toyuna isə heç baxmaq da istəmirəm! (*Saşaya yaxınlaşır, nəvazişlə*) Məni bağışla, Şuroçka, bəlkə də sən bu toyun, izdivacın təmizdi, ağıllıdı, yüksəkdi, prinsiplidi, di gəl, nəse mən istəyən deyil! Başqa toylara oxşamır. Sən cavansan, təmizsən, şəffafsən şüşə kimi, o isə dul kişidir, necə deyərlər, işlənilib, əldən düşüb, nimdəkdir. Başa düşə bilmirəm onu, cəhənnəmə. (*Qızını öpür*) Şuroçka, bağışla məni, amma nəse təmiz deyil. Bir də camaat çox söz danışır. Sarranın ölümündən, səninlə evlənmək eşqinə düşməsindən... Nə isə, arvadam mən, əsl arvad. Arvada dönmüşəm, tuman geymiş əsl arvada. Qulaq asma mənə. Heç kimə qulaq asma, ancaq öz qəlbinin səsinə qulaq as.

S a ş a . Ata, mən özüm də his eləyirəm ki, nəse başqa cürdü bütün bunlar... Hamınunki kimi deyil. Biləydin ki, bircə biləydin necə əzab çəkirəm! Dözülməz dərəcədə ağırdı mənə! Etiraf etmək də dəhşətlidir. Ata, əzizim, ürək-dirək ver mənə Allah xatirinə... Öyrət məni, neyləyim?

L e b e d e v . Nəyi öyrədim? Necə?

S a ş a . Hələ heç vaxt belə qorxmamışam! (*O yan-bu yana baxır*) Mənə elə gəlir ki, başa düşürəm onu və heç vaxt başa düşməyəcəm. Nişanlanandan bəri bir dəfə də olsun gülməyib üzü, gözlerimin içinə düz baxmayıb. Şikayətlənib həmişə, nədənsə peşmançılıq çəkdiyini bildirib, hansı günahınasa eyham vurub, əsib... Yorulmuşam, hərdən mənə elə gəlir ki, onu lazımı qədər sevmirəm... Bizə gələndə və ya mənimlə söhbət eləyəndə isə darıxıram bəzən. Nə deməkdi bütün bunlar, atacan? Qorxuram!

L e b e d e v . Əzizim, mənim bircə balam, qulaq as bu qoca atana. Getmə ona. Rədd elə.

S a ş a . Nə danışırısan, nə danışırısan!

L e b e d e v . Düz deyirəm, Şuroçka. Düzdü, rüsvayçılıq olacaq, dilə-dişə düşəcəyik, cəhənnəmə. Bütün ömrünü çürütməkdənsə, rüsvayçılıq yaxşıdı.

S a ş a . Belə danışma, ata, danışma! Qulaq asmaq istəmirəm belə sözlərə. Qovmaq lazımdır bu qara fikirləri. O, bədbəxtidir, amma yaxşı adamdır, qəribə adamdır bir az. Mən sevəcəyəm onu, başa düşəcəyəm, ayağa qaldıracam onu. Yerinə yetirəcəm öz vəzifəmi. Qurtardı!

L e b e d e v . Vəzifə deyil bu, psixopatiyadır.

S a ş a . Bəsdir. Mən heç özümə də etiraf etmədiyim şeyləri açıb dedim sənə. Heç kimə heç nə demə bu haqda. Yaddan çıxardaqlar hər şeyi.

L e b e d e v . Heç nə başa düşmürəm. Ya qocalıqdan kütləşmişəm ya siz çox ağıllıсыz. Mənsə başa düşmürəm heç nə, vallah, başa düşmürəm.

V

Ş a b e l s k i (*içəri girir*). Cəhənnəm olsun hamı, elə mən özüm də! Biabırçılıqdır!

L e b e d e v . Nə lazımdır?

Ş a b e l s k i . Yox, ciddi deyirəm, nə olur-olsun, gərək elə bir əclafıq eləyim ki, nəinki mən özüm, hamı iyrensinsin. Eləyəcəyəm vallah. Vicdan haqqı eləyəcəm! Artıq Borkinə demişəm bu gün hamıya elan eləsin ki, nişanlanmağa hazırlaşırım. (*Gülür*) Bir halda ki, hamı əclafdı mən də əclaf olaram.

L e b e d e v . Lap tənqə gətirdin məni sən! Qulaq as, Matfey, o qədər danışacaqsan ki, axırda, bağışla məni, tutub aparacaqlar səni sarı evə – dəlixanaya.

Ş a b e l s k i . Nolar, sarı evin ağ evdən, ya da qırmızı evdən nəyi pisdir? Buyur, istəyirsən lap bu saat apar məni ora, minnətdar olaram sənə. Hamı əclafdı, cılızdı, miskin di, elə özümə də nifrət edirəm, bircə sözümə də inanmıram...

L e b e d e v . Bilirsən nə var, qardaş? Bir çəngə kəpitkə al ağzına, yandır və üfür camaatın üstünə, ya da yaxşısı budur, papağını qoy başına, çıx get evə. Toydu burada, hamı şənlənir, sənə qarğa kimi qarıldayırsan. Vallah... (*Şabelski başını pianonun üstünə qoyub ağlamağa başlayır*) Əzizim, Matfey!.. Qraf!.. Nölub sənə?

Matfeycan, əzizim... İncidin məndən? Xahiş eləyirəm, bağışla məni, keç bu qoca köpəyin günahından... bağışla bu qoca əyyaş... Al, su iç...

Şabelski. Lazım deyil. (*Başını qaldırır*)

Lebedev. Niyə ağlayırsan?

Şabelski. Elə belə...

Lebedev. Yalan demə, Matyuşa... nolub? Nədir ağladan səni?

Şabelski. Bu violençeli gördüm, cühud qızı yadıma düşdü...

Lebedev. Vaxt tapdın sən də! Allah rəhmət eləsin ona. Amma Sarranı yada salmağın vaxtı deyil indi...

Şabelski. Biz onunla duet çalırıdık həmişə... Güzəl qadın idi.

Saşa hönkürür.

Lebedev. Sənə noldu? İlahi, ikisidə başladı ki... Mən... Mən... Heç olmasa çıx get burdan, qonaqlar görürlər!

Şabelski. Paşa, gün çıxıb hər yeri işıqlandıranda qəbristanlıqda da adamın kefi açılır. Ümid kəsilməyəndə qocalıq da pis keçmir. Mənimsə heç bir ümidim yoxdur! Lebedev. Hə, sənın işın yaxşı deyil... Nə uşağın var, nə pulun, nə də bir məşğuliyyətin... Neyləmək olar, taledir! (*Saşaya*) Sən niyə qurtarmırsan?

Şabelski. Paşa, pul ver mənə bir az. O dünyada haqq-hesab çəkərik. Pul ver, gedim Parisə, arvadımın qəbrini ziyarət eləyim. Vaxtilə mən çox adama pul vermişəm, var-dövlətimin yarısını onabuna paylamışam, ona görə istəməyə ixtiyarım var. Bir də ki, başqasından yox, dostumdan istəyirəm.

Lebedev (*özünü itirir*). Əzizim, mənim bir qəpiyim də yoxdu! Hə, yaxşı, yaxşı! Amma söz verə bilmərəm, başa düşürsən... Əla, əla... (*Kənara*) Əldən salıblar məni.

VI

Babakina (*içəri girir*). Hanı mənim adaxlım? Qraf, bu nədir, niyə məni tək qoymusuz orda? (*Nazla*) Uu, pis adaxlısan sən. (*Yelpiklə onu vurur*)

Şabelski (*iyənirmiş kimi*) Əl çəkin məndən! Nifrət eləyirəm mən sizə!

Babakina (*özünü itirir*). Nə?.. Necə?..

Şabelski. Çəkilin o yana!

Babakina (*kresloya yıxılır*). Ah!.. (*Ağlayır*)

Zinaida Savişna (*ağlaya-ağlaya içəri girir*). Kimsə gəlib... orda. Bəyin sağdıydı deyəsən... Xeyir-duanın vaxtıdı... (*Hönlür*)

Saşa (*yalvarıcı səslə*). Ana!

Lebedev. Hə, başlandı da! Əsl kvartettir! Yaxşı, yaxşı, islatmayın buraları! Matvey!.. Marfa Yeqorovna!.. Elə eləməyin ki, mən də ağlayım... (*Ağlayır*) İlahi!

Zinaida Savişna. Bir halda ki, ananı istəmirsən, bir halda ki, mənim sözümdən çıxırsan... xeyir-dua verərəm sənə...

İvanov içəri girir. Frak geyib, əllərində əlcək var.

VII

Lebedev. Elə bircə bu çatmırdı! Nə olub?

Saşa. Niyə bura gəlmisən?

İvanov. Üzr istəyirəm, cənablar, günahkaram. İcazə verin Saşa ilə təklikdə danışım.

Lebedev. Ədəbsizlikdi bu, kəbindən qabaq gəlinin yanına gəlmək olmaz! Sən kilsəyə getməlisən!

İvanov. Paşa, mən xahiş eləyirəm səndən...

Lebedev çiyinlərini çəkir. Saşadan və İvanovdan başqa hamı çıxır.

VIII

Saşa (*sərt*). Nə lazımdı sənə?

İvanov. Hirs boğur məni, amma soyuqqanlı danışa bilərəm hələ. Qulaq as. Bayaq kilsəyə gəlmək üçün geyinəndə, güzgüdə baxdım özümə... gicgahlarım ağarıb. Şura, lazım deyil! Nə qədər

ki, gec deyil, qurtaraq bu komediyanı... sən cavansan, təmiz qızsan, bütün ömrün qabaqladı hələ, mənə...

Saşa. Bunların heç biri təzə söz deyil, min dəfə eşitmişəm bunları, bəsdə daha! Get kilsəyə, gecikdirmə camaatı.

İvanov. Mən bu saat çıxıb gedirəm evə, sənə camaata da ki, toy olmayacaq. Birtəhər başa sal. Hər şeyi ağlla həll etmək lazımdır. Hamlet rolunu uduzdum mən, sənə yüksək ideallı qız rolunu – qurtardı bizimki.

Saşa (özündən çıxır). Bu nə sözlərdir? Mən qulaq asmaq istəmirəm.

İvanov. Mənə danışsın və danışacağam.

Saşa. Niyə gəlmisən bura? Sənin dəyməduşərliyin artıq təhqirə keçir.

İvanov. Yox, daha inildəmirəm mən! Təhqir? Bəli, təhqir edirəm, ələ salıram. Əgər özüm-özümü bundan min dəfə kəskin ələ salmağı bacarsaydım çəkinməzdim. Bütün dünyanı məcbur edərdim ki, gülsün mənə! Güzgüdə özümə baxdım və ələ bil beynimdə bomba partladı! Güldüm özümə və utandığımdan az qala dəli olmuşdum. (Gülür) Malxulya! Nəcib kədər! Bir o çatmır ki, şeir yazım. Gecə-gündüz inildəyim, camaatın kefinə soğan doğrayım, deyim ki, həyat enerjimi itirmişəm həmişəlik, paslanmışam, kitabım bağlanıb, zəiflik göstərüb malxulyaya qapılmışam. Günəş hər tərəfi nura bürüdü, hətta yuvasına dən daşıyan qarışqalar belə öz işlərindən zövq aldıkları bir vaxtda bütün bunları etiraf etmək – yox, məzur qılın bəndənizi! Bəzilərinin səni şarlatacağı, bəzilərinin zavalı saymasına, üçüncülərin kömək əli uzatmasına, dördüncülərin – hamısından da pisi budur – iniltilərini xilaskarlıqla dinləyib, ikinci bir Məhəmməd kimi baxmasına və sənin yeni bir din gətirəcəyini gözləməsinə sakitcə baxmaq?.. Yox, Allaha şükür, hələ qürurumu və vicdanımı tamamilə itirməmişəm! Bura gələndə o ki var gülmüşəm özümə. Yolda mənə ələ gəldi ki, quşlar da, ağaclar da gülürlər mənə...

Saşa. Hirs yox, dəlilikdir bu!

İvanov. Sənə ələ gəlir? Yox, dəli deyiləm, mən. İndi hər şeyi olduğu kimi görürəm və beynim sənin vicdanın kimi tərtəmdir. Biz sevirik bir-birimizi, amma toyumuz olmayacaq! Mən dəli olub

məhv eləyə bilərəm özümü, ancaq başqalarının ömrünü zəhərləməyə ixtiyarım yoxdur! İniltilər, sızıltılarla arvadımın ömrünün sonuncu ilini zəhərə döndərdim. Mənimlə nişanlanandan bəri sənün üçün bir dəfə də gülməyib, beş il qocalmışam elə bil. Həyatda hər şeyin yerini yaxşı bilən atan mənim kəramətimdən kələfin ucunu itirib, adamları başa düşə bilmir daha. Hara gedirəmsə – qurultayamı, qonaqlığa, ova – özümle birlikdə kədər, inilti, narahatlıq gətirirəm. Dayan, kəsmə sözümü! Mən sərtəm, qəddaram, mərhəmətsizəm, lakin üzr istəyirəm, neyləyim hirs boğur məni, başqa cür danışa bilmirəm. Mən heç vaxt yalan danışmamışam, böhtan deməmişəm həyata, di gəl bu günə düşəndən bəri heç özüm də bilmədən addımbaşı böhtanlıyıram həyatı, deyirəm, şikayətlənirəm və mənim şikayətlərimi eşidənlər də həyata nifrət mikrobuyla yoluxur və böhtan deməyə başlayırlar. Təkbürrə bir bax! Elə bil minnət qoyuram təbiətin boynuna məni yaşatdığına görə. Cəhənnəm olum mən də!..

S a ş a . Dayan... Sənün indi dediklərimdən belə çıxır ki, sızılmaq tənqidi gətirib səni və həyatını təzədən qurmağın vaxtı çatıb!.. Nəyi pisdir ki bunun? Əladır!..

İ v a n o v . Əla heç bir şey görmürəm burda. Bir də ki, hansı təzə həyatdan danışsən? Mən birdəfəlik məhv olmuşam! Bunu hər ikimiz başa düşməliyik daha. Yox bir, təzə həyat!..

S a ş a . Nikolay, bir fikirləş nə danışsən! Hardan görünür ki, məhv olmusan? Bu nə arsızlıqdı, belə? Yox, nə danışmaq istəyirəm, nə də qulaq asmaq... tez ol, kilsəyə get!

İ v a n o v . Məhv olmuşam!

S a ş a . Qışqırma, qonaqlar eşidərlər! İvanov. ağıllı, savadlı, sağlam bir kişi heç bir tutarlı səbəb olmadan sarsaqlamağa və dərəcə aşağı yumalanmağa başlayırsa, deməli işi bitib onun, saxlamaq olmaz qabağını! Yaxşı, hardadı mənim nicatım? Nədədi? İçki içə bilmirəm – şərəbin iyindən başım ağrıyır; axmaq şeirlər yazmağa başlayım? Bacarmıram. Kəsəretə batmış qəlbimi sağaltmaq üçün ibadətə girişmiş və təmizləyici dualardan vəcdə gəlmişəm – yox, eləyə bilmərəm. Kəsəret elə kəsəretdir ki, zəiflik də zəiflik – başqa ad vermək olmaz mənə. Məhv olmuşam, vəssəlam! (*O yan-bu yana baxır*) mane ola bilərlər bizə. Qulaq as. Əgər sevirənsə kömək et mənə. Bu saat, bu dəqiqə də ki, getmirəm ona ərə! Tez ol...

S a ş a . Ah, Nikolay, bircə biləydin ki, necə yorub əldən salmışan məni! Necə üzmüşən ürəyimi! Ağillı, mehriban insan, bir özün fikirləş: adamdan belə şeyi xahiş eləyərlərmi? Gündə bir şey çıxardırsan, hamısı da bir-birindən tühaf... mən canlı məhəbbət arzusun daydım, gör nə çıxdı qabağıma. İşgəncədi bu, məhəbbət deyil...

İ v a n o v . Mənim arvadım olanda işin daha çətinləşəcək. Əl çək məndən! Başa düş: sən qəlbini saran məhəbbət yox, təmiz, namuslu adamın tərsliyidir. Sən qarşına məqsəd qoymusan ki, bir insan kimi dirildəsən məni, xilas edəsən. Qəhrəmanlıq elədiyini düşünüb, təskinlik tapırdım. İndi isə geri çəkilməyə hazırsan, lakin yalançı hislər mane olur sənə. Başa düş!

S a ş a . Məntiqin necə də qəribə, necə də yabançı məntiqdir! Əl çəkə bilərəmmi səndən heç? Necə əl çəkə bilərəm axı? Nə anan var, nə bacın, nə də yaxın dostun... Müflis olmusan, malını, mülkünü daşıyıb-dağıdıblar, hər yerdə dalınca danışırırlar, qara yaxırlar adına...

İ v a n o v . Axmaq iş gördüm bura gəlməkdə. Görək istədiyim kimi də eləyəydim.

Lebedev içeri girir.

IX

S a ş a (*atasının qabığına qaçır*). Ata, sən Allah, bir buna bax, dəli kimi qaçıb gəlib bura, zülm eləyir mənə! Yapışmış ki, əl çək məndən, həyatımı korlamaq istəmir güya. Başa sal bunu ki, belə alicənablıq lazım deyil mənə! Nə elədiyimi bilirəm mən.

Lebedev . Heç nə başa düşmürəm... Nə alicənablıq?

İ v a n o v . Toy olmayacaq!

S a ş a . Olacaq! Ata, ona de ki, olacaq toy!

Lebedev . Dayan, dayan!.. Niyə istəmirsən ki?

İ v a n o v . Mən aydınlaşdırdım hər şeyi, amma o başa düşmək istəmir.

Lebedev . Sən onu yox, məni başa sal. Özü də elə de ki, mən başa düşüm! Ah, Nikolay Alekseyeviç! Allah özü bilsin, sən bil!

Başımıza elə oyun açmısan ki, elə bil tüstü-duman içində yaşayıram, gözlərim görmür heç nəyi, heç nə başa düşmürəm... Allahın cəzasına gəlmişəm elə bil... Yaxşı, indi mən başı daşlı neyləyim, duələ çağırım səni?

İ v a n o v . Heç bir duel-zad lazım deyil. Sadəcə olaraq dəlilik eləməyib, mənə qulaq asmaq lazımdır.

S a ş a (*həyəcanla səhnədə gəzişir*). Dəhşətdir, vallah dəhşətdir! Lap uşaq kimi danışır! Lebedev. Əlimi yelətməkdən başqa bir çarə qalmır. Qulaq as, Nikolay! Səncə bütün bu işdəklərin ağıllıdı, psixologiya qanunlarına uyğundu, mənə gəldikdə isə, rüsvayçılıq və fəlakətdir bu. Qulaq as mənə, sonuncu dəfə! Gör nə deyirəm: ağılı başına yığ! Hər şeyə ayıq gözlə bax, hamı kimi! Hər şey çox sadədir bu dünyada. Tavan ağdır, çəkmələr qara, qənd də şirindir. Sən Saşanı sevirsen, o da səni. Sevirsensə qal, sevmirsənsə çıx get, Mane olmuruq. Bundan asan nə var ki! Hər ikiniz sağlamsız, ağıllı-sız, abırlı-sınız, ac deyilsiz, şükür Allaha, çılpaq deyilsiz... Daha nə lazımdır sənə? Pulun yoxdu? Çox böyük şeymiş! Pula deyil xoşbəxtlik... Düzdü, başa düşürəm, mülkünü girov qoymusan, sələmini verə bilmirsən, nolar, mən atayam, başa düşürəm belə şeyləri... Anasıyla işim yoxdu, özü bilsin, Allahı bilsin; pul vermir – lazım da deyil. Şura deyir ki, ehtiyacı yoxdur cehizə. Prinsiplər, Şopenhauer... Boş şeydir bütün bunlar... Bankda mənim on min gözli pulum var. (*Ətrafa boylanır*) Evdə heç kimin xəbəri yoxdu bundan... nənəmdən qalıb mənə... Sizə verirəm o pulu... Götürün, amma bir şərtim var: bir-iki manatını Matveyə verin...

Z a l d a qonaqlar yığışır.

İ v a n o v . Paşa, lazım deyil bu söhbətlər. Vicdanım necə tələb eləyirsə, o cür də eləyirəm.

S a ş a . Elə mən də vicdanımın dediyi kimi eləyirəm. Nə deyirsən də, dəxli yoxdur, buraxmayacam səni. Gedim anamı çağırım. (*Gedir*)

X

Lebedev. Heç nə başa düşmürəm...

İvanov. Qulaq as, ay yazıq... Namuslu və ya əclaf olduğumu, sağlam və ya psixopat olduğumu izah eləməyəcəm. Onsuz da başa sala bilməyəcəm səni. Cavan vaxtı sağlam idim, işgüzar idim, səmi-miydim, ağıllıydım; sevgim də, nifrətim də başqalarinkına oxşamırdı, bir işə girişəndə fikirləşirdim ki, on adamın işini görə bilərəm, dəyirmanlarla vuruşurdum, divarla kəllələşirdim; gücümü, qüvvətimi nəzərə almadan, həyatı dərinədən öyrənmədən elə ağır yük götürdüm ki, küreyimə – belim qırıldı, damarlarım görüldü; gəncliyimə arxalanıb zora saldım özümü, işlədim, kefləndim, həyəcanlandım; bəsdə nədi bilmədim. Necə bilirsən, başqa cür eləyə bilərdimmi? Axı biz azıq, işsə çoxdu, lap çox! Nə qədər iş var, İlahi! Və budur, uğrunda mübarizə apardığım həyat belə amansız intiqam alır məndən! Zora salmışam özümü mən! Otuzumda qocalmışam, xalat geymişəm. Başım bədənimə ağırlıq eləyir, qəlbimi tənbellik basıb, yorulub əldən düşmüşəm, həyat sındırıb məni, nə inamım var, nə məhəbbətim, nə də məqsədim, kölgə kimi dolaşırım adamların arasında və heç özüm də bilmirəm ki, kiməm, nəçiyəm, nə istəyirəm, niyə yaşayıram... Və artıq mənə elə gəlir ki, məhəbbət cəfəngiyatdır, nəvaziş süni şeydir, əməyin, zəhmətin heç bir mənası yoxdur, mahnılar, alovlu nitqlər boş, bayağı və köhnəlmiş şeylərdir. Hara gedirəmsə, hər yerə kədər, soyuq bir üzüntü, narazılıq, həyata qarşı ikrah hissləri aparıram özümlə... birdəfəlik ölmüşəm mən, məhv olmuşam! Bu saat sənin qarşında otuz beş yaşına çatmadan yorulub əldən düşmüşəm, ümitsiz, özünün miskin qəhrəmanlıqlarıyla əzilib məhv edilmiş bir adam dayanıb; xəcalətindən yerə girməyə hazırdır o, ələ salır öz zəifliyini... Yaman yorulmuşam. Hanı Matvey? Qoy gəlib aparsın məni evə.

Zaldan səslər: “Beyin sağdışı gəldi!”

Şabelski (*içəri girir*). Özgənin nimdaş frakı... əlcəksiz... nə qədər istehzal baxışla qarşılaşdım, axmaq atmaca eşitdim, bundan yana... murdar adamcıqlar!

Borkin (*əlində gül dəstəsi cəld içəri girir. Əynində frak var, yaxasında sağdıslara məxsus gül taxıb*). Uf! Hanı bəs bu? (*İvanova*)

Sizi bayaqdan kilsədə gözləyirlər, sizsə filosofluq eləyirsiniz burda. Komediya! Vallah komiksiz! Siz gəlinlə yox, mənimlə getməlisiz kilsəyə. Gəlinin dalınca mən özüm gələcəm. Yəni bunu da başa düşmürsüz? Komiksiz əməlli-başlı!

L v o v (*içəri girir. İvanova*). Hə, siz burdasınız? (*Bərkdən*) Nikolay Alekseyeviç İvanov, hamının yanında deyirəm sizə: siz əclafsız! İ v a n o v (*soyuq*). Təşəkkür edirəm acizənə surətdə.

Hamı məəttəl qalır.

Borkin (*Lvova*). Hörmətli cənab, alçaqlıqdır bu! Duelə çağıraram mən sizi!

L v o v. Cənab Borkin, sizinlə nəinki vuruşmağı, hətta danışmağı əskiklik sayıram özümə! Əgər cənab İvanovun belə bir arzusu olsa istədiyi vaxt hazıram qulluğunda!

Şabelski (*Lvova*). Hörmətli cənab, sizinlə mən vuruşuram!

Saşa (*Lvova*). Niyə belə elədik? Niyə təhqir elədik onu? Cənablar, icazənizlə, mən tələb eləyirəm ondan, qoy desin görək, niyə təhqir elədi Nikolayı?

L v o v. Aleksandra Pavlovna, mən əsassız təhqir etmirəm. Mən bura namuslu adam kimi, sizin gözlünüzü açmağa gəlmişəm, və rica edirəm, qulaq asın mənə.

S a ş a. Siz nə deyə bilərsiz axı? Deyəcəksiz ki, namuslu adamsınız? Hamı bilir bunu! Yaxşısı budur, deyin görüm nə elədiyinizi başa düşürsüz, ya yox? Siz bura namuslu adam kimi gəldiniz, dəhşətli surətdə təhqir etdiniz onu və bu hərəkətinizlə məni də öldürdünüz az qala; qabaqlar onu kölgə kimi təqib edib həyatını zəhərləyəndə əmin idiniz ki, namuslu adamsınız, namuslu adam kimi öz borcunuzu yerinə yetirirsiniz? Siz onun şəxsi həyatına da qarışırdınız, dalınca qeybət eləyir, yamanlayırdız; fürsət düşən kimi mənə və bütün tanışlarımıza imzasız məktublar göndərir və həmişə də fikirləşirdiniz ki, namuslu adamsınız. Siz, doktor, bütün bunları namusluluq sayaraq, onun xəstə arvadına da rəhm etmir, öz şübhələrinizlə təngə gətirirdiniz. Və necə dəhşətli zorakılıq, necə qəddar alçaqlıq eləseydiniz də, sizə elə gəlirdi ki, son dərəcə namuslu və qabaqcıl adamsınız!

İ v a n o v (*gülür*). Toy deyil, parlamentdir! Bravo, brovo!..

S a ş a (*Lvova*). İndi fikirləşin bircə an: başa düşürsünüzmü nə elədiyinizi? Qanmaz, daşürekli adamcığazlar! (*İvanovun əlindən yapışır*) Gedək burdan, Nikolay ata, gedək!

İ v a n o v. Hara gedək? Dayan, mən bu saat qurtararam bütün bu həngaməni! Hə, cavanlığım qayıtdı özümə, mən yenə əvvəlki İvanovam! (*Tapançanı çıxarır*)

S a ş a (*ona tərəf cumur*). Mən bilərəm neyləmək istəyir o! Nikolay, sən Allah!..

İ v a n o v. Çox yumalandın üzün aşağı, daha bəsdir, dayan! Namus da yaxşı şeydir! Çəkilin! Sağ ol, Saşa!

S a ş a (*qışqırır*). Nikolay, Allah xatirinə! Qoymayın, tutun onu!

İ v a n o v. Əl çəkin məndən! (*Adamlardan kənara qaçıb tapançayla vurur özünü*)

1889

Pərdə

QAĞAYI

Dörd pərdəli komediya

İŞTİRAK EDİRLƏR:

İrina Nikolayevna Arkadina – ərinin familyası ilə Treplyova, aktrisa

Konstantin Qavriloviç Treplyov – İrina Nikolayevnanın oğlu, gənc

Pyotr Nikolayeviç Sorin – İrinanın qardaşı

Nina Mixaylovna Zareçnaya – gənc qız, varlı mülkədarın qızı

İlya Afanasyeviç Şamrayev – istefaya çıxmış poruçik, Sorinin malikanə müdiri

Polina Andreyevna – onun arvadı

Maşa – onun qızı

Boris Alekseyeviç Triqorin – yazıçı

Yevgeni Sergeyeviç Dorn – həkim

Semyon Semyonoviç Medvedenko – müəllim

Yakov – işçi

Aşpaz

Qulluqçu qadın

Əhvalat vaxt olur Sorinin malikanəsində. Üçüncü ilə dördüncü pərdə arasından iki il keçir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Sorinin malikanəsində parkın bir hissəsi. Ailə üçün veriləcək tamaşadan ötrü qurulmuş müvəqqəti səhnə parkın o biri başındakı göldək uzanan geniş xiyabanın qabağını kəsmişdir, bunun üçün də göl görünür. Səhnənin sağ və sol tərəfində kol-lar vardır. Balaca stol və bir neçə stul.

Günəş təzəcə batmışdır. Pərdəsi salınmış səhnədən taqqıltı, Yakov və başqa işçilərin öskürmələri eşidilir. Medvedenko və Maşa sol tərəfdən çıxırlar, onlar gəzməkdən gəlirlər.

Medvedenko. Nə üçün siz həmişə qara paltarda gəzirsiniz?

Maşa. Həyatımın yasını saxlayıram. Mən bədbəxtəm.

Medvedenko. Niyə? (*Fikrə gedir*) Başa düşmürəm... Özünüz sağlamsınız, atanız varlı olmasa da ehtiyacın nə demək olduğunu bilmir. Mənim həyatım sizinkindən ağır keçir. Mən ayda cəmi 23 manat maaş alıram, məndən hələ emeritur pulu da çıxırlar. Lakin mən yas paltarını geymirəm.

Otururlar.

Maşa. İş pulda deyil. Yoxsul da xoşbəxt ola bilər.

Medvedenko. Bu, nəzəriyyədir, həyatda isə belə olur: mən, anam, iki bacım və kiçik qardaşım, maaş isə cəmi 23 manat. Yeyib-içmək lazımdır ya yox? Qənd-çay lazımdır? Tütün lazımdır? Dolan görüm necə dolanırsan.

Maşa (*səhnəyə tərəf baxır*). İndicə tamaşa başlanacaq.

Medvedenko. Bəli, Zareçnaya oynayacaq, əsər isə Konstantin Qavriloviçindir. Onlar bir-birinə aşiq olublar və bu gün eyni bədii obrazı göstərmək üçün, onların ürəkləri birləşəcəkdir. Lakin mənim ürəyimlə sizin ürəyiniz arasında heç bir rabitə və yaxınlıq yoxdur. Mən sizi sevirəm, qüssədən evdə otura bilmirəm. Payı-piyada gündə altı verst buraya gəlib, altı verst geri qayıdırəm, lakin sizdə daima özümə qarşı bir soyuqluq hiss edirəm. Aydın məsələdir. Mənim var-dövlətim yoxdur, ailəm böyükdür... Bir adam ki, özünə çörək tapmır, ona necə ərə gedəsən?

Maşa. Boş sözdür. (*Burunotu çəkir*) Sizin məhəbbətiniz mənə təsir edir, ancaq mən sizi sevə bilmirəm. Vəssalam. (*Burunotu qabını ona uzadır*) Buyurun.

Medvedenko. İstəmirəm.

Pauza.

Maşa. Bürküdür. Yəqin gecə tufan qopacaq. Siz hey filosofluq edir, ya da puldan danışırırsınız. Sizcə, dünyada yoxsulluqdan böyük dərd yoxdur. Amma, mənə, cır-cındır içində gəzib dilənmək yaxşıdır, nəinki... hər halda siz bunu başa düşməzsiz...

Sorin və Treplyov sağ tərəfdən gəlirlər.

Sorin (*əsayə söykanərək*). Qardaş, kənd mənə belə bir təhər gəlir, aydın məsələdir, mən heç vaxt buraya öyrəşə bilməyəcəyəm. Dünən axşam saat 10-da yatan, bu gün səhər 9-da oyanmışam. Çox gec oyanmışam. Çox yatmaqdan elə bil beynim kəlləmə yapışb və sairə. (*Gülür*) Nahardan sonra özüm də bilmədən yenə yatmışam, lap əzginəm. Qərər ki, dəhşətdir...

Treplyov. Düzdür, sən görək şəhərdə yaşayasan. (*Maşanı və Medvedenkonu görərək*) Ağalar, tamaşa başlananda sizi çağıracaqlar, indi burada oturmaq olmaz. Xahiş olunur, gedin.

Sorin (*Maşaya*). Marya İliniçna, zəhmət olmasa atanızdan xahiş edin ki, tapşırıqı versin, iti açıb buraxsınlar. Yaman ulayır. Bacım yenə bütün gecəni yatmayıb.

Maşa. Atamla özünüz danışın, mənim işim deyil. Bağışlayın. (*Medvedenkoya*) Gedək!

Medvedenko (*Treplyova*). Hə, tamaşa başlananda bizə xəbər göndərin.

Hər ikisi gedir.

Sorin. Deməli, yenə bütün gecəni it ulayacaq. İşə düşmüşük, kənddə heç vaxt istədiyim kimi yaşaya bilmədim. Düşəndə 28 günlük məzuniyyət alıb bura gəlirsən ki, bəri bir az dincələsən, lakin burada boş-boş sözlərlə canını elə boğazına yığırlar ki, ilk gündən başını götürüb, şəhərə qaçmaq istəyirsən. (*Gülür*) Həmişə mən buradan məmnuniyyətlə çıxıb getmişəm... İndi isə, istefaya çıxmışam, gedəsi yerim yoxdur. İstəsən də, istəməsən də qal-malısan.

Yakov (*Treplyova*). Konstantin Qavrilç, biz çimməyə gedirik.

Treplyov. Yaxşı, ancaq on dəqiqədən sonra yerinizdə olun. (*Saata baxır*) İndicə başlanacaq.

Yakov. Baş üstə. (*Gedir*)

Treplyov (*estradağa nəzər salır*). Bu da sənə teatr!.. Pərdə, sonra birinci kulis, sonra ikinci kulis... Sonra isə boşluq, fəza. Heç bir dekorasiya-filan da yox. Pərdə açıldıqda düz göl və üfüq görünəcəkdir. Pərdəni düz 9-un yarısında, ay çıxanda açarıq.

Sorin. Çox gözəl.

Trepliyov. Ancaq Zareçnaya yubansa, bütün effekt pozulacaq. O gerek indi burada olaydı. Atası və ögey anası gözdən qoymurlar, evdən çıxmaq onun üçün həbsxanadan çıxmaq kimi çətindir. (*Dayısının qalstukunu düzəldir*) Saçın-saqqalın bir-birinə qarışıb. Deyəsən bir az aldırmaq lazımdır.

Sorin (*saqqalını darayır*). Bu, mənim bədbəxtliyimdir. Cavanlıqda da zahirim belə idi, lap əyyaş oxşayırdım. Heç vaxt qadınlardan xoşuna gəlməmişəm. (*Oturur*) Bacımın niyə kefi yoxdur?

Trepliyov. Niyə? Ürəyi darıxır. (*Onun yanında oturur*) Qısqanır. Onun indi məndən də acığı gəlir, tamaşadan da, mənim yazdığım pyesdən də; çünki tamaşada özü yox, Zareçnaya oynayır. Mənim pyesimlə hələ tanış deyildir, amma indidən zəhləsi gedir.

Sorin (*gülür*). Sən də uydurursan ha...

Trepliyov. Ona acıq gəlir ki, bu balaca səhnədə o yox, Zareçnaya müvəffəqiyyət qazanacaqdır. (*Saata baxır*) Mənim anam psixoloji cəhətdən məzəli bir məxluqdur. O, şəksiz, istedadlıdır, ağıldır, oxuduğu kitabdan mütəəssir olub hönkür-hönkür ağlaya bilir. Nekrasovun bütün əsərlərini sənə əzbərdən deyər, xəstəyə mələk kimi qulluq edir; lakin hünərin var, onun yanında Düzeni tərif elə. Vay, vay, vay! Gerek yalnız onu tərif eləyəsən, onun haqqında yazasan, onun "La dame aux camelias" və ya "Həyat müəmması"ndakı sehrli oyunundan heyretlə danışasan, haray salasan, ancaq burada, kənddə belə şeylər yoxdur, buna görə də o darıxır, qəzəblənir və hamımızı özünə düşmən bilir, hamımız ona müqəssir görünürük. Sonra o, mövhumatçıdır: üç şamdan, ayın 13-dən qorxur. Xəsisdir. Odessa bankında 70 min pulu var, mən bunu yaxın bilirəm. İndi gəl ondan borc istə, o saat ağlamağa başlayacaq.

Sorin. Sən öz pyesinin anana xoş gəlmədiyini zənn edib həyəcan keçirirsən, vəssalam. Rahat ol, anan səni sevir.

Trepliyov (*güldən bir neçə yarpaq qopararaq*). Sevir-sevmir, sevir-sevmir, sevir-sevmir. (*Gülür*) Görürsən, anam məni sevmir. Axı necə sevsin! O yaşamaq, sevmək, əlvan koftalar geymək istəyir. Mənim 25 yaşım var, daima yadıma salıram ki, o artıq cavan deyil. Mən olmayanda onun cəmi otuz iki yaşı olur, mənim yanımda isə qırx üç; buna görə onun məndən zəhləsi gedir. Bir də o bilir ki, mən teatrı tanımaq belə istəmirəm. O isə teatrı sevir, ona elə gəlir ki, bütün beşəriyyətə, müqəddəs sənətə xidmət edir, amma,

məncə, müasir teatr mövhumat və cəhalətdir. Çıraq işığında pərdə açılır, üç divarlı bir otaqda bu böyük istedad sahibləri, müqəddəs sənət kahinləri insanların necə yeyib-içdiyini, necə sevimliyi, necə gəzdiyini, necə geyindiyini təsvir edərkən, bayağı səhnələrdən və cümlələrdən əxlaqi biri nəticə – asan anlaşılan, məişətdə faydalı olan kiçik bir əxlaqi nəticə tapıb çıxarmağa çalışarkən, eyni fikri, eyni hadisəni min bir variantda dalbadal mənə təqdim edərkən, Mopassan öz bayağılığı ilə onun beynini əzən Eyfel qülləsindən qaçdığı kimi, mən də dalıma baxmadan qaçıram, qaçıram.

Sorin. Teatrsız mümkün deyil.

Treplyov. Yeni formalar lazımdır; yeni formalar olmalıdır. Əgər bunlar yoxdursa, heç bir şey olmasa daha yaxşıdır. (*Saata baxır*) Mən anamı sevirəm, bərk sevirəm. Lakin o, axmaqcasına bir həyat sürür, daima o belletristin başına dolanır, adı həmişə qəzetlərdə çəkilir, bunlar mənə incidir, əldən salır. Bəzən mənə sadəcə adi bir adamın xudbinliyi baş qaldırır; vaxt olur ki, məşhur aktrisa oğlu olduğuma acıyıram, mənə elə gəlir ki, o, adi bir qadın olsaydı, daha xoşbəxt olardım. Dayı, belə bir vəziyyətdən axmaq bir şey ola bilərmi? Vaxt olub ki, onun məclisində başdan-başa məşhur adamlar, artistlər, yazıçılar oturmuşlar, onların arasında tək mən bir heç olmuşam, xatirimə də yalnız ona görə dəymirlər ki, mən onun oğluyam. Mən kiməm? Mən nəyəm? Necə deyirlər, redaksiyadan asılı olmayan səbəblərə görə universitetin üçüncü kursundan çıxmış istedadsız, pulsuz bir adam, amma pasportumda Kiyev meşşanı yazılıbdır. Axı mənim atam da, vaxtilə məşhur aktyor olduğuna baxmayaraq, Kiyev meşşanı idi. Müxtəsər, anamın qonaqları mənə iltifatla baxdıqda mənə elə gəlirdi ki, onlar öz nəzərləri ilə mənim cüzi varlığımı ölçüb biçirlər. Mən onların fikrini başa düşüb həqarətdən əzab çəkirdim.

Sorin. Hələ sən mənə bir de görüm, bu belletrist necə adamdır? Onu başa düşmək olmur. Heç dinib danışmır.

Treplyov. Ağillı adamdır, sadə adamdır, amma bir az, bilir-sən, melanxolikdir. Çox namuslu adamdır. Hələ qırx yaşı yoxdur, amma indidən məşhurdur, kefi kök, damağı çağ... Yazılarına gəldikdə... necə deyim? Adamın xoşuna gəlir, istedadlıdır... lakin... Tolstoydan yaxud Zolyadan sonra Triqorini oxumaq istəməzsən.

Sorin. Mən isə, qardaş, ədəbiyyatçıları sevirəm. Vaxtilə mən iki şeyin bərk həsrətini çəkərdim: bir evlənmək, bir də ədəbiyyatçı olmaq istəyirdim. Lakin nə buna, nə də ona nail ola bilmədim. Bəli. Qərz ki, kiçik bir ədəbiyyatçı olmaq da xoşdur.

Treplyov (*qulaq asaraq*). Ayaq səsləri gəlir... (*Dayısını qucaqlayır*) Mən ondan ayrı yaşaya bilmərəm... Onun ayaq səsinə də bir məlahət var... Mən dəlicəsinə xoşbəxtəm” (*Cəld Nina Zareçnayanı qarşılamağa gedərkən, Nina gəlir*) Sehrkar mələk! Mənim xəyalım...

Nina (*həyəcanlı*). Mən gecikməmişəm... Əlbəttə, gecikməmişəm...

Treplyov (*onun əllərini öpərək*). Xeyr, xeyr, xeyr...

Nina. Bütün günü narahat olmuşam, bərk qorxurdum! Qorxurdum atam məni buraxmasın... Ancaq o, indicə analığımla çıxıb getdi. Gördüm göy qızarıb, ay çıxır, başladım atı qovmağa... Çap-çap! (*Gülür*) Mən çox şadam. (*Sorinin əlini bərk sıxır*)

Sorin (*gülür*). Gözləriniz yaşayıb, deyəsən ağlamışsınız... Yox, yox... Bu, yaxşı iş deyil!

Nina. Keçər... Görürsünüz nə çətin nəfəs alıram. Yarım saatdan sonra qayıtmalıyam, tələsmək lazımdır. Olmaz, olmaz, Allah xatirinə ləngitməyin. Atam bilmir ki, mən buradayam.

Treplyov. Doğrudan, başlamaq vaxtıdır. Hamını gedib çağırmaq lazımdır.

Sorin. Mən gedib çağıraram. (*Sağ tərəfə gedir və oxuyur*) “Fransada iki qrenadyor”... (*Dönüb dala baxır*) Bir dəfə də beləcə oxuyurdum, bir prokuror müavini mənə dedi: “Əlahəzrət, sizin güclü səsiniz var”... Sonra bir az fikirləşib əlavə etdi: “Ancaq... zəhlətökəndir”. (*Gülərək gedir*)

Nina. Atamla arvadı məni buraya buraxmırdılar. Deyirdilər ki, bura çirkəbxanadır... qorxurlar ki, mən birdən aktrisalığa gedərəm... ancaq bu göl məni cəlb edir, elə bil qağayıyam. Siz mənim ürəyimdəsiniz. (*Dala baxır*)

Treplyov. Biz yalqızıq.

Nina. Deyəsən orada kim isə...

Treplyov. Heç kəs yoxdur.

Öpüşürlər.

Nina. Bu nə ağacıdır?

Treplyov. Qarağac.

Nina. Rəngin nədən belə tutqundur?

Treplyov. Axşamdır, hər şeyin rəngi qaraya çalır. Tez getməyin, yalvarıram.

Nina. Olmaz.

Treplyov. Mən sizə getsəm nə olar, Nina? Bütün gecəni bağçada dayanıb pəncərənizə baxaram.

Nina. Olmaz. Gözətçi sizi görər. İtimiz də hələ sizə öyrənməyib, hürər.

Treplyov. Mən sizi sevirəm.

Nina. Sus...

Treplyov (*addım səsi eşidir*). Kimdir o? Sizsiniz, Yakov?

Yakov (*səhnə arxasından*). Elədir ki var.

Treplyov. Yerlərinizi tutun. Vaxtdır. Ay çıxırmı?

Yakov. Elədir ki, var.

Treplyov. Spirt var? Kükürd var? İblisin qırmızı gözləri görünəndə kükürd qoxusu gəlməlidir. (*Ninaya*) Gedin, hər şey hazırdır. Siz həyəcan keçirirsiniz?..

Nina. Bəli, çox. Ananızdan qorxmuram, lakin Triqorin buradadır... Onun qarşısında oynamaqdan qorxuram, utanıram... Məşhur yazıçıdır... O, cavandırımı?

Treplyov. Bəli.

Nina. Nə gözəl hekayələr yazır!

Treplyov (*soyuq*). Bilmirəm, oxumamışam.

Nina. Sizin pyesdə oynamaq çətinidir. Onda canlı surətlər yoxdur.

Treplyov. Canlı surət! Həyatı olduğu kimi yox, olacağı kimi yox, xəyalən təsəvvür olunan kimi göstərmək lazımdır. Bir də ki, pyesdə, mənəcə, mütləq məhəbbət olmalıdır.

Səhnə arxasına gedirlər.

Polina Andreyevna və Dorn gəlirlər.

Polina Andreyevna. Siz özünüzdən muğayat olmursunuz. Bu, inadkarlıqdır. Siz özünüz həkimsiniz və çox gözəl bilirsiniz ki, rütubət sizə zərərdir. Ancaq siz mənim əzab çəkməyimi istəyirsiniz: dünən də bütün axşamı qəsdən eyvanda oturdunuz.

Dorn (*zümzümə eləyir*). “Söyləmə ki, məhv elədi cavanlıq”.

Polina Andreyevna. İrina Nikolayevna ilə yaman söhbətə qızıışmışdınız... Havanın soyuqluğunu da hiss etmirdiniz. Boynunuza alın, o sizin xoşunuza gəlir...

Dorn. Mənim 55 yaşım var.

Polina Andreyevna. Boş şeydir, kişi üçün bu, qocalıq deyil. Siz özünüzü yaxşı saxlamışsınız və hələ də qadınların xoşuna gəliniz.

Dorn. Bəs siz nə istəyirsiniz?

Polina Andreyevna. Hamınız aktrisa qarşısında diz çökməyə hazırsınız. Bu qədər!

Dorn (*zümzümə edir*). “Mən yenə qarşıdayam...” Əgər cəmiyyətdə artistləri sevirlərsə və onlara, məsələn, tacirlərə baxdıqları kimi baxmırlarsa, bu, belə də olmalıdır. Bu, idealizmdir.

Polina Andreyevna. Qadınlar həmişə sizə aşıq olublar, boynunuzdan asılıblar. Budamı idealizmdir?

Dorn (*çiyinlərini çəkir*). Nə olar ki? Qadınların mənə münasibətində xeyli yaxşı cəhətlər olubdur. Onlar məni əsasən çox gözəl həkim olduğum üçün seviblər. Yəqin ki, yadınızdadır, 10–15 il bundan əvvəl mən bütün quberniyada yeganə ləyaqətli akuşer idim. Bir də mən həmişə namuslu adam olmuşam.

Polina Andreyevna (*onun əlindən tutaraq*). Mənim əzizim!..

Dorn. Yavaş. Gələn var.

Arkadina Sorinlə qol-qola, onların arxasınca Triqorin, Şamrayev, Medvedenko və Maşa gəlirlər.

Şamrayev. 1873-cü ildə Poltavadakı yarmarkada o çox oynayırdı. Adam heyran olurdu! Qiyamət oynayırdı! Bağışlayın, lütf edib deyə bilərsinizmi: komik Çadin, Pavel Semyonoviç indi haradadır? Rasplüev rolunda ona çatan olmazdı. İnanın, hörmətli xanım, Sadovskidən də yaxşı oynayırdı. O indi haradadır?

Arkadina. Siz Nuh əyyamından qalmış adamları soruşursunuz. Mən haradan bilim! (*Oturur*)

Şamrayev (*ah çəkərək*). Paşka Çadin! İndi belələri yoxdur. Səhnə süqut etmişdir, İrina Nikolayevna! Keçmişdə nəhəng palıdlar var idi, indi isə biz ancaq kötöklər görürük.

Dorn. Bu doğrudur ki, parlaq istedadlar indi azdır, lakin orta səviyyəli aktyor çox yüksəklərə qalxıb.

Şamrayev. Bu barədə sizinlə razılaşa bilməyəcəyəm. Əslinə baxsaq, bu zövqdən asılıdır. De gustibus aut bene, aut nihil.¹

Treplyov səhnə arxasından gəlir.

Arkadina (*oğluna*). Əziz oğlum! Bəs nə vaxt başlanacaq?

Treplyov. Bir dəqiqədən sonra. Xahiş edirəm səbirli olasınız.

Arkadina (*"Hamlet" faciəsindən oxuyur*). "Oğlum! Sənin baxışın mənim ürəyimə sancıldı və mən öz qəlbimdə, ruhumda elə qanlı, elə yaxıcı, öldürücü yaralar gördüm ki, – nicat yolu yoxdur!"

Treplyov (*"Hamlet"dən*). "Nə üçün sən qəbih işlərə qapılıb məhəbbəti cinayətin dibsiz uçurumunda axtarırdın?" (*Səhnə arxasında şeypur çalınır*) Ağalar, başlanır!.. Xahiş edirəm diqqət verəsiniz! (*Pauza*) Mən başlayıram. (*Balaca bir ağacı vurur və ucadan deyir*) Siz, ey gecə vaxtları bu gölün üzərində dolayan hörmətli və qocaman kölgələr! Bizi yatırdım və elə edin ki, iki yüz min il bundan sonra nə olacaqsız, yuxuda görək!

Sorin. İki yüz min il sonra heç nə olmayacaq.

Treplyov. Qoy elə bu heç nəyi bizə göstərsinlər.

Arkadina. Olsun. Biz yatırıq.

Perdə qalxır, gölün mənzərəsi görünür. Üfüqdəki ay suda əks olunur; dümağ geyinmiş Nina Zarcənaya böyük bir daşın üstündə oturmuşdur.

Nina. İnsanlar, aslanlar, qartallar və kəkliklər, buynuzlu marallar, qazlar, hörümçəklər, suda yaşayan dinməz balıqlar, dəniz ulduzları və adi gözlə görmək mümkün olmayan bir çox başqaları, bir sözlə, həyatda hər şey, hər şey, hər şey kədərli bir dövrə vurub söndü... Minlərcə əsrdir ki, yer kürəsi öz üzərində heç bir canlı məxluq yaşatmır və bu zavallı ay öz fənərini nahaq yerə yandırır. Artıq nə çəməndə durnalar qışqırıq salıb oynayır, nə də cökə meşələrində may böcəkləri səslənir. Soyuqdur, soyuqdur, soyuqdur.

¹ Zövq belədir: ya yaxşı deməlisən ya da danışmamalısan. İki latın məsəlinin sözləri: "zövqlər haqqında mübahisə etməzlər" və "ölülər haqqında ya yaxşı danış, yaxud sus".

Boşluqdur, boşluqdur, boşluqdur. Qorxuncdur, qorxuncdur, qorxuncdur. (*Pauza*) Bütün canlı məxluqun vücudu torpaqda məhv oldu; əbədi materiya onları daşa, suya, buluda döndərdi, onların ruhları isə birləşib bir vəhdətə çevrildi. Bütün aləmin ruhu – mənəm... mən... Böyük İsgəndərin ruhu məndədir; Sezarın, Şekspirin, Napoleonun... və yaramaz zəlillərin ruhu məndədir. İnsanların şüurları və heyvanları təbii hissləri mənim varlığında birləşmişdir, hər şey, hər şey, hər şey yadımdadır, mən hər kəsin, hər şeyin həyatını yenidən yaşayıram.

Bataqlıq işıqları görünür.

Arkadina (*yavaşca*). Bu nə isə dekadentlikdir.

Treplyov (*yalvarıcı tərzdə məzəmmətlə*). Ana!

Nina. Mən yalqızam. Yüz ildə bir dəfə ağzımı açıram ki danışam və səsim bu boşluqda elə həzin çıxır ki, heç kəs məni eşitmir... Siz də, ey solğun odlar, məni eşitmirsiniz... Səhərə yaxın sizi çürük bataqlıq törədir və siz fəcrədək dolanırsınız; lakin sizdə nə fikir, nə iradə, nə həyat çırpıntısı olur. Əbədi materiyanın atası olan iblis sizdə həyat odunun yenidən yanacağından qorxaraq, sulara və daşlarda törətdiyi kimi, sizdə də hər an atomlar mübadiləsi yaradır və siz arası kəsilmədən dəyişilirsiniz. Kainatda yalnız və yalnız ruh dəyişməz və əbədi qalır. (*Pauza*) Dərin və boş bir quyuya salınmış əsir kimi harada olduğumu və məni nələr gözlədiyini bilmirəm. Ancaq bir şey mənə gizli deyil ki, maddi qüvvələrin ibtidaisi ilə, iblislə apardığım inadlı və amansız mübarizədə qalib gəlmək mənə qismət olacaqdır, bundan sonra varlıq və ruh birləşib gözəl bir ahəng təşkil edəcək və dünya iradəsi səltənəti başlanacaq. Lakin bu, tədricən, min-min illər keçəndən sonra, ay, parlaq Sirius ulduzu, yer kürəsi tamamilə toza çevrilən zaman olacaqdır... O vaxtadək isə dəhşət, dəhşət... (*Pauza. Gölün fonunda iki qırmızı nöqtə görünür*) Budur, mənim qadir düşmənim iblis yaxınlaşır. Mən onun dəhşətli odlu gözlərini görəəm...

Arkadina. Kükürd iyi gəlir. Bu belə də olmalıdırmı?

Treplyov. Bəli.

Arkadina (*gülür*). Bəli, bu, effekt üçündür.

Treplyov. Ana!

Nina. O, adamsız darıxır...

Polina Andreyevna (*Dorna*). Siz şlyapanızı çıxartmışsınız. Soyuq dəyər, qoyun başınıza.

Arkadina. Doktor şlyapasını əbədi materiyanın atası olan iblisin qarşısında çıxarmışdır.

Treplyov (*hiddətlənərək, ucadan*). Tamaşa qurtardı! Bədir! Pərdə

Arkadina. Sən niyə hirsələnirsən?

Treplyov. Bədir! Pərdə! Salın pərdəni! (*Ayağını yerə döyür*) Pərdə! (*Pərdə salınır*) Bağışlayın! Mən unutmuşdum ki, ancaq bir ovuc seçilmiş adamlar pyes yazıb, onu səhnədə oynaya bilərlər. Mən bu inhisarı pozmuşam! Mənə... Məni... (*Nə isə demək istəyir, lakin əlini yelləyərək sol tərəfə gedir*)

Arkadina. Ona nə oldu?

Sorin. İrina, əzizim, gəncin heysiyyəti ilə belə rəftar etmək olmaz.

Arkadina. Mən ona nə dedim ki?

Sorin. Sən onun könlünə toxundun.

Arkadina. O özü əvvəlcə bildirdi ki, bu, zarafatdır. Mən də onun pyesinə zarafatyana yanaşdım.

Sorin. Necə olsa da...

Arkadina. İndi məlum olur ki, o, böyük bir əsər yazmışdır! Bir buna baxın! Bu tamaşanı göstərmək, buranı kükürd iyi ilə doldurmaq zarafat üçün deyil, nümayiş üçün imiş. O bizə necə yazmağı və nə oynamağı öyrətmək istəyirmiş. Bu, adamı darıxdırır. Bunlar hamısı mənim əleyhimədir, atmacadır, mənə toxunmaq üçündür. Bu hamını bezdirər! Şıltaq, xudpəsənd uşaq!

Sorin. O səni sevindirmək istəyirdi.

Arkadina. Eləmi? Amma o, adi bir pyes seçməyib, bizi bu dekadent sayıqlamasını da məmnuniyyətlə qulaq asaram; lakin o, incəsənətdə yeni formalar yaratmaq, yeni dövr açmaq iddiasındadır. Mənə isə elə gəlir ki, burada heç bir yeni forma yoxdur, sadəcə sarsaq bir xarakter vardır.

Triqorin. Hər kəs istədiyi kimi və bacardığı kimi yazır.

Arkadina. Qoy o nə cür istəyir və nə cür bacarır elə də yazsın; ancaq məni rahat buraxsın.

Dorn. Yupiter, sən hirsələnirsən...

Arkadina. Mən Yupiter deyil, qadınam. (*Papiros çəkir*) Mən hirsələnmiyəm, mənə ağır gəlir ki, cavan bir oğlan öz vaxtını belə cansıxıcı keçirir. Mən onun xatirinə dəymək istəmirdim.

Medvedenko. Ruh maddədən ayırmaq üçün heç kimin əlində əsas yoxdur, çox ola bilər ki, ruhun özü maddə atomlarının məcmuundan ibarətdir. (*Triqorinə cəld*) Bax biz müəllimlərin həyatından bir pyes yazıb səhnədə göstərmək lazımdır. Çətindir, yaşamaq çətindir!

Arkadina. Bu, haqlı sözdür, ancaq gəlin pyeslər haqqında, atomlar haqqında danışmayaq. Görün nə gözəl gecədir! Eşidirsinizmi, cənablar, oxuyurlar. (*Qulaq asır*) nə gözəldir!

Polina Andreyevna. O biri sahildə oxuyurlar.

Pauza.

Arkadina (*Triqorinə*). Mənim yanımda oturun. 10-15 il bundan əvvəl burada, bu göldə, demək olar ki, hər gecə arası kəsilmədən nəğmə və musiqi səsi ucalırdı. Sahildə altı mülkədar malikanəsi var. Yadımdadır, gülüş, qəhqəhə, hay-küy, güllə səsləri, hey roman... roman... Altı malikanənin hamısının Jeine premieri-i (*Birinci aşnanın rolunu oynayan aktyor*) və sevimlisi o zaman bu idi. (*Başının hərəkəti ilə Dorna tərəf*) İcazənizlə təqdim edirəm: doktor Yevgeni Sergeič. O indi də cazibəlidir, ancaq onda misli-bərabəri yox idi. Lakin vicdanım mənə əzab verməyə başlayır. Mən nədən ötrü uşağımın qəlbinə toxundum? Yaman narahatam. (*Ucadan*) Kostya! Oğlum! Kostya!

Maşa. Mən gedib onu taparam.

Arkadina. Rica edirəm, mənim əzizim.

Maşa (*sol tərəfə gedir*). Konstantin Qavriloviç! Hu!.. (*Gedir*)

Nina (*səhnənin arxasından gəlir*). Görünür, tamaşanın ardı göstərilməyəcəkdir, mən səhnədən çıxıb bilərəm. Salam! (*Arkadina və Polina Andreyevna ilə öpüşür*)

Sorin. Afərin! Afərin!

Arkadina. Bravo! Afərin! Hamımız zövq alırdıq. Sizin ki, belə qəşəng görkəminiz, belə məlahətli səsinizi var, kənddə qalmaq sizə günahdır. Sizdə yəqin ki, istedad var. Eşidirsinizmi? Siz səhnəyə gəlməlisiniz, bu sizin borcunuzdur.

Nina. Ah, bu mənim ən böyük arzumdur! (*Ah çəkir*) Lakin bu heç vaxt mənə nəsib olmayacaq.

Arkadina. Kim bilir? Budur, icazə verin sizi tanış edim: Triqorin Boris Alekseyeviç...

Nina. Ah, mən çox şadam... (*Utanaraq*) Mən həmişə sizin əsərlərinizi oxuyuram...

Arkadina (*onu yanında oturdaraq*). Sıxılmayın, əzizim, O, məşhur adamdır, lakin ürəyi çox sadədir. Görürsünüzmü, özü də utanır.

Dorn. Məncə, indi pərdəni qaldırmaq olar, yoxsa adamın ürəyi sıxılır.

Şamrayev (*ucadan*). Yakov, pərdəni qaldır, qardaş!

Pərdə qalxır.

Nina (*Triqorinə*). Qəribə pyesdir, elə deyilmi?

Triqorin. Mən heç bir şey başa düşmədim. Amma məmnuniyyətlə baxırdım. Siz elə səmimi oynayırdınız ki! Dekorasiya da gözəl idi. (*Pauza*) Yəqin ki, bu göldə xeyli balıq var.

Nina. Bəli.

Triqorin. Mənim balıq tutmaqdan xoşum gəlir. Mənim üçün axşamçağı sahildə oturub poplavoka baxmaqdan gözəl bir əyləncə yoxdur.

Nina. Lakin, mənim fikrimcə, yaradıcılıq həzzi duyan adamlar üçün dünyada başqa bir həzz ola bilməz.

Arkadina (*gülə-gülə*). Belə deməyin. Ona yaxşı sözlər deyiləndə özünü itirir.

Şamrayev. Yadımdadır, Moskvada opera teatrında məşhur Silva bir dəfə “do”dan aşağı oxumağa başladı. bu vaxt bizim bas səslə kilse oxuyanlarından biri tərs kimi qalereyada oturubmuş. Bizim nə qədər təəccüb qaldığımızı təsəvvür edə bilərsiniz: birdən qalereyadan birisi düz bir oktava aşağı səslə: “Afərin, Silva!” – deyə oxumağa başladı... Bax, belə (*alçaq basla*) afərin, Silva... Bütün teatr mat qaldı.

Pauza.

Dorn. Qəribə sükutdur.

Nina. Vaxtdır, mən getməliyəm. Əlvida.
Arkadina. Hara? Hələ tezdir ki!.. Biz sizi buraxmayacağıq.
Nina. Atam məni gözləyir.
Arkadina. Doğrudan, o, qəribədir ha...

Öpüşürlər.

Neyləmək! Əfsus, əfsus ki, gedirsiniz.
Nina. Bilsəydiniz, buradan getmək mənə necə ağırdır!
Arkadina. Sizi bir nəfər ötürsəydi yaxşı olardı, quzum.
Nina (*qorxaraq*). Xeyr! Xeyr!
Sorin (*Ninaya yalvarışla*). Qalın!
Nina. Qala bilmərəm, Pyotr Nikolayeviç.
Sorin. Heç olmasa bir saat, nə olar ki...
Nina (*fikirləşərək, gözləri dolur*). Olmaz! (*Sorinin əlini sıxır və tez çıxır*)

Arkadina. Əslinə baxsan bədbəxt qızıdır. Deyirlər ki, rəhmətlik anası bütün böyük sərvətini qəpiyinədək ərinə vəsiyyəet etmişdir; amma qız indi quru yerdə qalmışdır; çünki atası var-yoxunu ikinci arvadının adına saldırıb. Rüsveyçılıqdır.

Dorn. Bəli, onun atası çox heyvan adamdır. Ədalətlə desək, o, bu ada layiqdir.

Sorin (*üşümüş əllərini ovuşduraraq*). Biz də gedək, ağalar, havanın rütubəti artır. Mənim ayaqlarım ağrıyır.

Arkadina. Sənin ayaqların elə bil odundur, güclə hərəkət edir. Yaxşı, gedək, nəhs qoca. (*Onun qoluna girir*)

Şamrayev (*qolunu arvadına tərəf tutur*). Madam?

Sorin. Eşidirəm, yenə it ulayır. (*Şamrayevə*) Xahiş edirəm, İlya Afanasyeviç, əmr edin onu açsınlar.

Şamrayev. Olmaz, Pyotr Nikolayeviç, qorxuram oğrular ambara soxularlar. Oraya darı tökmüşəm. (*Özü ilə yanaşı gedən Medvedenkoya*) Bəli, tam bir oktava aşağı: “Afərin, Silva!” Halbuki xanəndə deyil, kilsədə adi oxuyanlardan biri idi.

Medvedenko. Kilsədə oxuyanlar nə qədər maaş alırlar?

Dorndan başqa hamı gedir.

Dorn (*tək*). Bilmirəm, bəlkə mən heç nə başa düşmürəm ya dəli olmuşam, ancaq pyes mənim xoşuma gəldi. Əsərdə nə isə bir

şey var. qız təklik, yalqızlıq barəsində danışanda, sonra iblisin qırmızı gözləri görünəndə həyəcədən əllərim titrəyirdi. Təzə şeydir, sadə ürəklə yazılmışdır... Deyəsən o gəlir. Mən ona mümkün qədər çox xoşagələnlər demək istəyirəm.

Treplyov (*gəlir*). Artıq heç kəs yoxdur.

Dorn. Mən buradayam.

Treplyov. Maşenka bütün parkı gəzir, mənə axtarır. Dəcəl məxluq.

Dorn. Konstantin Qavriloviç! Pyesiniz mənim çox xoşuma gəldi. Nə isə qərribə əsərdir, sonunu da eşitmədim, buna baxmayaraq, güclü təsir buraxdı. Siz istedadlı adamsınız, bu işi davam etdirməlisiniz. (*Treplyov onun əlini sıxıb həyəcanla bağrına basır*) Fu, nə yaman əsəbisiniz. Gözləriniz dolub... Mən nə demək istəyirəm? Siz mövzunu mücərrəd ideyalar aləmindən götürmüşsünüz. Belə də lazım idi; çünki bədii əsər mütləq böyük bir fikri ifadə etməlidir. Yalnız o şey gözəldir ki, doğrudan da ciddidir. Rənginiz yaman solubdur!

Treplyov. Siz deyirsiniz davam edirəm?

Dorn. Bəli... Lakin yalnız vacib və əbədi mövzuları təsvir edin. Bilirsinizmi, mən rəngarəng və zövqlə ömür sürmüşəm, mən razıyam, lakin mən sənətkarın yaradıcılıq anlarında duyduğu ruh yüksəkliyini duysaydım, mənə elə gəlir ki, öz maddi qabığıma və ona xas olan hər şeyə nifrət edərdim, yerdən uzaqlaşıb, yüksəklərə qalxardım.

Treplyov. Bağışlayın, Zareçnaya hanı?

Dorn. Bir məsələ də var. Əsərdə aydın və müəyyən fikir olmalıdır. Nə üçün yazdığınızı bilməlisiniz, yoxsa müəyyən məqsəd olmadan bu gözəl mənzərəli yolla getsəniz azarsınız, istedadınız sizi məhv edər.

Treplyov (*səbirsiz*). Zareçnaya hanı?

Dorn. Evlərinə getdi.

Treplyov (*dərin həyəcanla*). Bəs mən nə edirəm? Mən onu görmək istəyirəm... Mən onu mütləq görməliyəm... Gedirəm...

Maşa gəlir.

Dorn (*Treplyova*). Rahat olun, dostum.

Treplyov. Hər halda mən gedəcəyəm. Mən getməliyəm.

Maşa. Konstantin Qavriloviç, evə gedin. Ananız sizi gözləyir. O, nigarandır.

Treplyov. Ona deyin ki, mən getdim. Hamınızdan xahiş edirəm mənə rahat buraxın! Əl çəkin! Mənim dalımca düşməyin!

Dorn. Yox, yox, yox, əzizim... belə olmaz... Yaxşı deyil.

Treplyov (*göz yaşları içərisində*). Əlvida, doktor. Təşəkkür edirəm... (*Gedir*)

Dorn (*ah çəkərək*). Gənclik, gənclik?..

Maşa. Söyləməyə bir söz qalmayanda deyirlər: gənclik, gənclik... (*Burunotu çəkir*)

Dorn (*burunotu qabını onun əlindən alıb kolların arasına tullanır*). Bu, murdar işdir! (*Pauza*) Evdə, deyəsən, oynayırlar. Getmək lazımdır.

Maşa. Bir az dayanım.

Dorn. Nə var?

Maşa. Mən bir daha sizə demək istəyirəm... Mən sizinlə danışmaq istəyirəm... (*Həyəcanla*) Mən öz atamı sevmirəm... lakin siz mənim ürəyimə yatırırsınız. Nədənə, mən bütün qəlbimlə hiss edirəm ki, siz mənə yaxınsınız... Mənə kömək edin. Kömək edin, yoxsa axmaq bir iş görərəm, həyatımı ayaqlar altına salıb, məhv edəərəm... Daha dözə bilmirəm...

Dorn. Nə olub? Sizə nə kömək edirəm?

Maşa. Mən əzab çəkirəm. Mənim iztirablarımdan heç kəs, heç kəs xəbəri yoxdur! (*Başını onun döşünə dayayır, yavaşca*) mən Konstantini sevirəm.

Dorn. Hamı əsəbidir! Hamı əsəbidir! nə qədər də sevgi, məhəbbət var... Ah, sehrli göl! (*Nəvazişlə*) Ancaq mən nə edə bilərəm, mənim balam? Nə? Nə?

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Kroket oyunu üçün meydança. Dəbdə, sağ tərəfdə böyük eyvanlı bir ev, solda göl görünür; günəş göldə əks edib parıldaıır. Çiçəklik. Günorta zamanı. Hava istidir. Arkadina, Dorn, və Maşa meydançanın yan tərəfində, qoca bir cökə ağacının kölgəsində skamya üstündə oturmuşdular. Dornun dizləri üstündə açıq bir kitab vardır.

Arkadina (Maşaya). Gəl ayağa qalxaq. (Hər ikisi qabır) Yanaşı dayanaq. Sizin iyirmi iki yaşıınız var, mən sizdən, demək olar ki, iki dəfə böyüyəm. Yevgeni Sergeic, hansımız cavan görünür?

Dorn. Əlbəttə, siz.

Arkadina. Belə ha!.. Niyə? Nə səbəbə? Ona görə ki, mən işləyirəm, mən hiss edirəm, mən daima əlləşirəm-vurnuxuram, siz isə, həmişə bir yerdə otursunuz, yaşamırsınız... Bir də mənim qanunum var: gələcəyi düşünməmək. Mən heç vaxt nə qocalıq, nə də ölüm haqqında düşünmürəm. Olacağa çarə yoxdur.

Maşa. Amma mənə elə gəlir ki, çoxdan, lap çoxdan doğulmuşam, həyatımı uzun otək kimi arxamca sürüyürəm... Çox vaxt heç yaşamaq istəmirəm. (Oturur) Əlbəttə, bunlar hamısı boş şeydir. Bərk silkələnmək, bunları birdəfəlik rədd etmək lazımdır.

Dorn (yavaşdan oxuyur). "Mənim gözəl çiçəklərim, sevgilimə deyın ki..."

Arkadina. Sonra, mən ingilis kimi çox nəzakətliyəm. Mən, əzizim, necə deyərler özümü köklənmiş sim kimi saxlayıram, həmişə geyinib-gecinirəm, saçlarımı comme il faut (Necə lazımdır) darayıb düzəldirəm. Mən heç vaxt əynimdə bluz, ya saçlarım daranmamış evdən çıxmaram, heç bağa da bu cür gəlmərəm. Heç vaxt. Mən buna görə cavan qalmışam, mən heç vaxt bəziləri kimi necə gəldi, səliqəsiz geyinməmişəm, özümü pis günə qoymamışam. (Əllərini belinə qoyub, meydançada gəzinir) Baxın, quş kimi-yəm. Lap on beş yaşında qız rolu da oynaya bilərəm.

Dorn. Hər halda mən davam edirəm. (Kitabı götürür) Biz əlləfdə və siçovullarda qalmışdıq.

Arkadina. Bəli, siçovullarda. Oxuyun. (Oturur) Yox, növbə mənimdir, verin mən oxuyum. (Kitabı alır, göz gəzdərib, axtarır) Siçovullarda... Budur, tapdım... (Oxuyur) "Və şübhəsiz, əlləfin siçovulları öz ambarlarında bəsləməsi necə qorxuludursa, kübarların romanistləri şirnikdirib, özlərinə cəlb etmələri də o qədər

təhlükəlidir. Bununla bərabər romanistləri sevirlər. Beləliklə, qadın özü üçün bir yazıçı seçib, onu əsir etmək istədikdə komplimentlər, mehribanlıq və onun üreyindəkiləri söylə yerinə yetirmək vasitəsilə onu mühasirəyə alır”... Bilirsiniz nə var? Bu, fransızlarda ola bilər, bizdə isə belə şeylər yoxdur, heç bir proqram olmur. Bizdə qadın yazıçını əsir etməkdən əvvəl, adətən, özü xirtdəyəcən ona vurulmuş olur. Uzağa getməyə, mənə və Triqorini götürün...

Sorin əsasına söykənə-söykənə Nina ilə gəlir.
Medvedenko boş kreslonu onların ardınca sürüdür.

Sorin (*uşaqları əzizləyirmiş kimi*). Belə de! Deyəsən, kefimiz kökdür? Bu gün, deyəsən, nəhayət, biz şadıq? (*Bacısına*) Biz sevinc içindəyik! Atamız və analığımız Tverə gediblər, biz də düz üç gün azadıq.

Nina (*Arkadinanın yanında oturub, onu qucaqlayır*). Mən xoşbəxtəm! İndi mən sizinəm.

Sorin (*kresloya oturur*). O, bu gün gözəldir, qəşəngdir.

Arkadina. Bəzənmişdir, gözəlləşmişdir... Buna görə siz ağlılınız. (*Ninanı öpür*) Ancaq çox tərifləmək lazım deyil, yoxsa göz dəyər. Boris Alekseyeviç hanı?

Nina. Göldə balıq tutur.

Arkadina. Necə də bezmir! (*Kitabı oxumaq istəyir*)

Nina. Nə oxuyursunuz?

Arkadina. Mopassanın “Dənizdə” əsəridir, əzizim! (*Öz-özünə bir neçə sətir oxuduqdan sonra*) Hə, qalan yerləri maraqlı deyil, düz deyil. (*Kitabı örtür*) Üreyim narahatdır. Mənə deyən görüm oğluma nə olmuşdur? Nə üçün o belə kədərlidir, sərtidir? Bütün gününü göldə keçirir. Mən onu, demək olar ki, heç görmürəm.

Maşa. Kefi yoxdur, üreyi darıxır. (*Ninaya utana-utana*) Xahiş edirəm onun pyesindən oxuyasınız.

Nina (*çiyinlərini atır*). Siz istəyirsiniz? Elə maraqsızdır ki!

Maşa (*həyəcanını gizlədərək*). O özü bir şey oxuyanda gözləri parlayır, üzü ağarır. Onun səsi gözəl, məhzundur. Hərəkətləri, edaları da lap şair edalarıdır.

Sorinin xorultusu eşidilir.

Dorn. Gecəniz xeyrə qalsın!

Arkadina. Petruşa!
Sorin. A-a?
Arkadina. Yatırsan?
Sorin. Yox, yox.

Pauza.

Arkadina. Sən özünü müalicə etdirmirsən, bu yaxşı deyil, qardaş.

Sorin. Mən, məmnuniyyətlə özümü müalicə etdirərdim, ancaq doktor istəmir.

Dorn. Altmış yaşında müalicə.

Sorin. Altmış yaşında da adam yaşamaq istəyir.

Dorn (*acıqla*). Eh! Yaxşı, pişikotu damcısı için.

Arkadina. Mənə elə gəlir ki, bu isti suya getsə yaxşı olar.

Dorn. Nə olar ki? Getmək də olar, getməmək də olar.

Arkadina. Gəl indi başa düş.

Dorn. Başa düşməli bir şey yoxdur. Hər şey aydındır.

Pauza.

Medvedenko. Pyotr Nikolayeviç papiros çəkməyi tərgitməlidir.

Sorin. Boş söhbətdir.

Dorn. Xeyir, boş söhbət deyil. Şərab, tütün adamı simasızlaşdırır. Bir siqardan və ya bir qədəh araqdan sonra siz artıq Pyotr Nikolayeviç olursunuz, Pyotr Nikolayeviç, bir də onun üstünə gəl nə bilim kim olursunuz, sizin mənliyiniz əriyib itir və siz öz-özünüze üçüncü bir şəxsiyyət kimi baxırsınız.

Sorin (*gülür*). Belə bir mühakimə sizin üçün asandır; çünki sizin ömrünüz yaxşı keçmişdir, mənimki isə... 28 il məhkəmə işçisi olmuşam, ancaq hələ yaşamamışam, gün görməmişəm, aydın məsələdir ki, mən yaşamaq istəyirəm. Siz tox və laqeydsiniz, ona görə fəlsəfəyə meyliniz var. Mən isə yaşamaq istəyirəm, buna görə də nahar vaxtı xeres içirəm və siqar çəkirəm. Vəssalam.

Dorn. Həyata ciddi baxmaq lazımdır, altmış yaşında müalicə olunmaq və gənclikdə az zövq almışam deyə təəssüflənmək, bağışlayın, bu, yüngüllükdür.

Maşa (*qalxır*). Yemək vaxtıdır. (*Tənbəlcəsinə asta yerləşlə gedir*) Oturmaqdan ayaqlarım quruyub... (*Çıxır*)

Dorn. Gedib yeməkdən əvvəl bir-iki qədəh vuracaq.

Sorin. Yazığın bəxti yoxdur.

Dorn. Boş sözdür, əlahəzrət.

Sorin. Siz tox adamlar kimi mühakimə edirsiniz.

Arkadina. Ah, bu gözəl kənd sıxıntısından artıq sıxıntı ola bilməz! İsti, sakitlik, heç kəs heç bir iş görmür, hamı filosofluq edir... Sizinlə bir yerdə olmaq, söhbət etmək xoşdur, dostlar, ancaq... nömrədə oturub rol öyrənmək daha xoşdur!

Nina (*şadlıqla*). Yaxşı deyirsiniz! Mən sizi başa düşürəm.

Sorin. Əlbəttə, şəhər daha yaxşıdır. Oturursan öz kabinetində, lakey xəbərsiz heç kəsi yanına buraxmır, telefon... küçədə faytonçular, hər nə istəsən...

Dorn (*oxuyur*). "Mənim gözəl çiçəklərim, sevgilimə deyin ki..."

Şamrayev və Polina Andreyevna gəlirlər.

Şamrayev. Bu da bizimkilər! Gün aydın! (*Əvvəlcə Arkadinanın, sonra Ninanın əlini öpür*) Sizi sağ-salamat gördüyümə çox şadam. (*Arkadinaya*) Arvadım deyir ki, siz bu gün onunla bir yerdə şəhərə getmək istəyirsiniz. Bu doğrudurmu?

Arkadina. Bəli, getmək istəyirik.

Şamrayev. Hım... Çox gözəl, ancaq nə ilə gedəcəksiniz, möhtərəm xanım? Bu gün çovdar daşıyırlar, bütün işçilər məşğuldurlar. Soruşmaq ayıb olmasın, hansı atlarda getmək istəyirsiniz?

Arkadina. Hansı atlarda? Mən nə bilim hansılarda!

Sorin. Minik atlarınıza nə gəlib?

Şamrayev (*həyəcanla*). Minik atları? Bəs xamıt? Bəs mən haradan xamıt tapım? Siz qərribə danışırırsınız! Bu, düzələn iş deyil, hörmətli xanım! Bağışlayın, mən sizin istedadınıza pərəstiş edirəm, ömrümün on ilini sizə bağışlamağa hazıram, amma at verə bilməyəcəyəm!

Arkadina. Bəs mən mütləq getməliyəmsə?! Qərribə işdir!

Şamrayev. Möhtərəm xanım! Siz bilmirsiniz təsərrüfat nə deməkdir!

Arkadina (*hırlənir*). Bu, köhnə söhbətdir! Onda mən elə bu gün Moskvaya gedirəm. Əmr edin mənim üçün kənddən at tutsunlar. Yoxsa stansiya piyada gedərəm!

Şamrayev (*özündən çıxaraq*). Onda mən vəzifəmdən imtina edirəm! Özünü başqa müdir tapın! (*Gedir*)

Arkadina. Hər yay belə olur, hər yay mən burada təhqir edirlər! Bir də mən buraya ayağımı basmaram! (*Sola, gölün çimmək yerinə tərəf gedir; bir dəqiqə sonra, onun evə girdiyi görünür; Triqorin, əlində vedrə və bir neçə tilov, onun ardınca evə girir*)

Sorin (*hırlı*). Bu, həyasızlıqdır! Buna nə ad vermək olar! Mən artıq tənqə gəldim. Bu saat atların hamısını buraya gətirin!

Nina (*Polina Andreyevnaya*). İrina Nikolayevna kimi məşhur bir aktrisanın xahişini rədd etmək?! Onun hər bir arzusu, şıltaqlığı belə sizin təsərrüfatdan vacib deyilmi? Ağla sığışdırmaq olmur!

Polina Andreyevna (*məyus*). Mən nə edə bilərəm? Vəziyyətimi nəzərə alın, mən nə edə bilərəm?

Sorin (*Ninaya*). Gedək bacımın yanına... Hamımız yalvarıb-yaxaraq ki, getməsin. Düz demirəm? (*Şamrayevin getdiyi tərəfə baxır*) Zalım! Despot!

Nina (*onun ayağa qalxmağına mane olaraq*). Oturun, oturun... Biz sizi aparırıq... (*Nina və Medvedenko kreslonu sürüyürlər*) Dəhşətdir, dəhşət!

Sorin. Bəli, bəli, dəhşətdir... Ancaq o, cəzasını çəkəcək, mən bu saat onunla danışaram.

Gedirlər; yalnız Dorn və Polina Andreyevna qalırlar.

Dorn. İnsanlar darıxdırıcı olurlar. Əslinə baxsanız, sizin ərinizi buradan qovlamaq lazımdır. Ancaq iş yenə bununla qurtaracaq ki, bu qarı Pyotr Nikolayeviç bacısı ilə birlikdə ondan üzr istəyəcək. Görərsiniz!

Polina Andreyevna. O, minik atlarını da çölə göndərmişdir. Hər gün belə qalmaqla olur. Bilsəniz mən nə qədər əsəbiləşirəm! Mən xəstələnəcəyəm, görürsünüzmü, titrəyirəm... Onun kobudluğuna dözə bilmirəm. (*Yalvarırcasına*) Yevgeni, əzizim! Mehribanım! Məni öz yanınıza aparın... Ömrümüz keçir, biz artıq gənc deyilik, heç olmasa ömrümüzün axırında gizlənməyə, yalan danışmayaq. (*Rauza*)

Dorn. Mənim 55 yaşım var, bundan sonra həyatımı dəyişdirmək mənim üçün artıq gecdir.

Polina Andreyevna. Bilirəm, siz məni ona görə rədd edirsiniz ki, sizə məndən başqa da yaxın olan qadınlar var. Hamısını öz yanıma apara bilməzsiniz. Mən başa düşürəm. Bağışlayın, sizi tənqə gətirdim.

Nina evin yanında görünür. O, gül-çiçək dərir.

Dorn. Xeyr, eybi yoxdur.

Polina Andreyevna. Mən qısqanclıqdan əzab çəkirəm. Əlbəttə, siz doktorsunuz, qadınlardan qaça bilməzsiniz. Mən başa düşürəm...

Dorn (*yaxınlaşan Ninaya*). Orada işlər necədir?

Nina. İrina Nikolayevna ağlayır, Pyotr Nikolayeviçin isə astması tutub.

Dorn (*qalxır*). Gedim ikisinə də pişikotu damcısı verim...

Nina (*ona çiçək təqdim edir*). Buyurun!

Dorn. Merci bien. (*Evə doğru gedir*)

Polina Andreyevna (*onunla gedərkən*). Nə gözəl çiçəklərdir! (*Evin yanında, boğuq səslə*) Bu çiçəkləri mənə verin! Mənə verin bu çiçəkləri! (*Çiçəkləri alıb əzişdirir və kənara atır*)

Hər ikisi evə girirlər.

Nina (*tək*). Məşhur aktrisanın, özü də boş bir şey üstündə, ağladığını görmək nə qədər qəribədir. Təəccüblü deyilmi ki, hamının sevdiyi məşhur bir yazıçı olasan, sənin haqqında bütün qəzetlərdə yazalar, hər yanda şəkil satıla, əsərlərin xarici dillərə tərcümə oluna, amma özün bütün günü balıq tutmaqla məşğul olasan və iki qaya balığı tutanda uşaq kimi sevinəsən. Mən elə bilirdim məşhur adamlar məğrur olurlar, onlara yaxın düşmək mümkün olmur, mən elə bilirdim onların camaatdan zəhləsi gedir, onlar öz adlarının nuru ilə əsil-nəsəbi və sərvəti hər şeydən üstün tutan camaatdan sanki qisas alırlar. Amma indi görürəm ki, onlar da başqaları kimi ağlayır, balıq tutur, kart oynayır, gülür və hirslenirlər...

Treplyov (*başı açıq halda, əlində tüfəng və vurub öldürdüyü qağayı gəlir*). Siz burada təksiniz?

Nina. Təkəm. (*Treplyov qağayını onun ayaqları önünə qoyur*) Bu nə deməkdir?

Treplyov. Mən bu gün bu qağayını vurmaqla alçaq bir iş görmüşəm. Ayaqlarınızın altına sərirəm.

Nina. Sizə nə olub? (*Qusu götürüb baxır*)

Treplyov (*pauzadan sonra*). Tezliklə mən özümü də beləcə vurub öldürəcəyəm.

Nina. Mən sizi tanıya bilmirəm.

Treplyov. Bəli. Mən sizi tanıya bilmədiyim kimi. Siz mənə qarşı dəyişmişsiniz. Baxışlarınız soyuqdur. Mən yanınızda olanda siz sıxılırsınız.

Nina. Axır vaxtlar siz əsəbi olmuşsunuz, nə demək istədiyinizi başa düşmək olmur, rəmzlə danışırırsınız. Bu qağayı da yəqin ki, bir rəmzdür, lakin bağışlayın, mən başa düşmürəm... (*Qusu skamyanın üstünə qoyur*) Mən çox avam qızam, sizi anlamaq mənə çox çətindir.

Treplyov. Bu hal mənim pyesimin axmaqcasına məğlubiyyətə uğradığı axşamdan başlanmışdır. Qadınlar müvəffəqiyyətsizliyi bağışlamırlar. Mən də bütün pyesi, son parçasınadək yandırdım. Bilsəniz mən nə qədər bədbəxtəm! Sizin məndən soyumanız dəhşətdir, ağlasığan şey deyil, elə bil birdən oyanıb görürəm ki, bu göl tamamilə quruyub, yaxud yerin dibinə batıb. Siz indicə dediniz ki, çox avam olduğunuz üçün məni başa düşə bilmirsiniz. Ah, burada anlaşılmayacaq nə var?! Pyesim xoşa gəlmədi, siz mənim ilhamıma nifrət edirsiniz, artıq məni bir yığın adi və dəyərsiz adamlardan biri hesab edirsiniz... (*Ayağını yerə döyür*) Mən bunu çox yaxşı anlayıram, çox yaxşı başa düşürəm! Elə bil beynimdə bir mıx var, onu görüm ilan kimi qanımı soran mənliyimlə bərabər lənətə gəlsin... (*Gələ-gələ kitab oxuyan Triqorini görür*) Budur, həqiqi istedad gəlir! Hamlet kimi yeriyr, onun kimi də əlində kitab. (*Acıqla yamsılayaraq*) "Sözlər, sözlər, sözlər"... Bu günəş hələ sizə yaxınlaşmayıb, amma sizin üzünüz gülür, baxışınız onun şüaları altında əriyir. Mən sizə mane olmayacağam. (*Tez gedir*)

Triqorin (*dəftərçəsinə yazır*). Burunotu çəkir və araq içir... Həmişə qara paltar geyir. Onu müəllim sevir...

Nina. Salam, Boris Alekseyeviç!

Triqorin. Salam. Görünür biz bu gün buradan gedəcəyik, vəziyyət gözəlmədən belə gətirdi. Biz çətin ki, bir də görüşə bilək. Çox təəssüf. Mən gənc qızlara, gənc və gözəl qızlara az rast gəlirəm, mən artıq unutmuşam, aydın təsəvvür edə bilmirəm ki, 18-19 yaşlarında gənc özünü necə hiss edir, buna görə də mənim povest və hekayələrimdə gənc qızlar, adətən, saxta olurlar. Mən, heç olmasa, bir saat sizin yerinizdə olmaq istərdim, onda sizin necə mühakimə etdiyinizi, ümumiyyətlə, sizin necə bir şey, necə bir məxluq olduğunuzu bilərdim.

Nina. Mən isə sizin yerinizdə olmaq istərdim.

Triqorin. Nə üçün?

Nina. Məşhur, istedadlı yazıçının özünü necə hiss etdiyini bilmək üçün. Şöhrət insanda nə kimi duyğular oyadır? Siz məşhur olduğunuzu necə hiss edirsiniz?

Triqorin. Necə? Görünür heç necə. Bu barədə mən heç vaxt düşünməmişəm. (*Fikirləşərək*) İkisindən biridir: ya siz mənim şöhrətimi böyüdürsünüz, yaxud bu şöhrət, ümumiyyətlə heç cür hiss olunmur.

Nina. Bəs qəzetlərdə öz barənizdə oxuyanda necə?

Triqorin. Tərif olunanda xoşuma gəlir... Söyüləndə iki gün özünə gəlmirsən.

Nina. Gözəl aləmdir! Bilsəniz mən sizə necə qibte edirəm! İnsanların taleləri müxtəlifdir. Bir parası birtəhər özünü süründürür, onların dünyada yaşadıklarından heç kəsin xəbəri olmur, hamısı bir-birinə bənzəyir, hamısı bədbəxtidir. Bir parası isə, məsələn, siz – milyonlardan biri – maraqlı, gözəl, parlaq və mənə ilə dolu olan həyat keçirirsiniz... Siz xoşbəxtsiniz...

Triqorin. Mən? (*Çiyinlərini atır*) Hım... Siz məşhur olmaq barədə danışırırsınız, xoşbəxtlik haqqında, maraqlı və gözəl həyat haqqında danışırırsınız, amma mənim aləmində bunlar ancaq yaxşı sözlərdir, mənə bağışlayın, elə bil mənim heç vaxt yemədiyim marmeladdır. Siz çox cavan, çox mehribansınız.

Nina. Sizin həyatınız olduqca gözəldir!

Triqorin. Onun harası gözəldir? (*Saata baxır*) Mən bu saat getməli, yazmalıyam. Bağışlayın, vaxtım yoxdur... (*Gülür*) Siz, necə deyərlər, mənim ən ağrıyan yarama toxundunuz, bunun üçün

də, həyəcanlanmağa, bir az hirslenməyə başlayıram. Hər halda gəlin danışaq. Mənim gözəl, parlaq həyatımdan danışacağıq... Nədən başlayaq? *(Bir az düşündükdən sonra)* Bəzən elə zorakı təsəvvürlər olur ki, insan gecə-gündüz, məsələn, ancaq ay haqqında düşünür, mənim də belə bir ayım var. Gecə-gündüz bir fikir məndən ayrılmır: mən gərək yazam, mən gərək yazam, mən borcluyam... Povesti qurtarar-qurtarmaz nədənsə, görürəm ki, gərək ikincisini yazam, sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü... Fasiləsiz yazıram, yazmamağı da bacarmıram. İndi deyin görüm, burada gözəl və parlaq nə vardır? Ah, nə əcaib həyatdır! Budur, mən sizinləyəm, həyəcan keçirdirəm, bununla belə bir an xatırlayıram ki, yarımçıq qalmış povest məni gözləyir. Birdən gözüme royala bənzəyən bir bulud parçası görünür. Düşünürəm: hekayələrimin birində bunu xatırlatmaq lazımdır ki, royala bənzəyən bir bulud parçası keçirdi... Gün çiçəyinin ötri gəlir. O saat beynimdə yazıram: şit qoxu, tutqun, kədərli rəng; yay axşamını təsvir edərkən bunları işlətmək olar. Birisi ilə söhbət edərkən özümün hər kəlməmi və onun hər bir kəlməsini hafizəmdə saxlayıram, tələsirəm ki, bütün seçdiyim cümlələri və sözləri öz ədəbiyyat ambarıma qoyub bağlayım, bəlkə lazım oldu! İşimi qurtarandan sonra teatra və ya balıq tutmağa qaçıram, deyirəm bir az dincəlim, fikrim dağılsın, xeyr a, başımda ağır bir çuqun qumbara fırlanır – yeni mövzu görürəm, məni stola çəkir, yenə yazmaq, yazmaq üçün tələsmək lazım gəlir. Həmişə, hər zaman belə, özümdən özümə rahatlıq yoxdur və hiss edirəm ki, öz əlimlə ömrümü qısaldıram, kimlərə isə verdim bal üçün ən gözəl çiçəklərimdən şirə alıram, bu çiçəkləri yolub, köklərini tapdayıram. Məgər mən dəli deyiləm? Məgər mənim dostları, tanışları mənimlə oturub-durarkən məni sağlam adam sayırlar? “Nə yazırsınız? Bizə nə kimi töhfə verəcəksiniz?” Eyni sözlər, eyni danışqlar və mənə elə gəlir ki, tanışların bu diqqəti, tərifləri, heyreti yalandır, məni xəstəni aldadan kimi, aldadırlar və mən hərdən qorxuram ki, indicə məni daldan güdüb tutacaqlar, Poprişşini aparan kimi, məni də aparıb dəlixanaya salacaqlar. Keçmişdə, gəncliyimin yaradıcılığa yeni başladığım gözəl illərində mənim yazıçılığım başdan-başa əzab və əziyyət olmuşdur. Kiçik yazıçıya, xüsusilə, bəxti gətirməyəndə elə gəlir ki, o yöndəmsiz, bacarıqsız, artıq bir adamdır, onun əsəbləri gərginləşir, pozulur; o, ədəbiyyat və incəsənətlə əlaqəsi olan adamların yanından əl çəkmir, hey

vurnuxur, adı çıxmayan, tanınmayan, kimsə tərəfindən sayılmayan bu adam pulu olmayan qızgın bir qumarbaz kimi üzə dik baxmaqdan qorxur. Mən öz oxucumu görməmişəm, amma nədənsə, mənə elə gəlir ki, o mənə dost kimi baxmır, etibar etmir. Mən tamaşaçılardan qorxardım, onlar mənə dəhşətli görünərdilər; hər təzə pyesim tamaşaya qoyularkən mənə elə gələrdi ki, qarabuğdayılar mənə düşmənçilik bəsləyir, sarısaçlılar isə soyuq və laqeyddirlər. Ah, bilsəniz bu nə qədər dəhşətli idi! *Bu nə böyük bir əzab idi!*

Nina. Bağışlaym, məgər ilham və yaradıcılıq işinin özü sizə yüksək, xoş dəqiqələr bəxş etmir?

Triqorin. Bəli. Yazanda xoşdur. Korrekturanı oxuyanda da xoşdur... Amma elə ki, çapdan çıxdı, görəsi gözümlə olmur, görürəm ki, mən istədiyim deyil; səhvdir, onu heç yazmaq lazım deyilmiş, yanıram, ürəyim çox pis olur... (*Gülür*) Camaat isə oxuyur: "Bəli, qəşəngdir, istedadlıdır... Qəşəngdir, lakin Tolstoya çatmaz", yaxud: "Gözəl şeydir, ancaq Turgenevin "Atalar və oğullar"ı daha gözəldir". Beləliklə, qəbrədək hey qəşəngdir və istedadlıdır, qəşəngdir və istedadlıdır deyiləcək, vəssalam, elə ki, öldüm, tanışlar qəbrimin yanından keçərkən deyəcəklər: "Burada yatan Triqorindir. Yaxşı yazıçı idi, lakin Turgenev ondan yaxşı yazırdı".

Nina. Bağışlayın, mən sizi başa düşmək istəmirəm. Sadəcə olaraq, müvəffəqiyyət sizi şıltaqlaşdırıb.

Triqorin. Hansı müvəffəqiyyət? Mən heç vaxt öz-özümə xoş gəlməmişəm. mən bir yazıçı kimi özümü sevmirəm. Ən pisi də budur ki, elə bil duman içindəyəm, çox vaxt nə yazdığımı bilmirəm... Mən bu suları, ağacları, göyləri sevirəm, təbiəti duyuram, təbiət məndə ehtiras, qarşısızalmaz bir yazmaq həvəsi oyadır, lakin mən yalnız peyzajist deyiləm, axı mən həm də vətəndaşam, vətəni, xalqı sevirəm, hiss edirəm ki, mən yazıçıyamsa, xalqdan, onun iztirablarından, gələcəyindən danışmalıyam, elmdən, insan hüquqlarından və sairə və sairədən danışmalıyam. Mən də hər şeydən danışram, tələsirəm, mənə hər tərəfdən tələsdirirlər, hirsələnirlər, mən, it qabağından qaçan tülkülər kimi, gah bu yana, gah o yana qaçıram, mən görürəm ki, həyat və elm hey irəli, irəli gedir, mən isə qatara gecikən kəndli kimi hey geridə qalıram, geridə qalıram, nəhayət, hiss edirəm ki, mən ancaq peyzaj yaza bilərəm, qalan yazdıqlarımın hamısı saxtadır, təpədən dırnağa qədər saxtadır.

Nina. Siz çox işləyib yorulubsunuz, öz böyüklüyünüzü dərk etməyə nə vaxtınız var, nə həvəsiniz. Tutaq ki, siz özünüzdən narazısınız, lakin başqaları üçün böyük və gözəlsiniz! Mən sizin kimi bir yazıçı olsaydım, bütün həyatımı xalqa verərdim, lakin hiss edərdim ki, onun xoşbəxtliyi yalnız mənə qədər yüksəlməkdədir, onda xalq məni təxti-rəvanda gəzdirərdi.

Triqorin. Təxti-rəvanda!.. Mən Ağamemnonam, nədir?

Hər ikisi gülümseyir.

Nina. Yazıçı və yaxud aktrisa olmaq kimi bir səadət yolunda mən hər şeyə dözərdim. Qohum-əqrəbanın nifrətinə, ehtiyaca, məyusluğa, çardaqda yaşayıb çovdar çörəyindən başqa heç nə yeməzdim, öz-özümdən narazı qalıb əzab çəkərdim, təki şöhrətim... əsl, tənənəli şöhrətim olsun... (*Əlləri ilə üzünü örtür*) Başım hərlənir... Uf..!

Evdən Arkadinanın səsi eşidilir: "Boris Alekseyeviç!"

Triqorin. Məni çağırırlar. Yəqin ki, yola yığışmaq lazımdır. Amma heç getmək istəmirəm. (*Gölə baxır*) Nə böyük nemətdir!.. Nə gözəldir!

Nina. O biri sahiləki evi və bağçanı görürsünüzmü?

Triqorin. Bəli.

Nina. O mənim rəhmətlik anamın malikanəsidir. Mən orada doğulmuşam. Bütün həyatımı bu gölün yanında keçirmişəm, orada hər bir kiçik adaya bələdəm.

Triqorin. Sizin yerlər çox gözəldir! (*Qağayı görür*) Bu nədir?

Nina. Qağayı. Konstantin Qavrilç vurubdur.

Triqorin. Gözəl quşdur. Düzü, buradan getmək istəmirəm. Siz gəlin İrina Nikolayevnanı dilə tutun, getməsin, qalsın. (*Dəftərçəsinə nə isə yazır*)

Nina. Nə yazırsınız?

Triqorin. Elə belə, yazıram... fikrimə sujet gəldi... (*Dəftərçəni cibinə qoyur*) Kiçik bir hekayə süjeti, sizin kimi gənc bir qız uşaqlıqdan gölün sahilində yaşayır, qağayı kimi, bu qız da gölü sevir, o da qağayı kimi xoşbəxt və azaddır. Lakin təsadüfən buraya bir

adam gəlir, qızı görür və bekarçılıqdan onu məhv edir. Bax, bu qağayı kimi.

Pauza. Arkadina pəncərədən görünür.

Arkadina. Boris Alekseyeviç, haradasınız?

Triqorin. Bu saat!.. (*Gedir və dönə-dönə Ninaya baxır; pəncərə qarşısında dayanıb, Arkadinaya*) Nə olub?

Arkadina. Getmirik, qalırıq.

Triqorin evə gedir.

Nina (*rampaya yaxınlaşır, bir az fikirləşdikdən sonra*). Mən yuxudayam!

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Sorinin evində yemək otağı. Sağda və solda qapı var. Bufet. Dərman şkafları.

Otağın ortasında stol. Çamadan və kartonkalar. Yola hazırlıq gözü çarpır.

Triqorin qəlyanaltı edir. Maşa stolun yanında dayanmışdır.

Maşa. Bütün bunları bir yazıçı olduğunuz üçün sizə danışiram. İstifadə edə bilərsiniz. Mən sizə düzünü deyirəm: O özünü ciddi yaralamış olsaydı, mən dünyada bir dəqiqə də yaşamazdım. Hər halda mən cəsarətli çıxdım. Oturub qət etdim ki, bu məhəbbəti üreyimdən qoparmalıyam, kökündən qoparmalıyam.

Triqorin. Necə?

Maşa. Ərə gedirəm. Ayıcığaza – Medvedenkoya.

Triqorin. O müəllimə?

Maşa. Bəli.

Triqorin. Başa düşürəm, nə vacib olmuşdur?

Maşa. Ümitsiz sevmək, illər boyu nəyi isə gözləmək... Amma ərə gedən kimi eşq və məhəbbətə vaxt qalmayacaq, yeni qayğılar bütün köhnə şeyləri unutturacaqdır. Hər halda bir dəyişiklikdir. Təkrar edəkmi?

Triqorin. Çox olmazmı?

Maşa. Xeyr a!.. (*Qədəhləri doldurur*) Siz mənə belə baxmayın. Qadınlar siz zənn etdiyinizdən tez-tez içirlər. Ancaq qadınların azı mənim kimi aşkar içir, çoxu isə gizli içir. Bəli. Özləri də araq, ya konyak içirlər. (*Qədəhləri bir-birinə vururlar*) Sağ olun! Siz sadə adamsınız. Adam sizdən ayrılmmaq istəmir. (*İçirlər*)

Triqorin. Mənim özüm də getmək istəmirəm.

Maşa. Onda siz xahiş edin ki, İrina Nikolayevna qalsın.

Triqorin. Yox, indi o qalmaz. Oğlu özünü çox pis aparır. Özünü vurdu, indi də deyirlər ki, məni duelə çağırmağa hazırlaşır. Nə üçün? Özünü çəkir, fis-fis fısıldayır, yeni formalar təbliğ edir... Axı hamıya yer çatır – köhnələr də, yenilərə də, bir-birini itələməyin nə mənası var?

Maşa. Qısqanclığa bax! Nə isə, bu mənim işim deyil. (*Pauza. Yakov, əlində çamadan, soldan sağa gedir. Nina gəlir və pəncərənin qabağında dayanır*) Mənim müəllimim o qədər də ağıllı adam deyildir, ancaq mehribandır, kasıbdır, məni çox sevir. Ona yazığım gəlir. Qoca anasına da yazığım gəlir. Nə isə, icazə verin sizə sağlıq və salamatlıq arzu edim. Qüsurlumuz olubsa bağışlayın. (*Onun əlini bərk sıxır*) Mənə olan münasibətinizə görə təşəkkür edirəm. Əsərlərinizi mənə göndərin, əlbəttə, öz yazınızla. Lakin “möhtərəm” filan yazmayın, elə sadəcə: “əsil-nəsəbini unutmuş, bu dünyada nə üçün yaşadığını bilməyən Mariyaya”. Əlvida!.. (*Gedir*)

Nina (*bir əlini yumaraq, Triqorinə uzadır*). Təkdir, yoxsa cüt?

Triqorin. Cüt.

Nina (*ah çəkərək*). Yox. Ovcumda bircə noxud var. Mən niyyət etdim ki, aktrisalığa gedim, ya getməyim? Bir adam da yoxdur ki, məsləhət versin.

Triqorin. Bu işə məsləhət vermək olmaz.

Pauza.

Nina. Biz ayrılıq... yəqin ki, bir daha görüşməyəcəyik. Xahiş edirəm bu balaca medalyonu məndən yadigar olaraq qəbul edəsiniz. Mən sizin adınızın və atanızın adının baş hərfini burada yazdırmışam... bu biri tərəfdə isə sizin əsərinizin adı: “Günlər və gecələr” yazılmışdır.

Triqorin. Nə zərifdir! (*Medalyonu öpür*) Gözəl töhfədir!

Nina. Hərdən məni yada salın.

Triqorin. Yada salacağam. O günəşli gündə siz necə idinizsə, mən sizi eləcə yada salacağam – yadınızdadırmı? Bir həftə bundan qabaq açıq rəngli paltar geymişdiniz... biz söhbət edirdik... skamyanın üstündə ağ qağayı vardı.

Nina (*fikirli*). Bəli, qağayı... (*Pauza*) Söhbətimizi kəsməliyik, gələn var. Yola düşməzdən əvvəl ikicə dəqiqə mənimlə görüşün, yalvarıram sizə...

Sol tərəfə gedir. Eyni zamanda eynində frak, döşündə ulduz olan Sorin, Arkadina, sonra yol seçlərini qablaşmaqla məşğul olan Yakov yorğun halda gəlir.

Arkadina. Qoca, sən qal evdə, bu yel xəstəliyi ilə sən haraya gedə bilərsən? (*Triqorina*) İndi buradan çıxan kim idi? Nina?

Triqorin. Bəli.

Arkadina. Pardon, mane olduq... (*Oturur*) Deyəsən, hər şeyi yığışdırmışam. Əldən düşdüm.

Triqorin (*medalyonun üzərindəki yazını oxuyur*). “Günlər və gecələr”, səhifə 121, 11 və 12-ci sətir.

Yakov (*stolun üstünü yığışdıraraq*). Tilovları da buyurursunuz yığışdırmaq?

Triqorin. Bəli, onlar mənə hələ lazım olacaq. Kitabları isə ver bir adama.

Yakov. Baş üstə.

Triqorin (*öz-özünə*). Səhifə 121, 11 və 12-ci sətir. Bu sətirlərdə nə var ki? (*Arkadinaya*) Burada mənim kitablarımdan varmı?

Arkadina. Qardaşımın kabinetində, küncdəki şkafdadır.

Triqorin. Səhifə 121... (*Gedir*)

Arkadina. Doğrudan, Petruşa, sən gəl getmə, evdə qal.

Sorin. Siz axı gedirsiniz, evdə sizsiz darıxacağam.

Arkadina. Şəhərdə olsan nə edəcəksən?

Sorin. Əslində heç bir şey, yenə də necə olsa. (*Gülür*) Zemstvo evinin bünövrəsi qoyulacaq və sairə... Bir saatlığa da olsa bu dəyərsiz həyatdan silkələnmək istəyirəm. Yoxsa oturub uzanmaqdan lap köhnə müştüyə dönmüşəm. Əmr etmişəm ki, saat birə atlar hazır olsun. Bir yerdə çıxarıq.

Arkadina (*sükutdan sonra*). Sən burada qal, darıxma, özünü soyuğa vermə. Oğluma göz qoy. Ondan muğayat ol. Öyrət, nəsihət elə. (*Pauza*) Gedirəm, ancaq hələ də bilməmişəm ki, o nə üçün özünü vurmuşdur. Mənə elə gəlir ki, əsas səbəb qısqanclıqdır. Ona görə Triqorini buradan nə qədər tez aparsam, o qədər yaxşı olar.

Sorin. Necə deyim? Başqa səbəblər də olmuşdur. Aydın məsələdir: ağıllı-kamallı cavan bir oğlandır, kənddə yaşayır, uzaq bir yerdə, pulu yox, vəzifəsi yox, gələcəyi də bəlli deyil. Heç bir işi yox. Öz avaraçılığından özü də utanır, qorxur. Mən onu çox sevirəm, o da mənə ünsiyyət bağlayıb, ancaq yenə də ona elə gəlir ki, bu evdə artıq adamdır, müftəxordur. Aydın məsələdir. Burada hey- siyyət məsələsi var.

Arkadina. O mənə böyük bir dərddir! (Fikirli) Bir qulluğa girsəydi, pis olmazdı...

Sorin (*fit çalır, sonra qətiyyətsizliklə*). Mənə elə gəlir ki, sən ona... bir az pul versəydin, hamısından yaxşı olardı. Hər şeydən əvvəl o, ağıllı-başlı geyinməlidir. Bir sürtuku üç ildir ki, əynində sürüyür, paltosuz gəzir... (*Gülür*) Uşaq bir az səyahət etsəydi də pis olmazdı... Xarici ölkələrə getsə necə olar?.. Axı bu o qədər də baha başa gəlməz.

Arkadina. Necə olsa... Kostyum almağa yenə sözüm yoxdur. Amma xarici ölkələrə səyahətə gəldikdə... yox, indi heç kostyum almağa da imkanım yoxdur. (*Qətiyyətlə*) Pulum yoxdur! (*Sorin gülür*) Yoxdur!..

Sorin (*fit çalır*). Belə. Bağışla, əzizim, hirsələnmə. Mən sənə inanıram... Sən mürüvvətli, nəcib qadınsan.

Arkadina (*ağlayır*). Pulum yoxdur!

Sorin. Mənim pulum olsaydı, aydın məsələdir, özüm verərdim. Ancaq mənim heç nəyim yoxdur, bir şahı da yoxumdur. (*Gülür*) Mənim pensiyamın hamısını müdir Şamrayev alır, əkinçiliyə, heyvandarlığa, arıçılığa xərcləyir, pullarım da havayı yerə batır. Arılar qırılır, inəklər ölür... at lazım olanda vermir...

Arkadina. Bəli, mənim pulum var, lakin mən aktrisaşam axı! Təkcə tualet məni var-yoxdan çıxarıb.

Sorin. Sən mehribansan, qəşəngsən... Mən sənə xatirini çox istəyirəm... Bəli... deyəsən halım yenə xarəbləşir... (*Səndələyir*) Başım hərlənir. (*Stoldan yapışır*) Halım xarəbdir.

Arkadina (*qorxaraq*). Petruşa! (*Onu tutub, saxlamağa çalışır*) Petruşa, əzizim... (*Qışqırır*) Mənə kömək edin! Kömək edin!.. (*Başı sarıqlı Treplyov və Medvedenko gəlir*) Bunun halı xarablaşdı.

Sorin. Eybi yoxdur, eybi yoxdur... (*Gülümsəyir və su içir*) Keçdi... qurtardı...

Treplyov (*anasına*). Qorxma, ana, qorxulu bir şey yoxdur. Dayım indi tez-tez belə olur. (*Dayısına*) Dayı! Sən gərək uzanasan.

Sorin. Bəli, bir az uzanmalıyam... Ancaq necə olsa şəhərə gedəcəyəm... Bir az uzanıb, sonra gedərəm... Aydın məsələdir... (*Əsasına söykənərək, gedir*)

Medvedenko (*onun qolundan tutaraq aparır*). Belə bir tapmaca var: səhər dördayaqlı, günorta ikiayaqlı, axşam üçayaqlı...

Sorin (*gülür*). Düzdür. Gecə isə arxası üstündə. Təşəkkür edirəm, özüm gedərəm...

Medvedenko. Yaxşı, daha naz eləmə!..

O və Sorin gedirlər.

Arkadina. Məni yaman qorxutdu.

Treplyov. O, kənddə yaşaya bilmir. Ana, sən birdən səxavətə gəlib, ona min beş yüz-iki min manat borc versəydin, o bir il şəhərdə yaşaya bilərdi.

Arkadina. Mənim pulum yoxdur. Mən aktrisayam, bank sahibi deyiləm.

Pauza.

Treplyova. Ana, bu sarıqı dəyiş. Sən yaxşı bağlayırsan.

Arkadina (*dərman şkafindan iodoform və içərisində sarğı materialı olan qutu çıxarır*). Doktor gecikdi.

Treplyov. Saat ona söz vermişdi. İndi günortadır.

Arkadina. Otur. (*Sarğını onun başından açır*) Elə bil başına çalma qoyubsan. Dünən bir nəfər gəlmə mətbəxdə sənə hansı millətdən olduğunu soruşurdu. Yaran sağalıb. Az bir şey qalıb. (*Onun saçını öpür*) Sən mənsiz bir də "cik-cik" eləməyəcəksən ki?

Treplyov. Yox, ana! O, ağır bir ümitsizlik dəqiqəsi idi; mən özümü ələ ala bilmədim. Bundan sonra belə iş ola bilməz. (*Onun əlini öpür*) Sənəin əllərin qızıldır. Yadımdadır, çoxdan, mən onda

uşaq idim, sən hələ dövlət səhnəsində işləyirdin, bizim həyətdə bir vuruşma oldu, paltaryuyan arvadı bərk döydülər. Yadındadırmı? Onu ölümcül halda yerdən qaldırdılar... sən tez-tez onun yanına gedirdin, dərman aparırdın, onun uşaqlarını testdə çimdirdirdin. Yadına gəlmi?

Arkadina. Yox. (*Oğlunun başını yenidən sarıyır*)

Treplyov. Həmin evdə o vaxt iki balerina yaşayırdı... Onlar qəhvə içmək üçün sənə yanına gəlirdilər.

Arkadina. Bu yadımdadır.

Treplyov. Onlar bir növ abid idilər. (*Pauza*) Axır vaxtlar, bax, bu günlər mən səni uşaqlığımda sevdiyim kimi zərif və hədsiz sevirəm. Səndən başqa mənim heç kəsə qalmayıb. Ancaq niyə, niyə sən o adamın təsiri altına düşürsən?

Arkadina. Sən onu başa düşürsən, Konstantin! O ən alicənab bir şəxsiyyətdir.

Treplyov. Amma ona deyəndə ki, mən onu duələ çağırmağa hazırlayıram, bu alicənablıq onun qorxaqlığına mane olmadı. Çıxıb gedir. Biabırcasına qaçır!..

Arkadina. Sarsaq danışırısan! Mən özüm ondan xahiş etməmişəm, buradan getsin.

Treplyov. Alicənab şəxsiyyət! Mən sənə onun üstündə az qala savaşıram, o isə, indi, haradasa – yemək otağında, ya bağçada oturub, bizə gülür... Nəni dilə tutur, onu inandırmağa çalışır ki, əsl dahidir.

Arkadina. Sən mənə qan qaraldan sözlər deməkdən həzz alırsan. Mənim bu adama hörmətim var, xahiş edirəm mən olan yerdə onun haqqında pis söz danışmayasan.

Treplyov. Mənim isə ona qarşı hörmətim yoxdur. Sən istəyirsən ki, mən də onu dahi hesab edirəm, bağışla mənə, mən yalan danışa bilmərəm, onun əsərlərindən iyrenirəm.

Arkadina. Bu, paxıllıqdır. İstedadsız adamlar həmişə böyük iddiada olar və həqiqi istedad sahiblərini pislər. Qəribə təsəllidir!

Treplyov (*kinayə ilə*). Həqiqi istedad sahibləri. (*Hiddətlə*) İş ki, bu yerə çatdı, mən hamınızdan istedadlıyam! (*Başından sarğıni açıb atır*) Siz mühafizəkarlar incəsənətdə birinci yeri zəbt edib ancaq öz gördüyünüz işləri qanuni və həqiqi sayırsınız; başqalarını isə əzirsiniz, boğursunuz! Mən sizi tanımıram! Mən nə səni, nə də onu tanımıram!

Arkadina. Dekadent!

Treplyov. Öz sevimli teatrına get, miskin və səfeh pyeslərdə oynat.

Arkadina. Mən heç vaxt elə pyeslərdə oynamamışam. Əl çək məndən! Sənin ki, miskin bir vodevil yazmağa da qabiliyyətin yoxdur. Kiyev meşşanı! Müftəxor!..

Treplyov. Xəsis!

Arkadina. Lüt! (*Treplyov oturub yavaşca ağlayır*) Rəzil! (*Həyəcanla otaqda gəzinir*) Ağlama, ağlamaq lazım deyil... (*Ağlayır*) Bəsdir... (*Oğlunun alınından, yanaqlarından, başından öpür*) Mənim əziz balam, bağışla... Bu günahkar ananı bağışla. Mən bədbəxti bağışla.

Treplyov (*onu qucaqlayır*). Əgər bilsəydin!.. Mən hər şeyi itirdim. Nina məni sevmir, mən artıq yaza bilmirəm... Bütün ümidlərim puç oldu...

Arkadina. Ürəyini sıxma... Hər şey keçib gedər. O, bu saat buradan çıxıb gedər. Nina yenə səni sevir. (*Onun göz yaşlarını silir*) Bəsdir! Biz daha barışdıq.

Treplyov (*onun əllərini öpür*). Bəli, ana!

Arkadina (*şəfqətlə*). Onunla da barış. Duel-filan lazım deyil... eləmi?

Treplyov. Yaxşı... Ancaq ana, icazə ver mən onunla görüşməyim... Bu mənim üçün ağırdır... gücüm çatmır... (*Triqorin gəlir*) Belə... mən çıxım... (*Cəld dərmanları şkafa yığır*) Yaramı doktor bağlar...

Triqorin (*dəftərçəsində axtarır*). Səhifə 121... 11 və 12-ci sətir... tapdım... (*Oxuyur*) “Əgər bir gün mənim həyatım sənə lazım olsa, gəl, onu apar”.

Treplyov döşəmədən sarğıyı yığışdırıb gedir.

Arkadina (*saata baxaraq*). İndicə atları gətirərlər.

Triqorin (*öz-özünə*). “Əgər bir gün mənim həyatım sənə lazım olsa, gəl onu apar”.

Arkadina. Ümidvaram ki, hər şey öz qaydasındadır?

Triqorin (*səbirsizliklə*). Bəli, bəli... (*Fikirli*) Saf qəlbin bu çağırışında mən nə üçün kədər duyuram, ürəyim nədən belə əzabla

sıxılır?.. Əgər bir gün mənim həyatım sənə lazım olsa, gəl, onu apar. (*Arkadinaya*) Bir gün də qalaq! (*Arkadina başı ilə "yox" işarəsini verir*) Qalaq!

Arkadina. Əzizim, bilirəm səni burada saxlayan nədir. Lakin özünü ələ al! Bir az sərməstsən, ayıl.

Triqorin. Sən də ayıq ol, sən də ağıllı, düşüncəli ol, yalvarıram sənə, bunların hamısına səmimi bir dost kimi yanaş... (*Onun əlini sıxır*) Sən fədakar qadınsan... Mənim dostum ol, məni burax...

Arkadina (*bərk həyəcan içində*). Yəni sən belə vurulmusan?

Triqorin. O məni cəlb edir! Bəlkə də mənə lazım olan elə budur.

Arkadina. Bir əyalət qızının məhəbbəti? Oh, sən heç də özünü yaxşı tanımırsan!

Triqorin. Bəzən adamlar yeridikləri zaman da yuxuda olurlar, bax, indi mən sənənlə danışırım, amma mənə elə gəlir ki, yatmışam, yuxuda onu görürəm. Şirin və gözəl xəyallar məni əsir edib... Məni burax...

Arkadina (*titrəyir*). Yox, yox... mən də adi qadınam, mənimlə bu cür danışmaq olmaz... Məni incitmə, Boris... Məni dəhşət alır...

Triqorin. İstəsən, qeyri-adi qadın ola bilərsən. Yer üzündə insana səadət gətirən ancaq gənc, füsunkar və şairanə məhəbbətdir! Belə bir sevgini mən hələ duymamışam... Cavan ikən başım qarışıq olub, hey redaksiyaların qapısını döymüşəm, ehtiyacla mübarizə etmişəm... indi o zahir olub, o məhəbbət, nəhayət, gəlib, məni cəlb edir... Ondan qaçmağın nə mənası?

Arkadina (*hiddətlə*). Sən dəli olubsan!

Triqorin. Olsun.

Arkadina. Siz hamınız bu gün sözləşibsiniz ki, mənə əzab verəsiniz! (*Ağlayır*)

Triqorin (*başını tutur*). Anlamır, anlamaq istəmir!

Arkadina. Yəni mən o qədər qocalmışam, o qədər çirkinləşmişəm ki, mənimlə utanmadan başqa qadınlar haqqında danışmaq olar? (*Onu qucaqlayıb öpür*) Ah, sən ağlını itirmisən! Mənim gözəlim, sehrkarım... Sən həyatımın son səhifəsisən! (*Diz çökür*) Səadətim, iftixarım, zövqü-səfam... (*Onun dizlərini qucaqlayır*) Sən birçə saatlığa məni atsan dözə bilmərəm, dəli olaram, mənim qəşəng, misilsiz amirim...

Triqorin. Gələn olar. (*Kömək edib onu qaldırır*)

Arkadina. Qoy gəlsinlər, mən sənə olan sevgimdən utanmıram. (*Onun əllərini öpür*) Mənim sərvətim, qoçağım, sən dəlilik etmək istəyirsən, lakin mən istəmirəm, mən qoymaram... (*Gülür*) Sən mənimsən... mənim!.. bu alın da mənimdir, bu gözlər də mənimdir, bu ipək kimi gözəl saçlar da mənimdir. Sən tamam mənimsən. Sən indiki yazıçıların hamısından istedadlısan, ağıllısan, gözəlsən, Rusiyanın yeganə ümidisən... Səndə o qədər səmimiyyət, sadəlik, tərəvət, saf yumor var ki... Sən surətin ya mənzərənin əsas xarakter cəhətini birçə cizgi ilə verə bilərsən, əsərlərindəki adamlar elə bil canlıdırlar. Ah, səni valeh olmadan oxumaq mümkün deyil! Elə bilərsən bu dediklərim quru tərifdir? Mən sənə mədhiyyə oxuyuram? Gözlərimə bax... bax... mən yalançıya oxşayıram? Görürsənmi, təkcə mən sənin qədrini bilərəm, təkcə mən sənə həqiqəti deyirəm, mənim əzizim, gözəlim... Gedəcəksənmi? Hə? Sən məni atmazsan, eləmi?..

Triqorin. Mənim ixtiyarım öz əlimdə deyil... mənim ixtiyarım heç vaxt öz əlimdə olmayıb... zəif, aciz, daima müti, doğrudanmı bu, qadının xoşuna gələ bilər? Məni götür, apar, lakin bir addım da özündən kənara buraxma...

Arkadina (*öz-özünə*). İndi o mənimdir. (*Heç bir şey olmayıb-mış kimi, sırtıqcasına*) Özün bil, istəsən qala da bilərsən. Mən gedərəm, sən sonra gələrsən, bir həftədən sonra. Doğrudan da, axı niyə tələsərsən?

Triqorin. Yox, elə bir yerdə gedək.

Arkadina. Nə cür istəyirsən. Bir yerdə deyirsən, bir yerdə gedirik. (*Pauza. Triqorin dəftərçəsinə nə isə yazır*) Nə yazırsan?

Triqorin. Səhər yaxşı bir ifadə eşitdim: "Qızlar meşəsi..." Lazım olar. (*Gərnəşir*) Demək, gedirik? Yenə vaqonlar, stansiyalar, bufetlər, katlet, söz-söhbət...

Şamrayev (*gəlir*). İcazə verin, hüznə bildirim ki, atlar hazırdır. Möhtərəm xanım, stansiya yollanmaq vaxtıdır, qatar saat iki beş dəqiqədə gəlir. Siz, İrina Nikolayevna, lütf edib unutmayın, öyrənin görək aktyor Suzdaltsev haradadır? Sağdırmı? Salamatdırmı? Vaxtilə onunla bir yerdə içərdik... "Qarət edilmiş poçt" əsərində misilsiz oynayırdı... Yadımdadır, Yelizavetqradda tragik

İzmayılov onunla bir yerdə işləyirdi. İzmayılov da qiyamət adam idi... Tələsməyin, möhtərəm xanım, beş dəqiqə də danışa bilərik. Bir dəfə bir melodramada onlar sui-qəsdçilərin rolunu ifa edirdilər. Elə ki, birdən onları yaxalayıb tutdular... onlar deməliydilər ki, “tələyə düşdük” İzmayılov isə dedi: “Pələyə düşdük” (*Qəhqəhə ilə gülür*) Pələyə!..

O, danışarkən Yakov çamadanların yanında əlləşir, qulluqçu qız Arkadinanın şlyapasını, mantosunu, zontik və əlcəklərini götürür; hamı Arkadinanın geyinməsinə kömək edir. Sol qapıdan aşpaz başını içəri uzadıb, baxır, bir azdan sonra cəsarətsiz halda içəri girir. Sonra Polina Andreyevna, Sorin və Medvedenko gəlirlər.

Polina Andreyevna (*əlində kiçik bir zənbil*). Yol üçün sizə gavalı gətirmişəm... Çox şirindir. Bəlkə yolda meyliniz çəkdi, daddınız...

Arkadina. Zəhmət çəkmişsiniz, Polina Andreyevna.

Polina Andreyevna. Əlvida, əzizim! Nə qüsurlumuz olubsa, xahiş edirəm bağışlayasınız. (*Ağlayır*)

Arkadina (*onu qucaqlayır*). Hər şey yaxşı idi. Hər şey yaxşı idi. Ancaq ağlamaq lazım deyil.

Polina Andreyevna. Bizim dövrümüz keçir!

Arkadina. Nə eləmək olar!

Sorin (*pelerinalı paltoda, şlyapada, əlində əsa, sol qapıdan gəlir; otaqdan keçib gedərək*). Bacı, vaxtdır, axırda gecikərik. Mən gedirəm oturma. (*Gedir*)

Medvedenko. Mənciyəz stansiyaya piyada gedəcəyəm... Sizi yola salmağa. Sizdən tez çatacağam. (*Gedir*)

Arkadina. Sağlıqla qalın, əzizlərim... Sağlıq olsa yayda yenə görüşərik... (*Qulluqçu qız, Yakov və aşpaz onun əlindən öpürlər*) Məni yaddan çıxartmayın. (*Aşpaza bir manat pul verir*) Üçünüzə bir manat.

Aşpaz. Çox razıyıq, xanım! Sağ-salamat gedin! Sizdən çox razıyıq!

Yakov. Allah sizə yaxşı yol versin!

Şamrayev. Məktub yazın, bizi sevindirin! Əlvida, Boris Alekseyeviç!

Arkadina. Konstantin hamı? Deyin ki, mən gedirəm. Gəlsin vidalaşaq. Nə isə, qüsurlumuzu bağışlayın. (Yakova) Aşpaza bir manat verdim. Üçünüz bölüşərsiniz.

Hamı sağ tərəfə gedir. Səhnə boş qalır. Səhnə arxasından yola salma vaxtı olan səskü eşidilir. Qulluqçu qız qayıdır və gavalı olan zənbili götürüb, yenə gedir.

Triqorin (qayıdaraq). Əl ağacım yadımdan çıxıb. Deyəsən, eyvandır. (Gedərkən, sol qapıdan girən Nina ilə üz-üzə gəlir) Sizsiniz? Biz yola düşürük.

Nina. Mən hiss edirdim ki, biz hələ görüşəcəyik. (Həyəcanla) Boris Alekseyeviç! Mən qəti qərara gəlmişəm, püşküm atılıb, səhnəyə gedirəm. Sabahdan mən, artıq burada olmayacağam, atamın yanından gedirəm, hər şeyi tərk edirəm, yeni həyata başlayıram... Mən də sizin kimi... Moskvaya gedirəm. Orada görüşərik.

Triqorin (ətrafa baxaraq). "Slavyanski bazar"da düşün... O saat mənə xəbər verin... mənim adresim: Molçanovka, Qroxolskinin evi... Mən tələsirəm...

Pauza.

Nina. Bircə dəqiqə də...

Triqorin (yavaşdan). Siz nə gözəlsiniz... Ah, tezliklə yenə görüşəcəyimizi düşünmək nə qədər böyük səadətdir! (Nina başını onun sinəsinə qoyur) Bu füsunkar gözləri, bu misilsiz, zərif, gözəl təbəssümü... Bu mələk saflığını, məsumluğunu yenə görəyəm... mənim əzizim... Uzun müddət bir-birindən ayrılmadan öpüşürlər.

Pərdə

Üçüncü pərdə ilə dördüncü pərdə arasında iki il keçir.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Sorinin evində qonaq otaqlarından biri. Bu otağı Konstantin Treplyov özü üçün iş otağı etmişdir. Sağda və solda istirahət və yataq otaqlarına qapı vardır. Qarşıda eyvana açılan şüşəli qapı. Qonaq otağına məxsus adi mebeldən başqa, sağ tərəfdə, küncdə yazı stolu, sol qapının yanında türk divanı, kitab şkafı, pəncərədə və stulların üzərində kitablar var. Axşamdır. Bir kalpaklı lampa yanır. Otaq yarımqaranlıqdır. Ağacların xışıltısı və küləyin trubalarda vıyılması eşidilir. Gözətçi saxsaxını taqqıldadır.

Maşa və Medvedenko gəlirlər.

Maşa (*səsləyir*). Konstantin Qavriliç! Konstantin Qavriliç! (*Ətrafa baxır*) Heç kəs yoxdur. Qoca hər dəqiqə soruşur: Kostya hanı? Kostya hanı? Onsuz yaşaya bilmir...

Medvedenko. Təklildən qorxur. (*Qulaq asır*) Nə pis havadır! İki gündür ki, belədir.

Maşa (*lampanın işığını artırır*). Göl bərk dalğalanır.

Medvedenko. Bağa qaranlıq çöküb. Demək lazımdır ki, o səhnəni oradan söküb, götürsünlər. Skelet kimi çılpaq, eybəcər bir şəkildə gözümüzün qabağında dayanıb, pərdəni də külək şappıldadır. Dünən axşam onun yanından keçəndə mənə elə gəldi ki, orada kim isə ağlayır.

Maşa. Yox bir...

Pauza.

Medvedenko. Gedək evimizə, Maşa!

Maşa (*başını bulayır*). Gecə burada qalacağam.

Medvedenko (*yalvarışla*). Maşa, gedək! Balamız yəqin acdır.

Maşa. Boş söhbətdir. Matryona yedirdər.

Pauza.

Medvedenko. Yazıqdır. Üçüncü gecədir ki, anasız qalıb.

Maşa. Sən yaman darıxdırıcı olmusan. Qabaqlar heç olmazsa, filosofluq-filan eləyirdin. İndi elə hey – uşaq belə, uşaq elə, evə gedək, evə gedək, dilindən ayrı söz çıxmır.

Medvedenko. Gedək, Maşa!

Maşa. Sən gedirsən, get.

Medvedenko. Atan mənə at verməz.

Maşa. Verər. Sən xahiş elə, verər.

Medvedenko. Xahiş eləyərim. Sən, deməli, sabah gələcək-sən?

Maşa (*burunotu çəkir*). Hə, sabah! Əl çəkməz...

Treplyov və Polina Andreyevna gəlirlər. Treplyov balıq və yorğan, Polina Andreyevna isə, döşəkağı və sairə gətirib, türk divanının üstünə qoyurlar. Treplyov öz iş stoluna yanaşır və oturur.

Maşa. Bunlar nə üçündür, ana?

Polina Andreyevna. Pyotr Nikolayeviç xahiş elədi ki, yerini burada, Kostyanın yanında salaq.

Maşa. Mən salaram... (*Yorğan-döşəyi salır*)

Polina Andreyevna (*ah çəkir*). Qoca adam uşaq kimi olur. (*Yazı stoluna yanaşır, dirsəklənib əlyazmasına baxır*)

Pauza.

Medvedenko. Mən gedirəm, Maşa! Sağlıqla qal. (*Arvadının əlini öpür*) Sağ olun, ana! (*Qayınanasının əlini öpmək istəyir*)

Polina Andreyevna (*acıqlı*). Yox... Yox! Sən Allah, get.

Medvedenko. Salamət qalın, Konstantin Qavriliç!..

Treplyov dinməzcə ona əl verir. Medvedenko gedir.

Polina Andreyevna (*əlyazmasına baxır*). Kostya! Heç kəs güman etməzdi və heç kəs in ağlına gəlməzdi ki, sizdən əsl yazıçı olar. Şükür Allaha, indi jurnallardan sizə pul da göndərirlər. (*Onun başını sığallayır*) Özü də gözəlləşib... Əzizim! Kostya! Mənim Maşenkamla bir az mehriban ol.

Maşa (*yer sala-sala*). Onunla işin olmasın, ana.

Polina Andreyevna (*Treplyova*). O, yaxşı qızıdır. (*Pauza*) Kostya! Qadına heç nə lazım deyil, ancaq ona mehriban bir nəzər sal. Bunu özümdən bilirəm.

Treplyov qalxır və dinməzcə gedir.

Maşa. Bax, hirsləndirdin. Gərək əl çəkməyəydin?!

Polina Andreyevna. Sənə yazığım gəlir, Maşenka!

Maşa. Çox lazımdır!

Polina Andreyevna. Sənə baxanda ürəyim parça-parça olur. Mən axı hər şeyi görürəm, hər şeyi başa düşürəm.

Maşa. Hamısı axmaq söhbətdir. Ümitsiz məhəbbət ancaq romanlarda olur. Boş işdir. Gərək özünü itirməyəsən, həmişə intizarda qalmayasan ki, yaz gələr, yonca bitər... Ürəkdə məhəbbət əmələ gəldimi, o saat onu qoparıb atmaq lazımdır. Söz veriblər, ərimi başqa uyezdə dəyişsənlər. Oraya köçən kimi hər şeyi yadımdan çıxardacağam... bütün kökləri ilə ürəyimdən qopardacağam.

İki otaq o yanda melanxolik vals çalırlar.

Polina Andreyevna. Kostya çalır. Deməli, darıxır.

Maşa (*bir-iki tur vals oynayır*). Ancaq gözümün qabağında olmasın, ana. Bircə Semyonun yerini tez dəyişdirəydilər. İnan ki, bircə aya yadımdan çıxardaram. Bunlar hamısı boş-boş şeylərdir.

Sol qapı açılır, Dorn və Medvedenko Sorini kreslodə gətirirlər.

Medvedenko. İndi mənim evimdə altı baş adam var. Unun pudu isə yetmiş qəpikdir.

Dorn. Dolan, görüm necə dolanırsan.

Medvedenko. Sizə nə var, gülərsiniz!.. Pulunuzu balta kəsmir.

Dorn. Pulumu? Otuz ildir ki, mən həkiməm. Əziz dostum, bu otuz ildə nə gündüzüm olub, nə gecəm, əlləşib, çalışdığımıza baxmayaraq, ikicə min pul yığmışdım. Onları da bu yaxınlarda xarici ölkələrdə xərcləyib gəldim. Məndə pul deyilən şey yoxdur.

Maşa (*ərinə*). Sən getmədin?

Medvedenko (*müqəssir kimi*). At vermirlər, neyləyim?

Maşa (*yanıb-yaxılmış halda yavaşdan*). Bircə gözlərim səni görməyəydi!

Kreslonu otağın sol tərəfində saxlayırlar. Polina Andreyevna, Maşa və Dorn kreslonun yanında otururlar. Medvedenko qəmli halda kənara çəkilir.

Dorn. Amma sizdə xeyli dəyişiklik var ha! Qonaq otağında kabinet düzəldibsiniz.

Maşa. Konstantin Qavrılıç burada rahat işləyir. İstədiyi vaxt bağçaya çıxıb, fikirləşə bilir.

Gözetçi bağda nəyi işə taqqıldadır.

Sorin. Bacım hanı?

Dorn. Stansiyaya, Triqorini qarşılamağa getdi. İndicə qayıdar.

Sorin. Siz ki, yazıb bacımı buraya çağırırsınız, deməli, mənim xəstəliyim qorxuludur. (*Susur*) Qəribə işdir. Ağır xəstə olduğum halda heç bir dərman vermirlər.

Dorn. Nə dərman istəyirsiniz? Pişikotu damcısı? Soda? Kinə?

Sorin. Bəli, fəlsəfə başlanır!.. Ah, bu nə bəladır! (*Divana tərəf baxır*) Bu yer mənim üçün salınıb?

Polina Andreyevna. Bəli, sizin üçün, Pyotr Nikolayeviç.

Sorin. Təşəkkür edirəm.

Dorn (*zümzümə eləyir*). “Gecədir, göy üzündə ay süzür”...

Sorin. Kostyaya povest üçün bir süjet vermək istəyirəm. Onun adı belə olmalıdır: “İstəyən adam” “L’ homme qui a voulu”. Mən cavanlığında ədəbiyyatçı olmaq istəyirdim, amma ola bilmədim, istəyirdim gözəl nitqim olsun, bacarmadı, çox pis danışırıdım. (*Öz-özünü ələ salır*) “Zaddır... şeydir... Necə deyərlər...” Bir nəticəni rəisin yanında söylərkən, tər məni yuyub aparırdı. Evlənmək fikrinə düşdüm, evlənmədim, həmişə şəhərdə qalmaq istədim, amma gördüyünüz kimi ömrümü kənddə başa vururam.

Dorn. Həqiqi statski sovetnik olmaq istədin, oldun da.

Sorin (*gülür*). Mən buna can atmırdım. Bu iş öz-özünə oldu.

Dorn. Altmış iki yaşında həyatdan şikayət etmək, etiraf edin ki, mürvətsizlikdir.

Sorin. Nə inadkarsınız! Başa düşün ki, yaşamaq istəyirəm!

Dorn. Doğru düşünürsünüz. Təbiətin qanununa görə hər ömrün bir sonu olmalıdır.

Sorin. Siz tox bir adam kimi mühakimə edirsiniz. Siz tox olduğunuz üçün həyata qarşı laqeydsiniz, sizin üçün fərqi yoxdur. Ancaq ölüm saati gələndə siz də qorxacaqsınız.

Dorn. Ölüm qoxusu heyvani qorxudur... Onu boğmaq lazımdır. Ölümədən ancaq o dünyaya inananlar, öz günahlarından qorxanlar, şüurlu olaraq dəhşətə gəlirlər. Bəs siz? Əvvələn, siz o dünyaya

inanmırsınız, ikinci, sizin nə günahınız var?! 25 il məhkəmə idarəsində qulluq etmişsiniz – vəssalam...

Sorin (*gülür*). 28 il...

Treplyov gəlir, Sorinin ayağının yanında, kiçik skamyada oturur.
Maşa gözünü ondan çəkmir.

Dorn. Konstantin Qavriliçin işinə mane oluruq.
Treplyov. Xeyr, eybi yoxdur.

Pauza.

Medvedenko. İcazə verin sizdən soruşum, doktor! Xaricdə hansı şəhər sizə daha xoş gəldi?

Dorn. Genuya.

Treplyov. Niyə Genuya?

Dorn. Orada küçələr camaatla dolu olur. Axşamlar oteldən çıxanda görürsən ki, küçə adam əlindən partlayır. İzdiham arasında məqsədsiz, ora-bura gedib-gəlirsən, izdihamla birgə yaşayırsan, ruhən ona qovuşursan və inanmağa başlayırsan ki, doğrudan da, vaxtilə sizin pyesdə təsvir edilən və Nina Zareçnayanın yaratdığı o obraz kimi, cəhəşümül və vahid bir ruh ola bilər. Yeri gəlmişkən soruşum: Zareçnaya indi haradadır? harada olur, necədir?

Treplyov. Görək ki, sağ-salamatdır.

Dorn. Mənə dedilər guya o indi tamam başqa cür yaşayır.

Treplyov. Doktor, bu, uzun əhvalatdır.

Dorn. Siz müxtəsər danışın.

Pauza.

Treplyov. O, evdən qaçmışdı. Triqorinlə yaşayırdı. Bunu bilirsinizmi?

Dorn. Bilirəm.

Treplyov. Uşağı olur. Uşaq ölür. Triqorin onu atır və yenə əvvəlki məhbubəsinin yanına qayıdır, bu, belə də olmalıydı. Əslində, o heç vaxt əvvəlki məhbublarını atmır, xarakteri möhkəm olmadığına görə min hiylə ilə bunun da yanında olurdu, onun da. Mən bildiyim əhvalatdan bunu başa düşmüşəm ki, Nina şəxsi həyatını heç cür yoluna sala bilməyib.

Dorn. Bəs səhnədə?

Treplyov. Səhnədə? Səhnədə, deyəsən, işi bundan da pisdir. Birinci dəfə Moskvanın yanında, yaya teatrında çıxış etdi. Sonra əyalətə getdi. Mən o vaxt onu gözümdən qoymurdum, hara gedirdisə, mən də ora gedirdim. həmişə böyük rollardan yapışırdı, ancaq kobud, zövqsüz oynayırdı, sərt hərəkətlər edir, fəğan qoparırdı. Bəzən fəğanı yerinə düşürdü, istedadla çağırır, istedadla ölürdü, ancaq bunlar bir an çəkirdi, nadir hadisə idi.

Dorn. Deməli, necə olsa istedadı var?

Treplyov. Mən başa düşə bilmədim. Görünür, var. Mən onu görürdüm, ancaq o məni görmək istəmirdi, qulluqçu qız məni onun nömrəsinə buraxmırdı. Mən onun halını başa düşürdüm, ısrarla görüş tələb etmirdim. (Pauza) Daha nə deyə bilərəm? Evə qayıdandan sonra ondan məktub alırdım. Ağillı, səmimi, maraqlı məktublar idi, şikayət etmirdi, ancaq mən hiss edirdim ki, o, çox bəd-bəxtidir. Hər bir sətirdən əsəblərini çox sarsılmış olduğu duyulurdu. Təsəvvürü də bir az xarab olmuşdu. Məktublarına qağayı imzası qoyurdu. "Su pərisi"ndə dəyirmançı özünə qarğa deyir, Nina də məktublarında həmişə yazırdı ki, o, qağayıdır. İndi buradadır.

Dorn. Necə yəni burada?

Treplyov. Şəhərdə, karvansarada. Beş gündür ki, orada nömrədə olur. Mən onun yanına getmək istədim, ancaq Marya İliniçna getdi, o heç kəsi qəbul etmir. Semyon Semyonoviç inandırır ki, guya dünən nahardan sonra onu buradan iki verst aralı, çöldə görmüşdür.

Medvedenko. Bəli, görmüşəm. O tərəfə, şəhərə doğru gedirdi. Mən salam verdim, soruşdum niyə bizə gəlmir. Söz verdi ki, gələcək.

Treplyov. O, gəlməyəcək. (Pauza) Atası və analığı onu tanımaq belə istəmirlər. Hər yanda gözətçilər qoyublar ki, onu evin yaxınına da buraxmasınlar. (Doktorla yazı stoluna tərəf gedir) Doktor! Kağız üzərində filosof olmaq nə qədər asandırsa, həqiqətdə bir o qədər çətindir.

Sorin. Çox gözəl qız idi.

Dorn. Nə buyurdunuz?

Sorin. Deyirəm: çox gözəl qız idi. Həqiqi statski sovetnik Sorin hətta bir müddət ona aşiq olmuşdu.

Dorn. Ay qoca lovelas!

Şamrayevin gülüş səsi eşidilir.

Polina Andreyevna. Deyəsən, bizimkilər stansiyadan qayıtdılar.

Treplyov. Bəli, anamın səsi gəlir.

Arkadina, Triqorin və onların dalınca Şamrayev içeri girirlər.

Şamrayev (*daxil olarkən*). Biz hamımız qocalırıq, təbii fəlakətlərin təsiri ilə hamımız taqətdən düşürük. Siz isə, möhtərəm xanım, hələ də gəncsiniz... ağ koftacıq, çeviklik... zəriflik...

Arkadina. Siz yenə məni gözə gətirmək istəyirsiniz, cansıxı-cı adam!

Triqorin (*Sorinə*). Salam, Pyotr Nikolayeviç! Siz yenə naxoşlayırsınız? Belə yaramaz! (*Maşanı görərək, sevinclə*) Marya İliniçna!

Maşa. Tamdınız? (*Onun əlini sıxır*)

Triqorin. Ərə getmişsiniz?

Maşa. Çoxdan.

Triqorin. Xoşbəxtsinizmi? (*Dorn və Medvedenko ilə salamlaşır, sonra cəsarətsiz halda Treplyova yanaşır*) İrina Nikolayevna deyirdi ki, siz keçmişdə olanları unutmuşsunuz, daha qəzəblənmirsiniz.

Treplyov ona əl verir.

Arkadina (*oğluna*). Boris Alekseyeviç sənəin təzə hekayən çap edilmiş jurnalı gətirmişdir.

Treplyov (*jurnalı alır, Triqorinə*). Təşəkkür edirəm. Siz çox lütfkarsınız.

Əyləşirlər.

Triqorin. Pərəstişkarlarınız sizə salam göndərirlər... Peterburqda və Moskvada sizinlə maraqlanırlar, məndən hey sizi soruşurlar: necə adamdır, neçə yaşı var, qaraşındır, ya sarışın? Nədənə sə hamıya elə gəlir ki, siz cavan deyilsiniz. Sizin əsl familiyanızı da heç kəs bilmir; çünki əsərlərinizin altında təxəllüsünüz gedir. Siz Dəmir Maska kimi sirli adamsınız.

Trepliyov. Bizdə çoxmu qalacaqsınız?

Triqorin. Xeyr, istəyirəm elə sabah qayıdım. Moskvaya getməliyəm. Lazımdır. Povestimini gərək tezliklə bitirəm. Vəd etmişəm məcmuəyə də bir şey verim. Bir sözlə, həmişəki əhvalatdır. (*Onlar söhbət edirkən, Arkadina və Polina Andreyevna oyun stolunu ortaya qoyub, açırlar. Şamrayev şamları yandırır, stulları düzür. Şkafdan lotonu çıxarırlar*) Hava məni yaxşı qarşılamadı. Yaman külək var. Sabah səhər külək kəssə, gedəcəyəm gölə balıq tutmağa. Həm də bağı, həmin yeri, yadınızdadırmı, əsərinizin oynanılan yeri görmək lazımdır. Bir mövzum var, ancaq hadisələr cərəyan edən yeri bir də görmək lazımdır, xatırlamaq lazımdır.

Maşa (*atasına*). Ata, icazə ver, ərimə at versinlər! O, evə getməlidir.

Şamrayev (*yamsılayır*). At versinlər... Evə getməlidir. (*Sərt*) Öz gözünlə gördün ki, atlar indicə stansiyadan qayıdıb, təzədən qovmağa başlayaqlar?

Maşa. Başqa atlar da var, axı! (*Atasının susduğunu görüb əlini yellədir*) Sizinlə nə danışasan...

Medvedenko. Maşa, onda mən piyada gedərəm. Eybi yoxdur...

Polina Andreyevna (*ah çəkir*). Bu havada piyada?.. (*Oyun stolunun başına keçib oturur*) Buyurun, ağalar!

Medvedenko. Cəmi altı verstdir... Nə var ki... Salamət qal... (*Arvadının əlini öpür*) Salamət qalın, anacan! (*Qayınana könülsüz halda əlini öpmək üçün ona uzadır*) Mən heç kəsə əziyyət verməzdim... Ancaq uşaqcıqaz... (*Hamiya baş əyir*) Salamət qalın... (*Günahkar adamlar kimi addımlayıb gedir*)

Şamrayev. Gedər, çatar... General-zad deyil ki.

Polina Andreyevna (*stola döyür*). Buyurun, ağalar! Vaxtı itirməyə, yoxsa bu saat şam yeməyinə çağıracaqlar.

Şamrayev, Maşa və Dorn oturlar.

Arkadina (*Triqorinə*). Uzun payız axşamları başlayanda burada loto oynayırlar. Baxın, qədim lotodur, hələ biz uşaq olanda rəhmətlik anam bizimlə oynardı. Şam yeməyinədək bir dəfə bizimlə oynamaq istəyirsinizmi? (*Triqorinlə stol başına keçirlər*)

Darıxdırıcı oyundur, ancaq adət edəndə pis deyil. (*Kartlardan hamıya üç-üç paylayır*)

Treplyov (*jurnalı vərəqləyir*). Öz povestini oxuyub, mənim yazdığının heç səhifələrini də kəsməyib. (*Jurnalı yazı stolunun üstünə qoyur, sonra sol qapıya tərəf gedir, anasının yanından keçərkən, onun başından öpür*)

Arkadina. Bəs sən niyə oynamırsan, Kostya?

Treplyov. Bağışla, həvəsim yoxdur... Bir az gəzmək istəyirəm. (*Gedir*)

Arkadina. Adambaşı iki şahı! Doktor, mənim də əvəzimə qoyun.

Dorn. Baş üstə.

Maşa. Hamı qoydumu? Başlayıram... İyirmi iki!

Arkadina. Varımdır!

Maşa. Üç!..

Dorn. Belə!

Maşa. Üç, qoydunuzmu? Səkkiz! Səksən bir! On!

Şamrayev. Tələsmə.

Arkadina. Xarkovda, bilsəniz, mənə nə hörmət elədilər, aman Allah, hələ də başım hərhlənir!

Maşa. Otuz dörd!

Səhnənin arxasında melonxolik vals çalınır.

Arkadina. Tələbələr bir gurultulu alqış qopardılar ki, daha nə deyim!.. Üç səbət gül... İki əklil... Bir də budur... (*Döşündəki sancığı çıxarıb stolun üstünə atır*).

Şamrayev. Bəli, qiyamət şeydir...

Maşa. Əlli!..

Dorn. Düz əlli?

Arkadina. Mən də çox gözəl geyinib-bəzənmişdim. Bilirsiniz ki, geyinməkdə mən sarsaq deyiləm.

Polina Andreyevna. Kostya çalır. Yazıq darıxır.

Şamrayev. Qəzetlərdə onu yaman söyürlər.

Maşa. Yetmiş yeddi!

Arkadina. Siz də nəyə fikir verirsiniz!..

Triqorin. Onunku gətirmir. Öz yolunu heç cür tapa bilmir. Yazdıqları çox qəribədir, dumanlıdır. Bəzən sayıqlamaya oxşayır, heç bir canlı surət yarada bilmir.

Maşa. On bir!

Arkadina (*Sorina baxır*). Petruşa! Darıxmırsan ki? (*Pauza*) Yatıb.

Dorn. Həqiqi statski sovetnik yatır.

Maşa. Yeddi! Doxsan!

Triqorin. Mən belə bir malikanədə, göl sahilində yaşasaydım, əlimə qələm alardım? Yazıçılığa olan həvəsimi boğub, təkçə balıq tutardım.

Maşa. İyirmi səkkiz!

Triqorin. Yerş və yaxud Okun balığı tutmaq böyük ləzzətdir.

Dorn. Amma mən Konstantin Qavriliçin yazıçılığına inanıram. Onda nə işə var! Nə işə var! O, obrazlı düşünür, hekayələri əlvan-dır, parlaqdır, mən onları dərinədən duyuram. Ancaq heyif ki, müəyyən bir məqsədi yoxdur. təsir bağışlayır, vəssalam, axı təkçə təsir bağışlamaqla uzağa getmək olmaz. İrina Nikolayevna, siz oğlunuzun yazıçı olmağına şadsınız mı?

Arkadina. Təsəvvür edin ki, mən hələ onun əsərlərindən birini də oxumamışam. Vaxtım olmayıb.

Maşa. İyirmi altı!

Treplov sakitcə gəlir və öz stoluna tərəf gedir.

Şamrayev (*Triqorina*). Boris Alekseyeviç! Sizin bizdə bir şeyiniz qalıb.

Triqorin. Nə şey?

Şamrayev. Konstantin Qavriliç bir qağayı vurmuşdu, siz mənə tapşırdınız ki, ondan müqəvva hazırladım.

Triqorin. Yadıma düşmür. (*Fikirləşir*) Yadıma düşmür!

Maşa. Altmış altı! Bir!

Treplov (*pəncərəni açır, nəyə isə qulaq asır*). Nə yaman qaranlıqdır! Bilmirəm niyə belə ürəyim sıxılır?

Arkadina. Kostya, pəncərəni bağla, külək vurur.

Treplov pəncərəni bağlayır.

Maşa. Səksən səkkiz!

Triqorin. Mən qurtardım, ağalar!

Arkadina (*gülər üzlə*). Afərin! Afərin!

Şamrayev. Afərin!

Arkadina. Bu adamın həmişə və hər yerdə bəxti gətirir. (*Qalxır*) İndi isə gedək bir şey yeyək. Bizim məşhur yazıçımız bu gün nahar etməyib. Şam yeməyindən sonra oyuna davam edəcəyik. (*Oğluna*) Kostya, yazı-pozunu burax, yeməyə gedək.

Treplyov. Mən istəmirəm, ana, toxam.

Arkadina. Özün bilərsən. (*Sorini oyadır*) Petruşa. Şam yeməyinə! (*Şamrayevin qoluna girir*) Xarkovda məni necə qarşıladıklarını sizə danışacağam...

Polina Andreyevna stol üzərindəki şamları söndürür; sonra Dorn ilə köməkləşib kreslonu sürürlər. Hamı sol qapıdan çıxır; səhnədə tək-cə yazı stolu başında oturmuş Treplyov qalır.

Treplyov (*yazmağa hazırlaşır; əvvəl yazdığını gözdən keçirir*). Mən yeni formalar haqqında çox danışmışam, amma indi hiss edə bilmirəm ki, özüm yavaş-yavaş köhnəliyə doğru sürüşürəm. (*Oxuyur*) “Çəpərə yapışdırılmış afişa bildirirdi... Qara saçlarla çərçivələnmiş solğun sifət...” bildirirdi, çevrələnmiş... Qupqurudur. (*Pauza*) Yağış səsinin qəhrəmanı necə oyatdığından başlayım, qalanları rədd olsun. Aylı gecənin təsviri də uzundur, dəbdəbəlidir. Triqorin özü üçün bir yol, bir üsul tapıb, ona asandır... Onun əsərindəki bənddə qırıq şüşənin boğazı parlayır, dəyirman çarxının qaraltısı görünür, – bu da sənin aylı gecə, amma məndə işıqlar da titrəyir, ulduzlar da sayrışır, harada isə, uzaqda çalınan royalm sakit və ətirli havada ölən səsləri... Bu əzabdır. (*Pauza*) Bəli, mən get-gedə bu qənaətə gəlirəm ki, məsələ köhnə və yeni formalarda deyil, yalnız bundadır ki, yazıçı heç bir forma haqqında fikirləşmədən yazır; çünki yazdıqları onun qəlbindən axır. (*Stola yaxın olan pəncərəni kim isə tıqqıldadır*) Nə var? (*Pəncərəyə baxır*) Heç bir şey görünmür... (*Şüşəli qapını açır, başa baxır*) Kim isə pillələri tez-tez enib, aşağı qaçdı. (*Səsləyir*) Kimdir orada? (*Çıxır; eyvandan onun iti addımlarının səsi gəlir. Yarım dəqiqə sonra Nina Zareçnaya ilə otağa qayıdır*) Nina! Nina!..

Nina başını onun sinəsinə dayayır və özünü saxlamağa çalışaraq hönkür-hönkür ağlayır.

Treplyov (*mütəəssir halda*). Nina! Nina! Bu sizsiniz... Siz... elə bil hiss edirdim, bütün günü ürəyim ağır qüssədən partlayırdı. (*Onun şlyapasını və talmasını çıxarır*). Ah mənim mehribanım, mənim misilsiz gözəlim, sən gəlmisən! Ağlama! Ağlama!

Nina. Burada kim isə var.

Treplyov. Heç kəs.

Nina. Qapıları bağlayın, gələn olar.

Treplyov. Heç kəs gəlməz.

Nina. İrina Nikolayevna buradadır, bilirəm. Qapıları bağlayın.

Treplyov (*sağ qapını açarla bağlayır, sol qapıya yaxınlaşır*). Burada açar yoxdur. Kreslo qoyaram. (*Kreslonu qapıya söykəyir*) Qorxmayın, heç kəs gəlməz.

Nina (*diqqətlə onun üzünə baxır*). Qoyun sizə baxım. (*Ətrafa nəzarətlə salır*) İstidir, yaxşıdır... O vaxt bura qonaq otağı idi. Mən çox-mu dəyişilmişəm?

Treplyov. Bəli... Arıqlamışsınız; gözleriniz də iriləşibdir. Nina, sizi gördüyümə heyrət edirəm... Nə üçün məni yanınıza buraxmırdınız? Nə üçün indiyədək gəlmirdiniz? Mən bilirəm: az qala bir həftədir buradasınız... Mən gündə neçə dəfə sizin yanınıza gəlirdim, dilənçi kimi pəncərəninizin altında dayanırdım.

Nina. Qorxurdum, deyirdim, yəqin, məndən zəhləniz gedir. Hər gecə yuxumda görürəm ki, siz mənə baxırsınız, ancaq tanımırırsınız. Əgər bilsəniz!.. Gələn gündən burada gəzib-dolanıram... Gölün yanında... Sizin evin yanında çox olmuşam, içəri girməyə cəsarət etməmişəm. Gəlin oturaq. (*Otururlar*) Oturaq və danışaq, danışaq. Bura yaxşıdır, istidir, rahatdır... Eşidirsinizmi? Külək əsir! Turgenev bir yerdə yazır: "Belə gecələrdə kimin sığınacaq bir yeri varsa, kimin isti bir bucağı varsa, xoşbəxtdir". Mən qağayıyam... Yox, bunu demək istəmirdim. (*Alnını ovuşdurur*) Nə deyirdim?.. Hə, Turgenev-dən danışırıdım... "Allah hamı yurdsuzlara, hamı sərgərdanlara kömək olsun"... Nə isə... eybi yoxdur. (*Hönkürtü ilə ağlayır*)

Treplyov. Nina, siz yenə... Nina!

Nina. Eybi yoxdur, bir az yüngülləşdim... İki ildir ağlamıram. Dünən, axşamdan xeyli keçmişdi, getdim bağa... görüm teatrımız

yerindədirmi. O hələ də yerində durur. İki ildə birinci dəfə ağladım, dərdim bir az dağıldı, könlüm açıldı. Görürsünüz, daha ağlamıram. (*Onun əlindən tutur*) Demək, siz artıq yazıçısınız? Siz – yazıçı, mən – aktrisa... Biz də həyatın burulğanına düşdük. Şən yaşayırdım, uşaq kimi – səhərlər yuxudan ayılında uşaq kimi nəğmə oxuyurdum; sizi sevirdim, şöhrət arzulayırdım, amma indi? Sabah səhər tezdən Eletsə yola düşməliyəm, üçüncü klasda... kəndlilərlə, Eletsə isə, təhsil görmüş tacirlər öz iltifatları ilə məndən əl çəkməyəcəklər. Həyat qabadır.

Treplyov. Eletsə nə üçün gedirsiniz?

Nina. Bütün qış üçün müqavilə bağlamışam. Vaxtdır, gərək gedəm.

Treplyov. Nina, sizə lənət oxuyurdum, sizə nifrət edirdim, sizin məktublarınızı və şəkillərinizi cırırdım, amma hər dəqiqə duyurdum, bilirdim ki, könlüm əbədi olaraq sizə bağlanmışdır. Sizi sevməyə bilmərəm, bacarmaram, Nina! O vaxtdan ki, sizi itirdim, o vaxtdan ki, əsrlərim dərc olunmağa başladı, həyat mənim üçün dözülməz oldu, mən əzab çəkirəm... Gəncliyim birdən-birə puç oldu, mənə elə gəlir ki, doxsan yaşında bir qocayam. Mənim bütün fikrim-zikrim sizsiniz, gəzdiyiniz yerləri öpürəm, haraya baxıramsa, gözüme sizin üzünüz, həyatımın ən gözəl illərində mənə nur saçan bu mehriban və nəvazişli təbəssümünüz görünür...

Nina (*şaşqın halda*). Bu niyə belə danışır... Niyə belə danışır?

Treplyov. Mən yalqızam, heç kəsin məhəbbəti ilə isinməmişəm; mənə soyuqdur, elə bil məzardayam, hər nə də yazıram, hamısı qurudur, sərtidir, tutqundur. Qalın burada, Nina, yalvarıram sizə, ya da ki, icazə verin sizinlə gedim! (*Nina cəld şlyapasını və talmasını geyir*) Nina, niyə gedirsiniz? Siz Allah, Nina! (*Onun geyinməsinə baxır*)

Pauza.

Nina. Atlar darvazanın yanındadır. Məni ötürmək lazım deyil. Özüm gedərəm... (*Gözləri dolmuş halda*) Bir az su verin...

Treplyov (*ona su verir*). Siz indi haraya gedirsiniz?

Nina. Şəhərə. (*Pauza*) İrina Nikolayevna buradadır?

Treplyov. Bəli... Cümə axşamı dayımın halı yaxşı deyildi, teleqraf vurduq ki, gəlsin.

Nina. Siz niyə deyirsiniz ki, mən gəzdiyim yerləri öpürsünüz? Məni öldürmək lazımdır. (*Başını stola dayayır*) Elə yorğunam ki! Bir az dincələ bilsəydim... Dincəlsəydim! (*Başını qaldırır*) Mən qağayıyam... Yox. Mən aktrisayam. Bəli, əlbəttə! (*Arkadina və Treplyovun gülüşlərini eşidir, qulaq asır, sonra sol qapıya tərəf qaçır və açar yerindən baxır*) O da buradadır... (*Treplyovun yanına qaydır*) Bəli, eybi yoxdur... Heç... Bəli... O, teatra inanmırdı, mənim arzularıma gülürdü... Yavaş-yavaş mən də inamımı itirdim, ruhdan düşdüm... Bir tərəfdən də məhəbbət qayğısı, qısqaneqlik, daima uşağın dərdinə qalmaq... Mən xırdaçı oldum, kiçildim, həqir oldum, nə oynadığımı dərk edə bilmədim... Bilmirdim əl-qolumu neyləyim, səhnədə dayana bilmirdim, səsimi idarə edə bilmirdim. Səhnədə pis oynadığımı hiss edən ifaçının nə hala düşdüyünü siz bilmirsiniz, bu dəhşətdir. Mən qağayıyam. Yox... Yadınızdadırmı, siz bir qağayı vurmuşdunuz? Təsadüfən bir nəfər gəldi, gördü, bikaçılıqdan onu məhv etdi... Kiçik bir hekayə üçün mövzu... Yox, o deyil... (*Alnını ovuşdurur*) Nədən danışırıdım? Səhnə haqqında. İndi mən elə deyiləm... İndi mən əsl aktrisayam, oynayanda zövq alıram, fərəhlə oynayıram, səhnədə məst oluram, özümü çox gözəl hiss edirəm. Hələ ki, burada yaşayıram, piyada gəzirəm, gəzirəm və fikirləşirəm, düşünür və duyuram, ruhi qüvvələrinin gündən-günə necə artdığını duyuram... İndi, Kostya, mən bilirəm və başa düşürəm ki, bizim işimizdə – ya səhnədə, ya yazıçılıqda əsas şərt, vaxtilə mən çox arzuladığım kimi, şöhrət deyil, ad-san deyil, dözməyi bacarmaqdır. Qismətinə döz və inan, etiqad et. Mən inanıram, buna görə də mənə ağır gəlmir, öz vəzifəmi fikirləşəndə həyatdan qorxmuram.

Treplyov (*məyus*). Siz öz yolunuzu tapmışsınız, haraya getdiyinizi bilirsiniz, amma mən hələ də sürətlər, xəyallar hərc-mərcliyi içində dolaşıram və bilmirəm bu nə üçündür, kimə lazımdır!.. Mənim etiqadım yoxdur və dünyaya nə üçün gəldiyimi, vəzifəmin nədən ibarət olduğunu bilmirəm.

Nina (*qulaq asır*). Sus... Mən gedirəm. Əlvida! Böyük aktrisa olanda, gəlin mənə baxın. Söz verirsinizmi? İndi isə... (*Onun əlini sıxır*) Gecdir. Ayaq üstə güclə dayanmışam... çox zəifləmişəm, acam – yemək istəyirəm...

Treplyov. Qalın, mən sizə axşam yeməyi verərəm.

Nina. Yox... Yox!.. Ötürməyin, özüm gedərəm... Atlarım yaxındadır... Deməli, o, onu da özü ilə gətirib? Nə olar, fərqi yoxdur. Triqorini gördükdə, ona heç bir söz deməyin... Mən onu sevirəm. Mən onu əvvəlkindən artıq sevirəm... Kiçik bir hekayə üçün mövzu... sevirəm, dəlicəsinə sevirəm. Qabaqlar nə yaxşı idi, Kostya! Yadınızdadırmı? Necə aydın, hərarətli, şən, təmiz bir həyat idi, necə duyğular – zərif çiçəklərə, gözəl güllərə bənzər duyğular var idi... Yadınızdadırmı? (*Oxuyur*) “İnsanlar, aslanlar, qartallar və kəkliklər, buynuzlu marallar, qazlar, hörümçəklər, suda yaşayan dinməz balıqlar, dəniz ulduzları və adi gözlə görmək mümkün olmayan bir çox başqaları, bir sözlə, həyatda hər şey, hər şey, hər şey kədərli bir dövrə vurub söndü...minlərcə əsrdir ki, yer kürəsi öz üzərində heç bir canlı məxluq yaşatmır və bu zavallı ay öz fənərini nəhaq yandırır. Artıq nə çəməndə durnalar qışqırıq salıb oyanır, nə də cökə meşələrində may böcəkləri səslənir”... (*Birdən coşqun bir qüvvətlə Treplyovu qucaqlayıb şüşəli qapıya qaçır*)

Treplyov (*pauzadan sonra*). Birisi bağda ona rast gəlsə, yaxşı olmaz, sonra anama deyər. Bu, anamı kədərləndirə bilər... (*Bir-iki dəqiqə içərisində dinməz-söyləməz öz əlyazmalarını cırır və stolun altına atır, sonra sağ qapını açıb gedir*)

Dorn (*sol qapını açmağa çalışaraq*). Qəribədir. Elə bil qapı bağlıdır... (*İçəri girir və kreslonu yerinə qoyur*) Maneəli cıdır.

Arkadina, Polina Andreyevna, onları ardınca yakov, əlində butulkalar...
Maşa, sonra Şamrayev və Triqorin gəlirlər.

Arkadina. Qırmızı şərabi və pivəni Boris Alekseyeviç üçün buraya, stolun üstünə qoyun. Biz həm oynayacaq, həm də içəcəyik. Öyləşin, ağalar.

Polina Andreyevna (*Yakova*). Tez çay da gətir. (*Şamları yandırır və oyun stolunun yanında əyləşir*)

Şamrayev (*Triqorini şkafa doğru aparır*). Bayaq sizə dediyim şey budur... (*Şkafdan qağayı müqəvvasını çıxarır*) Sizin sifarişinizdir.

Triqorin (*qağayıya baxır*). Yadımda deyil! (*Fikirləşir*) Yadımda deyil!

Sağdan, səhnə arxasından güllə səsi gəlir; hamı diksindir.

Arkadina (*qorxmış*). Bu nədir?

Dorn. Heç bir şey. Yəqin ki, mənim səfər aptekimdə nə isə partladı. Narahat olmayın. (*Sağ qapıdan çıxır, yarım dəqiqə sonra qayıdır*) Elədir ki, var. Efir şüşəsi partlayıb. (*Zümzümə edir*) “Mən yenə də qarşında məftun olub durmuşam...”

Arkadina (*keçib, stol başında əyləşərək*). Yamanca qorxdum. Yadıma düşdü... (*Əlləri ilə üzünü örtür*) Uf, gözlərim qaraldı...

Dorn (*jurnalı varaqlaya-varaqlaya, Triqorinə*). Bu jurnalın iki ay bundan qabaq bir məqalə dərc olunmuşdu... Amerikada məktub... sizdən, yeri gəlmişkən, soruşmaq istəyirəm... (*Triqorinin belindən tutub rampaya sarı çəkir*)... Çünki bu məsələ ilə mən çox maraqlanıram... (*Yavaşdan*) İrina Nikolayevnanı buradan bir yerə aparın. Konstantin Qavriloviç özünü öldürüb...

Pərdə

VANYA DAYI

Kənd həyatından alınmış dördpərdəlik səhnələr

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Serebryakov Aleksandr Vladimiroviç – istefaya çıxmış professor

Yelena Andreyevna – onun arvadı, 27 yaşında

Sofiya Aleksandrovna (Sonya) – professorun birinci arvadından olan qızı

Voynitskaya Mariya Vasilyevna – məxfi müşavirin dul qadını, professorun birinci arvadının anası

Voynitski İvan Petroviç – onun oğlu

Astrov Mixail Lvoviç – həkim

Telegin İlya İliç – yoxsullaşmış mülkədar

Marina – qoca dayə

Xidmətçi

Hadisə Serebryakovun malikanəsində cərəyan edir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Bağ. Eyvanlı evin bir hissəsi görünür. Xiyabanda qoca qovaq ağacının altında üzərində çay dəstgahı açılmış stol var. Skamyalar, stullar; skamyaların birinin üstə gitara qoyulub. Stolun yaxınlığında yelləncək asılıb. Gündüz saat üçə işləyir. Hava tutqundur. Marina (süst, ağır tərپənişli bir qarı, samovarin yanında oturub corab hörür) və Astrov (onun yanında gəzinir).

Marina (*stəkana çay süzür*). İç, atam.

Astrov (*könülsüz halda stəkanı alaraq*). Heç ürəyim istəmir.

Marina. Bəlkə araq içəsən?

Astrov. Yox, mən hər gün araq içmiyəm. Həm də hava bürküdür. (*Pauza*) Nənəcan, səninlə tanış olduğumuz vaxtdan neçə il keçir?

Marina (*fikirləşərək*). Neçə il? Allah eləsin ki, yadıma düşsün... Sən bura, bizim yerlərə gələndə... ha vaxt idi?.. Hələ Vera Petrovna, Sonyanın anası sağ idi. Onda sən iki qış bizə gəlib-getdin... Deməli, on bir il keçmiş olar. (*Fikirləşərək*) Bəlkə də daha çox...

Astrov. O vaxtdan bəri mən çoxmu dəyişmişəm?

Marina. Çox. O vaxt sən cavan idin, gözəl idin. İndi qocalmışsan. Gözəlliyin də o gözəllik deyil. Canım sənə desin, araq da içirsən.

Astrov. Elədir... Bu on ildə dönüb başqa adam oldum. Bəs səbəbi nədir? İş məni əldən saldı, nənəcan. Səhərdən axşamədək ayaq üstündəyəm, heç rahatlığım yoxdur. Gecə yorğanın altına girib uzananda da qorxursan ki, bu saat gəlib səni xəstə üstünə aparacaqlar. Səninlə tanış olduğum bu müddət ərzində bircə gün boş vaxtım olmayıb. Necə qocalmayasan? Bir də ki, həyat özü qüssəli, mənasız, natəmizdir... Belə bir həyat insanı bataqlıq kimi udur. Ətrafındakılar hamısı əcaib-əcaib adamlardır, başdan-ayağa əcaib məxluqdur. Belələrinin arasında iki-üç il yaşayandan sonra adam heç özü hiss eləmədən, dönüb yavaş-yavaş onların tayı olur. Ayrı cür mümkün deyil. (*Uzun bıqlarını bura-bura*) Gör hələ bığım nə boyda olub... Axmaq bıqlar... Mən çox əcaib olmuşam, nənəcan... amma hələ ki, axmaqlamamışam, Allahın kəramətindən aqlım hələ başımdadır, ancaq hisslərim elə kütləşib, heç bir şey istəmirəm, mənə heç nə lazım deyil, heç kəsi sevmirəm... Deyəsən, elə təkcə səni sevirəm. (*Qarının başından öpür*) Uşaq vaxtı mənim də belə bir dayəm var idi.

Marina. Bəlkə yemək istəyirsən?

Astrov. Yox, Böyük pəhrizin üçüncü həftəsində yoluxma xəstəliyinə görə mən Malitskiyə getmişdim... Səpmə yatalağı vardı. Daxmalarda adamlar bir-birinin yanına sərilib qalmışdı... Çirk, üfunət, tüstü, dana, buzov da içəridə, xəstələrlə bir yerdə... Çoşqalar da orda. Bütün günü əlləşdim, bir dəqiqə oturmadım, ağzıma bir tikə çörək almadım. Sonra evə qayıdanda macal vermədilər dincəlim – dəmiryolundan yolayıranı gətirmişdilər; onu stolun üstə qoydum ki, əməliyyat edim. O da xloroformdan öldü. Elə bu vaxt, gərək olmayanda, ürəyim kövrəldi, elə bir vicdan əzabı duyduğum ki... Demək, mən onu qəsdən öldürdüm... Oturdum, gözlərimi

yumub fikirləşdim: görəsən, bizdən yüz il, iki yüz il sonra yaşayacaq adamlar – o adamlar ki, indi biz onlar üçün yol açırıq, bizi hörmətlə yad edəcəklərmi? Yəqin ki, yada salmayacaqlar, nənəcan!

Marina. Adamlar yada salmasalar da Allah yada salar.

Astrov. Sağ ol. Yaxşı dedin.

Voynitski daxil olur.

Voynitski (*evdən çıxır; yeməkdən sonra yatıb yuxusunu almışdır, üst-başı əzikdir. Skamyaya oturub şıq qalstukunu düzəldir*). Hə... (*Pauza*) Hə...

Astrov. Yatıb doydun?

Voynitski. Bəli... Lap yaxşı. (*Əsnəyir*) Professor öz arvadı ilə burada mənzil salandan bəri güzəranımız əvvəlki cızığından çıxmışdır... Vaxtında yatmıram, hər səhər də nahar vaxtı cürbəcür ayın-oyun yeyirəm, şərab içirəm... Bunlar hamısı zərərli şeylərdir! Əvvəllər bir dəqiqə boş vaxtım olmurdu, mən də, Sonya da işləyirdik, indi təkcə Sonya işləyir, mən isə yeyib, içib, yatıram... Yaxşı deyil!

Marina (*başını bulayaraq*). Qayda-qanuna bax! Professor saat 12-də yuxudan durur, samovar isə səhərdən qaynayıb, onu gözləyir. Onlar gəlməmişdən biz də hamı kimi saat birdən işləyəndə nahar edərdik, onlar gələndən sonra isə saat yeddidə nahara otururuq. Gecə professor oxuyur, yazır bir də görürsən saat ikidə zəng çalınır... Nə var, nə olub, atam? Çay verin. Gəl gecə vaxtı bunun üçün xalqı yuxudan oyat, samovar qoy... Qayda-qanuna bax!

Astrov. Onlar burada hələ çox qalacaqlar?

Voynitski (*fıt çalır*). Yüz il. Professor köçüb burada yaşamaq istəyir.

Marina. Elə indi də. İki saatdır samovar stol üstədir, onlar gəzməyə gediblər.

Voynitski. Gəlirlər, gəlirlər... Narahat olma.

Səslər eşidilir, gəzməkdən qayıdan Serebryakov, Yelena Andreyevna, Sonya və Telegin bağın içindən gəlirlər.

Serebryakov. Çox gözəldir, çox gözəldir... Olduqca qəşəng mənzərələrdir.

Telegin. Misilsiz yerlərdir, zati-aliləri.

Sonya. Sabah da meşəbəyinin yanına, meşəyə gedərik, ata. İstəyirsənmi?

Voynitski. Ağalar, çay içməyə buyurun!

Serebryakov. Dostlar, zəhmət çəkin mənim çayımı kabinetə göndərin! Mən bu gün hələ bəzi işlər görməliyəm.

Sonya. Meşəbəyinin sahəsi sənə çox-çox xoşuna gələcək.

Yelena Andreyevna, Serebryakov və Sonya evə gedirlər.

Telegin stola yaxınlaşıb Marinanın yanında oturur.

Voynitski. İstidir, bürküdür, bizim böyük alim isə paltolu, qaloşlu qoltuğunda çətir, əlində əlcək gəzir.

Astrov. Deməli, canının qədrini bilir.

Voynitski. O qadın nə qədər gözəldir! Nə qədər qəşəngdir! Bütün həyatımda ondan gözəl bir qadın görməmişəm.

Telegin. Marina Timofeyevna çöldə yol gedəndə də, kölgəli bir bağda gəzəndə də, bu stola baxanda da mən qərribə bir fərəh duyuram! Hava xoşdur, gözəldir, quşlar ötüşür, hamımız dinc və mehriban yaşayırıq. Bundan artıq bizə nə lazımdır ki? *(Stəkanı alır)* Acizənə təşəkkür edirəm!

Voynitski *(xəyala dalmışdır)*. Gözlər... Qiyamət qadınıdır!

Astrov. Bir şey danış, İvan Petroviç.

Voynitski *(süst bir halda)*. Nə danışım sənə?

Astrov. Təzə bir şey yoxdurmu?

Voynitski. Yoxdur, hər şey köhnədir. Mən elə həmin adamam, bəlkə bir az da pis olmuşam; çünki tənbelləşmişəm, heç bir iş görmürəm, ancaq qoca kaftar kimi donquldanıram. Mənim qoca bildirçin annam hələ də qadın azadlığından dəm vurur; bir gözü ilə gora baxır, o birisi ilə öz ağıllı kitabçalarında yeni həyatın şəfəqlərini axtarır.

Astrov. Bəs professor?

Voynitski. Professor isə əvvəlki kimi səhərdən gecə yarısına qədər öz kabinetində oturub yazır. “Gücə salıb aqlımızı, qızışdırıb alnımızı, mədhiyyələr yazırıq, hey durmadan, nə bizi, nə onları tərif etmir bir insan”.¹ Yazıq kağız! O öz tərcümeyi-halını yazsa

¹ İ.Dmitriyevin “Özgə ağı” (1794) satirasından gətirilmiş mısralar

idi, daha yaxşı olardı. Çox gözəl bir süjetdir! İstefaya çıxmış professor, qupquru, hissiz bir qoca alimi-biəməl... padaqra, yel, baş ağrısı, qısqanclıq və paxılıqdan qara ciyəri şişib... İndi bu alimi-biəməl birinci arvadının mülkündə yaşayır, əlacsız qalıb burada yaşayır, çünki şəhərdə yaşamağa cibi imkan vermir. Həmişə öz bədbəxtliyindən şikayət edir. Halbuki çox xoşbəxt adamdır. (Əsəbi) Sən bir düşün, gör bu nə qədər böyük səadətdir! Sadə bir keşiş oğlu, ruhani məktəb tələbəsi, alimlik dərəcəsi və kafedra əldə edir, ona “zati-aliləri” deyərək xitab edirlər, üstəlik senatorun yeznəsi olur və ilaxırvə ilaxır... Əslində bundar hamısı bir o qədər də mühüm şey deyil. Ancaq sən işin bu cəhətinə fikir ver. Bu adam sənətdən heç bir şey anlamadığı halda düz iyirmi ildir sənət haqqında mühazirə oxuyur, əsərlər yazır. İyirmi beş ildir realizm, naturalizm və başqa bu cür cəfəngiyyat haqqında özgülərinin fikirlərini çeynəməklə məşğuldur, iyirmi beş ildir o, ağıllı adamlara çoxdan məlum olan, axmaqların isə maraqlanmadığı şeylər haqqında oxuyub-yazır, deməli, iyirmi beş ildir o boş yerə vaxt sərf edir. Amma sən gəl indi onun özündən razılığına bax! İddiasına bax! O, İstefaya çıxmışdır. Amma bir Allah bəndəsinin onun varlığından xəbəri yoxdur, heç kəs onu tanıyıb-eləmir. Demək, iyirmi beş ildir, o, bir özgəsinin yerini tutmuşdur. Amma gör necə yeriyir, elə bil yarımallahdır.

Astrov. Sən, deyəsən, axı ona paxılıq edirsən.

Voynitski. Bəli, edirəm! Hələ gör qadın sarıdan bəxti necə gətirir! Heç bir Don-Juanın onun qədər bəxti olmamışdır! Onun birinci arvadı – mənim bacım, gözəl, mülayim təbiətli bir məxluq idi. Bax, bu mavi göylər kimi tərtemiz, nəcib, alicənab bir qadın idi. Onun pərəstişkarları ərinin tələbələrindən çox idi, amma bacım onu elə sevirdi ki, yalnız pak mələklər özləri kimi pak və gözəl varlıqları belə bir məhəbbətlə sevmə bilərdilər. Anam, yəni onun qaynanası, hələ də ona pərəstiş edib, xatirini istəyir, hələ də o, anama müqəddəs bir qorxu təlqin edir. İkinci arvadı gözəl, ağıllı bir qadındır – indicə siz onu gördünüz – amma professorun qoca vaxtında ona ərə getdi, gəncliyini, gözəlliyini, azadlığını, təravətini ona verdi. Nə üçün? Nəyə görə?

Astrov. O, professora sadıqdırmı?

Voynitski. Təəssüf ki, sadıqdır.

Astrov. Bəs niyə təəssüf ki?

Voynitski. Çünki bu sədaqət başdan-ayağa saxtadır. Onda ritorika çoxdur, məntiq yoxdur. Görməyə gözü olmayan, qoca bir ərə xəyanət etmək əxlaqsızlıqdır. Yazıq gəncliyini, canlı hisslərini öz qəlbində boğmağa çalışmaq isə əxlaqsızlıq deyilmiş.

Telegin (*ağlar səslə*). Vanya, sən belə danışanda mənim xoşuma gəlmir. Vallah, doğru deyirəm... Kim ki, öz arvadına, ya ərinə xəyanət edir, demək, sadıq adam deyil, belə bir adam öz vətəninə də xəyanət edə bilər!

Voynitski (*acıqlı*). Sən yum ağzını, Vafli!

Telegin. Yox, icazə ver, Vanya, mən görkəmsiz olduğum üçün arvadım toyumuzun səhəri gün istəklisinə qoşulub qaçdı. Mən o vaxtdan bəri öz borcumu yerinə yetirirəm. Hələ də onu sevirəm və ona sadıqəm, bacardığım köməyi əsirgəmirəm, var-yoxumu onun öz istəklisindən olan uşaqlarının tərbiyəsinə sərf etmişəm. Səadətdən məhrum oldum, lakin vüqarımı hifz etdim. Bəs o? Gəncliyi ötüb keçdi, təbiətin qanunu ilə gözəlliyi soldu, sevdiyi adam vəfat etdi. Bəs ona nə qaldı?

Sonya və Yelena Andreyevna daxil olurlar; bir az sonra Mariya Vasilyevna olanda kitab gəlir: oturub kitabı oxuyur, ona çay verirlər və o gözünü kitabdan ayırmadan içir.

Sonya (*taləsik dayəyə*). Nənəcən, kəndlilər gəliblər, orda göz-ləyirlər. Get onlarla danış, çayı mən özüm... (*Çay süzür*)

Dayə gedir. Yelena Andreyevna fincanını götürərək yelləncəkdə oturub çay içir.

Astrov (*Yelena Andreyevnaya*). Mən sizin ərinizə baxmağa gəlmişdim. Siz yazmışdınız ki, o bərk xəstədir, yel tutub, bilmirəm daha nəyi var, amma o, sapsağlamdır.

Yelena Andreyevna. Dünən axşam sızıldayırdı, ayaqlarının ağrısından şikayət edirdi, bu gün babatdır...

Astrov. Mən də otuz verst yolu çapa-çapa birnəfsə gəlmişəm. Eybi yoxdur, birinci dəfə deyil. İndi ki, gəlmişəm, səhərəcən sizdə qalaram, heç olmasa quantum satis¹ yatıb yuxumu da alaram.

¹ Nə qədər lazımsa, kifayət qədər (*lat.*).

Sony a . Lap yaxşı olar. Bu çox nadir hadisədir ki, siz gecəni bizdə qalırsınız. Yəqin nahar eləmisiniz?

Astrov . Xeyir, eləməmişəm.

Sony a . Daha yaxşı, nahar da edərsiniz. Biz indi, saat yeddide nahar edirik. (*İçir*) Çay soyuqdur!

Telegin . Samovarin hərarəti xeyli aşağı düşmüşdür.

Yelena Andreyevna . Eybi yoxdur, İvan İvanıç, soyuq da olsa içərik.

Telegin . Üzr istəyirəm... İvan İvanıç yox, İlya İliç. İlya İliç. Telegin, yaxud Vafli – üzüm çopur olduğu üçün bəziləri mənə belə adlandırırlar. Mən vaxtilə Sonyanın xaç atalığı olmuşam. Zəti-aliləri, sizin əriniz mənə çox yaxşı tanıyır. İndi sizin yanınızda, bu malikəvədə yaşayıram... Əgər lütf edib fikir vermisinizsə, hər gün sizinlə bərabər nahar edirəm.

Sony a . İlya İliç bizim köməkçimizdir, sağ əlimizdir. (*Şəfqətlə*) Verin, mənim xaç atalığım, sizə bir də çay süzüm.

Mariya Vasilyevna . Ah!

Sony a . Sizə nə oldu, nənə?

Mariya Vasilyevna . Yadımdan çıxdı. Aleksandra demədim... huşumu itirmişəm... Bu gün Xarkovdan, Pavel Alekseyeviçdən məktub almışam... Yeni kitabçasını göndərib.

Astrov . Maraqlıdır mı?

Mariya Vasilyevna . Maraqlıdır, ancaq bir az qəribədir. Yeddi il əvvəl müdafiə etdiyi bir şeyi indi özü rədd edir. Bu, dəhşətlidir!

Voynitski . Burada dəhşətli heç bir şey yoxdur. Çayınızı için, maman.

Mariya Vasilyevna . Axı mən danışmaq istəyirəm.

Voynitski . Əlli ildir ki, elə hey danışırıq, danışırıq, kitabçalar oxuyuruq. Bədir, daha qurtarmaq lazımdır.

Mariya Vasilyevna . Sən nədənsə mənim danışdıqlarıma qulaq asmağı sevmirsən. Bağışla, Jan, axırıncı il sən elə dəyişilmiş ki, mən səni heç tanıya bilmirəm. Sən müəyyən etiqadı olan parlaq bir şəxsiyyət idin.

Voynitski . Bəli, bəli! Mən elə parlaq, elə işqılı bir şəxsiyyət idim ki, heç kəsin ürəyini işıqlandıra bilmirdim... (*Pauza*) Bəli, mən parlaq bir şəxsiyyət idim... Bundan acı bir istehza düşünmək olmaz!

İndi mənim 47 yaşı var. Keçən ilə qədər, mən də sizin kimi göz-
lərimi qəsdən bu sxolastika ilə dumanlandırmağa çalışırdım ki, əsil
həyatı görməyim, özü də elə bilirdim, yaxşı iş görürəm. İndi isə
bircə bildiyiniz, gecələr yandığımdan, acığımdan yata bilmirəm ki,
nə üçün vaxtı, fürsəti belə axmaqcasına əldən verdim, halbuki indi
qocalığımın mənə vermədiyi hər şeyi o zaman əldə edə bilirdim.

Sony a. Vanya dayı, adamın ürəyi darıxır!

Mariya Vasilyevna (*Oğluna*). Sən elə bil ki, öz əvvəlki
əqidələrini ittiham edirsən... Lakin onlar yox, sən özün müqəssir-
sən. Sən həmişə yadımdan çıxarırdın ki, əqidələr özü-özlüyündə bir
heçdir, cansız bir şeydir... İş görmək lazımdır.

Voynitski. İş? Hamı sizin Herr professor kimi yazı perpetu-
um mobile¹-si ola bilməz ki?

Mariya Vasilyevna. Sən bununla nə demək istəyirsən?

Sony a (*yalvarıcı bir səslə*). Nənə! Vanya dayı! Yalvarıram sizə!

Voynitski. Susuram. Susuram və üzr istəyirəm.

Pauza.

Yelena Andreyevna. Bu gün hava yaxşıdır... İsti deyil...

Pauza.

Voynitski. Belə havada adam özünü assa yaxşıdır...

Telegin gitaranı kökləyir. Marina evin yanında gəzinib toyuqları səsləyir.

Marina. Cib, cib, cib...

Sony a. Dayəcan, kəndlilər nə üçün gəlmişdilər?

Marina. Elə həmin xam yer üçün. Cib, cib, cib...

Sony a. Kimi səsləyirsən?

Marina. Ala toyuq cücələri ilə çıxıb gedir... Qarğalar cücələ-
ri aparmasa yaxşıdır... (*Gedir*)

Telegin polka havasını çalır; hamı səssiz qulaq asır; xidmətçi daxil olur.

Xidmətçi. Cənab doktor burdadır? (*Astrova*) Buyurun,
Mixail Lvoviç, sizin dahnızca gəliblər.

¹ Daimi, əbədi hərəkət (*lat.*)

Astrov. Haradan?

Xidmətçi. Fabrikdən.

Astrov (*pərt olaraq*). Acizənə təşəkkür edirəm. Çarə nədir, getmək lazımdır... (*Gözləri ilə papağını axtarır*) Heyf, lənət şeytana.

Sony a. Doğrudan, nə pis oldu... Fabrikdən gəlin bizə, nahara...

Astrov. Yox, daha gec olar. Hara gəlim... Necə gəlim... (*Xidmətçi*) Bura bax, əzizim, mənə bir qədər ara qətir. (*Xidmətçi gedir*) Necə gəlim axı... (*Papağını tapır*) Ostrovskinin pyeslərindən birində bığı yekə, qabiliyyəti xırda bir adam var idi. O adam elə mənəm, hələlik, salamat qalın, ağalar... (*Yelena Andreyevnaya*) Əgər günlərin birində Sofiya Aleksandrovna ilə birlikdə bizə təşrif gətirsəydiniz ürəkdən şad olardım. Mənim balaca bir malikanəm var, cəmi otuz desyatinlik yerdir, əgər maraqlansanız, gözəl bir bağım, şitilliyim var ki, min verst ətrafda elə bir şitillik tapa bilməzsiz. Qonşuluğumda dövlət meşə yeri var. Oranın meşəbəyisi qocadır. Həmişə xəstədir, ona görə əslində bütün işlərə özüm baxıram.

Yelena Andreyevna. Mənə demişdilər ki, siz meşələri çox sevirsiniz. Əlbəttə, bu sahədə siz çox böyük fayda verə bilərsiniz, ancaq bu sizin əsl işinizə mane olmurmu? Siz axı həkimsiniz.

Astrov. Təkcə Allah bilir ki, bizim əsl işimiz nədir.

Yelena Andreyevna. Maraqlı işdirmi?

Astrov. Bəli, maraqlı işdir.

Voynitski (*istehza ilə*). Çox!

Yelena Andreyevna (*Astrova*). Siz hələ cavansınız. Zahirən sizə 36-37 yaş vermək olar... yəqin bu heç də sizin dediyiniz qədər maraqlı deyil. Elə hey meşə, meşə... Məncə, bu yeksənəq şeydir.

Sony a. Yox, bu olduqca maraqlıdır. Mixail Lvoviç hər il yeni ağaclar əkir, ona bürünc medal və diplom göndərirlər. O çalışır ki, qoca ağacları qırıb məhv etməsinlər. Əgər siz ona qulaq assanız, onun fikri ilə tamamilə razılaşarsınız. O deyir ki, meşələr yer üzünü bəzəyər, gözəlliyi başa düşməkdə insana kömək edir, ona möhtəşəm xəyallar aşılayır. Meşələr sərt iqlimi dəyişib mülayim edir. Mülayim iqlimi olan ölkələrdə, təbiətlə mübarizəyə az qüvvə sərf olunur, ona görə o yerlərdə adamlar daha mülayim və zərifdirlər; o yerlərdə insanlar gözəl və çevikdirlər, hissləri tez həyəcana gəlir, danışmaları incədir, hərəkətləri qəşəngdir. Onların elm və sənəti

çiçəklənib rəvnəq tapır, onların fəlsəfəsi qaranlıq deyil, qadına mü-nasibətlərində zərif bir nəciblik var...

Voynitski (*gülərək*). Afərin, mərhəbə!.. bunlar hamısı çox qəşəngdir, lakin inandırıcı deyil, ona görə (*Astrova*) icazə ver, dostum, sobaları yenə odunla qalayıb yandırmaq, anbarları da taxtadan tikək.

Astrov. Sən sobanı torfla yandıra bilərsən, anbarları daşdan tikə bilərsən. Yaxşı, mən razıyam, ehtiyacı ödəmək üçün meşəni qırmaq olar, ancaq onu məhv edib axırına çıxmaq nə üçün? Rus meşələri baltaların zərbəsi altında şaqqıldayır, milyardlarla ağac tələf olur, heyvanların və quşların yuvaları tarmar edilir, çaylar dayazlaşıb quruyur, gözəl təbiət mənzərələri əbədi olaraq yer üzündən silinib gedir. Hamısı da ona görə ki, tənbel insanın əyilib yerdən yanacaq qaldırmağa dərrakəsi çatmayır. (*Yelena Andreyev-naya*) Elə deyilmi, xanım? İnsan görək ağılsız bir vəhşi olsun ki, bu gözəlliyi sobaya atıb yandırsın, yarada bilmədiyimiz bir şeyi məhv etsin. İnsana ağıl və yaradıcılıq qüvvəsi ona görə bəxş edilmişdir ki, ona verilmiş sərvətləri daha da artırsın. Lakin insan, bu vaxtadək yaratmamış, ancaq məhv etmiş və dağıtmışdır. Meşələr getdikcə azalır, çaylar quruyur, ov heyvanları yoxa çıxır, iqlim xarab olmuşdur, torpaq günü-gündən yoxsullaşır, eybəcərləşir. (*Voynitskiyə*) Budur, sən mənə istehza ilə baxırsan, bütün mənim dediklərim də sənə qeyri-ciddi görünür, bəlkə də bunlar hamısı doğrudan da qəribədir, ancaq mən tələf olunmaqdan qoruyub saxladığım kəndli meşələrinin yanından keçəndə, yaxud öz əlimlə əkdiyim cavan meşənin xışıltısını eşidəndə başa düşürəm ki, iqlim bir qədər də məndən, mənim hökmümdən asılıdır və əgər min il sonra insan xoşbəxtliyə çıxacaqsa, demək bu işdə mənim də bir az xidmətim olacaqdır. Mən kiçik bir qaynağacı əkilib sonra onun necə yaşıl don geydiyini, küləkdən necə əsib yırğalandığını görəndə ürəyim iftixar hissi ilə dolur və mən... (*Məcməyidə bir qədəh araq gətirmiş xidmətçini görərək*) Ancaq... (*İçir*) Vaxtıdır getməliyəm. Bunlar hamısı yəqin ki, qəribə-qəribə şeylərdir. Salamət qalın. (*Gedir*)

Sonya (*onun qoluna girib gedir*). Bəs nə vaxt bizə gələcəksiniz?

Astrov. Bilmirəm.

Sonya. Yenə bir aydan sonra?

Astrov və Sonya evə girirlər. Mariya Vasilyevna və Telegin stolun yanında qalırlar. Yelena Andreyevna və Voynitski eyvana tərəf gedirlər.

Yelena Andreyevna. Siz, İvan Petroviç, yenə özünüzü çox pis aparırsınız. Gərək elə Mariya Vasilyevnanı hirsləndirəydiniz, perpetuum mobile-dən danışaydınız. Bu gün səhər yenə də yemək vaxtı Aleksandrla mübahisəyə başladınız. Bunlar hamısı xırdaçılıqdır!

Voynitski. Axı mən ona nifrət edirəm!

Yelena Andreyevna. Aleksandra nifrət etmək üçün bir əsas yoxdur, o da başqaları kimi bir adamdır. Sizdən pis deyil.

Voynitski. Siz öz sifətinizi, öz hərəkətlərinizi görə bilsəydiniz... Bilsəydiniz, yaşamağa necə ərinirsiniz... Ah, necə tənbellik edirsiniz!

Yelena Andreyevna. Elədir, ərinirəm də, darıxıram da! Hamı mənim ərimi məzəmmət edir, hamı mənə baxıb təəssüf edir ki, yazıq qadın, əri qocadır! Mən bunun, mənim halıma yanmağın nə demək olduğunu çox yaxşı başa düşürəm! Bir az əvvəl Astrov deyirdi ki, siz hamınız dəlicəsinə meşələri qırıb məhv edirsiniz, tezliklə yer üzündə heç bir şey qalmayacaq. Eləcə də siz kor-koranə insanı məhv edirsiniz və tezliklə sizin sayənizdə, yer üzündə nə sədaqətdən, nə təmizlikdən, nə də fədakarlıqdan əsər belə qalmayacaq. Nə üçün, əgər bir qadın sizin deyilsə, siz ona soyuqqanlı baxa bilmirsiniz? Çünki doktor doğru deyir sizin hamınızın ürəyini vurub dağıtmaq ehtirası gəmirir. Sizin nə meşələrə, nə quşlara, nə qadınlara, nə də bir-birinizə yazığınız gəlmir...

Voynitski. Mən bu fəlsəfəni sevmirəm!

Pauza

Yelena Andreyevna. Bu doktorun üzündə bir yorğunluq və əsəbilik var. Mənalı, qəşəng üzdür. Görünür o, Sonyanın çox xoşuna gəlir, qız ona vurulmuşdur. Mən Sonyanı belə başa düşürəm. Mən burada olalı doktor üç dəfə bizə gəlib, lakin mən utancağam, bir dəfə də olsun onunla ağıllı-başlı danışmamışam, ona mehribançılıq göstərməmişəm, o elə bilir mən acıqlı adamam. Görünür, İvan Petroviç, biz bir-birimizlə ona görə dostuq ki, ikimiz də ürək çəkən, cansıxıcı adamlarıq! Bəli, cansıxıcı! Elə baxmayın, mən belə şeyləri sevmirəm.

Voynitski. Sizi sevdiyim halda sizə başqa cür baxa bilərəmmi? Siz mənim səadətim, həyatım, gəncliyimsiniz? Mən

bilirəm ki, sevgimin müqabilində sevgi görməyə bağladığım ümidlər bir heçə, bir sifirə bərabərdir. Lakin mənə heç bir şey lazım deyil, yalnız icazə verin sizə tamaşa edim, sizin səsinizi eşidim...

Yelena Andreyevna. Yavaş, sizi eşidə bilərlər!

Eve gedirlər.

Voynitski (*onun dalınca gedərək*). İcazə verin, öz məhəbbətimdən danışım, məni qovub özünüzdən kənar etməyin, təkcə bu mənim üçün ən böyük səadət olardı.

Yelena Andreyevna. Bu ki, müsibətdir...

Hər ikisi evə girir. Tələlin telləri tərpəlib polka havasını çalır.

Mariya Vasilyevna kitabçasının kənarında nə işə yazır.

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Serebryakovun evində yemək otağı. Gecə. Gözətçinin bağda taqıltı saldığı eşidilir. Serebryakov açıq pəncərə qabağında, kreslodə oturub mürğüləyir və Yelena Andreyevna onun yanında oturub, o da mürğü döyür.

Serebryakov (*ayılaraq*). Kim var burada? Sonya, sənsən?

Yelena Andreyevna. Mənəm.

Serebryakov. Sənsən, Lenoçka... Yaman ağrıyır!..

Yelena Andreyevna. Bürüncəyin yerə düşüb. (*Onun ayaqlarını bürüyür*) Mən, Aleksandr, pəncərəni bağlayıram.

Serebryakov. Yox, mənə istidir... İndicə mürğüləmişdim, yuxuda gördüm ki, sol ayağım özgəninkidir. Amansız ağrıdan oyandım. Yox, bu padaqra deyil, yaqın yel xəstəliyidir. İndi saat neçədir.

Yelena Andreyevna. Birə iyirmi dəqiqə işləyir.

Pauza.

Serebryakov. Səhər kitabxanadan Batyuşkovu axtar tap. Deyəsən, bizdə var.

Yelena Andreyevna. Nə?

Serebryakov. Səhər Batyuşkovu axtar tap. Yadıma gəlir ki, o bizdə var idi. Görəsən, nə üçün belə ağır nəfəs alıram.

Yelena Andreyevna. Yorulmusan. İki gecədir yatmırsan.

Serebryakov. Deyirlər, Turgenevdə sinə inağı padaqradan gəlmişdir. Qorxuram məndə də elə ola. Lənətə gəlmiş iyrenc qocalıq. Qoy cəhənnəm olsun. Qocalandan sonra özüm-özümə iyrenc görünürəm. Yəqin siz hamınız da mənə baxanda ikrah edirsiniz.

Yelena Andreyevna. Sən öz qocalığından elə danışırısan ki, güya biz hamımız müqəssirik ki, sən qocasan.

Serebryakov. Hamıdan əvvəl məndən ikrah edən sənsən. (*Yelena Andreyevna çəkilib kənarda oturur*) Əlbəttə, sən haqlısan. Mən axmaq deyiləm, başa düşürəm. Sən cavansan, sağlamsan, gözəlsən, yaşamaq istəyirsən, mən isə qocayam, meyit kimi bir şeyəm. Nə olar? Məgər mən başa düşmürəm? Əlbəttə, mənim indiyə kimi qalmağım çox axmaq işdir. Lakin səbr eləyin, tezliklə hamınızı azad edəcəyəm. Vaxtına çox qalmayıb, məsələni uzatmayacağam.

Yelena Andreyevna. Məndə təb qalmayıb... Allah xatirinə sus!

Serebryakov. Belə çıxır ki, mənim ucbatımdan hamı əldən düşüb, hamı darıxır, gəncliyini məhv edir, təkçə mən həyatdan ləzzət alıb, kef çəkirəm. Əlbəttə, belə çıxır də!

Yelena Andreyevna. Bəkdir! Sən mənim canımı boğazıma gətirmisən!

Serebrayakov. Mən hamının canını boğaza gətirmişəm. Əlbəttə.

Yelena Andreyevna (*gözləri yaşla dolaraq*). Buna dözmək olmaz! De görüm, axı sən məndən nə istəyirsən?

Serebrayakov. Heç nə.

Yelena Andreyevna. Onda sus. Rica edirəm.

Serebryakov. Qərribə işdir, İvan Petroviç ağzını açanda, yaxud, o gicbəsər Mariya Vasilyevna danışanda heç bir şey olmur, hamı qulaq asır, ancaq elə ki, mən birçə kəlmə söz deyirəm, o saat hamı özünü bədbəxt hiss edir. Mənim səsim də murdar görünür. Yaxşı, deyək ki, mən murdaram, xudpəsəndəm, müstəbidəm, – lakin qocalıqda belə, mənim bir qədər xudpəsənd olmağa haqqım yoxdurmu? Məgər mən bu haqqı qazanmamışam? Mən xəbər

alıram, məgər mənim qocalığımı rahat keçirməyə, adamlardan diqqət tələb etməyə haqqım yoxdurmu?

Yelena Andreyevna. Heç kəs sənin haqqını əlindən almır. *(Külək pəncərəni taqıldadır)* Külək qalxıb, pəncərəni örtürəm. *(Örtür)* Bu saat yağış yağacaq. Heç kəs sənin haqqını əlindən almır.

Pauza. Gözətçi bağda taqılı salır və mahnı oxuyur.

Serebryakov. Bütün həyatın boyu elm üçün işləyəsən, öz kabinetinə, auditoriyana, hörmətli yoldaşlarına alışasan, sonra birdən-birə gəlib düşəsən bu sərdabəyə, hər gün burada axmaq adamları görəsən, boş danışıklara qulaq asasan... Mən yaşamaq istəyirəm, mən, mən müvəffəqiyyət, şöhrət, gürultu sevirəm, burada isə elə bil, sürgündəyəm. Hər dəqiqə həsrətlə keçmiş yada salmaq, başqalarının müvəffəqiyyətini izləmək, ölümdən qorxmaq... Dözə bilmirəm! Taqətim yoxdur! Üstəlik qocalığımı da mənə bağışlamaq istəmirlər.

Yelena Andreyevna. Gözlə, bir az səbr elə, beş-altı ildən sonra mən də qocalacağam.

Sonya daxil olur.

Sonya. Ata, sən özün tapşırıbmışdın ki, doktor Astrovu çağırıdın, amma o gələndən sonra sən onu qəbul etmək istəmədin. Bu, nəzakətsizlikdir. Onu boş yerə narahat etdin...

Serebryakov. Sənin Astrovun mənim nəyimə lazımdır? Mən astronomiyadan nə qanıramsa, onun da təbabətdən bir o qədər başı çıxır.

Sonya. Sənin padaqran üçün bütün tibb fakültəsini çağırıb bura tökə bilmərəm ki.

Serebryakov. Mən o divanə ilə danışmaq belə istəmirəm.

Sonya. Özün bilərsən. *(Oturur)* Mənim üçün hamısı birdir.

Serebryakov. İndi saat neçədir?

Yelena Andreyevna. Birə işləyir.

Serebryakov. Ürəyim darıxır. Sonya, stolun üstündən mənə damcı dərmanı ver!

Sonya. Bu saat. *(Dərmanı verir)*

Serebryakov *(əsəbi)*. Bunu demədim axı! Heç bir şey xahiş etmək olmur!

S o n y a . Rica edirəm, şıltaqlıq eləməyəsən. Bəlkə bu bəzilərin xoşuna gəlir, ancaq mənə, lütfən, bundan azad elə! Mən belə şeyləri sevmirəm. Heç vaxtım da yoxdur, sabah tezdən durmalıyam, ot biçininə gedəcəyəm.

V o y n i t s k i . Bayırda tufan başlayır. (*İldırım çaxır*) Budur ey, Nelena və Sonya, gedin yatın, mən sizi əvəz etməyə gəlmişəm.

S e r e b r y a k o v (*qorxu içində*). Yox, yox! Məni onunla qoyub getməyin! Yox! O məni dəng edəcək!

V o y n i t s k i . Axı bunlara da bir rahatlıq vermək lazımdır! İkinci gecədir yatmırlar.

S e r e b r y a k o v . Qoy gedib yatsınlar, ancaq sən də get. Təşəkkür edirəm.

Yalvarıram sənə. Keçmiş dostluğumuz naminə etiraz etmə. Sonra danışarıq.

V o y n i t s k i (*istehza ilə gülümsəyərək*). Keçmiş dostluğumuz... Keçmiş...

S o n y a . Sus, Vanya dayı.

S e r e b r y a k o v (*arvadına*). Məni bunun yanında tək qoyub getmə, əzizim! Bu məni dəng edəcək!

V o y n i t s k i . Bu lap gülməli iş olur.

Marina öləndə şam gəlir.

S o n y a . Sən yataydın, dayəcan. Gecdir.

M a r i n a . Samovar hələ stolun üstündən yığılımayıb. Nə cür gedib yatasan.

S e r e b r y a k o v . Heç kəs yatmır. Hamı əldən düşüb, təkçə mən kef çəkirəm.

M a r i n a (*Serebryakova yaxınlaşır, mehribanlıqla*). Nə var, atam? Ağrıyır? Mənim öz ayaqlarım da elə göynəyir ki! (*Bürüncəyi düzəldir*) Bu xəstəlik sizdə çoxdan var. Rəhmətlik Vera Petrovna – Sonyanın anası gecələr yatmazdı, özünü həlak edərdi... O sizi çox sevirdi... (*Pauza*) Qocalar uşaq kimidirlər, istəyirlər ki, onlara bir canıyanan olsun, ancaq heç kəsin qocalara canı yoxdur. (*Serebryakovun çiynindən öpür*) Gedək atam, gedək, gir yerinə... Gedək qadan alım... Sənə cökə çayı verərəm, ayaqlarını qızdıraram... Sənin üçün Allaha dua edərəm...

S e r e b r y a k o v (*riqqətə gələrək*). Gedək, Marina.

Marina. Mənim özümün ayaqlarım elə göynəyir, elə göynəyir ki! *(Sonya ilə birlikdə onu aparır)* Vera Petrovna özünü öldürərdi, ağlayardı... Sən onda, Sonya, hələ balacaydın, uşağıdın... gəl atam, gəl...

Serebryakov, Sonya və Marina gedirlər.

Yelena Andreyevna. O, məni lap əldən salıb, güclə ayaq üstə dururam.

Voynitski. Sizi o əldən salıb, mən də özüm özümü... Üçüncü gecədir yatmıram.

Yelena Andreyevna. Bu ev fəlakətli evdir. Sizin ananız öz kitabçalarından və professordan başqa hər şeyə nifrət edir; professor acıqlıdır, mənə inanmır, sizdən qorxur; Sonya atasına qarşı qəzəblidir, mənə qarşı qəzəblidir, iki həftə olar ki, mənimlə danışmır; sizin mənim ərimdən zəhləniz gedir, öz ananıza açıqdan-açığa həqarətlə baxırsınız: mən əsəbiyəm, bu gün azından iyirmi dəfə ağlamaq istəmişəm... Bu ev fəlakətli evdir.

Voynitski. Filosofluq etməyin!

Yelena Andreyevna. Siz, İvan Petroviç, təhsil görmüş ağıllı bir adamsınız, gerek başa düşəsiniz ki, dünyanı məhv edən quldurlar, yangınlar deyil, nifrət, ədavət və bütün bu xırım-xırda didişmələr, çekişmələrdir... Sizin işiniz donquldanmaq yox, hamını barışdırmaq olmalıdır.

Voynitski. Əvvəlcə siz məni özüm ilə barışdırın! Mənim özüm... *(Əyilib üzünü onun allərinə söykəyir)*

Yelena Andreyevna. Buraxın! *(Əlini çəkir)* Gedin!

Voynitski. Bu saat yağış yağacaq, təbiətdə hər şey tərəvətli olacaq, yüngül nəfəs alacaq. Təkcə mənə bu tufan fərəh bəxş etməyəcək. Gecə və gündüz məni ağır bir fikir boğur ki, həyatım əbədi olaraq itib getmişdir. Keçmişim yoxdur. O, axmaqcasına boş şeylərə sərf olundu, indiki həyatım isə öz mənasızlığı ilə dəhşətli-dir. Bu da mənim ömrüm və məhəbbətim; indi mən bunları nəyə tətbiq edəcəyəm, mən bunları neyləyəcəyəm? Hissim quyuya düşən günəş şüası kimi sönüb yox olur, özüm də məhv olub gedirəm.

Yelena Andreyevna. Siz mənə öz məhəbbətinizdən danışanda, mən başımı itirirəm və bilmirəm nə deyim. Bağışlayın, mən sizə heç bir şey deyə bilmərəm. *(Getmək istəyir)* Gecəniz xeyrə qalsın.

Voynitski (*onun yolunu kəsərək*). Əgər bilsəydiniz bu evdə mənimlə yanaşı başqa bir həyatın – sizin həyatınızın məhv olduğunu düşündükdə mən nə qədər əzab çəkərəm! Nəyi gözləyirsiniz? Hansı lənətə gəlmiş fəlsəfə sizə mane olur? Anlayın, başa düşün ki...

Yelena Andreyevna (*diqqətlə ona baxır*). İvan Petroviç, siz sərxoşsunuz!

Voynitski. Ola bilər, ola bilər...

Yelena Andreyevna. Doktor hardadır?

Voynitski. Ordadır, mənim otağında gecələyir. Bəlkə də, bəlkə də... hər şey ola bilər!

Yelena Andreyevna. Bu gün içmişiniz? Nəyə lazımdır?

Voynitski. Heç olmasa, bu, bir az həyata oxşayır... Mənə mane olmayın, Nelene!

Yelena Andreyevna. Əvəllər siz heç içməzdiniz və heç vaxt bu qədər çox danışmazdınız... Gedin yatın. Mən sizinlə danışmıram.

Voynitski (*əyilib onun əlini yanağına sıxaraq*). Mənim əzizim... gözəl!

Yelena Andreyevna (*darıxmış halda*). Əl çəkin məndən. Bu daha iyrəncdir. (*Gedir*)

Voynitski (*tək*). Getdi... (*Pauza*) On il əvvəl mən ona mərhum bacım gildə rast gələrdim. Onda onun 17, mənim isə 37 yaşım var idi. Nə üçün o vaxt mən ona vurulmadım, onunla evlənmək üçün təşəbbüs göstərmədim? Bu ki, çox mümkün olan bir iş idi! İndi o mənim arvadım olardı... Bəli... İndi ikimiz də tufanın səsinə yuxudan oyanardıq, o göy gürültüsündən qorxardı, mən isə onu qollarım arasına alıb pıçıldardım: "Qorxma, mən burdayam". Ah, nə gözəl fikirlərdir, necə yaxşıdır, mən hətta gülürəm... Lakin İlahi, başımda fikirlər bir-birinə dolaşır... Nə üçün mən qocayam? Nə üçün o məni başa düşmür? Onun ritorikası, süst əxlaqı, dünyanın məhvi haqqında boş və tənbel fikirləri – bunların hamısına mən dərinlən nifrət edirəm. (*Pauza*) Ah, mən necə aldandım! Mən professor, bu padaqralı miskin varlığa pərəstiş edirdim, onun üçün öküz kimi işləyirdim! Mən və Sonya mülkün axırıncı şirəsinə sıxıb çıxardırıq; biz əsil qolçomaq kimi günəbaxan yağı, noxud və kəsmik alveri edirdik. Özümüz doyunca yeməyib, boğazımızdan kəsirdik ki, qəpik-quruş yığıb minlik eləyək və ona göndərək. Mən

onunla və onun elmi ilə fəxr edirdim, onunla yaşayır, onunla nəfəs alırdım! O nə yazırdısa və nə deyirdisə, hamısı mənə dahiyanə görünürdü... İlahi, bəs indi? İndi o istefaya çıxmışdır, artıq onun həyatının bütün nəticəsi göz qabağındadır. Öləndən sonra onun bir səhifəlik əsəri belə qalmayacaq, onu heç kəs tanımır, o bir heçdir! Sabun köpüyüdür! Mən isə aldanmışam... görəəm, başa düşürəm – axmaqcasına aldanmışam...

Astrov əynində sürtük, jiletsiz və qalstuksuz daxil olur, bir az keflidir;
dalınca Telegin, əlində gitara gəlir.

Astrov. Çal.

Telegin. Hamı yatıb!

Astrov. Çal. (*Telegin yavaşdan çalır. Voynitskiyə*) Sən burada təksən! Xanımlar yoxdur? (*Əlini belinə vurub yavaşdan oxuyur*) “Yersiz gəldi, yerli qaç...” Məni tufan oyatdı. Əməlli-başlı yağır. İndi saat neçədir?

Voynitski. Nə bilim, əşi.

Astrov. Deyəsən, axı mən Yelena Andreyevnanın səsini eşitdim.

Voynitski. İndicə o burada idi.

Astrov. Qiyamət qadındır. (*Stolun üstündəki dərman şüşələrini baxır*) Dərmanlar! Burada nə resept desən var. Xarkovdan, Moskvadan, Tuladan... Öz padaqrası ilə bütün şəhərləri tənqə gətirib. Doğurdan xəstədir, yoxsa yalandan özünü xəstə göstərir.

Voynitski. Xəstədir.

Pauza.

Astrov. Sən niyə bu gün belə qəmlisən? Professora yazıqın gəlir, nədir?

Voynitski. Əl çək məndən.

Astrov. Yoxsa bəlkə professorun xanımına vurulmusan?

Voynitski. O mənim dostumdur.

Astrov. Nə vaxtdan?

Voynitski. Necə yəni “nə vaxtdan?”

Astrov. Kişinin dostu olması üçün qadın bir-birinin ardınca aşağıdakı mərhələləri keçməlidir: əvvəlcə yaxın tanış, sonra məşuqə, sonra isə dost.

Voynitski. Çox bayağı fəlsəfədir.

Astrov. Necə? Elədir... Etiraf edirəm ki, bayağı olmağa başlayıram. Görürsənmi, mən həm də sərxoşam. Adətən mən ayda bir dəfə bu cür içirəm. Belə vəziyyətdə isə mən son dərəcə həyasız və sırtıq oluram. Dünya vecimə gəlmir! Ən çətin əməliyyatlara girişirəm və çox yaxşı da əməliyyat eləyirəm; xəyalımda gələcəyə aid ən böyük planlar cızıram. Belə vaxtlarda mən artıq özüm özümə əcaib bir xilqət kimi görünürəm və inanıram ki, bəşəriyyətə olduqca böyük xeyir verirəm!.. Çox böyük xeyir! Belə vaxtlarda mənim öz xüsusi fəlsəfi sistemim olur və siz hamınız, əzizlərim, mənim gözümə həşərat... bir mikrob kimi görünürsünüz. (*Teleginə*) Vafliya, çal!

Telegin. Mən sənin sözünü yerə salmazdım, dostum, ancaq başa düş ki, evdəkilər hamısı yatıb.

Astrov. Çal. (*Telegin yavaşca çalır*) İçmək lazımdır. Gedək, orada deyəsən, bizim hələ konyakımız qalıb. İşıqlanan kimi bizə gedirik. Yaxşımı? Mənim bir feldşerim var, o heç vaxt “yaxşı” demir, həmişə “yaxçı” deyir. Yaman dələduzdur. Demək gedirik, yaxçımi? (*İçəri girən Sonyanı görür*) Üzr istəyirəm, mən qalstuksuzam. (*Tez çıxıb gedir*)

Telegin onun dalınca yönəlir.

Sonya. Vanya dayı, sən yenə doktorla içib sərxoş olmusan. Tülək tərslər dostlaşılırlar. Axı o, həmişə belədir, sənə nə olub? Yaşına yaraşmır.

Voynitski. Yaşın bura dəxli yoxdur. Həqiqi həyat olmayanda insan xəyalla yaşayır. Hər halda heç bir şeydənsə bu yaxşıdır.

Sonya. Ot biçilib qurtarmışdır, hər gün yağış yağır; hamısı çürüyür, sən də boş xəyalla məşğulsan. Təsərrüfatı tamam başına buraxmısan... Təkcə mən işləyirəm, lap əldən düşmüşəm... (*Qorxmuş halda*) Dayı, gözlərin yaşarıb!

Voynitski. Yaş nədir? Heç nə yoxdur... boş şeydir. Sən bu saat mənə lap rəhmətlik anan kimi baxdın. Mənim əzizim... (*Hərərətlə Sonyanın üzündən və əllərindən öpür*) Bacı... əziz bacım... O indi hardadır? Əgər o bilsəydi!.. Ah, əgər o bilsəydi!

Sonya. Nəyi? Nəyi bilsəydi, dayı?

Voynitski. Ağırdır, halım pisdir... Heç nəyi... Sonra... Heç nəyi... Mən gedim... (*Gedir*)

Sony a (*qapını döyür*). Mixail Lvoviç! Yatmamısınız ki? Bir dəqiqəliyə bura gəlin!

Astrov (*qapı dalından*). Bu saat! (*Bir az sonra daxil olur, artıq jiletini geymiş və qalstukunu taxmışdır*) Nə buyurursunuz?

Sony a. Əgər bu sizə iyrənc görünürsə, özünüz için, ancaq yalvarıram, dayımı içirtməyin. Ona zərərdir.

Astrov. Yaxşı. Daha içmərik. (*Pauza*) Mən bu saat öz malikanəmə yola düşürəm. Qərara alındı və qol çəkildi. Atlar qoşulanaqədər hava işıqlanar.

Sony a. Yağış yağır. Səhərəcən gözləyin.

Astrov. Tufan buludları sovuşub yan keçir, bura az yağacaq. Gedirəm. Amma rica edirəm bir də məni atanızın üstünə çağırma-yın. Mən ona deyirəm xəstəliyiniz padaqradır, o deyir yeldir, mən deyirəm uzanın, o oturur. Bu gün isə mənimlə heç danışmaq da istəmədi.

Sony a. Ərköyün öyrəni. (*Bufeti araşdırır*) Yemək istəyirsiniz?

Astrov. Pis olmaz, verin.

Sony a. Mən gecələr bir az yeməyi sevirəm. Bufetdə, deyəsən, nə isə var. Deyirlər, qadın sarıdan ömrü boyu bəxti gətirmişdir, onu elə xanımlar bu cür ərköyün eləmişlər. Budur, pendir götürün.

İkisi də bufetin yanında dayanıb yeyirlər.

Astrov. Bu gün mən heç nə yeməmişəm, ancaq içmişəm. Atanızın çox ağır xasiyyəti var. (*Bufetdən butulka çıxarır*) Olar? (*Bir qədəh içir*) Burada heç kəs yoxdur, açıq danışmaq olar. Bilir-sinizmi, mənə elə gəlir ki, sizin evinizdə mən bir ay yaşaya bilməz-dim, bu havada boğulub ölərdim... Bütün fikri-zikri öz padaqra-sında və öz kitablarında olan atanız, həmişə xiffət çəkən Vanya dayı, nənəniz, nəhayət, ögey ananız...

Sony a. Ögey anam?

Astrov. İnsanın gərək hər şeyi gözəl olsun: üzü də, paltar da, qəlbi də, fikirləri də. Ögey ananız gözəldir, buna şübhə yoxdur, lakin... o ancaq yeyir, yatır, gəzir və gözəlliyi ilə hamımızı valeh edir, vəssalam. Onun heç bir vəzifəsi yoxdur. Onun üçün başqaları işləyirlər... Belə deyilmi? Avara həyat isə təmiz ola bilməz. (*Pauza*) Amma kim bilir, bəlkə də mən məsələyə çox ciddi baxı-

ram. Mən də sizin Vanya dayı kimi həyatdan razı deyiləm, ona görə biz ikimiz də deyingən olmağa başlamışıq.

Sonya. Siz də həyatdan razı deyilsiniz?

Astrov. Ümumiyyətlə, həyatı sevirəm, ancaq bizim bu qəza həyatını, meşsan rus həyatını görməyə gözüm yoxdur, qəlbimin bütün qüvvəti ilə bu həyata nifrət edirəm. Mənim şəxsi xüsusi həyatıma gəldikdə isə, vallah, onda heç bir yaxşı şey yoxdur. Bilirsinizmi, qaranlıq bir gecədə meşə ilə yol gedərkən, uzaqda bir işıq parıldayanda nə yorğun olduğunu duyursan, nə qaranlığı, nə də üzüne dəyən tikanlı şaxları hiss edirsən... Mən, yaxşı bilirsiniz ki, bu qəzada hamıdan çox işləyirəm, tale isə aman vermədən mənə əzablar endirir, bəzən mən çox ağır əzablar çəkirəm, lakin mənim üçün heç yerdə işıq ucu yoxdur. Mən artıq heç bir şey gözləmirəm, insanları da sevmirəm... Çoxdandır ki, heç kəsi sevmirəm.

Sonya. Heç kəsi?

Astrov. Heç kəsi. Yalnız sizin qoca dayəyə, keçmişin xatirə, bir az məhəbbətim var. Mujiklər çox yekrəngdirlər, inkişaf etməyiblər, natəmizdirlər, ancaq ziyalılarla yola getmək çətindir. Yorucudurlar. Onlar hamısı, bizim bütün bu xeyirxah tanışlarımız dayaz düşünürlər, həssas deyillər, öz burunlarından uzağı görmürlər, bir sözlə, sadəcə axmaqdırlar. Bir az daha ağıllı və daha mötəbər olanlar isə tutmacalı, əsəbidirlər, analiz və reflekslə işlərini yeyiblər... Bunlar elə hey sızıldayırlar, hamıya kin-küdurət bəsləyirlər, mərezi bir ehtirasla böhtan, iftira yağdırırlar, insana yanpörtü yanaşır, çəpəki baxırlar, deyirlər: "Hə, bu psixopatdır, dəlidir!" Yaxud "Bu, ibarəpərdaz, boşboğazdır!" Elə ki, mənim alınma nə cür damğa vurmaq lazım gəldiyini bilmirlər, onda deyirlər: "Bu qəribə adamdır, lap qəribə!" Mən meşəni sevirəm – bu qəribə şeymiş; mən ət yemirəm – bu da qəribədir. Təbiətdə və insanlara qarşı, səmimi, təmiz, azad münasibət artıq yoxdur... yoxdur, bəli, yoxdur. (İçmək istəyir)

Sonya (ona mane olur). Yox, rica edirəm, yalvarıram, daha içməyin.

Astrov. Nə üçün?

Sonya. Heç yaraşmır sizə! Sizin səsiniz nə qədər lətifdir, zərifsiniz... Siz mənim tanıdıqlarımdan hamısından daha gözəlsiniz. Nə üçün siz şərab içən və qumar oynayan adi adamlara oxşamaq

istəyirsiniz? Ah, belə etməyin, yalvarıram sizə! Siz həmişə deyirsiniz ki, insanlar yaratmışlar, yalnız yuxarıdan onlara bəxş olunmuş nemətləri məhv edib dağıdırlar. Bəs nə üçün, nə üçün siz özünüzü məhv edirsiniz? Lazım deyil, lazım deyil, yalvarıram sizə.

Astrov (*əlini ona uzadır*). Bir də içməyəcəyəm.

Sonya. Söz verin mənə.

Astrov. Vəcdan haqqı.

Sonya (*onun əlini bərk sıxır*). Təşəkkür edirəm!

Astrov. Kifayətdir! Mən ayıldım. Görürsünüzmü, mən tamam ayılmışam və ömrümün axırınadək belə qalacağam. (*Saata baxır*) Çox gözəl, söhbətimizi davam etdirək. Dediym odur ki, mənim vaxtım keçib, gecdir daha... Qocalmışam, çox işləyib əldən düşmüşəm, xarab olmuşam, bütün hisslərim kütləşib, mənə elə gəlir ki, daha heç kəsə bağlana bilmərəm. Heç kəsi sevmirəm və... sevməyəcəyəm də. İndi mənə hakim kəsilə bilən birçə şey var ki, o da gözəllikdir. Gözəlliyə qarşı laqeyd ola bilmirəm. Mənə elə gəlir ki, əgər Yelena Andreyevna istəsə birçə günün içində mənim ağlımı başımdan çıxara bilər. Lakin axı bu məhəbbət deyil, bağlılıq deyil... (*Gözlərini əli ilə örtüb dıksinir*)

Sonya. Sizə nə oldu?

Astrov. Heç... böyük pəhrizdə mənim bir xəstəm xloroformdan ayılmayıb öldü.

Sonya. Bunu yadınızdan çıxardın. (*Pauza*) Deyin görüm, Mixail Lvoviç... Mənim bir rəfiqəm, yaxud kiçik bacım olsaydı və siz bilsəydiniz ki, o... deyək ki, sizi sevir buna necə baxardınız?

Astrov (*çiyinlərini çəkir*). Bilmirəm. Yəqin ki, razı olmazdım. Başa salardım ki, mən onu sevə bilmərəm... Bir də mənim başım indi belə işlərlə məşğul deyil. Hər halda, getmək lazımdırsa, artıq vaxtdır. Salamət qalın, əzizim, yoxsa bu cür biz səhərdək qurtarmırıq. (*Sonyanın əlini sıxır*) İcazə versəniz, mən qonaq otağından keçib gedərəm, qorxuram dayınız məni ləngitsin. (*Gedir*)

Sonya (*tək*). O mənə heç nə demədi... Onun qəlbi və ruhu hələ də mənim üçün qapalıdır, bəs nə üçün mən özümü belə xoşbəxt hiss edirəm? (*Xoşbəxtcəsinə gülür*) Mən ona dedim ki, siz zərifsiniz, alicənabsınız, səsiniz elə lətifdir ki... Yoxsa bu sözlər yersiz çıxdı? Onun səsi titrəyir, oxşayır... Budur, mən havada hələ də o səsi hiss edirəm... Amma kiçik bacımdan danışanda, o başa düş-

mədi... (*Əllərini ovuşduraraq*) Mən gözəl deyiləm! Bu nə qədər dəhşətlidir! Mən özüm də bilirəm ki, gözəl deyiləm, bilirəm, bilirəm... Keçən bazar günü, kilsədən çıxanda adamların mənim haqqımda nə danışdıqlarını eşidirdim, bir qadın isə deyirdi: “O rəhmdildir, nəcib qızıdır, heyf ki, belə çirkindir...” Çirkindir...

Yelena Andreyevna daxil olur.

Yelena Andreyevna (*pəncərəni açaraq*). Tufan keçdi, nə yaxşı havadır! (*Pauza*) Doktor hardadır?

Sonya. Getdi.

Pauza.

Yelena Andreyevna. Sofi!

Sonya. Nə var?

Yelena Andreyevna. Nə vaxta qədər siz mənə qaşqabaq edəcəksiniz? Biz bir-birimizə heç bir pislik eləməmişik. Nə üçün düşmən olmalıyıq? Bəsdir...

Sonya. Mən özüm də istəyirdim... (*Onu qucaqlayır*) Bəsdir daha qəzəbləndik.

Yelena Andreyevna. Əlbəttə, belə lazımdır.

Hər ikisi həyəcanlıdır.

Sonya. Atam yatıb?

Yelena Andreyevna. Yox, qonaq otağında oturub... Biz həftələrlə bir-birimizlə danışırıq, amma heç özümüz də bilmirik nəyə görə... (*Bufetin açıq olduğunu görərək*) Bu nədir?

Sonya. Mixail Lvoviç şam edirdi.

Yelena Andreyevna. Şərab da var... Gəlin bruderşaft içək.

Sonya. İçək.

Yelena Andreyevna. Bir qədəhdən... (*Çaxır tökür*) Belə yaxşıdır. Demək, bundan sonra bir-birimizə sən deyirik?

Sonya. Sən... (*İçirlər və öpüşürlər*) Mən çoxdan barışmaq istəyirdim, ancaq nədənsə üzüm gəlmirdi... (*Ağlayır*)

Yelena Andreyevna. Bəs niyə ağlayırsan?

Sonya. Heç, elə-belə.

Yelena Andreyevna. Bəsdır, bəsdır... (*Ağlayır*) Səfeh qız, məni də ağlatdın... (*Pauza*) Sənin məndən ona görə acığın gəlir ki, elə bilirsən atana onun varı üçün ərə getmişəm... Əgər anda inanırsansa, and içirəm ki, mən onu sevib ərə getmişəm. O bir alim və məşhur adam kimi məni özünə cəlb etmişdi. Bu məhəbbət həqiqi məhəbbət deyil, süni idi, ancaq o zaman mənə həqiqi məhəbbət kimi görünmüşdü. Mən müqəssir deyiləm. Sən isə toy günündən öz ağıllı və şübhəli gözlərinlə mənə nifrət yağdırırdın, əzab verirdin.

Sonya. Yaxşı, sülh, sülh! Gəl hamısını unudaq!

Yelena Andreyevna. Belə baxmaq lazım deyil, sənə yaraşmır. Hamıya inanmaq lazımdır, yoxsa yaşamaq olmaz.

Pauza.

Sonya. Bir dost kimi, vicdanla də mənə görüm... Sən xoşbəxtsənmi?

Yelena Andreyevna. Yox.

Sonya. Mən bunu bilirdim. Bir sual da. Düzünü də, sən istərdinmi ki, ərin cavan olsun?

Yelena Andreyevna. Sən hələ də uşaq kimisən. Əlbəttə, istərdim. (*Gülür*) Yaxşı, soruş, yenə bir şey soruş...

Sonya. Doktor sənin xoşuna gəlirmi?

Yelena Andreyevna. Gəlir, özü də çox.

Sonya (*gülür*). Bu saat mənim üzümdə axmaq bir ifadə var... eləmi? O getmişdir, amma mən hələ də onun səsini, necə addımladığını eşidirəm. Elə ki qaranlıq pəncərəyə baxıram, siması gəlib orda, gözlərimin qarşısında dayanır. Qoy sözümü deyim... Amma mən bu cür bərkdən danışa bilmirəm, utanıram. gəl gedək mənim otağıma, orda söhbət eləyək. Mən sənə axmaq kimi görünürəm, eləmi? Etiraf elə... Ondan, onun barəsində mənə bir şey de...

Yelena Andreyevna. Nə deyim?

Sonya. O ağıllıdır... Hər işi bacarır, əlindən hər şey gəlir... Müalicə də eləyir, meşə də salır...

Yelena Andreyevna. Məsələ nə meşədədir, nə də təbətə... Başa düş, əzizim, o, istedad sahibidir! Bilirsənmi istedad nə deməkdir? Cəsarət, azad düşüncə, hünər vüsəti... Belələri balaca bir ağac əkəndə indidən min il sonra ondan nə əmələ gələcəyini görürlər, bəşəriyyətin səadətini xəyallarında canlandırırlar. Belə

adamlar az tapılır, onları sevmək lazımdır... O içir, bəzən nəzakətsizlik edir, nə olar ki? Rusiyada istedadlı adam tər-təmiz ola bilməz. Özün bir düşün, gör bu doktorun həyatı nə cür həyatdır! Keçilməz, palçıqlı yollar, şaxta, boran, ucuz-bucaqsız məsafələr, kobud, vəhşi adamlar, hər tərəfdə ehtiyac, xəstəlik... Hər gün belə bir mühitdə işləyən, mübarizə edən adam üçün qırx yaşınadək özünü tər-təmiz saxlamaq və ayıq olmaq çətin məsələdir... (*Onu öpür*) Mən ürəkdən arzu edirəm, sən xoşbəxt olmağa layıqsən... (*Ayağa qalxır*) Mən isə cansıxıcı, epizodik bir şəxsəm... Musiqidə də, ərimin evində də, bütün romanlarda da, bir sözlə, hər yerdə mən yalnız epizodik bir sima olaraq qalıram. Əslinə baxsan, Sonya, mən çox, çox bədbəxtəm! (*Həyəcanla səhnədə gəzişir*) Bu dünyada mənim üçün səadət yoxdur! Yoxdur! Niyə gülürsən?

Sonya (*üzünü tutub gülür*). Mən elə xoşbəxtəm... elə xoşbəxtəm ki!

Yelena Andreyevna. Çalmaq istəyirəm... Bu saat bir şey çalardım.

Sonya. Çal! (*Onu qucaqlayır*) Mən yata bilmirəm... Çal!

Yelena Andreyevna. Bu saat. Atan hələ yatmayıb. Xəstə olanda musiqi onun əsəblərinə toxunur. Get xəbər al. Əgər qoysa çalaram. Get.

Sonya. Bu saat. (*Gedir*)

Gözətçi bağda taqqıltı salır.

Yelena Andreyevna. Çoxdandır ki, çalmıram. Çalıb ağlayacağam, axmaq kimi ağlayacam. (*Pəncərəyə sarı çevrilir*) Taqqıltı salan sənənmə, Yefim?

Gözətçinin səsi. Mənəm!

Yelena Andreyevna. Taqqılatma, ağa naxoşdur.

Gözətçinin səsi. Bu saat gedirəm! (*Fit çalır*) Ehey, Juçka, bala! Juçka!

Pauza.

Sonya (*qayıdaraq*). Çalmaq olmaz.

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Serebryakovun evində qonaq otağı. Sağda, solda və ortada üç qapı. Gündüzdür. Voynitski, Sonya oturublar və Yelena Andreyevna nə isə düşünərək səhnədə gəzişir.

Voynitski. Herr professor öz arzusunu izhar edib buyurmuşdur ki, bu gün saat birdə biz hamımız bu qonaq otağına toplaşaq. (*Saata baxır*) Saat birə on beş dəqiqə qalıb. Nə isə elan etmək istəyir.

Yelena Andreyevna. Yəqin bir iş var.

Voynitski. Heç bir işi yoxdur. Cəfəngiyyat yazır, deyindir və qısqanır, başqa peşəsi yoxdur.

Sonya (*məzəmmətlə*). Dayı!

Voynitski. Yaxşı, yaxşı, üzr istəyirəm. (*Yelena Andreyevnanı göstərərək*) Baxın, ləzzət aparın, gözəndə də ərindiyyindən ayaq üstə ləngər vurur. Lap tamaşadır, tamaşa!

Yelena Andreyevna. Bütün günü vız-vız vızıldayırsınız. Adam yorulub usanmazmış! (*Qüssə ilə*) Darıxdığımdan canım çıxır, bilmirəm nə eləyim.

Sonya (*çiyinlərini çəkərək*). İş azdırmı? Təki adamın könlü olsun.

Yelena Andreyevna. Məsələn?

Sonya. Təsərrüfatla məşğul ol, dərs ver, müalicə elə. Nə çoxdur iş! Atam və sən burada olmayanda biz özümüz Vanya dayı ilə bazara gedib un satırdıq.

Yelena Andreyevna. Bacarmıram. Maraqlı bir iş də deyil. Yalnız ideyalı romanlarda mujikləri oxudurlar; müalicə edirlər. Durduğum yerdə birdən-birə nə cür gedim onları müalicə edir, yaxud oxudum?

Sonya. Mən isə başa düşürəm necə ola bilər ki, adam getməsin, öyrətməsin? Dayan, sən də alışarsan. (*Onu qucaqlayır*) Darıxma, əzizim. (*Gülərək*) Sən darıxırsan, özünə yer tapmırsan, qüssə və bekarçılıq isə sirayətedici şeydir. Bir bax, Vanya dayı heç bir iş görmür, yalnız kölgə kimi sənə dalınca gəzir, mən öz işlərimi buraxıb sənə yanına qaçmışam ki, söhbət eləyim. Lap tənbelləşmişəm, işləyə bilmirəm! Doktor Mixail Lvoviç əvvəllər bizə çox gec-gec, ayda bir dəfə gələrdi, onu çəkib bura gətirmək çətin

iş idi, indi isə hər gün gəlir. Meşələrini də, təbabətini də – hamısını yadından çıxardıbdır. Sən yəqin cadugərsən.

Voynitski. Axı özünüzi niyə üzürsünüz? (*Hərərətlə*) Mənim əzizim, sərvətim, varım, ağıllı olun! Sizin damarlarınızdan axan su pərisinin qanıdır, özünüz də gəlin su pərisi olun! Heç olmasa birçə dəfə həyatda özünüze tam sərbəstlik verin. Yubanmadan, dəlicəsinə su adamı kimi əfsanəvi bir varlığa vurulun. Gup! Başı üstə özünüzi girdaba atın ki, həm herr professor, həm də biz hamımız çaşıb mat və məəttəl qalaq!

Yelena Andreyevna (*acıqlı*). Əl çəkin məndən! Siz zalım və qəddarsınız! (*Getmək istəyir*)

Voynitski (*onu buraxmır*). Yaxşı, yaxşı, əzizim, sevincim, bağışlayın məni... Üzr istəyirəm. (*Yelenanın əlini öpür*) Barışdıq.

Yelena Andreyevna. Mələklərin belə buna səbri çatmazdı, bunu etiraf edin.

Voynitski. Barışq və mehribanlıq nişanəsi olaraq bu saat sizə bir dəstə qızılgül gətirəcəyəm. Lap səhərdən sizin üçün hazırlamışam. Payız gülləri – gözəl, məsum qızıl güllər. (*Gedir*)

Sonya. Payız gülləri – gözəl, məsum güllər...

Hər ikisi pəncərədən baxır.

Yelena Andreyevna. Budur, artıq sentyabrdir. Qışı biz burada nə cür başa vuracağıq! (*Pauza*) Doktor hanı?

Sonya. Vanya otağındadır. Nə isə yazır. Yaxşı ki, Vanya dayı çıxıb getdi, mən səninlə danışmaq istəyirəm.

Yelena Andreyevna. Nə barədə?

Sonya. Nə barədə? (*Başını onun sinəsinə qoyur*)

Yelena Andreyevna. Yaxşı, yaxşı... (*Onun saçlarını tumarlayır*) Bəsdir.

Sonya. Mən çirkinəm.

Yelena Andreyevna. Sənin gözəl saçların var.

Sonya. Yox! (*Başını çevirir və güzgüdə özünə baxır*) Yox! Qadın çirkin oalnda ona deyərlər: “Sizin qəşəng gözləriniz var, gözəl saçlarınız var...” Altı ildir ki, mən onu sevirəm, öz anamdan çox sevirəm; hər dəqiqə onun səsinə eşidirəm, əlimi necə sıxdığını hiss edirəm; qapıya baxıb onu gözləyirəm, hər dəqiqə mənə elə gəlir ki, bu saat içəri girəcəkdir. Sən özün də görürsən ki, elə hey

sənin yanına gəlirəm ki, ondan danışaq. İndi o hər gün bura gəlir, ancaq mənə baxmır, məni görmür... Bu elə böyük bir əzabdır ki! Mənim heç bir ümidim yoxdur, yoxdur, yox! (*Olduqca məyus*) İlahi, mənə qüvvət ver... Mən bütün gecəni dua eləmişəm... Mən tez-tez ona yanaşıram, özüm onunla danışaram, gözlərinə baxıram... Mən artıq mənliyimi itirmişəm, özümü elə almağa tabım qalmayıb. Dünən özümü saxlaya bilməyib Vanya dayının qarşısında boynuma aldım ki, sevirəm... Bütün xidmətçilər də onu sevdliyimi bilirlər. Hamı bilir.

Yelena Andreyevna. Bəs o?

Sonya. Yox. O məni görmür.

Yelena Andreyevna (*fikirli*). O, qəribə adamdır... Bilir-sənmi nə var? İzin ver, mən onunla danışım... Mən ehtiyatla, işarə ilə... (*Pauza*) Axı nə vaxta qədər belə üstüörtülü qalsın... İzin ver! (*Sonya başının hərəkəti ilə razılığını bildirir*) Çox gözəl... Sevi-sevmədiyini bilmək çətin iş deyil. Sən sıxılma, gülüm, narahat olma, mən onu çox ehtiyatla, elə sorğu-suala tutaram ki, heç bir şey hiss etməz. Bizə ancaq bunu bilmək lazımdır: hə, yox? (*Pauza*) Əgər yox cavabı alsaq, onda qoy bir də buralara gəlməsin. Eləmi? (*Sonya başı ilə təsdiq edir*) Göz görməyəndə yaxşıdır. Özü də məsələni bu gün-sabaha qoymaq lazım deyil, elə bu saat onu sorğu-suala tutarıq. O mənə öz çertyojlarını göstərmək istəyirdi... Get de ki, mən onu görmək istəyirəm.

Sonya (*bərk həyəcan içində*). Sən mənə düzünü deyəcəksən, eləmi?

Yelena Andreyevna. Əlbəttə, mənə elə gəlir ki, həqiqət necə olursa olsun, məchulluq qədər dəhşətli deyil. Mənə arxayın ola bilərsən, gülüm.

Sonya. Elədir, elədir... Deyərəm sən onun çertyojlarını görmək istəyirsən... (*Gedib qapnın yanında dayanır*) Yox, məchulluq, bilməmək daha yaxşıdır... Necə olsa bu da bir ümiddir.

Yelena Andreyevna. Nə danışırısan?

Sonya. Heç. (*Gedir*)

Yelena Andreyevna (*tək*). Bundan pis iş yoxdur ki, özgənin sirrini biləsən, ona kömək etmək üçün əlindən heç nə gəlməyə. (*Fikirli-fikirli*) O, Sonyanı sevmir, bu aydındır, lakin nə üçün o Sonya ilə evlənməsin? Sonya çirkindir, lakin bir kənd həkimi

üçün, özü də o yaşda olan bir adam üçün Sonya çox gözəl bir arvad olardı. Ağillıdır, mehribandır, ismətlidir... Yox, məsələ bunda deyil, belə deyil... (*Pauza*) Mən bu yazıq qızı başa düşürəm. Burada həyat dəhşətli can sıxıntısı ilə keçir. İnsan əvəzinə hər tərəfdə boz kölgələr dolaşır. Yalnız bayağı danışıklar eşidilir, Bütün günü ancaq yeyirlər, içirlər, yatırlar... Buna görə də başqalarına oxşamayan gözəl, yaraşqlı və cazibədar doktor hərdən bura gələndə elə bil, zülmət içərisində nurlu bir ay doğur... Belə bir adama məftun olub hər şeyi unutmaq... Deyəsən, mən özümdə bir az ona uymuşam. Elədir, mən onsuz darıxıram, budur, onu düşünəndə gülümsəyirəm... Vanya dayı deyir ki, guya mənim damarlarımda su pərisinin qanı axır. "Heç olmasa bir dəfə həyatda özünüze tam sərbəstlik verin..." Nə olar? Bəlkə elə belə də lazımdır... Azad bir quş olub sizin hamınızın yanından uçub gedəydim, yuxulu sifətlərinizi görməyəydim, danışığınızı eşitməyəydim, yadımdan çıxardaydım ki, bu dünyada siz varsınız... Lakin mən qorxağam, utancağam... Vəcdan əzabı məni öldürür... Budur, o hər gün bura gəlir. Mən onun nə üçün bura gəldiyini başa düşürəm, özümü artıq müqəssir hiss edirəm, Sonyanın qarşısında diz çökməyə və ondan üzr istəməyə, ağlamağa belə hazıram.

Astrov (*əlində kartoqram içəri girir*). Xoş gördük! (*Yelenanın alını sıxır*) Siz mənim rəsmlərimi görmək istəmişiniz?

Yelena Andreyevna. Dünən siz mənə öz işinizi göstərməyi vəd etmişdiniz... İndi vaxtınız varmı?

Astrov. Ah, əlbəttə. (*Kartoqramı qumar stolunun üstünə sərib, knopka ilə bərkidir*) Siz harda anadan olubsunuz?

Yelena Andreyevna. (*Ona kömək edərək*) Peterburqda.

Astrov. Təhsili harda alıbsınız?

Yelena Andreyevna. Konservatoriyada.

Astrov. Sizin üçün yəqin ki, bu heç maraqlı olmayacaq.

Yelena Andreyevna. Nə üçün? Doğrudur, mən kəndə bələd deyiləm, ancaq haqqında çox oxumuşam.

Astrov. Burda, bu evdə mənim xüsusi stolum var... İvan Petroviçin otağındadır. Bərk yorulanda, lap kütləşəndə hər şeyi atıb bura qaçıram, bir-iki saat bu işlə məşğul olub oylənirəm... İvan Petroviçlə Sofi Aleksandrovna şotkada hesab çəkirlər, mən də onların yanında, öz stolumun arxasında oturub rəng yaxmağa

başlayıram – həm canım qızır, həm dincəliyəm, həm də cırcıramanın cırıltısına qulaq asıram. Lakin mən bu ləzzəti özümə tez-tez qıymıram. Ayda bir dəfə... (*Kartoqramı göstərərək*) İndi bura baxın. Bizim qəzanın əlli il bundan əvvəlki mənzərəsidir. Tünd və açıq yaşıl rəng meşələri göstərir; Bu sahənin yarısı meşədir. Yaşillıq üstü harda qırmızı tor varsa, demək, ora şimal maralının və keçilərin oylağı imiş... Mən burda həm nəbatat, həm də heyvanat aləmini göstərirəm. Bu göldə qu quşları, qazlar, ördəklər yaşamış, qocaların dediyinə görə hər cür quş o qədər saysız-hesabsız, o qədər çox imiş ki, uçanda bulud kimi göyün üzünü tutarmış. Kənd-kəsəkdən başqa, görürsünüzmü, orda-burda cürbəcür yeni məskənlər, kiçik xutorlar, raskolnik monastırları, su dəyirmanları var... Qaramal və at çox olub, mavi rəngdə görünür. Məsələn, bu mahalda mavi rəng tünd vurulub, burada böyük ilxılar varmış, hər heyətə üç at düşürmüş. (*Pauza*) İndi aşağıya baxaq. Bu, 25 il bundan əvvəlki mənzərəsidir. Burda artıq bütün sahənin ancaq üçdə biri meşədir. Keçilər artıq yoxdur, amma şimal maralı var. Yaşıl və mavi rənglər burda əvvəlkinə nisbətən solğundur və ilaxır və ilaxır. Üçüncü hissəyə keçək. Qəzanın hazırkı mənzərəsi. Yaşıl boyalar orda-burda qalıb, bütöv yaşıl sahə yoxdur, yalnız tək-tək yaşıl ləkələr gözə çarpır, şimal maralları da, qu quşları da, Sibir tetrası da yoxa çıxıblar... Keçmiş məskənlərdən, kiçik xutorlardan, monastır kəndlərində dəyirmanlarda əsər belə qalmamışdır. Bir sözlə, bu təcridçi və şəxsi bir tənəzzül mənzərəsidir və görünür, həmin bu tənəzzülün tamama yetməsi üçün 10–15 il vaxt lazımdır. Deyəcəksiniz ki, bu, mədəni təsirin nəticəsidir, köhnə həyat təbii olaraq öz yerini yeni həyata verməli idi. Bəli, əgər məhv edilmiş meşələrin yerində şose yolları salınsaydı, dəmiryolları çəkilsəydi, əgər burda zavodlar, fabriklər, məktəblər tikilsəydi başqa məsələ – xalq daha sağlam, daha zəngin, daha ağıllı olardı. Axı burda belə şeylərdən əsər yoxdur! Qəzada yenə həmin bataqlıqlar, ağcaqanad, yolsuzrızlıq yerlər qalmışdır, yenə də dilənçilik, tif, difterit, yanğın hər yeri götürüb... Burda biz həyat uğrunda məşəqqətli mübarizədən doğmuş bir tənəzzülün şahidi oluruq. Bu tənəzzül ətalətdən, cəhəllətdən şəxsi idrakın tamamilə yoxluğundan irəli gəlir; çünki soyuqdan titrəyən ac, xəstə bir adam, tükənməkdə olan həyasını xilas etmək üçün, uşaqlarını qorumaq üçün bir sövq-təbii ilə hər şeyə

qeyri-şüuri olaraq, ağına-bozuna baxmadan əl atır ki, acliqdan qurtulsun, bir az canı qızsın, beləliklə, sabahkı günü düşünmədən hər şeyi dağıdır... Artıq demək olar ki, hər şey dağılmışdır, əvəzində isə hələ heç bir şeyi yaradılmamışdır. (*Soyuqdur*) Üzünüzdən görürəm ki, bunlar sizi maraqlandırmır.

Yelena Andreyevna. Nə edim, mən bu məsələləri elə çətin başa düşürəm ki...

Astrov. Burda başa düşməli bir şey yoxdur, sadəcə sizin üçün maraqlı deyil...

Yelena Andreyevna. Düzünü deyim ki, fikrim başqa yerdədir. Bağışlayın. Mən sizi balaca bir sorğu-suala tutmalıyam. Amma utanıram, bilmirəm necə başlayım. Astrov. Sorğu-suala?

Yelena Andreyevna. Bəli, sorğu-suala, ancaq... Çox sadə sorğu-sualdır. Oturaq. (*Otururlar*) Məsələ gənc bir qıza aiddir. Biz namuslu adamlar kimi, bir dost kimi açıq və eyhamsız danışacağıq. Danışaq və nə barədə danışdığımızı unudaq. Yaxşı mı?

Astrov. Yaxşı.

Yelena Andreyevna. Məsələ mənim ögey qızım Sonyaya aiddir. O, sizin xoşunuza gəlirmi?

Astrov. Bəli, mən ona hörmət edirəm.

Yelena Andreyevna. O bir qadın kimi sizin xoşunuza gəlirmi?

Astrov (*tələsmədən*). Yox.

Yelena Andreyevna. Bir-iki kəlmə də soruşum qurtaraq. Siz onda heç bir şey hiss etməmişsiniz ki?

Astrov. Heç bir şey.

Yelena Andreyevna (*onun əlini tutur*). Siz onu sevmirsiniz, gözlərinizdən görürəm. O isə əzab çəkir... Bunu başa düşün və bir də buralara gəlməyin.

Astrov (*ayağa qalxır*). Mənim daha vaxtım keçmişdir. Heç macalım da yoxdur... (*Çiyinlərini çəkərək*) Vaxtım hanı? (*Karışmışdır*)

Yelena Andreyevna. Eh, nə pis söhbət oldu! Mən elə həyəcanlıyam ki, elə bil dalımda min pud yük daşımışam. Çox şükür ki, qurtardıq. Gəlin, hamısını yaddan çıxaraq. Elə fərz edək ki, bu söhbət heç olmamışdır və... və siz də burdan gedin. Siz ağıllı adamsınız, başa düşərsiniz. (*Pauza*) Mən hətta qıpqırmızı qızarmışam.

Astrov. Əgər siz bu sözü mənə iki ay bundan qabaq desəydiniz, bəlkə də mən bu barədə fikirləşərdim, ancaq indi... (*Çiyinlərini çəkir*) Əgər o əzab çəkirsə, əlbəttə... amma mən birçə şeyi başa düşə bilmirəm: bu sorğu-sual sizin nəyinizə lazım idi? (*Yelenanın gözlərinin içinə baxaraq barmağı ilə onu hədələyir*) Siz hiyləgərsiniz!

Yelena Andreyevna. Bu nə deməkdir?

Astrov (*gülərək*). Hiyləgərsiniz! Tutaq ki, Sonya əzab çəkir, sözüm yoxdur, bu mümkün olan işdir, ancaq sizin bu sorğu-sualınız nəyə lazım idi? (*Onu danışmağa qoymur, hərətlə*) İcazə verin, mənə heyərlə baxmayın; siz çox gözəl bilirsiniz ki, mən nə üçün hər gün bura gəlirəm... Nə üçün və kimin xatirinə bura gəldiyimi siz çox gözəl bilirsiniz. Sevimli, həris afət, mənə elə baxmayın, mən də hərifəm...

Yelena Andreyevna (*təəccüblə*). Həris afət? Heç nə başa düşmürəm.

Astrov. Gözəl, yumşaq tüklü safsar... Sizə qurbanlar lazımdır! Budur, mən bir aydır ki, heç bir iş görmürəm, hər şeyin daşını atmışam, hərisliklə yalnız sizi axtarıram – bu isə sizin yaman xoşunuza gəlir, sizə ləzzət verir... Çarə nədir? Mən məğlub edilmişəm, siz bunu sorğu-sualsız da bilirdiniz. (*Qollarını qoynuna qoyub başını aşağı əyərək*) Təslim oluram! Alın, yeyin!

Yelena Andreyevna. Siz dəli olubsunuz?

Astrov (*gülümsəyərək*). Siz utancaqsınız.

Yelena Andreyevna. Ah, mən sizin düşündüyünüzdən yaxşı və yüksəyəm! And içirəm, inanın! (*Getmək istəyir*)

Astrov (*onun yolunu kəsir*). Mən bu gün çıxıb gedəcəyəm, bir də bura gəlməyəcəyəm, ancaq... (*Onun əlindən tutub o yan-bu yana baxır*) Biz harda görüşəcəyik? Tez deyin görüm, harda? Bura gələn olar, tez deyin... (*Ehtiraslı*) Nə qədər gözəl, necə qəşəngsiniz... Birçə öpüş... mən yalnız sizin o ətirli saçlarınızı öpmək istəyirəm...

Yelena Andreyevna. And içirəm ki...

Astrov (*onu danışmağa qoymur*). Nə üçün and içirsiniz? And içmək lazım deyil. Artıq söz lazım deyil... Ah, necə gözəlsiniz! Hələ bu əllər! (*Yelenanın əllərini öpür*)

Yelena Andreyevna. Yaxşı, bəsdir daha... Çıxın gedin... (*Əlləri geri çəkir*) Siz ədəb dairəsindən çıxırsınız.

Astrov. Deyin, deyin görüm sabah harda görüşəcəyik? (Yelenanın belindən qucaqlayır) Görürsənmi, bundan qaçmaq olmaz, biz görüşməliyik. (Onu öpür)

Bu zaman Voynitski, əlində gül dəstəsi,
içəri daxil olub qapının yanında dayanır.

Yelena Andreyevna (Voynitskini görməyərək) Aman verin. Buraxın məni... (Başını Astrovun sinəsinə qoyur) Yox! (Getmək istəyir)

Astrov (onun belindən tutub deyir). Sabah meşəbəyi olan yerə gəl... Saat ikidə... Yaxşımi? Yaxşı? Gələcəksən?

Yelena Andreyevna (Voynitskini görərək). Buraxın! (Karıxmış və çox pərt halda pəncərəyə tərəf gedir) Dəhşətdir!

Voynitski (gül dəstəsini stolun üstünə qoyur, həyəcan içində yaylıqla üzünü və boynunu silir). Eybi yoxdur... Bəli... Eybi yoxdur.

Astrov (meydan oxuyaraq). Bu gün, hörmətli İvan Petroviç, hava pis deyil. Səhər bir qədər tutqun idi, elə bil yağış yağacaqdı, amma indi gün çıxıb. İnsafla desək, payız çox gözəl keçir... Payızlıq əkin də pis deyil. (Kartoqramı büküb götürür) Bircə orası var ki, günlər qısalmağa başlayıb... (Gedir)

Yelena Andreyevna (cəld Voynitskiyə yanaşır). Siz çalışın, bütün nüfuzunuzu işə salın ki, ərimlə mən elə bu gün burdan çıxıb gedək! Eşidirsinizmi? Elə bu gün!

Voynitski (üzünü silərək). Hə? Yaxşı... Yaxşı... Mən, Helena, hamısını gördüm, hamısını...

Yelena Andreyevna (əsəbi). Eşidirsinizmi? Mən elə bu gün burdan çıxıb getmək istəyirəm!

Serebryakov, Sonya, Telegin və Marina daxil olurlar.

Telegin. Mən də, zati-aliləri, nə isə özümü yaxşı hiss eləmirəm. İki gündür ki, naxoşam. Başım elə bil...

Serebryakov. Bəs qalanları hanı? Mən bu evi sevmirəm. Elə bil, labirintdir. İyirmi altı böyük otaq var, hərə bir yana dağılır, heç vaxt heç kəsi tapmaq olmur. (Zəngi çalır) Mariya Vasiliyevnanı və Yelena Andreyevnanı bura dəvət edin.

Yelena Andreyevna. Mən burdayam.

Serebryakov. Rica edirəm, ağalar, əyləşin.

Sonya (*Yelena Andreyevnaya yaxınlaşıb səbirsizliklə*). O nə dedi?

Yelena Andreyevna. Sonra.

Soyna. Sən titrəyirsən? Sən həyəcan içindəsən? (*Diqqətlə onun üzünə baxır*) Başa düşürəm... O demişdir ki, bir də buralara gəlməyəcək... Eləmi? (*Pauza*) De, elədirmi?

Yelena Andreyevna başının hərəkəti ilə təsdiq edir.

Serebryakov (*Teleginə*). Naxoşluğa necə olsa adam yenə bir təhər dözə bilər, ancaq mən bu kəndistan güzəranı ilə heç cür uyuşa bilmirəm. Özümü elə hiss edirəm ki, elə bil bu dünyadan qopub başqa bir planetə düşmüşəm. Əyləşin, ağalar, rica edirəm, əyləşin. Sonya! (*Sonya onun səsinə eşitmir, kədərli bir halda başını aşağı salıb dayanmışdır*) Sonya! (*Pauza*) Eşitmir. (*Marinaya*) Dayə, sən də əyləş. (*Dayə əyləşib corab toxuyur*) Xahiş edirəm, ağalar, necə deyərlər, qulaqlarınızı diqqət mismarından asın. (*Gülür*)

Voynitski (*həyəcanla*). Bəlkə mən lazım deyiləm? Gedə bilərəm?

Serebryakov. Yox, sən burda hamıdan artıq lazımsan.

Voynitski. Siz məndən nə istəyirsiniz?

Serebryakov. Siz... Sən niyə belə hirsələnirsən? (*Pauza*) Əgər sənə qarşıda bir təqsirim varsa, bağışla, rica edirəm...

Voynitski. Belə danışma. İşə başlayır... Sənə nə lazımdır?

Mariya Vasiliyevna daxil olur.

Serebryakov. Budur, maman da gəldi. Başlayıram, ağalar. (*Pauza*) Sizi ona görə dəvət etmişəm ki, ağalar, bizə müfəttiş gəldiyini xəbər verim, yox, zarafatı bir yana qoyaq. Məsələ ciddidir. Mən, ağalar, sizi ona görə bura toplamışam ki, sizdən kömək və məsləhət alım və sizin həmişə iltifatlı olduğunuzu bildiyim üçün ümidvaram ki, siz bunu məndən əsirgəməyəcəksiniz. Mən aliməm, həyatdan uzaq adamam. Praktiki həyata qarşı həmişə biganə olmuşam. İşbilən, təcrübəli adamlardan göstəriş almadan dolana bilmirəm, ona görə xahiş edirəm səndən, İvan Petroviç, sizdən, İlya İliç, sizdən, maman... İş orasıdadır ki, monet omnes una nox¹, yəni

¹ Horatsinin şerindən bir misra: "Bizim hamımızı eyni bir gecə, yəni ölüm gözləyir" (*lat.*).

hamımızın başı üstündə Allah var, mən isə qocayam, xəstəyəm, ona gör belə hesab edirəm ki, əmlakıma aid münasibətləri nizama salmaq vaxtıdır; çünki bunlar mənim ailəmlə əlaqədardır. Mənim həyatım artıq qurtarmışdır, mən öz haqqımda fikirləşmirəm, ancaq mənim gənc arvadım və hələ evdə oturan qızım var. (Pauza) Mən daha kənddə yaşaya bilmirəm. Biz kənd üçün yaranmamışıq. Şəhərdə isə bu malikanədən aldığımız gəlirlə yaşamaq mümkün deyil. Əgər, məsələn, meşəni satsaq, bu fəvqəladə bir tədbir olar ki, bundan hər il istifadə edə bilmərik. Elə bir tətbiq tapmaq lazımdır ki, o bizə daimi az-çox müəyyən bir gəlir təmin edə bilsin. Mən belə bir tədbir fikirləşib tapmışam və indi onu sizin müzakirənizə vermək şərəfinə nail olmaq istəyirəm. Təfərrüata varmadan onun ümumi cəhətlərini sizə şərh edəcəyəm. Bizim malikanəmiz orta hesabla iki faizdən artıq gəlir vermir. Mən onu satmağı təklif edirəm. Aldığımız pulu faizlə kağızlara çevirsək, dörd faizdən beş faizədək gəlirimiz olar və mən güman edirdim ki, hətta bir neçə min də artıq qalar ki, bu da bizə Finlandiyada kiçik bir ev almağa imkan verir.

Voynitski. Dayan... Mənə elə gəlir ki, qulaqlarım məni aldadır. Dediyni bir də təkrar elə.

Serebryakov. Pulları faizli kağızlara çevirib yerdə qalan artıq məbləğə Finlandiyada yay evi alırıq.

Voynitski. Finlandiya yox... Sən nə isə başqa bir söz də dedin.

Serebryakov. Malikanəni satmağı təklif edirəm.

Voynitski. Aha, söz elə budur. Sən malikanəni satırsan, çox gözəl olar, qiyamət fikirdir... Bəs onda buyur görək, mən qoca anamla və bu Sonya ilə başımızı götürüb hara gedək?

Serebryakov. Bunların hamısını biz öz vaxtında müzakirə edərək, hamısı birdən olmaz ki.

Voynitski. Dayan. Görünür, bu vaxtadək mənim başımda bir damcı ağıl olmayıb. İndiyədək mən axmaq elə bilirdim bu malikanə Sonyanıdır. Rəhmətlik atam bu malikanəni bacım üçün cəhiz almışdır. İndiyədək mən sadələvh olmuşam, qanunları sadələvh başa düşmüşəm, fikirləşmişəm ki, mülk bacımdan sonra Sonyaya qalıb.

Serebryakov. Bəli, malikanə Sonyanıdır. Bu barədə kim mübahisə edir ki, Sonyanın razılığı olmasa, mən onu satmağı qət

edə bilmərəm. Bundan başqa mən elə Sonyanın xeyri üçün bu işə girişmək fikrindəyəm.

Voynitski. Bu, ağlasığmaz bir işdir! Ya mən dəli olmuşam, ya da... ya da...

Mariya Vasilyevna. Jan, Aleksandra zidd getmə. İnan, o nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu bizdən yaxşı bilir.

Voynitski. Yox, mənə su verin. (*Su içir*) Danışın nə istəyirsiniz, nə istəyirsiniz deyın!

Serebryakov. Başa düşmürəm, sən niyə belə həyəcanlanırsan. Mən demirəm ki, mənim layihəm çox gözəldir. Əgər hamı onu yaramaz saysa, mən təkid etməyəcəm.

Pauza.

Telegin (*pərt*). Mən zati-aliləri, elmə nəinki sitayiş edirəm, bəlkə ona qarşı hörmətdən başqa bir də qohumluq hissləri bəsləyirəm. Mənim qardaşım Qriqori İliçin arvadının qardaşı, bəlkə tanımış olarsınız, Konstantin Trofimoviç Lakedemonov magistr idi...

Voynitski. Dayan, Vaflya, biz iş barədə danışırıq... Dayan, sonra... (*Serebryakova*) Budur, ondan xəbər al. Bu malikanə onun dayısından alınmışdır.

Serebryakov. Axı niyə xəbər alım? Nəyə lazımdır?

Voynitski. Bu mülk o zamankı məzənnə ilə doxsan beş min manata alınmışdı. Atam ancaq yetmişini vermişdir, iyirmi beş min borc qalmışdır. İndi qulaq asın... Mən çox sevdiyim bacımın xeyrinə vərəsəlik payımdan imtina etməsəydim bu mülk alınmayacaqdı. Hələ bu azdır, mən on il öküz kimi işləmişəm. Qalan borcun hamısını vermişəm...

Serebryakov. Mən bu söhbəti açdığımıza təəssüf edirəm.

Voynitski. Mülk borcdan azaddır və ancaq mənim öz səyimə görə xarab olub dağılmamışdır. İndi mən qocalandan sonra qolumdan tutub bayıra atmaq istəyirlər.

Serebryakov. Başa düşmürəm sənın məqsədin nədir?

Voynitski. İyirmi beş il mən bu malikanəni idarə eləmişəm, ən vicdanlı bir prikazçik kimi işləyib sənə pul göndərmişəm, amma sən bütün bu müddətdə bir dəfə də olsa mənə təşəkkür etməmişən. Həmişə – cavanlıqda da, indi də mən səndən ildə beş yüz manat almışam, bu, dilənçi puludur! Bircə dəfə ağlına gəlməyib ki, heç olmasa bir manat artıq verəsən!

Serebryakov. İvan Petroviç, mən hardan biləydim? Mən təcrübəli adam deyiləm, heç nə başa düşmürəm. Sən özün-özünə istədiyin qədr artır bilərdin.

Voynitski. Niyə mən oğurlamamışam? Oğurluq eləmədiyimə görə nə üçün hamınız mənə nifrət etmirsiniz? Bu, çox ədalətli olardı və indi mən bu cür dilənçi kökünə düşməzdim!

Mariya Vasilyevna (*ciddi*). Jan!

Telegin (*həyəcanla*). Vanya, dostum, lazım deyil, boşla. Məni əsmə tutub... Yaxşı əlaqəni pozmağa dəyərmə? (*Onu öpür*) Lazım deyil.

Voynitski. İyirmi beş ildir mən, bax, bu anamla dörd divar arasında kor kimi oturub qalmışam... Bizim bütün fikrimiz, hisslərimiz hamısı səninlə bağlı idi. Gündüzlər səndən, sənin işlərdən danışırıdık, səninlə fəxr edirdik, adını hörmətlə çəkirdik. Gecələrimizi indi dərindən nifrət etdiyim jurnal və kitabları oxumaqla zay edirdik!

Telegin. Bədir, Vanya, lazım deyil... Döze bilmirəm...

Serebryakov (*acıqlı*). Başa düşmürəm sən nə istəyirsən?

Voynitski. Sən bizim üçün ən yüksək bir varlıq idin. Məqalələrini əzbər bilirdik... Ancaq indi gözlərim açılib! Mən hər şeyi görürəm! Sən sənətdən yazırsan, ancaq sənətdə heç bir şey anlamırsan! Sənin bütün əsərlərinin, mənim sevdiyim o əsərlərin bir qara qəpik də qiyməti yoxdur! Sən bizim başımızı tovlamısan!

Serebryakov. Ağalar! Bədir, kəsin bunun səsini. Mən çıxıb gedirəm!

Yelena Andreyevna. İvan Petroviç, mən tələb edirəm susasınız! Eşidirsinizmi?

Voynitski. Susmayacağam! (*Serebryakovun qarşısını kəsərək*) Dayan, mən sözümü qurtarmamışam! Sən mənim həyatımı məhv elədin! Mən yaşamadım, gün görmədim! Sənin mərhəmətindən həyatımın ən yaxşı illərini məhv elədim, zay elədim! Sən mənim ən qəddar düşmənimсэн!

Telegin. Döze bilmirəm... Davam getirə bilmirəm... Gedirəm... (*Bərk həyəcanlı halda gedir*)

Serebryakov. Məndən nə istəyirsən? Mənimlə belə danışmağa sən nə haqqın var? Rəzil! Mülk sənindisə, götür, olsun sənin, mənim ona ehtiyacım yoxdur!

Yelena Andreyevna. Mən bu dəqiqə bu cəhənnəmdən çıxıb gedirəm! (*Qışqırır*) Döze bilmirəm!

Voynitski. Həyatım məhv olub getdi! Mən istedadlı, ağıllı, cəsarətliyəm. Normal həyat sürsəydim, məndən Şopenhauer, Dostoyevski çıxardı... Yox, əmn sarsaqlamışam! Dəli oluram... Ana, mən çaşmışam! Ana!

Mariya Vasilyevna (*ciddi*). Aleksandrın sözünə qulaq as!

Sonya (dayənin qabağında diz çöküb ona sığınır). Dayəcan, dayəcan!

Voynitski. Ana! Mən nə edim? Lazım deyil, deməyin! Mən özüm bilərəm nə etməliyəm! (*Serebryakova*) Dayan, gör sənin başına nə gətirəcəyəm. (*Orta qapıdan gedir*)

Mariya Vasilyevna onun dalınca gedir.

Serebryakov. Ağalar, bu nə işdir axı? Bu dəlini mənim yanımdan aparın! Mən onunla bir evdə yaşaya bilmərəm! Burda, (*orta qapını göstərir*) lap mənim böyrümdə olur... Qoy kəndə, həyətdəki binaya, yoxsa mən özüm burdan çıxıb gedərəm, mən onunla bir evdə qala bilmərəm...

Yelena Andreyevna (*ərinə*). Biz bu gün burdan getməliyik! Elə bu dəqiqə tapşırmaq lazımdır...

Serebryakov. Çox vecsiz adamdır!

Sonya (*dizi üstə atasına tərəf çevrilir; əsəbi, gözləri yaşlı*). İnsafli olmaq lazımdır, ata! Mən də, Vanya dayı da çox bədbəxtik! (*Ağlamağa çalışaraq*) Rəhmli olmaq lazımdır! Yadına sal, cavan vaxtında, Vanya dayı nənəmlə gecələr sən üçün kitab tərcümə edirdilər, kağızların üzünü köçürürdülər... Bütün gecəni işləyirdilər! Mən və Vanya dayı istirahət bilmədən işlərdik, özümüza bir qəpik xərcləməyə qorxardıq, hamısını sənə göndərərdik... Biz havayı çörək yeməmişik! Mən başqa şey deyirəm, istədiyimi demirəm, ancaq gerek sən bizi başa düşəsən, ata. İnsafli olmaq lazımdır!

Yelena Andreyevna (*həyəcan içində, ərinə*). Aleksandr, Allah xatirinə, get onunla danış... Yalvarıram.

Serebryakov. Yaxşı, mən onunla danışaram... Mən onu heç bir şeydə təqsirləndirmirəm, mən incimirəm, lakin etiraf edin ki, onun hərəkəti ən azı qərribə idi. Yaxşı, qoy siz deyən olsun, mən onun yanına gedirəm. (*Orta qapıdan gedir*)

Yelena Andreyevna. Onunla yumşaq danış, sakit elə... (*Ərinin dalınca gedir*)

Sonya (*dayəyə sığınaraq*). Dayəcan! Dayəcan!..

Marina. Eybi yoxdur, bala. Bir az xoruzlanıb sakit olarlar.

Sonya. Dayəcan!

Marina (*onun başını tumarlayır*). Elə əsirsən, elə bil şaxtadır! Yaxşı, yaxşı, yetim balam, Allah rəhmlidir. Cökə çayı, ya moruq çayı içərsən, keçər... Dərd çəkmə; yetim balam... (*Orta qapıya baxır, hirsli*) Gör nə özlərindən çıxıblar, nə xoruzlanırlar, sizi görüm lənətə gələsiniz! (*Səhnənin arxasından güllə açılır; Yelena Andreyevnanın qışqırtısı eşidilir; Sonya diksindir*) Ah, səni görüm!

Serebryakov (*qorxudan səndələyərək qaçıb gəlir*). Saxlayın onu! Tutun onu! O, dəli olub!

Yelena Andreyevna və Voynitski qapı ağzında süpürləşirlər.

Yelena Andreyevna (*tapançanı onun əlindən almağa çalışaraq*). Verin bura! Verin deyirlər sizə!

Voynitski. Buraxın məni, Helene! Buraxın məni! (*Onun əlindən çıxıb yüyürür və gözləri Serebryakovu axtarır*) Hani o? Aha, budur! (*Ona güllə atır*) Taraq! (*Pauza*) Dəymədi? Yənə boşa çıxdı? (*Qəzəblə*) Ax, zəhrimar... Lənət sənə kor şeytan... (*Tapançanı yerə çirpır və təqsirsiz halda stulda oturur*)

Serebryakov çapıb qalmışdır. Yelena Andreyevna divara söykənmişdir, halı çox pisdir.

Yelena Andreyevna. Aparın məni burdan! Aparın öldürün, ancaq... mən daha burda qala bilmərəm!

Voynitski (*başını itirmiş halda*). Ah, mən nə edirəm! Mən nə edirəm!

Sonya (*ahəstə*). Dayəcan! Dayəcan!

Pərdə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

İvan Petroviçin otağı: bura onun həm yataq otağı, həm də malikanəsinin kantoru. Pəncərənin yanında böyük stol qoyulmuşdur, stolun üstündə mədaxil-məxaric dəftərləri və müxtəlif kağızlar, bir az kənarda kantorka, şkaflar, tərəzi var. Bir az kiçik olan stol Astrovundur; bu stolun üstündə rəsm ləvazimatı, rənglər, bunların yanında isə qovluq görünür. Qəfəs içində sığırçın. Divarda Afrika xəritəsi. Görünür, burada o heç kəsə lazım deyil. Üzərinə müşəmbə çəkilmiş böyük bir divan. Sol tərəfdə – yataq otaqlarına açılan qapı, sağda – dəhlizə açılan qapı; sağ qapını ağzında osgə qoyulmuşdur ki, mujiklər içərini bulamasınlar. Payız axşamıdır. Sakitlikdir.

Telegin və Marina üz-üzə oturub corab ipini sarıyırlar.

Telegin. Tez olun, Marina Tımofeyevna, yoxsa bu saat xudə-hafızlaşməyə çağıracaqlar. Əmr ediblər atlar qoşulsun.

Marina (*tez-tez sarımağa çalışaraq*). Az qalıb.

Telegin. Xarkova gedirlər. Orda yaşayacaqlar.

Marina. Belə yaxşıdır.

Telegin. Bərk qorxublar... Yelena Andreyevna deyir ki: "Bir saat burda yaşamaq istəmirəm... Gedək, tez gedək..." Deyir: "Xarkovda yaşayırıq, isnişirik, sonra şeylərin dalınca adam göndərərək..." Yüngülvari yığışb gedirlər. Demək, Marina Tımofeyevna, burda yaşamaq onlara qismət deyilmiş... Qəza-qədər işidir.

Marina. Belə yaxşıdır. Gör nə haray-huray saldılar, tarpa-tarp güllə atdılar, lap biabırçılıq oldu!

Telegin. Bəli, Ayvazovski fırçasına layiq bir süjetdir.

Marina. Kaş heç gözüm görməyəydi. (*Pauza*) Yenə köhnə qaydamızla asudə yaşayırıq. Səhər saat səkkizdə çay içərik, saat birdə nahara başlayırıq. Axşam oturub şam edərik, hər şey öz qaydası ilə, xalq necə, biz də elə... xristiancasına. (*Köksünü ötürür*) Yazıq canım, çoxdandır ərşə yeməmişəm.

Telegin. Bəli, çoxdandır, bizim üçün ərşə bişirmirlər. (*Pauza*) Lap çoxdan... Bu gün səhər, Marina Tımofeyevna, kənddən keçirdim, dükançı dalımca qışqırdı: "Ey, özgə süfrəsindən yeyib-içən!" Bu söz mənə elə dəydi ki!

Marina. Sən fikir vermə, atam. Biz elə hamımız Allahın verdiyindən yeyib-içən adamlarıq. Bir də ki, sən də, Sonya da, İvan Petroviç də – heç biriniz işsiz oturmursunuz, hamımız işləyirik, zəhmət çəkirik! Hamımız... Sonya hanı?

Telegin. Bağdadır. Elə hey doktorla gəzir, İvan Petroviçi oxşayır. Qorxurlar İvan Petroviç özünə bir şey eləsin.

Marina. Bəs onun tapançası hardadır?

Telegin (*pıçıltı ilə*). Ambarda gizlətmişəm!

Marina (*istehza ilə gülümsəyərək*). Günaha bir bax!

Voynitski. Əl çək məndən. (*Marina və Teleginə*) Gedin burdan, heç olmasa bir saat məni tək buraxın! Mənə heç kəsin qəyyumluğu lazım deyil.

Telegin. Bu dəqiqə, Vanya. (*Pəncələri üstə gedir*)

Marina. Beçə xoruz: qo-qo-qo! (*İpi yığışdırıb gedir*)

Voynitski. Əl çək məndən!

Astrov. Böyük məmnuniyyətlə, mən çoxdan çıxıb getməliydim, ancaq təkrar edirəm, məndən götürdüyün şeyi geri qaytarmayınca burdan getməyəcəyəm.

Voynitski. Mən səndən heç nə almamışam.

Astrov. Ciddi deyirəm, ləngitmə məni. Mən gerek çoxdan gedəydim.

Voynitski. Mən səndən heç nə götürməmişəm. (*İkisi də oturur*)

Astrov. Demək belə? Eybi yoxdur, bir az gözləyəcəyəm, amma sonra bağışla məni, gerek zor işlədim. Əl-qolunu bağlayıb üst-başını yoxlayaq. Lap ciddi deyirəm.

Voynitski. Nə istəyirsən elə. (*Pauza*) Belə də axmaqlıq olarkı, mən etdim: iki dəfə güllə atasan, heç biri də dəyməsin! Mən bunu heç vaxt özümə bağışlamayacağam!

Astrov. İndi ki, güllə atmağa həvəsin vardı, öz alnına tuşlayıb guruldadaydın.

Voynitski (*çiyinlərini çəkərək*). Qəribədir. Mən adam öldürməyə qəsd etmişəm, amma məni nə həbs edirlər, nə də məhkəməyə verirlər. Demək, məni dəli hesab edirlər. (*Acı gülüş*) Mən dəliyəm, amma professor, alim sehərbaz maskası altında öz istedadsızlıqlarını, kütlüklerini, hədsiz rəhmsizliklərini gizlədənlər dəli deyillər. Qocalara ərə gedib, sonra hamının gözünün qabağında onları aldadanlar dəli deyillər. Mən gördüm sən onu qucaqlamışdın!

Astrov. Yaxşı eləmişdim qucaqlamışdım, al, bu da sənənin payın. (*Zurna*)

Voynitski (*qapıya baxaraq*). Yox, dəli bu torpaqdır ki, hələ də sizi üstündə saxlayır!

Astrov. Əcəb axmaq sözdür.

Voynitski. Nə olar, mən dəliyəm, divanəyəm, özümdə deyiləm; mənim axmaq söz danışmağa haqqım var.

Astrov. Bizə kələk gəlmə. Sən dəli-zad deyilsən, ancaq dəmdəməkisen. Bəmbəlisən. Əvvəllər mən də hər əcaib tipi xəstə, qeyri normal bir adam hesab edirdim, indi isə bu fikirdəyəm ki, insanın normal vəziyyəti əcaib olmaqdır. Sən tamamilə normal adamsan.

Voynitski (*üzünü əlləri ilə örtür*). Utanıram! Bilsəydin necə xəcalət çəkirəm! Bu amansız xəcalət hissi heç bir ağrı ilə müqayisə oluna bilməz. (*Qüssə ilə*) Dözə bilmirəm! (*Stolun üstünə əyilir*) Mən nə edirəm? İndi mən nə edirəm?

Astrov. Heç nə.

Voynitski. Mənə bir şey ver! Ah, İlahi!.. Mənim 47 yaşı var, əgər 60 yaşınadək yaşasam, demək, hələ on üç ilim qalır. Çoxdur! Bu on üç il mən nə cür yaşayacağam! Nə edəcəyəm, qalan ömrü nəyə sərf edib başa vuracağam? Ah, başa düşürsənmi?.. (*Astrovun əlini əsəbiliklə sıxır*) Başa düşürsənmi, əgər ömrün qalan illərini başqa cür, yeni tərzdə yaşamaq mümkün olsaydı! Aydın və sakit bir səhər oyanıb görərdin ki, yenidən yaşamağa başlayıbsan, bütün keçmiş yaddan çıxıb, bir duman kimi dağılıb gedib. (*Ağlayır*) Yeni həyat başlayasan... Öyrət məni, necə başlayım... nədən başlayım...

Astrov (*darıxmış halda*). Eh, bəsdir, canım! Yeni həyat-zad nədir! Bizim vəziyyətimiz – sənin və mənim vəziyyətim ümitsizdir.

Voynitski. Hə?

Astrov. Mən buna əminəm.

Voynitski. Mənə bir şey ver... (*Ürəyini göstərir*) Buram yanır.

Astrov (*acıqlı bağırır*). Bəsdir! (*Yumşalaraq*) Bizdən yüz il, iki yüz il sonra yaşayan, həm də belə axmaq və belə zövqsüz ömür sürdüyümüz üçün bizə nifrət edəcək adamlar, bəlkə də, xoşbəxt olmağın yolunu tapacaqlar, amma biz... Bizim səninlə bircə ümidimiz var. Bircə ümidimiz var ki, qəbirdə yatan vaxt bizə rəylər görsənəcək, bəlkə də xoş xəyallar gəlib bizi ziyarət edəcək. (*Köksünü ötürərək*) Bəli, qardaş. Bütün qəzada ikicə nəfər ləyaqətli, ziyalı adam var idi; biri sən idin, biri mən. Ancaq vur-tut on ilin ərzində bu meşşan həyatı, bu mənhus həyat bizi də bataqlıq kimi sorub uddu, o öz boğucu, üfunətli nəfəsi ilə qanımızı zəhərlədi və biz də

başqaları kimi bayağı, kobud olduq. (*Hərərətlə*) Bura bax, sən mənim başımı tovlama, götürdüyünü qaytar.

Voynitski. Mən səndən heç nə götürməmişəm.

Astrov. Sən mənim yol aptekimdən bir banka morfi götürmüşsən. (*Pauza*) Qulaq as, əgər sən mütləq özünü öldürmək istyirsənsə, get meşəyə, orda gülləni sıx başına. Morfini qaytar mənə, yoxsa cürbəcür söz-söhbət başlanar, elə bilərlər onu sənə mən vermişəm... mənim üçün elə bu kifayətdir ki, meyitini yarmalı olacağam... Elə bilirsən bu çox maraqlı işdir...

Sonya daxil olur.

Voynitski. Əl çək məndən.

Astrov (*Sonyaya*). Sofiya Aleksandrovna, sizin dayınız mənim aptekimdən bir banka morfi götürüb, geri vermir. Deyin ona ki, bu... heç də ağıllı hərəkət deyil. Mənim heç vaxtım da yoxdur. Gecikirəm, mən gerek gedəm.

Sonya. Vanya dayı, sən morfini götürmüşsən?

Pauza.

Astrov. Götürüb. Mən bunu yəqin bilirəm.

Sonya. Ver, bizi niyə qorxuzursan? (*Mehribancasına*) Ver, Vanya dayı! Mən, bəlkə səndən heç də az bədbəxt deyiləm, ancaq görürsən ki, ümitsizliyə qapılmıram. Mən dözmürəm və həyatım sona çatıb qurtaran qədər dözəcəyəm... sən də döz! (*Pauza*) Ver! (*Onun əllərini öpür*) Mənim əziz, yaxşı dayım, sevimli dayım, ver! (*Ağlayır*) Sən mərhəmətlisən, bizə yazığın gələcək, verəcəksən. Səbr elə, dayı! Döz!

Voynitski (*stoldan bankanı çıxarıb Astrova verir*). Al, götür! (*Sonyaya*) Ancaq tez işə başlamaq, tez nə isə bir iş görmək lazımdır, yoxsa davam gətirə bilmirəm... Dözə bilmirəm...

Sonya. Elədir, elədir, işləmək lazımdır. Bizimkiləri yola salan kimi oturub işlərik... (*Əsəbi halda stolun üstündəki kağızları seçib ayırır*) İşlərimiz tökülüb qalıb...

Astrov (*bankanı aptekə qoyur, qayıışı çəkib bağlayır*). İndi yola düşmək olar.

Yelena Andreyevna (*daxil olur*). İvan Petroviç, siz burdasınız? Biz bu saat yola düşürük. Aleksandrın yanına gedin, atamla sən gerek barışasınız. Bu vacibdir.

Sonya ilə Voynitski gedirlər.

Yelena Andreyevna. Mən gedirəm. (*Astrova əl verir*) Salamət qalın.

Astrov. Elə bu saat gedirsiniz?

Yelena Andreyevna. Atlar qoşulmuşdur.

Astrov. Əlvida!

Yelena Andreyevna. Bu gün siz mənə söz verdiniz ki, buradan çıxıb gedəcəksiniz.

Astrov. Yadımdadır. Bu saat gedirəm. (*Pauza*) Qorxdunuz? (*Onun əlindən tutur*) Məgər belə qorxuludur?

Yelena Andreyevna. Bəli.

Astrov. Bəlkə qalaydınız! Hə? Sabah meşədə...

Yelena Andreyevna. Yox... Artıq həll olunmuşdur. Elə ona görə də sizə belə cəsarətlə baxıram ki, getməyimiz artıq qəti-dir... Sizdən yalnız bir xahişim var: mənim haqqımda yaxşı fikirdə olun. Mən istərdim ki, siz mənə hörmət edəsiniz.

Astrov. Eh! (*Hövsələsizliklə*) Qalın, rica edirəm. Boynunuza alın ki, sizin bu dünyada görüləsi heç bir işiniz yoxdur, diqqətinizi məşğul etmək üçün heç bir şeyiniz yoxdur, gec-tez bir hissə qapılacaqsınız, bu, labüddür. Yaxşısı budur, bunu Xarkovda deyil, yaxud Kursk kimi bir yerdə deyil, elə burda – təbiətin ağuşunda edəsiniz... Heç olmasa, bu, şairanə olar, hətta gözəl olar... Burda meşəbəyi yerləri var, Turgenevin zövqünə uyğun yarımxaşaraba malikanələr var...

Yelena Andreyevna. Siz necə gülməlisiniz... Mən sizdən yanıqlıyam, ancaq yenə də sizi məmnuniyyətlə xatırlayacağam. Siz maraqlı və orijinal bir adamsınız. Biz bir daha görüşməyəcəyik, ona görə gizlətmək nəyə lazımdır? Mən hətta bir qədər sizə vurulmuşdum. Gəlin bir-birimizin əlini sıxıb, bir dost kimi ayrılmaq. Halal eləyin!

Astrov (*onun əlini sıxır*). Elədir, gedin... (*Fikirlə*) Elə bil siz yaxşı, səmimi adamsınız, ancaq bütün varlığınızda elə bil nə isə

qərribə bir şey də var. Siz öz ərinizlə bərabər bura gələndən sonra burda işləyib əlləşən, nə isə bir şey yaradan adamların hamısı öz işlərini buraxıb, bütün yayı sizin ərinizin padaqrası ilə və sizinlə məşğul olmağa məcbur oldular. Hər ikiniz – o da, siz də ətaletinizi bizə də yoluxdurdunuz. Mən sizə uyub bir ay heç nə eləmədim, bu müddətdə adamlar xəstələnirdilər, mənim meşələrimdə, cavan meşələrdə mujiklər öz mal-qarasını otarırdılar... Beləliklə, siz və əriniz, hara qədəm qoyursunuz, orda bir dağınıq əmələ gətirirsiniz. Mən zarafat eləyirəm, əlbəttə, lakin yenə də... qərribədir, mən bu əqidədəyəm ki, əgər siz burda qalsaydınız, çox böyük sarsıntılar baş verəcəkdi. Mən də məhv olacaqdım, siz də... salamat qurtara bilməyəcəkdiniz. Yaxşı, gedin. *Finita la commedia.*¹

Yelena Andreyevna (*onun stolundan bir karandaş götürüb tez gizlədir*). Bu karandaşı mən özümə yadigar götürürəm.

Astrov. Necə qərribədir... Tanış idik, birdən-birə nədənsə heç vaxt görüşməyəcəyik. Dünyada hər şey belədir... Nə qədər ki, burda heç kəs yoxdur, Vanya dayı əlində gül dəstəsi içəri girməyib, icazə verin... öpüm sizi... vidalaşmağımız münasibətilə... Olar? (*Yelenanın yanağından öpür*) Çox yaxşı, çox gözəl.

Yelena Andreyevna. Sizə ürəkdən xoşbəxtlik arzu edirəm. (*Ətrafına baxınraq*) Qoy nə olur, olsun, heç olmasa həyatımda bir dəfə (*hərərətlə onu qucaqlayır və hər ikisi dərhal kənara çəkilir*) getmək lazımdır.

Astrov. Tez olun, çıxın gedin. Atları qoşublarsa yola düşün.

Yelena Andreyevna. Deyəsən, bura gələn var.

Hər ikisi qulaq verir.

Astrov. *Finita.*²

Serebryakov (*Voynitskiyə*). Keçənə güzəşt deyərlər, nə olubsa, həmsini yaddan çıxaraq. Bu bir neçə saat ərzində baş verən hadisələrdən sonra mənim ürəyim o qədər ağrıdı ki, başımdan o qədər fikirlər gəlib keçdi ki, indi gələcək nəsillər üçün, necə yaşamaq lazım olduğu barədə böyük və ibrətamiz bir traktat yaza bilərdim. Mən məmnuniyyətlə sənin üzrxahlığını qəbul edirəm və

¹ Komediya bitdi, yəni məsələ qurtardı (*ital.*)

² Bitdi, son (*ital.*)

özüm də səndən üzr istəyirəm. Salamət qal. (*Voynitski ilə üç dəfə öpüşür*)

Voynitski. Sən əvəllər nə qədər alırdınsa, yenə vaxtlı-vaxtında o qədər alacaqsan. Hər şey köhnə qaydasında qalacaq.

Yelena Andreyevna Sonyanı qucaqlayır.

Serebryakov (*Mariya Vasilyevnanın əlini öpür*). Maman...

Mariya Vasilyevna (*onu öpərək*). Aleksandr, yenə şəklinizi çəkdirib mənə göndərin. Özünü bilirsiniz ki, siz mənim üçün nə qədər əzizsiniz.

Telegin. Sağlıqla gedin zati-aliləri! Bizi yaddan çıxarmayın!

Serebryakov (*qızını öpərək*). Salamət qal... Hamınız sağlıqla qalın! (*Astrova əl verir*) Bərabər keçirdiyimiz xoş saatlar üçün sizə təşəkkür edirəm... Mən sizin təfəkkür tərzinizə, sizin aludəliyinizə, istək və arzularınıza hörmət bəsləyirəm. Lakin icazə verin, qoca öz vida sözlərinə yalnız bircə qeyd əlavə etsin: iş görmək lazımdır, ağalar! İş görmək lazımdır! (*Hamiya baş əyir*) Xoşbəxt olun! (*Gedir*)

Mariya Vasilyevna ilə Sonya onun dalınca yönəlirlər.

Voynitski (*Yelena Andreyevnanın əlini bərk-bərk öpür*). Əlvida... Bağışlayın... Bir də heç vaxt görüşməyəcəyik.

Yelena Andreyevna (*riqqətə gələrək*). Salamət qalın, əzizim. (*Onun başından öpüb, gedir*)

Astrov (*Teleginə*). Vaflyə, get de, qoy bir yolluq elə mənim üçün də atları qoşsunlar.

Telegin. Baş üstə, dostum. (*Gedir*)

Yalnız Astrov və Voynitski qalırlar.

Astrov (*stolun üstündən rəngləri yığışdırıb çamadana qoyur*). Nə üçün onları yola salmağa getmirsən?

Voynitski. Qoy getsinlər, mən... mənim tapətim yoxdur. Halım dəyişib. Tez bir şeylə məşğul olmaq lazımdır... İşləmək, işləmək! (*Stolun üstündəki kağızları araşdırır*).

Pauza. Zəng səsləri eşidilir.

Astrov. Getdilər. Professor, yaqın çox sevinir. İndi onu heç bir şeylə şirnikdirib bura gətirmək olmaz.

Marina (*daxil olur*). Getdilər. (*Kresloda oturub corab hörür*)

Sonya (*daxil olur*). Getdilər. (*Gözlərini silir*) Allah salamat aparsın. (*Dayısına*) Yaxşı, Vanya dayı, gəl indi bir işlə məşğul olaq.

Voynitski. İşləmək, işləmək...

Sonya. Çoxdan, lap çoxdan biz bir yerdə bu stolun dalında oturmamışıq. (*Stolun üstündəki lampanı yandırır*) Deyəsən, mürək-kəb yoxdur... (*Mürəkkəb qabını götürüb şkafa tərəf gedir və mürək-kəb tökür*) Amma onlar gedəndən ürəyim sıxılır.

Mariya Vasilyevna (*ağır addımlarla içəri girir*). Getdilər! (*Oturub kitab oxumağa başlayır*)

Sonya (*stolun arxasında oturub kantor dəftərini varaqlayır*). Əvvəlcə, Vanya dayı, hesabları yazın. Səliqəmiz yaman pozulub. Bu gün yenə adam göndərüb hesab istəyirdilər. Yaz. Sən hesabın birini yaz, mən də o birisini...

Voynitski (*yazır*). "Hesab... cənab..."

Hər ikisi səssiz yazır.

Marina (*əsnəyir*). Yuxum gəlmir...

Astrov. Sakitlikdir. Qələmlərin xışıltısı, cırcıramanın cırıltısı eşidilir. İsti və rahat bir guşə... Adam burdan getmək istəmir. (*Zınqırov səsi eşidilir*) Budur, atları qoşdular... Bircə, əziz dostlarım, sizinlə xudahafizləşmək, stolumla vidalaşmaq qalır, sonra, haydı. (*Kartogramları qovluğa yerləşdirir*)

Marina. Niyə belə əl-ayağa düşdün. Qalaydın.

Astrov. Olmaz.

Voynitski (*yazır*). "Köhnə borcdan iki manat yetmiş beş qəpik qalmışdır..."

Xidmətçi içəri girir.

Xidmətçi. Mixail Lvoviç, atlar hazırdır.

Astrov. Eşitdim. (*Apteki, çamadanı və qovluğunu ona verir*) Al, götür bunları. Amma ehtiyatlı ol, qovluğunu əzmə!

Xidmətçi. Baş üstə. (*Gedir*)

Astrov. Yaxşı... (*Vidalaşır*)

Sony a. Bir də nə vaxt görüşəcəyik?

Astrov. Yəqin yaydan qabaq görüşə bilməyəcəyik. Qışda ağlım kəsmir... Əlbəttə, bir hadisə baş versə xəbər edərsiniz, gələ-rəm. (Sonyanın əlini sıxır) Duz-çörək üçün, mehribanlıq göstərdi-yiniz üçün... Bir sözlə, hər şey üçün sağ olun. (Dayəyə yaxınlaşıb onun başından öpür) Sağ ol, nənə.

Marina. Elə belə, çaysız-zadsız gedəcəksən?

Astrov. İstəmirəm, dayəcan.

Marina. Bəlkə araq içəsən?

Astrov (tərəddüdlə). Pis olmaz... (Marina gedir. Pauzadan sonra) Yandan qoşulan atım nədənsə axsayır. Hələ dünən, Petruşka onu sulamağa aparanda gözümə dəymişdi.

Voynitski. Təzədən nallatmaq lazımdır.

Astrov. Rojdestvenskide gərək dəmirçinin yanına gedək. Yubatmaq olmaz. (Afrikanın xəritəsinə yanaşıb ona baxır) Yəqin indi Afrikada bərk istidir, lap dəhşətdir!

Voynitski. Bəli, yəqin.

Marina (əlində məcməyi gəlir, məcməyidə bir qədər araq və bir parça çörək var). Al, ye, iç! (Astrov araqı içir) Nuşcan, atam. (Təzim edir) Bir tikə çörək yeyəydin üstündən.

Astrov. Yox, elə belə də ötüşərəm... Di sağlqla qalın! (Mari-naya) Məni yola salma, dayəcan. İstəmərəm.

O gedir. Sonya əlində şam, onu yola salmağa çıxır.

Marina öz kreslosunda oturur.

Voynitski (yazır). "Fevralın 2-də günəbaxan yağı 20 girvən-kə... fevralın 16-da günəbaxan yağı 20 girvən-kə... Qarabaşaq yar-ması..."

Pauza. Zıncırov səsləri eşidilir.

Marina. Getdi.

Pauza.

Sony a (qayıdıb şamı stolun üstünə qoyur). Getdi.

Voynitski (hesab çötkəsində hesablayıb yazır). Cəmisi on beş... iyirmi beş.

Sonya oturub yazır.

Marina (əsnəyir). Eh, günaha batmış canımız...

Telegin ayağının ucunda gəlib qapının yanında oturur və yavaşca gitaranı sazlayıb dinqıldadır.

Voynitski (əli ilə Sonyanın saçlarını oxşayaraq). Mənim balam, ürəyimdən elə bil daş asılıb! Ah! Bilsəydin necə ağırdır, bağrım çatlayır! Sonya. Çarə nədir, yaşamaq lazımdır! (Pauza) Biz, Vanya dayı, hələ yaşayacağıq. Uzun-uzun günləri, uzun-uzun gecələri başa vuracağıq; taleyin bütün sınaqlarına səbrlə dözəcək, davam gətirəcəyik. İndi də, qocalanda da, dinclik, rahatlıq bilmədən başqaları üçün işləyəcəyik, vaxtımız gəlib çatanda itaətlə, boyun əyərək öləcək və orada, o dünyada deyəcəyik ki, biz iztirab çəkmişik, göz yaşı tökmüşük, günümüz acı keçib, onda Allahın bizə rəhmi gələcək, onda biz səninlə, dayıcan, mənim əziz dayım, işıqlı, gözəl, qəşəng bir həyat görəcəyik, sevinəcək və indiki müsibətlərimizi rıqqətlə, təbəssümlə yola salıb dincələəcəyik... Mən inanıram, dayı can, hərərətlə, ürəkdən inanıram... (Dayısının qarşısında diz çöküb başını onun əlləri üstə qoyur, yorğun bir səslə) Biz dincələəcəyik! (Telegin yavaşdan gitara çalır) Biz dincələəcəyik! Biz mələklərin səsinə eşidəcək, bütün göy üzünün almazlarla bəzəndiyini, dünyadakı bütün fənalıqların, bütün iztirablarımızın kainatı qaplayan bir mərhəmətə, şəfqətə qərq olduğunu görəcəyik və həyatımız nəvazişli, zərif və şirin olacaq. Mən inanıram, inanıram... (Yaylıqla onun göz yaşlarını silir) Yazıq, yazıq Vanya dayı, sən ağlayırsan. (Göz yaşları arasından) Sən ömründə heç bir sevinc görməmişən, ancaq səbr elə, Vanya dayı, səbr elə... Biz dincələəcəyik... (Onu qucaqlayır) Biz dincələəcəyik! (Gözetçi taqqıltı salır. Telegin yavaşdan gitaranı dinqıldadır. Mariya Vasilyevna kitabçanın haşiyəsində nə isə yazır: Marina corab toxuyur) Biz dincələəcəyik.

Pərdə yavaş-yavaş enir

1897

ÜÇ BACI

Dörd pərdəli dram

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Prozorov Andrey Sergeyeviç
Natalya İvanovnan – onun adaxlısı, sonra arvadı
Olqa }
Maşa } – onun bacıları
İrina }
Kuligin Fyodor İliç – gimnaziya müəllimi, Maşanın əri
Verşinin Aleksandr İqnatyeviç – podpolkovnik, batareya komandiri
Tuzenbax Nikolay Lvoviç – baron, paruçik
Salyonı Vasili Vasilyeviç – ştabs-kapitan
Çebutikin İvan Romanoviç – hərbi həkim
Fedotik Aleksey Petroviç – podporuçik
Rode Vladimir Karloviç – podporuçik
Fərapont – zemstvo idarəsinin qapıçısı, qoca
Anfisa – dayə, 80 yaşında qarı

Hadisə əyalət şəhərində vəqə olur.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Prozorovgilin evi. Sütunlu qonaq otağı. Sütunların dalında böyük bir zal görünür. Günortadır, həyətdə günəş işıqları parıldayır. Zalda yemək stolunu hazırlayırlar. Qız gimnaziyası müəllimlərinə məxsus mavi rəngli paltar geymiş Olqa gah dayanaraq, gah gezişərək arası kəsilmədən şagirdlərin dəftərlərini yoxlayır; qara paltarlı Maşa şlyapasını dizi üstə qoymuş və kitab oxuyur, ağ paltarlı İrina düşüncəyə dalaraq, ayaq üstə dayanmışdır.

Olqa. Atamız düz bir il bundan əvvəl, həmin bu gün, mayın 5-də sənin ad günündə vəfat etdi, İrina. Çox soyuq gün idi, qar yağırdı. Mənə elə gəlirdi ki, bu müsibətə dözə bilməyəcəyəm. Sən

özündən gedərək, bir cənazə kimi yıxılmışdın. O gündən bir il keçmişdir, indi biz onun ölümünü ağrısız-əzabsız xatırlayırıq, sən indi ağ paltar geymisən, üzün gülür. (*Saat 12 zəngini çalır*) Onda da saat beləcə öz zəngini çalırdı. (*Pauza*) Yadımdadır, atamın tabutunu aparanda musiqi çalırdılar, qəbristanda güllə atdılar. O, general idi, briqadaya komandanlıq edərdi, buna baxmayaraq, dəfninə az adam gəlmişdi. Ancaq onda yağış yağdı, çox şiddətli yağış və qar yağdı. İrina. Niyə, niyə bunları xatırlayırsan!..

Sütunların dalında, zaldakı stolun yanında baron Tuzenbax, Çebutikin və Salyonı görünür.

Olqa. Bu gün hava istidir, pəncərələri açıq qoymaq olar. Lakin nədənsə ağcaqayın ağacları hələ də çılpəkdir. On bir il bundan əvvəl atamızı briqada komandiri təyin etdikləri zaman o, bizi də götürüb Moskvadan çıxdı. Yaxşı yadımdadır... Mayın əvvəlləri, elə beləcə bir gün idi. Moskvanın havası qızmış, hər tərəf çiçəklərlə, günəşin işığı ilə bəzənmişdi. O gündən on bir il keçdiyinə baxmayaraq, dünən olmuş kimi mən hər şeyi xatırlayıram. Aman Allah! Bu gün səhər oyanıb çoxlu işıq gördüm, baharı gördüm, ürəyimdə bir sevinc titrədi, həsrətlə vətənə qayıtmaq istədim!..

Çebutikin. Ay qayıtdın ha!

Tuzenbax. Əlbəttə, boş sözdür.

Maşa oxuduğunun üzərində düşünərək, fiştıraq çalır.

Olqa. Çalma, Maşa. Necə də çala bilirsən! (*Pauza*) Hər gün gimnaziyada olduğumdan və sonra da axşamədək dərs dediyimdən daima başım ağrıyır. Beynimdə də elə fikirlər dolaşır ki, elə bil qocalmışam. Həqiqətən də belədir, gimnaziyada işlədiyim bu dörd ildə hər gün gəncliyimin də, qüvvələrimin də damcı-damcı bədənimdən süzülüb çıxdığını hiss edirəm. Artan və güclənən yalnız bir arzudur...

İrina. Moskvaya getmək. Evimizi satmaq, burdakı bütün işləri qurtarıb Moskvaya getmək...

Olqa. Elədir! Tez Moskvaya getmək.

Çebutikin və Tuzenbax gülürlər.

İrina. Yəqin ki, qardaşımız professor olacaq. Əlbəttə, o burda yaşamayacaqdır. Bizi ləngidən tək-cə yazıq Maşadır.

Olqa. Maşa hər il Moskvaya gələr, bütün yayı Moskvada qalar...

Maşa yavaşca fiştıriq çalır.

İrina. Allah kərimdir, hər şey düzələr. (*Pəncərədən baxır*) Bu gün gözəl havadır. Bilmirəm niyə bu gün ürəyim belə sevinclə doludur! Səhər ad günüm olduğunu xatırladım, birdən-birə bir şadlıq duydu, hələ anamın sağ olduğu uşaqlıq günlərim yadıma düşdü, ah, necə gözəl fikirlər məni həyəcana gətirdi, necə fikirlər!

Olqa. Bu gün sən çiçək kimi açılmışsan, çox gözəl görünürsən. Maşa da gözəldir. Bu qədər kökəlməsəydi Andrey də yaxşı görünərdi. Kökəlmək ona yaraşmır. Mən isə arıqlamış və qocalmışam, görünür, gimnaziyada qızlara tez-tez acıqlandığım üçün bu günə qalmışam. Bax, bu gün mən boşam, evdə oturmuşam, ona görə başım ağrımır, özümü dünənkindən cavan hiss edirəm. Mənim 28 yaşı var, ancaq hələ... yox... Hər şey yaxşıdır, görünür, Allahın iradəsi belə imiş, lakin mənə elə gəlir ki, mən ərə gedib bütün günü evdə otursaydım daha yaxşı olardı. (*Pauza*) Mən öz ərimi sevir, ona sadıq olardım.

Tuzenbax (*Salyoniya*). Elə boş-boş şeylər danışırırsınız ki, adamın zəhləsi gedir. (*Qonaq otağına keçirən*) Hə, az qalmışdı yadımdan çıxsın. Bu gün bizim yeni batareyə komandiri Verşinin sizi ziyarət edəcəkdir. (*Pianonun dalında oturur*)

Olqa. Nə olar ki!.. Çox şadam.

İrina. O qocadırmı?..

Tuzenbax. Yox, yaxşıdır. Çox olsa qırx-qırx beş yaşı var. (*Yavaşca çalır*) Deyəsən, pis adam deyil, axmaq olmadığı şübhəsizdir. Ancaq çox uzunçudur.

İrina. Maraqlı adamdırmı?

Tuzenbax. Bəli, pis deyil, lakin arvadı, qayınanası və iki qızı var, həm də bu ikinci arvadıdır. O qonaq gedir və hər evdə deyir ki, arvadı və iki qızı var. Burda da deyəcək. Arvadı da yarıdəli, yarı-ağıllı bir şeydir, uzun qız saçları var, dəbdəbəli sözlər danışır və filosofluq edir, tez-tez intihar səhnələri düzəldir, yəqin bununla

ərini qorxutmaq istəyir. Mən belə arvaddan çoxdan əl çəkərdim, lakin o, davam gətirir, yalnız tez-tez ondan şikayət edir.

Salyonı (*Çebutikinlə zaldan qonaq otağına keçərkən*). Mən bir əlimlə yalnız pud yarımı qaldırıram, amma iki əlimlə beş və hətta altı pudu da qaldıra bilərəm, burdan belə bir nəticəyə gəlirəm ki, iki adam bir adamdan iki dəfə deyil, üç dəfə və bəlkə daha artıq güclüdür...

Çebutikin (*yeriyə-yeriyə qəzet oxuyur*). Başın tükü tökülməmək üçün... iki misqal naftalini yarım butulka spirtə qatıb... hər gün işlətməli... (*Dəftərçəsinə yazır*) Bunları dəftərimizə yazaq! (*Salyonuya*) Bəli, mən sizə deyirəm ki, butulkanın ağzını tıxacla bərkidir və şüşə borunu ordan keçirirsən... sonra ən adi zəydən bir çimdik salırsan...

İrina. İvan Romanıç, əziz İvan Romanıç!

Çebutikin. Nədir, mənim qızım, mənim sevincim?

İrina. Deyin görək, niyə mən bu gün belə xoşbəxtəm? Sanki məni yelkənlər uçurur... başımın üstündə də böyük ağ quşlarla dolu geniş mavi səma var. Deyin, deyin görək, bunun səbəbi nədir?

Çebutikin (*onun əllərini öpərək, həzin səslə*). Mənim ağ quş-cuğazım...

İrina. Bu gün səhər yuxudan ayılaraq, qalxıb əl-üzümü yuduğum zaman birdən-birə mənə elə gəldi ki, bu dünyada hər şey mənim üçün aydındır və necə yaşamaq lazım olduğunu bilərəm. Əziz İvan Romanıç, mən hər şeyi bilərəm. Kim olursa olsun hər bir adam bu dünyada zəhmət çəkməli, alın təri tökərək işləməlidir. İnsan həyatının məna və məqsədi yalnız budur. İnsanın səadət və sevinci də bundadır... Səhər ala-qaranlıqdan qalxaraq küçədə daş yonan bir fəhlə, yaxud bir çoban, ya da uşaqlara dərs deyən bir müəllim və ya demiryolunda maşinist olmaq nə qədər gözəldir... Aman Allah!.. Saat 12-də durub yatağındaca qəhvə içən, sonra iki saat geyinib bəzənən gənc bir qadın olmaqdan, işləyən, xeyir verən bir adam demirəm, hətta bir öküz, sadə bir at olmaq daha yaxşıdır... Elə bir xanım olmaq nə qədər dəhşətlidir. İsti yay günündə təşnə bir adam su istəyən kimi, mən də işləmək, işləmək istəyirəm. Mən səhər tezdən qalxmasam, işləməsəm, zəhmət çəkməsəm, mənimlə dostluq etməyin, İvan Romanıç.

Çebutikin (*mehribancasına*). Etmərəm, etməmə...

Olqa. Atamız bizi səhər saat 7-də oyanmağa öyrətmişdi... İndi də İrina 7-də oyanır, ancaq saat 9-dək yerində uzanaraq nə işə düşünür, düşünür. Siması da elə ciddi olur ki! (*Gülür*)

İrina. Sən məni balaca bir qız uşağı kimi görməyə alışmışan, indi üzümü ciddi gördükdə heyrət edirsən. Mənim 20 yaşı var!

Tuzenbax. Əmək həsrəti, əmək qüssəsi, Aman Allah, bu hiss mənə nə qədər tanışdır! Mən bütün həyatımda bir dəfə də işləməmişəm. Mən soyuq və işsiz-gücsüz Peterburqda, əmək və qayğı nə olduğunu bilməyən bir ailədə doğulmuşam. İndi də yadımdadır, mən korpusdan evimizə gələndə lakey çəkmələrimi çıxararkən, şıltaqlıq edərdim, anam isə mənə fərəhlə, iftixarla baxardı, özgülərinin başqa cür baxmasına heyrət edərdi. Məni əməkdən qoruyardılar. Lakin qorumaq mümkün olmadı! İndi əzəmətli fırtınalar, qüdrətli və sağlam qasırğalar zamanı gəlib çatmışdır... Bu fırtına və qasırğa bizə doğru addımlayır. Budur, o lap yaxındadır, tezliklə bizim cəmiyyətimizdəki tənbelliyi, laqeydliyi, əməyə qarşı nifrəti, avaralıqdan doğan çürük qüssəni sovurub aparacaqdır. O zaman mən işləyəcəyəm. 25-30 ildən sonra isə hamı işləyəcəkdir. Hamı!

Çebutikin. Mən işləməyəcəm.

Tuzenbax. Mən sizi hesaba qatmıram.

Salyonı. İnşallah, 25 ilə qədər siz bu dünyadan təşrif apararsınız, iki-üç ilə iflic sizi öldürər, ya da mən hirslənib beyninizi barılla dolduraram, mənim mələyim. (*Cibindən atir şüşəsini çıxarıb döşünə, əllərinə sürtür*)

Çebutikin (*gülür*). Mən doğrudan da, heç bir zaman heç bir iş görməmişəm. Universiteti qurtardığım gündən əlimi ağdan qaraya vurmamışam, hətta bir kitab belə oxumamışam. Oxuduğum ancaq qəzetlər olub... (*Cibindən başqa bir qəzet çıxarır*) Budur... qəzetlərdən dünyada Dobrolyubov adlı bir adam olduğunu eşitmişəm. O, kimdir, nə yazmışdır, Allah bilir... (*Aşağı mərtəbədən döşəməni döyürlər, zalda eşidilir*) Budur... məni aşağı çağırırlar, kim isə mənim yanıma gəlmişdir. Bu saat qayıdaram... gözləyin... (*Saqqalını qaşıya-qaşıya tələsik gedir*)

İrina. Bu heç də xoşuma gəlmir!..

Olqa. Bəli, bu lap dəhşətdir. O həmişə səfeh işlər görür.

Maşa. Körfəzin yanında yaşıl bir palıd, bir qızıl zəncir də sarınıb ona... Bir qızıl zəncir də sarınıb ona... (*Ayağa qalxaraq yavaşdan oxuyur*)

Olqa. Sən bu gün qüssəli görünürsən, Maşa... (*Maşa oxuya-oxuya şlyapasını geyir*) Hara gedirsən?

Maşa. Evimizə.

İrina. Qəribədir...

Tuzenbax. Ad günündən çıxıb getmək...

Maşa. Eybi yoxdur... axşam gələrəm. Hələlik, mənim əzizim... (*İrinanı öpür*) Bir daha sənə sağlıq və səadət arzu edirəm. Keçmişdə, atamız sağ olanda ad günü bizə 30–40 zabit gəlirdi, səsküydən qulaq tutulardı, bu gün isə ancaq iki cüt bir tək adam gəlmişdir, burda səhra sükunəti hakimdir... Mən gedirəm... Bu gün kefim yoxdur. Sən də mənə qulaq asma. (*Gözlərindən yaş tökülə-tökülə gülür*) Sonra danışarıq, hələlik salamat qal, mənim əzizim, gedim bir az dolanım...

İrina (*narazı*). Lakin sən...

Olqa (*gözləri yaşarmış*). Mən səni anlayıram, Maşa.

Salyonı. Kişi filosofluq edəndə buna deyilir filosofistika, yaxud sadəcə sofistika. Bir ya iki qadın filosofluq edəndə buna demək olar: barmağından dart, məni özümə gətir...

Maşa. Dəhşətli adam, siz bununla nə demək istəyirsiniz?

Salyonı. Heç nə. Aman deməmiş dayı, üstünü aldı ayı. (*Pauza*)

Maşa (*Olqaya acıqlı*). Ağlama!

Anfisa və Ferapont, əllərində tort, gəlirlər.

Anfisa. Bura gəl, baba. İçəri gəl, ayaqların təmizdir. (*İrinaya*) Zemstva idarəsindən Protopopov, Mixail İvanoviç göndərib... Piroqdur.

İrina. Sağ ol. Ona da təşəkkürümüzü bildir. (*Tortu alır*)

Ferapont. Nə dedin?..

İrina (*ucadan*). Təşəkkürümüzü bildir.

Olqa (*dayəyə*). Ona piroq ver. Ferapont Spiridonıç. Gedək... (*Ferapontla gedir*)

Maşa. Bu Protopopov Mixail Potapıçdır, İvanıçdır nədir, ondan heç xoşum gəlmir. Onu dəvət etmək lazım deyil.

İrina. Mən dəvət etməmişəm.
Maşa. Çox gözəl eləmişən.

Çebutikin gəlir, dalınca da əlində gümüş samovar olan əsgər içəri girir,
heyrət və narazılıq bildiren səslər.

Olqa (*üzünü əli ilə örtür*). Samovar! Bu dəhşətdir! (*Zala, stolun yanına gedir*)

İrina. Əzizim İvan Romanıç, siz nə edirsiniz!

Tuzenbax (*gülür*). Mən sizə dedim axı!

Maşa. İvan Romanıç, eyib deyilmi?

Çebutikin. Mənim əzizlərim, mənim gözəllərim, mənim sizdən başqa heç kəsə yoxdur. Tezliklə mənim 60 yaşı tamam olacaq, mən kimsəsiz bir qocayam, bir heçəm... məndə yaxşı bir şey qalmırsa, o da ürəyimdə sizə olan məhəbbətdir... Siz olmasaydınız mən çoxdan ölüb getmişdim... (*İrinaya*) Mənim əzizim, mənim qəşəng balam, siz doğulan gündən mən sizi tanıyıram... Sizi bu qollarım üstündə böyütmüşəm... mən sizin rəhmətlik ananızı sevirdim.

İrina. Axı niyə belə qiymətli hədiyyələr alırsınız?

Çebutikin (*göz yaşını tökə-tökə acıqlı*). Qiymətli hədiyyə. Eh, sizə qulaq asan kimdir. (*Denşikə*) Samovarı ora qoy... (*Acıqlı təkrar edir*) Qiymətli hədiyyə...

Denşik samovarı zala aparır.

Anfisa (*qonaq otağından keçərkən*). Bura baxın, tanımadığım bir polkovnik paltosunu çıxardıb bura gəlir, ay uşaqlar. Arinuşka, sən nəzakətli ol, hörmət elə, əzizim... (*Gedərək*) Naharın da vaxtı çoxdan çatmışdır... Aman Allah...

Tuzenbax. Yəqin Verşinindir.

Verşinin daxil olur.

Tuzenbax. Podpolkovnik Verşinin!

Verşinin (*Maşaya və İrinaya*). Özümü təqdim etmək şərəfinə nail olduğum üçün xoşbəxtəm: Verşinin. Çox-çox şadam ki, nəhayət, sizə gələ bildim. Gör siz necə böyümüşsünüz... bəh-bəh!..

İrina. Rica edirik əyləşin. Biz çox şadıq.

Verşinin (*nəşəli*). Mən nə qədər şadam, nə qədər şadam!.. Axı siz üç bacısınız. Yadımdadır, üç qız idiniz... Simanızı unutmuşam, lakin polkovnik Prozorovun üç kiçik qızcağı olduğunu gözlərimlə görmüşəm və yaxşıca yadımdadır. Vaxt necə gəlib keçir! Eh, vaxt necə gəlib keçir!..

Tuzenbax. Aleksandr İqnatyeviç Moskvadan gəlmişdir.

İrina. Moskvadan? Siz Moskvadan gəlmişsiniz?

Verşinin. Bəli, ordan gəlmişəm. Sizin mərhum atanız orda batareya komandiri, mən isə həmin briqadada zabıt idim (*Maşaya*) Bax, sizin simanızı, deyərsən, azca xatırlayıram.

Maşa. Amma mən sizi xatırlamıram.

İrina. Olya! Olya! (*Üzünü zala tərəf tutub çağırır*) Olya, tez gəl!

Olqa zaldan qonaq otağına gəlir.

İrina. Podpolkovnik Verşinindir, Moskvadan gəlmişdir...

Verşinin. Siz, demək, böyük qız Olqa Sergeyevnasınız... Siz Mariyasınız... Siz isə kiçik qız İrinasınız...

Olqa. Moskvadan gəlibsiz?

Verşinin. Bəli. Moskvada oxumuş və Moskvada da xidmətə başlamışam, orda xeyli işlədikdən sonra, nəhayət, gördüyünüz kimi, bura batareya komandiri təyin olundum. Mən sizi xatırlaya bilmirəm. Ancaq o yadımdadır ki, siz üç bacı idiniz. Atanız indi də xəyalımdadır. Gözlərimi yuman kimi surəti qarşımda canlanır. Moskvada mən sizin evinizə gəlib-gedərdim.

Olqa. Mən elə bilirdim bizə gələnlərin hamısı yadımdadır, amma görünür...

Verşinin. Mənim adım Aleksandr İqnatyeviçdir...

İrina. Aleksandr İqnatyeviç, siz Moskvadan gəlibsiz... göz-lənilməz bir hadisədir!

Olqa. Axı biz ora köçmək istəyirik.

İrina. Payızda orda olmaq fikrindəyik. Doğma şəhərimizdir, biz orda Staraya... Basmanaya küçəsində doğulmuşuq...

İkisi də sevincdən gülür.

Maşa. Gözləmədən yerlimizə rast gəldik. (*Bir az qızğın*) Aha, indi yadıma düşdü!.. Yadımdamı, Olqa, bizdə "Vurğun Mayor"

haqqında danışdılar. O zaman siz paruçik idiniz və kimə isə vurulmuşdunuz, hamı sizə sataşaraq “Mayor” deyirdi.

Verşinin (*gülür*). Bəli, bəli... Mənə “Vurğun Mayor” deyirdilər... belədir ki var...

Maşa. O zaman sizin ancaq bığlarınız var idi... Gör necə qocalıbsınız!.. (*Ağlamsınaraq*) Gör necə qocalıbsınız!

Verşinin. Bəli, mənə “Vurğun Mayor” çağırıqları zaman mən hələ gənc idim, sevirdim. İndi isə bambaşqayam.

Olqa. Sizin başınızda hələ bir dənə də ağ tük yoxdur. Siz yaşa dolmuş, lakin qocalmamışsınız.

Verşinin. Artıq qırx üç yaşım var. Siz çoxdan Moskvadan çıxmışsınız?..

İrina. On bir ildir. Maşa, niyə ağlayırsan? Ay sarsaq... (*Gözləri yaşarmış*) Bax, mən də ağlayıram...

Maşa. Mən ağlamıram. Siz hansı küçədə yaşayırdınız?

Verşinin. Staraya Basmannaya küçəsində.

Olqa. Biz də orda yaşayırdıq.

Verşinin. Bir vaxt mən Nemes küçəsində olardım. Oradan qırmızı kazarmalara gedərdim. Yolumun üstündə köhnə bir körpü var idi, onun altından həmişə su şırıltısı eşidilərdi... Tək adamın ürəyi qüسسə ilə dolu olur. (*Pauza*) Buranın çayı nə qədər geniş, nə qədər zəngindir! Güzəl çaydır!

Olqa. Elədir, ancaq soyuqdur. Bura soyuqdur, mığmığa da var...

Verşinin. Nə deyirsiniz? Burda sağlam, gözəl slavyan iqlimi hakimdir. Meşələr, çaylar... burda da qayın ağacları bitir. Qəşəng, yaraşılıq qayın ağacları, mən onları bütün ağaclardan çox sevirəm. Burda yaşamaq yaxşıdır. Ancaq qərībədir ki, dəmiryol vağzalından 20 verst aralıdır... heç kəs də bunun niyə belə olduğunu bilmir.

Salyonı. Mən bunun niyə belə olduğunu bilirəm. (*Hamı ona baxır*) Çünki vağzal yaxında olsa idi, uzaqda olmazdı. Madam ki, uzaqdadır, demək, yaxında deyil.

Ağır bir sükut əmələ gəlir.

Tuzenbax. Vasili Vasiliç zarafatçı adamdır.

Olqa. İndi mən də sizi xatırlayıram. Yadıma düşürsünüz.

Verşinin. Mən sizin ananızı tanıyırdım...

Çebutikin. Yaxşı arvad idi, Allah ona cənnət qismət eləsin.

İrina. Ananınızı Moskvada basdırıblar.

Olqa. Novo-Deviçyedə...

Maşa. Təsəvvür edin ki, mən onun simasını unutmağa başlayıram. Bizi də belə yaddan çıxaracaqlar.

Verşinin. Bəli, unudacaqlar. Ölimizdən nə gələr, taleyimiz belədir. İndi bizə vacib, əhəmiyyətli və çox qiymətli görünən şeylər, zaman keçdikcə unudulacaq, yaxud əhəmiyyətsiz görünəcəkdir. (*Pauza*) Maraqlı burasıdır ki, biz gələcəkdə nəyin yüksək və əhəmiyyətli, nəyin miskin və gülünc sayılacağını qətiyyən deyə bilmərik. Məgər bir zaman, bir axmağın yazdığı sayıqlamalar həqiqət sayıldığı halda Kopernikin və ya Kolumbun kəşfi lüzumsuz, gülünc görünməyirdimi? Ola bilər ki, bu qədər təbii saydığımız bizim yaşayış, zaman keçdikcə, qəribə, yararsız, idraksız, bir qədər natəmiz və bəlkə də günahlı görünəcəkdir...

Tuzenbax. Kim bilir? Bəlkə də bizim həyatımızı yüksək adlandıracaq və onu ehtiramla yad edəcəklər... İndi işgəncə vermirlər, dar ağacları, basqınlar, hücumlar yoxdur, lakin bununla belə həyatda nə qədər əzablar vardır!..

Salyonı (*incə səslə*). Cib, cib, cib... Baronu ac saxla, susuz saxla, amma qoy filosofluq eləsin.

Tuzenbax. Vasili Vasiliç, rica edirəm məndən əl çəkəsiniz... (*Yerini dəyişir*) Axırda zəhləmi tökdünüz.

Salyonı (*incə səslə*). Cib, cib, cib...

Tuzenbax (*Verşininə*). İndi bu qədər çox olan və nəzərimizə çarpan əzablar hər halda cəmiyyətimizin müəyyən mənəvi yüksəlişə çatdığını göstərir.

Verşinin. Bəli, bəli, elədir.

Çebutikin. Baron, siz indicə dediniz ki, bizim həyatımızı yüksək adlandıracaqlar, lakin insanlar necə olsa alçaqdırlar... (*Ayağa durur*) Baxın görün mən necə alçağam... Mənə təsəlli vermək üçün belə demək lazımdır ki, həyatım yüksəkdir, mənalıdır.

Səhnə arxasından skripka səsi eşidilir.

Maşa. Çalan bizim qardaşımız Andreydir.

İrina. O, alimdir. Yəqin ki, professor olacaqdır. Atamız hərbi xidmətçi idi, oğlu isə elm yolunu seçmişdir.

Maşa. Atamızın arzusuna görə...

Olqa. Biz bu gün ona sataşmışıq. Deyəsən, o, bir az aşiq olmuşdur.

İrina. Özü də buralı bir qıza... Yəqin ki, bu gün o bizə gələcəkdir.

Maşa. Ah, biləsiniz o necə geyinir! Güzəl geyinmədiyi, moda ilə hesablaşmadığı bir yana qalsın, miskinçəsinə geyinir. Sarı rəngli, gülünc haşiyəli, çox qəribə, əlvan bir tuman və qıpqırmızı koftacıq. Yanaqları da par-par parıldayır!.. Andrey ona vurulmayıb... mən bunu təsəvvür etmirəm, onun necə olsa zövqü var. O, bizi ələ salır, oynayır. Mən dünən eşitdim ki, qız buranın upravasının sədri Protopopova ərə gedir. Çox da yaxşı eləyir... (*Yan qapıya*) Andrey, bura gəl! Bircə dəqiqəliyə, əzizim!

Andrey gəlir.

Olqa. Bu mənim qardaşım Andrey Sergeyeviçdir.

Verşinin. Verşinin.

Andrey. Prozorov. (*Üzünün tərini silir*) Sizi bura batareya komandiri göndəriblər?..

Olqa. Təsəvvür edirsinizmi? Aleksandr İqnatiç Moskvadan gəlir.

Andrey. Eləmi? Təbrik edirəm. İndi mənim bacılarım sizə rahatlıq verməyəcəklər.

Verşinin. Hələ ki, mən sizin bacılarınızı yormuşam.

İrina. Görün Andrey bu gün mənə nə yaxşı portret çərçivəsi bağışlamışdır! (*Göstərir*) Özü qayırmışdır.

Verşinin (*çərçivəyə baxır və bilmir nə desin*). Bəli... şey...

İrina. O, pianinonun üstündəkini də özü qayırmışdır.

Andrey əlini yelləyərək kənara çəkilir.

Olqa. O həm alimdir, həm skripka çalır, həm də taxtadan yaxşı şeylər yonub düzəldir. Bir sözlə, hər işdə mahirdir. Andrey, getmə! Adətidir, həmişə çıxıb gedir. Bura gəl!

Maşa və İrina onun əlindən tutaraq, gülə-gülə geri çəkilirlər.

Maşa. Gəl, gəl!

Andrey. Siz Allah, əl çəkin.

Maşa. Nə qəribəsən! Aleksandr İqnatyeviçi bir vaxt “Vurğun Mayor” çağırırdılar, o heç acıqlanmırdı.

Verşinin. Qətiyyən!

Maşa. Mən də sənin adını “Vurğun Çalğıcı” qoymaq istəyirəm!

İrina. Yaxud “Vurğun professor!..”

Olqa. O, vurulub! Andryuşa vurulub!..

İrina (*əl çalır*). Bravo, bravo, bravo! Bis!.. Andryuşka vurulub!

Çebutikin (*arxadan Andreyə yanaşaraq, iki əli ilə onun belindən tutur*). Eşq üçün yaratmışdır bizi ancaq təbiət! (*Gülür, onun əlində həmişə qəzet vardır*)

Andrey. Bəsdir, bəsdir... (*Üzünü silir*) Bütün gecəni yatmamışam, indi, necə deyərlər, bir az özümdə deyiləm. Saat 4-dək kitab oxudum, sonra yatağa girdim, ancaq bir şey çıxmadı. Başında min cür fikir dolanırdı, bir də gördüm dan yeri sökülür, günəş inadla yataq otağına soxulur. Yay günlərində, nə qədər ki, burdayam, ingiliscədən bir kitab tərcümə etmək istəyirəm.

Verşinin. İngiliscə oxuya bilərsiniz?..

Andrey. Bəli. Rəhmətlik atamız öz tərbiyəsi ilə bizi az incitməmişdir. Gülənc və mənasız da olsa etiraf etməliyəm ki, onun ölümündən bir neçə il keçməmiş mən zülm və əsarətdən xilas olmuş bir adam kimi kökəldim və yoğunlaşdım. Atamızın sayəsində mən və bacılarım fransız, alman və ingilis dillərini bilirik. İrina hələ italyanca da bilir. Ancaq bilsəniz bunlar hamısı nəyin bahasına başa gəlmişdir!

Maşa. Bu şəhərdə üç dil bilmək lüzumsuz bəzək kimi bir şeydir. Hətta bəzək deyil, altıncı barmaq kimi artıqdır. Biz lazım olmayan çox şey bilirik.

Verşinin. Xeyr a!.. (*Gülür*) Lazım olmayan çox şeyi bilirsiniz! Mənə elə gəlir ki, dünyada ağıllı və elimli adamlara ehtiyacı olmayan pis və cansıxıcı bir şəhər yoxdur və ola da bilməz. Tutaq ki, yüz min əhalisi olan, əlbəttə, geridə qalmış və kobud əhalisi olan bir şəhərdə sizin kimisi ancaq üçcə nəfərdir. Aydınır ki, sizi əhatə edən avam, qara camaata qalib gələ bilməyəcəksiniz. Siz yaşadığca yavaş-yavaş yüz minlik izdiham içərisində geri çəkiləcək, əriyib itəcəksiniz. Həyat sizin səsinizi boğacaqdır. Lakin siz

itib getməyəcəksiniz, bir təsir, bir iz buraxıb gedəcəksiniz. Sizdən sonra bəlkə altı nəfər sizin kimisi gələcək, sonra onların sayı on ikiyə qalxacaq, sizin kimilər cəmiyyətdə əksəriyyəti təşkil edənə-dək bu inkişafın arası kəsilməyəcəkdir. İki yüz, üç yüz il sonra yer üzündə xəyalagəlməz qərribə bir həyat, gözəl bir yaşayış yaranacaqdır. İnsana ancaq elə həyat lazımdır. Dünyada elə bir həyat yoxdursa insan onun zəruriliyini duymalı, onu həsrətlə, intizarla gözləməli, onun haqqında xəyala dalmalı, onu yaratmağa hazır olmalıdır. Bunun üçün hər kəs öz atası, babası biləndən çox bilməlidir, atası və babası görəndən çox görməlidir. (*Gülür*) Siz isə lazım olmayan çox şeyi bildiyinizdən şikayət edirsiniz.

M a ş a (şlyapasını çıxarır). Mən getmirəm, burda nahar edəcəyəm.

İrina (ah çəkərək). Bunların hamısını yazmaq lazımdır.

Andrey yoxdur, o, gözə görünmədən çıxıb getmişdir.

Tuzenbax. Siz deyirsiniz ki, bir çox illər sonra yer üzündə xəyalagəlməz bir həyat, gözəl bir yaşayış yaranacaqdır. Bu, həqiqətdir. Lakin uzaqdan da olsa, o həyatın yaranmasında iştirak etmək üçün çalışmaq, işləmək lazımdır...

Verşinin (ayağa qalxır). Elədir. Gör sizdə nə qədər çiçək var! (*Göz gəzdirir*) Eviniz də gözəldir. Qibtə edirəm! Mən bütün həyatımı ancaq ikicə stulu, bir divanı olan və həmişə sobası tüstü eləyən otaqlarda keçirmişəm. Mənim həyatımda həmişə bu cür çiçəklər əsik olmuşdur... (*Əllərini ovuşdurur*) Eh!.. Nə isə!..

Tuzenbax. Bəli, işləmək lazımdır. Yəqin siz fikirləşirsiniz: alman hissə qapılıb. Lakin and içirəm ki, mən rusam, hətta almanca danışa da bilmirəm. Atam pravoslavdır.

Pauza.

Verşinin (səhnədə gəzişir). Çox zaman mən düşünürəm ki, ah, nə olaydı, bu həyatı yenidən, həm də şüurlu surətdə başlamaq mümkün olaydı! Kaş bizim iki ömrümüz olaydı, birisi yaşayıb qurtardığımız və səhvlər, nöqsanlarla dolu olan qaralama həyat, o birisi sonra başlanan təmiz və pak həyat! Məncə, onda hər kəs bir elədiyini bir də etməməyə çalışır. Hər halda özü üçün başqa bir həyat

şəraiti yaradardı, özü üçün çiçəklərlə bəzənmiş və içərisindən nur yağan belə bir ev düzəldərdi... Mənim qadınım və iki qızım var. Qadınım xəstədir və sairə. Hərgah mən yenidən yaşamağa başlasaydım evlənməzdim... Əsla, əsla evlənməzdim!

Frak geymiş Kulığın gəlir.

Kulığın (*İrinaya yaxınlaşır*). Əziz bacım, icazə ver ulduzun doğduğu bu gündə səni təbrik edirəm. Ürəkdən arzu edirəm ki, sağ-salamat olasan. Sən yaşda bir qıza nə arzu etmək olarsa, hamısının sənə nəsib olmasını arzu edirəm. Bir hədiyyə olaraq, bu kitabı məndən qəbul et. (*Kitabı verir*) Gimnaziyaımızın əlli illik tarixidir, özüm yazmışam. İşsizlikdən meydana gəlmiş qiymətsiz bir kitab olsa da bunu oxu. Salam, ağalar! (*Verşininə*) Kulığın, buranın gimnaziya müəllimi. Nadvornı sovetnik. (*İrinaya*) Bu kitabçada sən əlli il ərzində bizim gimnaziyanı qurtarmış bütün şəxslərin siyahısını taparsan. Feçi, quod potui, faciant meliora potentes.¹ (*Maşanı öpür*)

İrina. Axı sən pasxa bayramında da mənə belə bir kitab bağışlamısan.

Kulığın (*gülür*). Ola bilməz! Elə isə geri qaytar, ya da yaxşısı budur polkovnikə ver. Alın, polkovnik, darıxanda oxuyarsınız.

Verşinin. Təşəkkür edirəm. (*Getməyə hazırlaşır*) Sizinlə tanış olduğuma çox şadam...

Olqa. Siz gedirsiniz? Olmaz, olmaz!..

İrina. Rica edirik qalın, bizimlə nahar edin.

Olqa. Xahiş edirəm!

Verşinin (*təzim edir*). Mən, deyəsən, ad gününə gəlib çıxmışam. Bağışlayın, xəbərsiz olduğumdan sizi təbrik edə bilmədim... (*Olqa ilə zala keçir*)

Kulığın. Ağalar, bu gün bazardır, istirahət günüdür. Gəlin, doğrudan da istirahət edək, qoy hər kəs öz yaşında və vəziyyətinə görə şadlansın. Yay zamanı xalçaları yığıb qış üçün gizlətmək lazımdır... Onlara İran tozu yaxud naftalin səpin... Romalılar çox sağlam olardılar; çünki onlar həm çalışmağı, həm də istirahət etməyi bacarırdılar, onlar həmişə deyərdilər: Mens sana in corpore sano. Onların həyatı müəyyən şəkildə davam edərdi. Bizim direk-

¹ Mən bacardığımı etmişəm, kim məndən yaxşı edə bilərsə buyursun (*lat.*).

tor deyir: hər bir həyatda əsas məsələ onun şəklidir. Şəklini itirən hər bir şey məhv olur, bizim adi həyatımız da belədir. (*Maşanın belindən tutub gülə-gülə*) Maşa məni sevir. Mənim qadınım məni sevir. Bu pəncərə örtüklərini də xalçaların yanına qoymaq lazımdır... Bu gün mənim kefin kök, halım yaxşıdır. Maşa, bu gün saat 4-də biz direktorgildə olacağıq, pedaqoqlar ailələri ilə gəzməyə gedəcəklər.

Maşa. Mən getməyəcəyəm.

Kuligin (*məyus*). Niyə, mənim əzizim?

Maşa. Bu barədə sonra... (*Acıqlı*) Yaxşı, gedərəm, ancaq xahiş edirəm əl çəkəsən. (*Kənara çəkilir*)

Kuligin. Axşam da direktorun evinə gedərik. Xəstəliyinə baxmayaraq o, hər şeydən əvvəl ictimai bir adam olmağa çalışır. O, parlaq təbiətli, gözəl bir şəxsiyyətdir. Çox gözəl adamdır. Dünən şuranın iclasından sonra mənə deyir: "Yorulmuşam, Fyodor İliç! Yorulmuşam!" (*Əvvəl divar saatına, sonra öz saatına baxır*) Sizin saat 7 dəqiqə irəli gedir. Bəli, deyir: "Yorulmuşam!"

Səhnə arxasından skripka səsi gəlir.

Olqa. Ağalar, xahiş edirəm, nahara buyurasınız! Piroq!

Kuligin. Ah, mənim əzizim, mənim mehriban Olqam! Mən dünən səhərdən axşam saat 11-dək işləyib bərk yorulmuşam. Bu gün özümü xoşbəxt hiss edirəm. (*Zala, stolun arxasına keçir*) Mənim əzizim...

Çebutikin (*qəzeti cibinə qoyaraq, saqqalını darayır*). Piroq? Qiyamətdir.

Maşa (*ciddi bir səslə Çebutikina*). Bu gün heç bir şey içməməlisiniz. Eşidirsinizmi? İçki sizə zərərdir.

Çebutikin. Ehe! İndi mən yaxşıyam. İki ildir ki, sərxoş olmuram. (*Səbirsizliklə*) Eh, mənim əzizim, hamısı birdir, içsən də, içməsən də birdir.

Maşa. Hər halda içməyə cəsarət etməyin. Eşitdinizmi? (*Acıqlı, lakin əri eşitməsin deyər, yavaşca*) Yenə bütün axşam direktorun evində bağrımız çatlayacaq.

Tuzenbax. Sizin yerinizə mən olsaydım getməzdim, vəssalam.

Çebutikin. Getməyin, mənim əzizim.
Maşa. Getməyin demək asandır... Bu lənətə gəlmiş dözülməz həyat... (*Zala keçir*)
Çebutikin (*ona doğru gedərək*). Necə-ə!..
Salyonı (*zala keçərək*). Cib, cib, cib...
Tuzenbax. Bəkdir, Vasili Vasiliç. Yetər!
Salyonı. Cib, cib, cib...
Kuligin (*sevinclə*). Sizin sağlığınıza, polkovnik! Mən pedaqoqam, bu evə də məhrəməm, Maşanın əriyəm... O, ürəyi yumuşaq qadındır, çox mərhəmətlidir...
Verşinin. Mən bu tünd araqdan içəcəyəm... (*İçir*) Sizin sağlığınıza! (*Olqaya*) Sizin evinizdə mən özümü elə yaxşı hiss edirəm ki!..

Qonaq otağında yalnız İrina və Tuzenbax qalır.

İrina. Bu gün Maşanın kefi yoxdur. O, on səkkiz yaşında ərə getdi, o vaxt Kuligini ən ağıllı bir adam bilirdi. İndi isə vəziyyət dəyişmişdir. Kuligin ən mərhəmətli bir adam olsa da, ən ağıllı bir adam deyildir...

Olqa (*səbirsizliklə*). Andrey, gəl görək!..

Andrey (*səhnə arxasından*). Bu saat. (*Gəlib stola yaxınlaşır*)

Tuzenbax. Nə düşünürsünüz?..

İrina. Heç. Sizin bu Salyonı mənim xoşuma gəlmir. Mən ondan qorxuram. O həmişə axmaq-axmaq sözlər danışır.

Tuzenbax. Qərribə adamdır. Mənim ona həm yazığım gəlir, həm də heyifsilənirəm... ən çox yazığım gəlir. Məncə o, utancaqdır... Mənimlə ikilikdə o çox ağıllı və mehriban olur. Adam içində isə kobud və davakardır. Getməyin, gözləyin, hamı otursun, sonra. Qoyun bir az sizinlə olum. Nə düşünürsünüz?.. (*Pauza*) Sizin iyirmi yaşınız var, mən hələ otuz yaşına çatmamışam. Qabaqda uzun bir ömür vardır... onun hər günü qəlbimin sizə qarşı alovlu məhəbbəti ilə dolu olacaqdır.

İrina. Nikolay Lvoviç, mənə məhəbbətdən danışmayın...

Tuzenbax (*onu eşitməyərək*). Məndə ehtiraslı bir həyat, mübarizə və əmək həsrəti vardır, bu həsrət qəlbimdə sizə qarşı olan məhəbbətlə birləşmişdir, İrina. Siz isə o qədər gözəlsiniz ki, sizə baxdıqda həyat mənə gözəl görünür! Nə düşünürsünüz, İrina?..

İrina. Siz deyirsiniz ki, həyat gözəldir, lakin bu yalnız belə görünə, bir xəyal, bir təsəvvür olsa, bəs onda?! Biz üç bacı üçün həyat gözəl olmamışdır. O bir alaq otu kimi bizi boğmuşdur... Mən göz yaşlarımı saxlaya bilmirəm. Bu, artıq şeydir, lazım deyil... (*Tələsik üzünü silib gülümsəyir*) İşləmək lazımdır, işləmək! Biz əmək nə olduğunu bilmirik, elə buna görə həyat bizim gözümüzdə bu qədər qaranlıq, sevinc bizdən bu qədər uzaqdır. Biz əməyə nifrət edən insanların nəsliyik...

Natalya İvanovna gəlir. O, qırmızı paltar geymiş və yaşıl kəmər bağlamışdır.

Natasha. Burda camaat nahara hazırlaşır... mən hələ indi gəlirəm... gecikmişəm. (*Ötəri aynaya baxır, özünü düzəldir*) Deyəsən, pis davranmamışam... (*İrinanı görür*) Əziz İrina Sergeyevna, sizi təbrik edirəm! (*Bərk və davamlı surətdə öpür*) Sizin qonağınız çoxdur, doğrusu, mən utanıram... Salam, baron!..

Olqa (*qonaq otağına girir*). Aha, bu da Nataliya İvanovna. Salam, mənim əzizim!

Öpüşürlər.

Natasha. Ad gününüzü təbrik edirəm. Sizdə o qədər adam var ki, mən sıxılıram.

Olqa. Danışma görək, hamısı öz adamlarımızdır. (*Heyrətlə və yavaşca*) Ay aman, sən yaşıl kəmər bağlamısan! Belə yaxşı deyil, əzizim!..

Natasha. Məgər yaşıl kəmər xeyir əlaməti deyil?

Olqa. Ona görə demirəm... Bu paltara yaşıl kəmər yaraşmır. Çox qərribə görünür...

Natasha (*ağlar səslə*). Eləmi? Axı bunun rəngi yaşıl deyil, tündür. (*Olqanın dalınca zala keçir*)

Zaıda hamı nahar yeməyə oturur, qonaq otağında heç kəs yoxdur.

Kuligin. İrina, arzu edirəm ki, yaxşı bir adaxlı tapasan. Artıq ərə getmək vaxtıdır.

Çebutikin. Nataliya İvanovna, Allah sizə də yaxşı bir adaxlıcıq qismət eləsin.

Kuligin. Nataliya İvanovnanın adaxlıcıgızı var.
Maşa (*çəngəli boşqaba döyür*). Bir piyalə şərab içmək istəyirəm! Eh... həyat, dadlı həyat... Biz nələr görməmişik!..
Kuligin. Sənin davranışına mənfi üç vermək olar...
Verşinin. Likör dadlıdır. Görsən mayası nədəndir?
Salyonı. Tarakandan.
İrina (*ağlar səslə*). Fu, fu! Ürəyim bulandı!..
Olqa. Şama yağda qızardılmış hind toyuğu və almalı piroq verəcəklər. Allaha şükür ki, bu gün mən bütün axşamı evdəyəm... Ağalar, axşam gəlin.
Verşinin. İcazə verin axşam mən də gəlim!..
İrina. Rica edirik.
Nataşa. Bunlar sadədirlər.
Çebutikin. Eşq üçün yaratmışdır bizi ancaq təbiət. (*Gülür*)
Andrey (*acıqlı*). Bəsdır, ağalar! Bezmədiniz?

Əlində böyük bir gül dəstəsi olan Fedotik və Rode gəlir.

Fedotik. Gecikmişik, bunlar nahar edirdilər.
Rode (*ucadan və paltəkləyərək*). Nahar edirlər? Bəli, doğrudan da nahar edirlər...
Fedotik. Bir dəqiqə dayan! (*Fotonu çıxarır*) Bir! Azca da səbr elə... (*Başqa foto çıxarır*) İki! İndi hazırdır!

Gülü götürüb zala keçirlər, onları səs-küylə qarşılayırlar.

Rode (*ucadan*). Təbrik edirəm! Sizə hər şey, hər şey arzulayıram! Bu gün hava da gözəl və cazibədardır. Bu gün səhər günortayadək gimnazistlərlə gəzmişəm. Mən gimnaziya da idman dərsi deyirəm...

Fedotik. Hərəkət edə bilərsiniz, İrina Sergeyevna, tərpnə bilərsiz! (*Fotonu çıxarır*) Siz bu gün gözəlsiniz. (*Cibindən firfıra çıxarır*) Baxın, bu da firfıradır... Görün nə gözəl səsi var...

İrina. Necə gözəldir!

Maşa. Körfezin yanında yaşıl bir palıd... Bir qızıl zəncir də sarınıb ona... Bir qızıl zəncir də sarınıb ona... (*Ağlamsınaraq*) Niyə mən bu sözləri deyirəm?.. Səhərdən bu cümlə beynimdən çıxmır...

Kuligin. Stolun başında on üç adam oturmuşdur!

R o d e (*ucadan*). Ağalar, olmaya siz mövhumı şeylərə inanırsınız?

Gülüş.

K u l ı g ı n . Aşıqlər olan yerdə stolun başına həmişə on üç adam yığışar. İvan Romanıç, bu aşıqın biri siz olmayasınız?..

Gülüş.

Ç e b u t ı k ı n . Mən köhnə Məcnunam, amma bilmirəm Nataliya İvanovna niyə qıpqırmızı qızardı.

Ucadan gülüşürlər. Nataliya zaldan qonaq otağına qaçır,
Andrey də onun arxasınca qaçır.

A n d r e y . Yaxşı, fikir verməyin! Dayanın... rica edirəm, dayanın.

N a t a ş a . Mən utanıram... Özümü itirirəm. Onlar mənı ələ salırlar... Bilirəm ki, ordan qaçmağım yaxşı deyil, ancaq dözə bilmirəm... bacarmıram... (*Əlləri ilə üzünü örtür*)

A n d r e y . Mənim əzizim, rica edirəm, yalvarıram, həyəcanlanmayın. İnanın ki, onlar zarafat edirlər, açıq ürəklə zarafat edirlər. Mənim əzizim, mənim gözəlim, onlar hamısı yaxşı adamlardır, ürəkləri təmizdir, mənı də, sizı də sevirlər... Bura, pəncərənin yanına gəlin... Burda bizı görməzlər... (*Ətrafa baxır*)

N a t a ş a . Mən məclislərə öyrəşməmişəm!..

A n d r e y . Ah, gözəl gənclik, dadlı gənclik!.. Mənim əzizim, mənim gözəlim, bu qədər həyəcana düşməyin! İnanın mənə, inanın... Mən xoşbəxtəm, qəlbim məhəbbət və sevincə doludur!.. Bax, bizı heç kəs görmür, heç kəs görmür! Ah, sizə nə vaxt, nə üçün vuruldum – bilmirəm!.. Mənim əzizim, mehribanım, gözəl mələyim, gəlin mənim arvadım olmağa razılıq verin! Mən sizı sevirəm, sevirəm... Heç vaxt heç kəsi belə sevməmişəm... (*Öpüşürlər*)

İki zabıt gəlir, onları öpüşən görüb heyrətlə dayanırlar.

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Birinci pərdədəki quruluş

Axşam saat 8-dir. Səhnə arxasında küçədə çalınan qarmonun zəif səsi eşidilir. Səhnə qaranlıqdır. Nataliya İvanovna əlində şam, əynində kapot, gəlir. Gedib Andreyin otağına açılan qapının yanında dayanır.

Nataşa. Andryuşa, sən nə qayıırısan? Oxuyursan? Eybi yoxdur, mən elə belə... *(Başqa bir qapını açıb içəri boylanır və yenə örtür)* Şam-zad yanmır ki...

Andrey *(əlində kitab çıxır)*. Nə axtarırsan, Nataşa?

Nataşa. Baxıram görüm şam-zad yanmır ki... İndi pəhriz zamanıdır, qulluqçuların ağılları başlarında deyil, gerek dörd göz olasan ki, bir xata baş verməsin. Dünən gecəyarısı yemək otağından keçirəm, bir də görürəm ki, şam yanır... Nə qədər çalışdımsa, kimin yandırdığını öyrənə bilmədim. *(Şamı stola qoyur)* Saat neçədir?

Andrey *(saata baxır)*. Doqquza on beş dəqiqə işləyib.

Nataşa. Olqa və İrina hələ də gəlib çıxmayıblar. Yazıqlar, gecə-gündüz çalışırlar. Olqa pedaqoji şurada, İrina teleqrafda əlləşir... *(Ah çəkir)* Bu gün səhər bacın İrinaya demişəm: "Əzizim, özünü üzmə, canına yaxşı bax". O heç qulaq da asmır. Deyirsən saat doqquza on beş dəqiqə işləyib.

Nataşa. Olqa və İrina hələ də gəlib çıxmayıblar. Yazıqlar, gecə-gündüz çalışırlar. Olqa pedaqoji şurada, İrina teleqrafda əlləşir... *(Ah çəkir)* Bu gün səhər bacın İrinaya demişəm: "Əzizim, özünü üzmə, canına yaxşı bax". O heç qulaq da asmır. Deyirsən saat doqquza on beş dəqiqə işləyib? Balaca Bobikimiz də kefsizləyib. Elə qorxuram ki. Görəsən niyə onun bədəni bumbuzdur? Dünən qızdırması var idi. Bu gün tənədən-dırnağa kimi bumbuzdur... Elə qorxuram ki!..

Andrey. Eybi yoxdur, Nataşa. Uşaq salamat uşaqdır.

Nataşa. Hər halda pəhriz gözləmək yaxşıdır. Mən qorxuram. Deyirdilər bu gün saat onda oyunbazlar bizə gələcəklər. Yaxşı olardı onlar heç gəlməyə idilər, Andryuşa.

Andrey. Doğrusu, mən bir şey bilmirəm. Axı onları dəvət etmişlər.

Nataşa. Bu gün səhər uşaqçıgöz gözlərini açıb mənə baxdı, birdən gülümsədi, görünür tanıdı. Dedim: “Bobik, salam! Salam, əzizim!” Başladı gülməyə. Uşaqlar hər şeyi başa düşürlər, yaxşı başa düşürlər. Deməli, Andryuşa, mən tapşırım ki, oyunbazları qəbul etməsinlər, hə?

Andrey (*qətiyyətsiz*). Axı necə olsa bacılarımdır. Buranın sahibi onlardır...

Nataşa. Mən onlara da deyərəm... onlar üzüyoladırlar. (*Getmək istəyir*) Əmr etmişəm ki, şama qatıq hazırlasınlar. Doktor deyir ki, sən ancaq qatıq yeməlisən, yoxsa arıqlamazsan. (*Dayanır*) Bobikin canı bumbuzdur. Bəlkə onun otağı soyuqdur. Havalar qızanadək onu isti bir otağa köçürmək lazım gələcək. İrinanın otağı çox münasibdir. Lap körpə uşaq üçün yaranıb. Həm havası yaxşıdır, həm də səhərdən axşamadək gün düşür. Görək İrinaya deyəm, hələlik Olqa ilə bir otaqda qala bilər... Onsuz da gündüzlər evdə olmur, ancaq gecələr yatmağa gəlir... (*Pauza*) Andryuşacıq, niyə sən danışmırsan?

Andrey. Elə belə, fikirləşirəm... danışmağa bir sözüm yoxdur.

Nataşa. Hə, hə... Sənə nə isə demək istəyirdim... hə, yadıma düşdü. Upravadan Ferapont gəlib, sənə soruşur.

Andrey (*əsnəyir*). Çağır gəlsin.

Nataşa gedir. Andrey əylənərək, Nataşanın untduğu şam işığında kitab oxuyur. Ferapont gəlir. O, köhnə, cındır palto geymişdir, qulaqlarını sarımış, paltosunun yaxasını qaldırmışdır.

Andrey. Xoş gəlmisən, mənim əzizim. Xeyir ola?

Ferapont. Bu kitabı, bir də bu kağızı gətirmişəm. Sədr göndərib... (*Kitabı və məktubu verir*)

Andrey. Sağ ol. Yaxşı. Bəs niyə belə gec gəlmisən? Saat doqquza işləyir...

Ferapont. Nə dedin?..

Andrey (*ucadan*). Deyirəm gec gəlmisən, saat doqquza işləyir...

Ferapont. Elədir ki var. Mən bura gələndə hava hələ işıq idi, içəri buraxmadılar. Dedilər ağa məşğuldur. Nə edək. Məşğuldur, qoy məşğul olsun, gözləyərəm, heç yana tələsmirəm. (*Andreyin bir şey soruşduğunu zənn edərək*) Nə dedin?

Andrey. Heç nə. (*Kitaba baxır*) Sabah cümə günüdür. İdarədə heç kəs olmayacaqdır... buna baxmayaraq mən gələcəyəm... məşğul olaram. Evdə darıxıram... (*Pauza*) Əziz baba, həyat necə qəribə dəyişir, bizi necə aldadır! Bu gün mən bekarçılıqdan və darıxdığımdan bu kitabı əlimə aldım. Bu, köhnə universitet mühazirələridir, indi bunlar mənə nə qədər gülünc gəlir... İlahi, indi mən zemstva idarəsinin katibiyəm, Protopopovun sədrlik etdiyi bir idarədə mən katibəm!.. Mənim ən böyük ümidim nə ola bilər? Uzaqbaşı zemstvo idarəsinə üzv seçilmək!.. Qəribədir, mən buranın zemstvo idarəsinin üzvüyəm!.. Halbuki hər gecə yuxuda Moskva universitetinin professoru və məşhur bir alim olduğumu görürəm. Bütün Rusiyanın fəxr etdiyi məşhur bir alim!

Ferapont. Bir söz deyə bilmərəm... pis eşidirəm...

Andrey. Sən yaxşı eşitsəydin, bəlkə də mən sənənlə heç danışmazdım. Mən bir adamla dərhləşməliyəm, ancaq arvadım məni başa düşmür, bacılarımdan nədənsə qorxuram... Qorxuram onlar mənə gülsünlər, məni utandırsınlar... Mən içən deyiləm, meyxanaları sevmirəm, lakin indi Moskvada Testov və yaxud Böyük Moskva meyxanasında məmnuniyyətlə oturardım...

Ferapont. Bu gün idarədə podratçı deyirdi ki, Moskvada bir neçə tacir çoxlu fəsəli yeyiblər... Deyir tacirlərdən biri 40 fəsəli yeyib ölüb. Yaxşı yadımda deyil 40 dedi, yoxsa 50 dedi.

Andrey. Moskvada, restoranın böyük zalında oturursan, nə sən bir adamı tanıyırsan, nə də bir adam səni, eyni zamanda özünü yad hiss etmirsen... Burda isə sən hamını, hamı səni tanısa da, yadsan, yad... Yad və tənhasan...

Ferapont. Nə dedin? (*Pauza*) Həmin podratçı deyirdi ki, guya Moskvanın tən ortasından kəndir keçiriblər... Bəlkə də yalan deyir...

Andrey. Kəndir nə üçün?..

Ferapont. Bir söz deyə bilmərəm. Podratçı danışdı.

Andrey. Boş sözdür. (*Qəzeti oxuyur*) Sən heç Moskvada olmusan?..

Ferapont (*Pauzadan sonra*). Olmamışam. Allah qismət eləməyib. (*Pauza*) Mən gedim?

Andrey. Gedə bilərsən. Sağ ol. (*Ferapont gedir*) Sağ ol. (*Kitab oxuya-oxuya*) Sabah səhər gəlib bu kağızları apararsan... Get... (*Pauza*) Gedib ki! (*Zəng çalınır*) Bəli, belə-belə işlər... (*Gər-nəşir, tələsmədən öz otağına gedir*)

Səhnə arxasından uşağı yırğalayaraq oxuyan dayənin səsi çəkilir. Maşa və Verşinin gəlirlər. Onlar asta-asta söhbət edərkən qulluqçu qadın zalda lampaları və şamları yandırır.

Maşa. Bilmirəm. (*Pauza*) Bilmirəm. Əlbəttə, adət böyük şeydir. Məsələn, biz atamızın ölümündən sonra evimizdə dəşik olmadığına uzun müddət alışa bilmədik. Lakin mənəm əqidəm yalnız adətin deyil, eyni zamanda ədalətin də səsidir. Bəlkə də başqa yerlərdə belə deyil, mənəm əqidəmcə, bizim şəhərdə ən abırlı, ən nəcib və tərbiyəli adamlar hərbi xidmətçilərdir.

Verşinin. Ürəyim yanır. Çay olsaydı içərdim.

Maşa (*saata baxır*). İndicə gətirərlər. Məni on səkkiz yaşında ərə verdilər, mən ərimdən qorxurdum; çünki o, müəllim idi, mən isə kursu təzəcə qurtarmışdım. O zaman o, mənəm nəzərimdə çox elimli, ağıllı və qiymətli bir adam idi. Təəssüf ki, indi başqa cürdür.

Verşinin. Bəli... bəli.

Maşa. Mən ərimdən danışmıram, ona öyrənmişəm, ancaq ümumiyyətlə, adi vətəndaşlar arasında kobud, nəzakətsiz, tərbiyəsiz adamlar olduqca çoxdur. Kobudluq mənə həyəcana salır, təhqir edir, mən bir adamın kifayət qədər həssas, mülayim və mərhəmətli olmadığını gördükdə iztirab çəkirəm. Mən ərimin müəllim yoldaşları arasına düşdükdə əzab çəkirəm.

Verşinin. Bə-əli. Ancaq mənə elə gəlir ki, fərqi yoxdur, hərbi qulluqçu üçün də, adi vətəndaş üçün də yaşamaq, xüsusilə bu şəhərdə yaşamaq, eyni dərəcədə maraqsız, cansıxıcıdır. Fərqi yoxdur. Buranın ziyasını, adi vətəndaşını və ya hərbi qulluqçusunu dinləsən görərsən ki, o, arvadından, evindən, malikanəsindən, hətta atlarından belə xeyli əzab-əziyyət çəkib bezmişdir... Yüksək fikirlər hər bir rusun ali xüsusiyyətidir, lakin deyən görək: nə üçün o, həyatda bu yüksəkliyə qalxa bilmir? Nə üçün?

Maşa. Nə üçün?

Verşinin. Nə üçün öz uşaqlarından, öz arvadından əzab çəkib bezmişdir? Nə üçün arvadı və uşaqları ondan bezmişlər?

Maşa. Bu gün kefiniz bir az xarabdır...

Verşinin. Ola bilər. Mən bu gün nahar etməmişəm, səhərdən bir şey yeməmişəm. Qızım azca xəstələnmişdir... Qızlarım xəstələndikdə isə mənə təlaş bürüyür, vicdan əzabı öldürür, fikirləşirəm: onların anası niyə beledir? Ah, siz bu gün onu görseydiniz! Bir heçdir!

Səhər saat yeddidən dalaşib-söyüşməyə başladıq, saat doqquzda qapını çırpıb getdim. *(Pauza)* Mən heç vaxt bu barədə danışmıram... Qəribədir... Yalnız sizə şikayətlənirəm... *(Əlini öpür)* Mənə hirslenməyin. Sizdən başqa mənim heç kəsım yoxdur, heç kəsım... *(Pauza)*

Maşa. Soba nə yaman vıyıldayır. Atamın ölümündən azca əvvəl evimizin bacasında da beləcə bir vıyıltı var idi.

Verşinin. Yoxsa siz belə şeylərə inanırsınız?

Maşa. Bəli, inanıram.

Verşinin. Qəribədir. *(Əlini öpür)* Siz gözəl, məlahətli qadınsınız. Gözəl, məlahətli!.. Bura qaranlıqdır, lakin mən sizin gözlərinizin parıltısını görürəm.

Maşa *(başqa stulda oturur)*. Bura işıqdır...

Verşinin. Mən sevirəm, sevirəm, sevirəm... Hər gün yuxuma giren gözlərinizi, hərəkətlərinizi sevirəm... Gözəl, məlahətli qadın!

Maşa *(yavaşcadan gülərək)*. Sizdən belə sözlər eşitdikdə bir vahiməyə düşsəm də gülməkdən özümü saxlaya bilmirəm. Bir də belə sözlər deməyin, xahiş edirəm... *(Yavaş səslə)* İstəsəniz deyın... Mənim üçün fərqi yoxdur... *(Əlləri ilə üzünü örtür)* Fərqi yoxdur. Buraya gələn var, söhbəti dəyişin...

İrina və Tuzenbax zaldan gəlirlər.

Tuzenbax. Mənim fəmilıyam üçmərtəbəlidir. Məni baron Tuzenbax-Krone-Altsaner çağırırlar, lakin mən sizin kimi pravoslav bir rusam. Məndə almanlıqdan qalan bir əlamət varsa, o da səbirli olmağım və sizi cana gətirən tərsliyimdir. Mən hər axşam sizi ötürməkdən əl çəkmirəm.

İrina. Bilsəniz necə yorulmuşam!

Tuzenbax. Hər axşam teleqrafa gəlib sizi evinizədək ötürəcəyəm. On il-iyirmi il hər gecə, hər gecə dalınızca gələcəyəm!.. Siz məni qovanadək gələcəyəm. *(Maşanı və Verşinini görür, sevinclə)* Sizsiniz? Salam.

İrina. Nəhayət, yenə evimizdəyəm... *(Maşaya)* İndicə bir qadın Saratova, öz qardaşına teleqram vurmağa, oğlunun bu gün öldüyünü xəbər verməyə gəlmişdi... Qardaşının adresini heç cür yadına sala bilmirdi. Elə beləcə adressiz-filansız Saratov şəhərinə yazın deyir, yaman ağlayırdı, mən də heç nəyin üstündə ona kobud

cavab verdim. Dedim: vaxtım yoxdur. Çox pis çıxdı. Bu gün oyun-bazlar bizə gələcəklərmi?

Maşa. Bəli.

İrina (*kresloya oturur*). Dincəlim. Yaman yorulmuşam.

Tuzenbax (*gülümsəyərək*). Siz işdən qayıdanda elə gənc, bədbəxt görünürsünüz ki... (*Pauza*)

İrina. Yoruluram. Deyəsən, teleqraf mənim xoşuma gəlmir, yox, xoşuma gəlmir.

Maşa. Sən arıqlamısan... (*Fit çalır*) Bir az gəncləşmişən, özün də sifətdən oğlana oxşayırsan.

Tuzenbax. Oğlana oxşamağı başını o cür daramağındandır.

İrina. Başqa bir qulluq axtarmalıyam, bu mənim işim deyil. Arzu etdiyim, xəyalı ilə yaşadığım şeylərin heç birisini teleqrafda görmürəm. Orda şəriyyətsiz, xəyalsız bir zəhmətdən başqa heç nə yoxdur... (*Döşəmə döyülür*) Həkimdir... (*Tuzenbaxa*) Əzizim, cavabını siz verin... Mən yorulmuşam.

Tuzenbax döşəməni döyür.

İrina. İndicə gələcək. Bir tədbir görmək lazımdır. Dünən o bizim Andreylə kluba gedib qumar oynamış və yenə də uduzmuşlar. Deyirlər Andrey iki yüz manat uduzmuşdur.

Maşa (*laqeydcəsinə*). İndi nə edək!

İrina. İki həftə əvvəl uduzmuş, dekabrda da uduzmuşdur. Bircə tezliklə hər şeyi uduza idi, bəlkə bu şəhərdən çıxıb gedəydik. Aman Allah, mən hər gecə Moskvanı yuxuda görürəm. Lap dəli olmuşam. (*Gülür*) Biz iyunda ora köçəcəyik, iyun ayına isə hələ fevral, mart, aprel, may... yarım il qalmışdır!

Maşa. Ancaq elə etmək lazımdır ki, Nataşa Andreyin uduzduğundan xəbər tutmasın.

İrina. Məncə, onun üçün heç fərqi yoxdur.

Nahardan sonra istirahət edən Çebutikin təzəcə yataqdan duraraq zala daxil olur və saqqalını darayır, sonra stolun arxasında oturaraq, cibindən qəzet çıxarır.

Maşa. Budur gəldi... Ev kirayəsini veribmi?..

İrina (*gülür*). Xeyr. Səkkiz ayda bir qəpik də verməyib. Yəqin yadından çıxıb.

Maşa (gülür). Gör necə də özünü çəkir!

Hamı gülür. Pauza.

İrina. Aleksandr İqnatiç, niyə danışmırsınız?

Verşinin. Bilmirəm. Çay istəyirəm. Bu saat bir stəkan çaya həyatımın yarısını verərdim! Səhərdən heç nə yeməmişəm...

Çebutikin. İrina Sergeyevna!..

İrina. Nə deyirsiniz?

Çebutikin. Rica edirəm, bura gəlin. Venez ici.¹ (*İrina gedib stolun arxasında oturur*) Mən sizsiz dayana bilmirəm.

İrina kartı açıb öz-özünə oynayır.

Verşinin. Madam ki, çay vermirlər, gəlin heç olmazsa filosofluq edək.

Tuzenbax. Gəlin. Ancaq nə barədə?

Verşinin. Nə barədə? Gəlin, məsələn, bizdən iki yüz-üç yüz il sonrakı həyat haqqında düşünək.

Tuzenbax. Nə olar, düşünək. Bizdən sonra insanlar hava şarlarında uçacaqlar; onların pencəklərinin şəkli belə dəyişəcəkdir. Hətta ola bilər ki, bir altıncı duyğunu da tapıb inkişaf etdirəcəklər. Lakin həyat yenə olduğu kimi qalacaq. Həyat çətin, sirlərlə və səadətlə dolu olacaqdır. Min ildən sonra da insan: "Yaşamaq çətin-dir!" deyə ah-vay edəcək. Buna baxmayaraq, o yenə indiki kimi ölümdən qorxacaq, ölmək istəməyəcək.

Verşinin (*bir qədər düşündükdən sonra*). Orasını bilmək çətinidir... Mənə elə gəlir ki, yer üzündə hər şey yavaş-yavaş dəyişməlidir və bizim gözüümüzün qabağındaca dəyişməkdədir. İki yüz-üç yüz və ya min ildən sonra, iş vaxtın uzaq-yaxınlığında deyil, yeni xoşbəxt həyat başlanacaqdır. Əlbəttə, biz o xoşbəxt həyatı görməyəcəyik, lakin biz indi o həyat üçün yaşayır, onun üçün çalışır və məşəqqətlər içində onu yaradıırıq. Bizim həyatımızın məqsədi və əslinə baxsan, səadətimiz də yalnız bundadır.

Maşa yavaşca gülür.

¹ Bura gəlin (*frans.*)

Tuzenbax. Niyə gülürsünüz?

Maşa. Bilmirəm. Bu gün səhərdən bütün günü beləcə gülürəm.

Verşinin. Mən də siz qurtaran məktəbi qurtarmışam, akademiya olmamışam; mən çox mütaliə etsəm də, kitab seçməyi bacarmıram, bəlkə də lazım olan kitabları oxumuram, ancaq çox yaşadığca çox da bilmək istəyirəm. Saçlarım ağarır, demək olar ki, qocalmışam, amma az bilirəm, biliyim yaman azdır! Lakin mənə elə gəlir ki, əsas şeyləri, əsl məsələləri bilirəm, möhkəm bilirəm. Mən sizə sübut etmək istəyirəm ki, səadət yoxdur, olmamalıdır və bizim üçün olmayacaqdır!.. Biz yalnız çalışmalı və işləməliyik, səadət isə bizim uzaq nəsillərimizin qismətidir. (Pauza) Onu biz görməsək də, bizim balalarımız görməsə də, balalarımızın balaları görəcəklər.

Fedotik və Rode zalda görünürlər; onlar oturur və gitara çalaraq zümzümə edirlər.

Tuzenbax. Sizin sözünüzdən bu çıxır ki, biz səadət haqqında heç xəyala da gedə bilmərik! Mən xoşbəxtəmsə, onda necə?..

Verşinin. Yox.

Tuzenbax (*əlini əlinə vurub gülür*). Görünür, biz bir-birimizi başa düşmürük. Mən sizi nə cür inandıra bilərəm?

Maşa yavaşca gülür.

Tuzenbax (*barmağını göstərir*). Gülün! (*Verşininə*) İki-üç yüz il deyil, milyon il sonra da həyat olduğu kimi qalacaqdır. Həyat dəyişmir, öz xüsusi qanunları daxilində o, əbədi olaraq, öz şəklini saxlayır. Onun xüsusi qanunları ilə bizim işimiz yoxdur və hər halda siz heç bir zaman o qanunları dərk edə bilməyəcəksiniz. Bütün səyyar quşlar, məsələn, durnalar, əbədi olaraq, dünyanın bir tərəfindən o biri tərəfinə uçur və uçurlar... Onların başında istər böyük və istər xırda fikirlər əmələ gəlsin, fərq etməz, onlar yenə də o tərəf-bu tərəfə uçuqdan əl çəkməyəcək, nə üçün və haraya uçuqlarını da heç bir zaman bilməyəcəkdir. Onların arasında min cür filosoflar doğsa da, fərqi yoxdur, onlar uçurlar və yenə uçaqlar. Qoy istedikləri kimi filosofluq etsinlər, təki uçuqdan əl çəkməsinlər.

Maşa. Hər halda mənası, mənası nədir?

Tuzenbax. Mənası... budur, qar yağır. Bunun mənası nədir?..

Pauza.

Maşa. Məncə, insan bir şeyə etiqad etməli, dindar olmalı və ya bir əqidə axtarmalıdır, yoxsa onun həyatı boş və mənasız olar... Yaşayasan və durnaların nə üçün uçduğunu, uşaqların nə üçün doğulduğunu, göydə ulduzların nə üçün yandığını bilməyəsən... ya gərək nə üçün yaşadığını biləsən, ya da ki, bu dünyada hər şey mənasız, əhəmiyyətsizdir.

Pauza.

Verşinin. Hər halda, təəssuf ki, gənclik gəlib keçdi...

Maşa. Qoqol deyir ki, bu dünyada yaşamaq insanın ürəyini çıxır, ağalar!

Tuzenbax. Mən isə deyirəm: sizinlə mübahisə etmək çətin-dir, ağalar!.. Gedin işinizin dahnca...

Çebutikin (*qəzet oxuya-oxuya*). Balzak Berdiçevdə nigahlanmışdır.

İrina yavaşca zümzümə edir.

Çebutikin. Bunu lap dəftərimə yazacağam. (*Yazır*) Balzak Berdiçevdə nigahlanmışdır. (*Qəzeti oxuyur*)

İrina (*kartları düzür, düşüncəli*). Balzak Berdiçevdə nigahlanmışdır.

Tuzenbax. Artıq qət olunmuşdur. Bilirsinizmi, Mariya Sergeyevna, mən istefaya çıxmışam.

Maşa. Eşitmişəm və bu hərəkətinizdə yaxşı bir şey görmürəm. Adi vətəndaşlardan mənim xoşum gəlmir.

Tuzenbax. Fərqi yoxdur... (*Ayağa durur*) Onsuz da mən gözəl deyiləm, məndən hərbi qulluqçu çıxmaz. Nə olsun, hamısı birdir... İşləyəcəyəm. Bütün ömrümdə heç olmasa bircə gün elə işləmək istəyirəm ki, axşam bərk yorğun halda evə qayıdım, başımı yastığa qoyan kimi dərhal yuxuya gedim... (*Zala gedərkən*) Yəqin ki, fəhlələr bərk yatırlar.

Fedotik (*İrinaya*) İndicə Moskva küçəsində Pijikovdan bu rəngli karandaşları sizin üçün aldım. Bir də bu balaca bıçağı...

İrina. Siz mənimlə bir uşaq kimi rəftar etməyə alışmışsınız. Axı mən böyümüşəm... (*Karandaşları və bıçağı götürür, sevinclə*) Ah, nə gözəldir!..

Fedotik. Özüm üçün də bu bıçağı almışam... budur, baxın, bu bir dili, bu ikincisi, bu da üçüncüsü. Bu, qulağın içində eşələnmək üçündür, bu, qayçıdır, bu, dırnaq təmizləmək üçündür...

Rode (*ucadan*) Doktor, neçə yaşınız var?..

Çebutikin. Mənim? Otuz iki.

Gülüşmə.

Fedotik. İndi mən sizə başqa bir kart oyunu göstərəcəyəm. (*Kartları düzür*)

Samovarı getirirlər. Anfisa samovarovun yanındadır. Azca sonra Nataşa da gəlib stolun dövrəsində hərhlənir. Salyonı gəlib salam verərək oturur.

Verşinin. Bu gün yaman küləkdir!

Maşa. Bəli. Qış lap zəhləmizi tökdü. Yay az qala yadımdan da çıxartmışam.

İrina. Falımız xeyir çıxacaq, görürəm. Moskvaya gedəcəyik.

Fedotik. Yox, xeyir çıxmayacaq. Görürsünüz, səkkizlik ikiliyin üstünə düşdü. (*Gülür*) Demək, siz Moskvada olmayacaqsınız.

Çebutikin (*qəzeti oxuyur*). Tsitsikar¹. Burda çiçək xəstəliyi yayılmışdır.

Anfisa (*Maşaya yaxınlaşır*). Maşa, əzizim, çaya buyurun. (*Verşinə*) Möhtərəm cənab, buyurun... bağışlayın, adınız, atanızın adı yadımdan çıxıb...

Maşa. Mənim çayımı bura ver, nənə. Ora gəlmək istəmirəm.

İrina. Nənə!

Anfisa. Gəldi-im!

Nataşa (*Salyonıya*). Südəmər uşaqlar hər şeyi çox gözəl başa düşürlər. Dedim: salam, Bobik, salam, əzizim! Gözlərini mənə dikdi. Siz elə bilirsiniz, mən ana olduğum üçün onu bu qədər tərifləyirəm? Yox, yox, inanın! O, qeyri-adi bir uşaqdır.

¹ Tsitsikar - Çində bir şəhər

Salyonı. O mənim uşağım olsa idi, tavada qovurub yeyərdim.
(Əlində stəkan, qonaq otağına keçib bir künədə oturur)

Natasha (əli ilə üzünü örtür). Kobud, tərbiyəsiz adamdır!..

Maşa. Qışı yaydan, yayı qışdan seçməyən adam xoşbəxtdir. Mənə elə gəlir ki, mən Moskvada yaşasaydım, havanın necə olduğuna heç fikir verməzdim...

Verşinin. Mən bu günlərdə bir fransız nazirinin həbsxanada yazdığı gündəliyini oxudum. Nazir Panama hadisələri üstündə məhbəsə salınmışdı. O, məhbəsin dəmir qəfəsindən seyr etdiyi azad quşları böyük bir həsrətlə yad edir... Halbuki nazir olduğu zaman onun gözləri bu quşları görməzmiş. İndi, məhbəsdən çıxdıqdan sonra o, əlbəttə, quşları yenə görmür. Siz də Moskvada yaşadığınız zaman, eləcə, Moskvanı görüb hiss etməyəcəksiniz. Biz xoşbəxt deyilik və ola da bilmərik, biz ancaq xoşbəxt olmağı arzulayırıq.

Tuzenbax (stolun üstündən qutunu götürür). Bəs konfetlər hanı?..

İrina. Salyonı yemişdir.

Tuzenbax. Hamısını?

Anfisa (çay verir). Sizə məktub var, əzizim.

Verşinin. Mənə? (Məktubu alır) Qızımdandır. (Oxuyur) Əlbəttə, ondandır... Mariya Sergeyevna, məni bağışlayın, mən yavaşca çıxıb gedim. Çay içməyəcəyəm. (Ayağa durur, həyəcanlı) Həmişə görək bir şey çıxsın...

Maşa. Nə olub? Gizlin deyil ki?..

Verşinin (yavaşca). Arvadım yenə zəhər içmişdir. Getmək lazımdır. Mən yavaşca gedərəm. Bunlar hamısı zəhləmi tökmüşdür. (Maşanın əlini öpür) Mənim əzizim, gözəl, mehriban qadın... Yavaşca çıxıb gedim... (Gedir)

Anfisa. O, hara çıxıb getdi? Mən ona çay gətirmişəm... Ay hay...

Maşa (hirsələnir). Əl çək! Sənin əlindən dinclik-rahatlıq yoxdur... (Əlində fincan, stola yaxınlaşır) Məni lap cana gətirmisən, qarı!..

Anfisa. Niyə acıqlanırsan? Mənim əzizim!

Andrey (səsi eşidilir). Anfisa!..

Anfisa (yamsılayır). Anfisa!.. Bilmirəm niyə orda oturub? (Gedir)

Maşa (*zalda, stolun yanında, əsəbi halda*). Mənə də yer verin oturma, belə olmaz ki... (*Kartları qarışdırır*) Gör başları necə karta qarışıb. Çay için!

İrina. Sən, Maşa, hikkəlisən.

Maşa. İndi ki mən hikkəliyəm, mənimlə danışmayın. Məndə işiniz olmasın. Toxunmayın mənə!

Çebutikin (*gülərək*). Ona toxunmayın, ona dəyməyin...

Maşa. Sizin altmış yaşınız var, amma uşaq kimi, ağzınıza nə gəldi danışsınız.

Nataşa (*ah çəkir*). Əziz Maşa, niyə belə kobud ifadələr işlədirsən? Mən sənə açıq deməliyəm ki, belə ifadələrin olmasaydı, bu gözəl zəhəri görkəminlə sən mədəni bir cəmiyyətdə hamını valeh edərdin. Je vous prie, pardonnez moi, Marie, mais vous avez des manieres un peu grossieres.¹

Tuzenbax (*özünü gülməkdən saxlayaraq*). Mənə verin... mənə verin... Orda, deyəsən, konyak var...

Nataşa. Il parait, que mon Bobik ne dort pas déjà,² oyanıbdır. Bu gün o, bir balaca kefsizdir. Bağışlayın, mən onun yanına getməliyəm... (*Gedir*)

İrina. Bəs Aleksandr İqnatiç hara getdi?

Maşa. Evlərinə. Yenə arvadının başına qeyri-adi bir iş gəlmişdir.

Tuzenbax (*əlində konyakla dolu qrafın, Salyonunun yanına gedir*) Hamınız tək-tək oturub fikrə getmişsiniz. Nə düşündüyünüzü də anlamaq olmur. Gəlin barışaq. Gəlin konyak içək. (*İçirlər*) Bu gecə səhərədək pianino çalmalı olacağam, həm də yəqin ki, min cür boş-boş havalar... heç şey də çıxmır.

Salyonı. Niyə barışaq? Mən sizinlə dalaşmamışam.

Tuzenbax. Sizin hərəkətlərinizi görəndə deyər ki, bizim aramızda nə isə olmuşdur. Etiraf etmək lazımdır ki, qərībā xasiyyətiniz var.

Salyonı (*atəşin oxuyur*). Mən qərībāyəm, lakin kim qərībā deyil ki! Hirslənmə, Aleko!

¹ Xahiş edirəm, məni bağışlayın, Mariya, mənə, sizin ədədləriniz bir qədər kobuddur (*frans.*).

² Deyəsən, mənim Bobikim oyanmışdır (*frans.*).

Tuzenbax. Bilmirəm Alekonun bura nə dəxli var...

Pauza.

Salyon1. Mən təkcə bir nəfərin yanında olanda çox adi və sadə adamam, lakin bir neçə adamın içinə düşdükdə darıxır və sıxılıram... özüm də boş-boş sözlər danışmağa başlayıram. Buna baxmayaraq, mən çoxlarından daha namuslu və daha nəcibəm. Bunu sübut edə bilərəm.

Tuzenbax. Mən sizin üstünüzdə tez-tez hirsələnirəm. Siz adam içində həmişə mənə sataşırsınız. Ancaq bilmirəm nədənsə mənim sizdən xoşum gəlir. Nə olur olsun, bu gün doyunca içəcəyəm. Gəlin içək!

Salyon1. İçək. (*İçirlər*) Baron, mənim sizə qarşı heç bir ədavətim olmayıb. Lakin məndə Lermontov xasiyyəti var. (*Yavaşca*) Hətta mən bir az Lermontova oxşayıram... belə deyirlər... (*Cibindən ətir şüşəsini çıxarıb əlinə ətir tökür*)

Tuzenbax. İstefa verəcəyəm. Vəssalam! Beş ildir hey düşünürəm. Nəhayət, qərara almışam. İşləyəcəyəm.

Salyon1 (*atəşin oxuyur*). Hirsələnmə, Aleko... Unut, unut o şirin xəyallarını...

Onlar danışdığı zaman əlində kitab olan Andrey yavaş-yavaş gəlib şamın yanında oturur.

Tuzenbax. İşləyəcəyəm!..

Çebutikin (*İrina ilə qonaq otağına keçir*). Qonaqlıq da əsl Qafqaz qonaqlığı idi: soğanlı bozbaş və ət çığırtması.

Salyon1. Çeremşa ət deyil. Bizim soğan kimi bir şeydir, bitkidir.

Çebutikin. Xeyr, mənim əzizim. Çığırtma soğan deyil, qoyun ətinin qovurmasıdır.

Salyon1. Mən sizə deyirəm ki, çeremşa soğandır.

Çebutikin. Mən də sizə deyirəm ki, çığırtma qoyun ətidir.

Salyon1. Mən də sizə deyirəm ki, çeremşa soğandır.

Çebutikin. Sizinlə heç mübahisə etməyə dəyməz! Siz ömrünüzdə Qafqazı görməmişsiniz və çığırtma da yeməmişsiniz.

Salyon1. Yeməmişəm, çünki zəhləm gedir. Çeremşanın da sarımsaq kimi çox pis iyi var...

Andrey (*yalvarıcı səslə*). Bəsdür, ağalar! Rica edirəm!
Tuzenbax. Bəs bu oyunbazlar nə vaxt gələcəklər!..
İrina. Saat doqquza vədə vermişdilər. Elə indicə gəlməlidirlər.
Tuzenbax. (*Andreyi qucaqlayır*). Ah, mənim dəhlizim, təzə dəhlizim...

Andrey (*oynayır və oxuyur*). Təzə dəhlizim, gözəl dəhlizim!
Çebutikin (*oynayır*). Qəfəs pəncərəli qəşəng dəhlizim!

Gülüşmə.

Tuzenbax (*Andreyi öpür*). Gəlin, gəlin doyunca içək.
Andryuşa, gəl ürəkdən içək. Mən də sənə Moskvaya – universitetə gedəcəyəm, Andryuşa.

Salyon1. Hansına? Moskvada iki universitet var.

Andrey. Moskvada bir universitet var.

Salyon1. Mən sizə deyirəm ikisi var.

Andrey. Qoy lap üçü olsun. Daha yaxşı.

Salyon1. Moskvada iki universitet var! (*Səs-küy*) Moskvada iki universitet var; köhnəsi və yenisi. Məni dinləmək istəmirsinizsə, mənim sözlərim sizi əsəbiləşdirsə, heç danışmaram... Mən başqa bir otağa da keçə bilərəm... (*Qapıların birisindən çıxıb gedir*)

Tuzenbax. Afərin, afərin! (*Gülür*) Ağalar, başlayın, mən piano çalacağam! Bu Salyon1 lap gülməlidir... (*Əyləşib, pianonoda vals çalır*)

Maşa (*təkcə oynayır*). Baron sərxoşdur, baron sərxoşdur, baron sərxoşdur!

Nataşa gəlir.

Nataşa (*Çebutikinə*). İvan Romanıç! (*Çebutikin qulağına nə isə deyib yavaşca gedir*)

Çebutikin Tuzenbaxın çiyinə toxunub, ona nə isə pıçıldayır.

İrina. Nə olub?..

Çebutikin. Vaxtdır, biz getməliyik. Salamət qalın.

Tuzenbax. Gecəniz xeyrə qalsın. Getmək vaxtdır.

İrina. Bağışlayın... bəs bu oyunbazlar hanı?..

Andrey. Gəlməyəcəklər. Bilirsən, mənim əzizim, Nataşa deyir ki, Bobik bir az kefsizdir, ona görə... nə bilim... qərəz, mənim üçün heç bir fərqi yoxdur.

İrina (*çıyınlarını çəkir*). Bobik kefsizdir!

Maşa. Nə edək... ölməyəcəyik ki! Qovurlar, demək, getmək lazımdır. Bobik kefsiz deyil, o özü kefsizdir... Budur bax! (*Barmağı ilə alnını döyür*) Meşşanka!

Andrey sağ qapıdan öz otağına keçir. Çebutikin onun arxasınca çıxır.
Zaldakılar vidalaşırlar.

Fedotik. Çox təəssüf! Mən deyirdim axşamı burda keçirərik. Ancaq uşaq kefsizdirsə, əlbəttə... Sabah mən onun üçün oyuncaq gətirərəm...

Rode (*ucadan*) Bu gün mən nahardan sonra qəsdən yatıb yuxumu aldım, elə bilirdim bütün gecəni rəqs edəcəyəm. Axı saat hələ doqquzdur!..

Maşa. Gəlin küçəyə çıxmaq, orda fikirləşərik, görək nə etmək olar?

"Salamat qalın, sağ olun!" səsləri və Tuzenbaxın şən gülüşləri eşidilir.
Hamı gedir. Anfisa və qulluqçu qadın qab-qacağı yığışdırır, işıqları keçirirlər.
Dayənin oxuduğu layla eşidilir. Paltosunu və şlyapasını geymiş
Andrey Çebutikinlə birlikdə yavaşca gəlir.

Çebutikin. Həyat ildırım kimi gəlib-keçdiyindən, mən evlənməyə vaxt tapa bilmədim, bir də sənin əri olan ananı dəlicəsinə sevirdim.

Andrey. Evlənmək lazım deyil. Ona görə lazım deyil ki, cansıxıcı şeydir.

Çebutikin. Elə olmağına elədir... lakin bəs tənhalıq? Nə cür filosofluq edirsən et, tənhalıq da dəhşətli şeydir, əzizim... Mahiyyətini düşündükdə isə... əlbəttə, hamısı birdir!..

Andrey. Tez olun, çıxıb gedək.

Çebutikin. Hara tələsirsən? Yetişərik.

Andrey. Qorxuram arvad gəlib mane olsun.

Çebutikin. Aha!

Andrey. Bu gün mən oynamayacağam, elə belə oturub, tamaşa edəcəyəm. Kəfim yoxdur... Mən nə edirəm, İvan Romanıç, tez-tez nəfəsim tutulur, nə çarə qılım?

Çe butıkin. Soruşma, əzizim! Bir şey xatırlaya bilmirəm. Heç bir çarə tapa bilmirəm.

Andrey. Gəl mətbəxdən keçib gedək.

Gedirlər. Zəng çalınır, sonra bir də çalınır, səslər eşidilir, gülüşmə.

İrina (gəlir). Kimdir?

Anfisa (pıçıldayır). Oyunbazlar!

Zəng.

İrina. Nənəcan, de ki, evdə heç kəs yoxdur, bağışlasınlar.

Anfisa gedir. İrina düşüncəli halda otaqda gəzinir, o həyəcanlıdır.

Salyonı gəlir.

Salyonı (heyrətlə). Heç kəs yoxdur... Bəs bunlar haradadır?..

İrina. Evlərinə getdilər.

Salyonı. Qəribədir. Siz təksiniz?

İrina. Təkəm. (Pauza) Əlvida.

Salyonı. Bayaq mən özümü yaxşı aparmadım, lakin siz hamıya bənzəmirsiniz, siz hamıdan yüksək və paksınız, həqiqəti görürsünüz... yalnız siz məni başa düşə bilərsiniz. Mən sevirəm, dərin və sonsuz bir məhəbbətlə sevirəm...

İrina. Əlvida! Gedin.

Salyonı. Mən sizsiz yaşaya bilmərəm. (Arxasınca addımlayır) Ah, mənim zövqü səfam! (Gözünü yaşlı) Ah, mənim səadətim! Gözlərin nə qədər qəşəng, cazibədar və məlahətli!.. Belə gözləri mən heç bir qadında görməmişəm...

İrina (soyuq). Bədir, Vasili Vasiliç!

Salyonı. Mən sizə olan məhəbbətimi ilk dəfə açıram. Ona görə sanki yerdə deyil, başqa bir planetdəyəm. (Alnını ovuşdurur) Bilirəm, bunlar sizə mənasız gələcəkdir. Zorla adama xoş gəlmək olmaz... Lakin mənim xoşbəxt rəqibim olmalıdır... Ola bilməz... Bütün müqəddəslərə and içirəm ki, mən rəqibimi öldürəcəyəm... Ah, gözəl qız!

Nataşa, ölində şam, gəlib keçir.

Nataşa (bir-bir qapıları nəzərdən keçirərək, Andreyin otağının qapısının yanından keçir). Andrey burdadır. Qoy oxusun. Bağışlayın, Vasili Vasiliç, mən sizin burda olduğunuzu bilmirdim, evə baş çəkirəm.

Salyonı. Mənim üçün fərqi yoxdur. Salamət qalın! (Gedir)

Nataşa. Sən yorulmusan mənim zavallı, qəşəng qızcığazım! (İrinanı öpür) Bir az tez yataydın.

İrina. Bobik yatıb?..

Nataşa. Yatıb. Ancaq tez-tez diksindir. Bilirsənmi, mənim əzizim, mən çoxdan səninlə danışmaq istəyirəm, ancaq gah sənə vaxtın olmur, gah mənim... Mənə elə gəlir ki, Bobikin indiki otağı çox soyuq və rütubətlidir. Sənə otağın isə uşaq üçün çox gözəldir. Mənim əzizim, hələlik sən Olqanın yanına köç!

İrina (anlamayaraq). Hara?

Zıncırovlu üçatlı faytonun evə yaxınlaşması eşidilir.

Nataşa. Hələlik sən Olya ilə bir otaqda qalarsan, sənə otağına Bobiki köçürərik. Bilmirsən o necə yaxşı uşaqdır. Bu gün ona deyirəm: Bobik, sən mənimsən! Mənim! Gözlərini üzümə dikib baxır. (Zəng vurulur) Yəqin Olqadır. Gör necə gec gəlir!..

Qulluqçu qadın Nataşaya yaxınlaşıb qulağına pıçıldayır.

Nataşa. Protopopov? Gör nə yaramazdır. Protopopov gəlib məni faytonda gəzdirmək istəyir. (Gülür) Bu kişi tayfası nə qərribə olurmuş... (Zəng vurulur) Kim isə gəlib. On beş dəqiqə faytonda gəzmək pis olmaz... (Qulluqçu qadına) De ki, indicə gəlirəm. (Zəng vurulur) Zəngi çalırlar... yəqin Olqadır. (Gedir)

Qulluqçu qadın tələsik çıxır. İrina fikirli oturur. Kulığın, Olqa və arxalarınca Verşinin gəlir.

Kulığın. Belə də şey olar. Hələ deyirdilər ki, burda qonaqlıq da olacaq.

Verşinin. Qərribədir, mən bir az bundan əvvəl burdan çıxdığım zaman oyunbazları gözləyirdilər.

İrina. Hamısı çıxıb getdi.

Kuligin. Maşa da getdi? O hara getdi? Bəs Protopopov niyə aşağıda faytonda gözləyir? O kimi gözləyir?

İrina. Mənə suallar verməyin... Yorulmuşam.

Kuligin. Yaman inadkarsan...

Olqa. Şuranın iclası indicə qurtardı. Lap əldən düşmüşəm. Rəisimiz xəstədir, indi mən onu evəz edirəm. Başım, başım yaman ağrıyır!.. (Oturur) Dünən Andrey qumarda iki yüz manat uduzmuşdur... Bütün şəhər bu barədə danışır.

Kuligin. Şuranın iclası məni də yormuşdur. (Oturur)

Vərşinin. Arvadım məni qorxutmaq istəyərək özünü zəhərləmişdi, az qalmışdı həlak olsun. Çox şadam ki, salamat qurtardı. İndi bir qədər dincələ bilərəm... Lakin görünür ki, burdan da çıxıb getməliyik... İcazə verin ayrılmaq. Fyodor İliç, gəlin bir yerdə çıxıb gəzək. Mən evdə otura bilmirəm, heç otura bilmirəm... Gedək!

Kuligin. Yorulmuşam. Heç yerə getməyəcəyəm. (Ayağa durur) Yorulmuşam. Arvad evimizəmi getdi?..

İrina. Gərək ki...

Kuligin (İrinanın əlini öpür). Hələlik. Sabah da, birisi gün də bütün günü dincələcəyəm. Salamat qalın! (Gedə-gedə) Ürəyim yaman çay istəyir. Deyirdim bu axşamı yaxşı müsahibələrlə keçirəcəyəm, ancaq o, Fallacem hominum spem!..¹

Vərşinin. Demək, mən təkə gəzməli olacağam. (Fit çalacaq Kuliginlə gedir)

Olqa. Başım ağrıyır, başım... Andrey uduzmuşdur... Bütün şəhər bu barədə danışır... Gedim yatım. (Gedə-gedə) Sabah mən boşam, aman Allah, gör ürəyim necə sevinir! Sabah boşam, birisi gün də boşam... Başım ağrıyır, başım... (Gedir)

İrina (tək) Hamı getdi. Heç kəs yoxdur.

Küçədən qarmon səsi gəlir, dayə mahnı oxuyur.

Nataşa (kürkdə və şapkada, gəlib zaldan keçir, arxasınca qul-luqçu qadın gəlir). Yarım saat sonra evdə olacağam... Faytonda bir az gəzib gəlirəm. (Gedir)

İrina (tək qalır, qüssələnir). Moskvaya! Moskvaya! Moskvaya!

Pərdə

¹ Ah, aldadıcı insan ümidi!.. (lat.)

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Olqa və İrinanın otağı. Sol və sağ tərəfdə, şirna arxasında yataq yerləri var. Gecə saat üçə yaxındır. Səhnə arxasından, çoxdan başlanmış yanğını bildiren haray zəngləri eşidilir. Hələ heç kəsin yatmadığı hiss olunur. Həmişəki kimi qara paltar geymiş Maşa divanda uzanmışdır. Olqa və Anfisa gəlirlər.

Anfisa. Aşağıda, pilləkənin altında oturublar... deyirəm: Buyurun yuxarı, axı belə olmaz, oturub ağlayırlar. Deyirlər: Bilmi-rik atamız harda qaldı, Allah eləməsin, bəlkə yanıbdır. Gör ağilla-rına nə gəlir! Həyəət də çıl-çılpaq adamlarla doludur...

Olqa (*dolabdan paltar çıxarır*). Al, bu boz paltarı al... bunu da... bu köynəyi də... bu tumanı da götür, nənəcan... Bu nə dəhşət-dir, İlahi? Yəqin ki, Kirsanov döngəsi tamam yanıbmışdır. Bunu da al... bunu da al... (*Paltarları onun qucağına atır*) Yazıq Verşiningil də qorxublar... Onların evləri də az qalıb yansın... Qoy gecəni biz-də qalsınlar... öz evlərinə buraxmaq olmaz... Yazıq Fedotkin nəyi varsa yanıb kül oldu... heç bir şey qalmadı.

Anfisa. Olqacan, Ferapontu çağırıydın, hamısını təkcə apara bilmərəm...

Olqa (*zəngi çalır*). Cavab verən yoxdur... (*Qapıdan baxır*) Ay ordakı, kimsən? Bura gəl! (*Qapının arasından yanğından qızarmış pəncərələr görünür, evin yanından gəlib-keçən yanğın dəstəsi-ninsəsi eşidilir*) Yaman dəhşətdir! Bircə tezsöndürsəydilər! (*Fera-pont gəlir*) Al, aşağı apar... Orda, pilləkənin altında Kolotilinin qız-ları oturublar... Onlara ver. Bunu da ver...

Ferapont. Baş üstə. On ikinci ildə Moskva da yanırdı. Allah göstərməsin! Fransızlar özləri də təəccüb qalmışdılar...

Olqa. Get, dayanma...

Ferapont. Baş üstə. (*Gedir*)

Olqa. Nənəcan, əzizim, hamısını, hamısını ver. Bizə heç nə lazım deyil, hamısını ver, nənəcan... Elə yorulmuşam ki, ayaq üstə dura bilmirəm... Verşiningili evlərinə buraxmaq olmaz... Qızlar qonaq otağında yatar, Aleksandr İqnatyeviç də aşağıda, baronun yanında... Fedotiki də baronun yanına düzəldərsən. Ya da qoy bizim zalda yatsın... Tərs kimi doktor sərxoşdur, bərk sərxoşdur. Onun yanına heç kəsi qoymaq olmaz. Verşininin arvadına da qonaq otağında yer düzəltmək lazımdır.

Anfisa (*yorğun*). Olqacan, əzizim, məni burdan qovma! Qovma məni!

Olqa. Boş söz danışsən, nəyə. Səni burdan qovan yoxdur.

Anfisa (*başını onun sinəsinə sıxır*). Mənim əzizim, mən hər zəhmətə dözərəm, işləyəyəm... Adam qocalıb zəif düşəndə hamı: "Rədd ol!" deyir. Mən hara gedə bilərəm? Hara? Həştad il. Həştad iki il...

Olqa. Otur, otur, əzizim... Sən yorulmuşsan... (*Əyləşdirir*) Dincəl, dincəl, mənim əzizim. Gör necə ağarmısan!..

Natasha gəlir.

Natasha. Orda deyirlər ki, yangından zərər çəkənlərə kömək etmək üçün tez bir cəmiyyət düzəltmək lazımdır. Yaxşı olmazmı? Çox gözəl fikirdir. Ümumiyyətlə, həmişə kasıblara kömək etmək lazımdır, bu, varlıların borcudur. Bobik və Sofçka özləri üçün yatırlar. Heç nədən xəbərləri yoxdur. Ay adam dolub ha! Hara gedirsən bütün ev adamla doludur. Şəhərdə "influyentsa" xəstəliyi var. Qorxuram bizim uşaqlara da sirayət etsin.

Olqa (*onu dinləməyərək*). Bu otaqdan yangın görünmür, bura sakitdir...

Natasha. Bəli... Yəqin ki, mənim saçlarım pərişan, əynim-başım səliqəsizdir. (*Ayna qabağında*) Deyirlər, guya mən kökəlməmişəm... düz demirlər!.. Heç kökəlməmişəm! Maşa yuxulamışdır... yazıq, yəqin çox yorulub... (*Soyuq bir səslə Anfisaya*) Mən olan yerdə əyləşməyə cəsarət etmə! Dur ayağa! Rədd ol buradan! (*Anfisa gedir. Pauza*) Bilmirəm niyə sən də bu qarından əl çəkmirsən?..

Olqa (*heyətdən özünü itirərək*). Bağışla, mən də başa düşmüşəm...

Natasha. O burdan heç kəsə lazım deyil, kəndçi arvaddır, qoy kənddə yaşasın... Bu nə ərköynlükdür! Mən evdə qayda-qanun sevirəm! Evdə artıq adam olmamalıdır. (*Onun üzünü oxşayır*) Ah, yazıq, sən də yorulmuşsan! Bizim rəisəmiz yorulub! Mənim Sofçkam böyüyüb gimnaziya oxuyanda mən səndən qorxacağam.

Olqa. Mən rəisə olmayacağam!

Natasha. Səni seçəcəklər, Olyacan. Bu qət olunub.

Olqa. Mən boyun qaçıracağam. Bacarmıram... Gücüm çatmır... *(Su içir)* Sən indi dayə ilə çox kobud rəftar etdin... Bağışla, mən buna dözə bilmirəm... gözlərimə qaranlıq çökdü...

Nataşa *(həyəcanlı)*. Bağışla, Olya, bağışla... Mən səni dərde salmaq istəmirdim.

Maşa ayağa qalxır, yastığı götürüb əsəbi halda çıxır.

Olqa. Başa düş, əzizim... Bəlkə də bizim tərbiyəmiz qəribədir, ancaq mən buna dözə bilmirəm. Belə münasibət mənə əzab verir, mən xəstələnirəm... Mən ruhdan düşürəm!

Nataşa. Bağışla, bağışla... *(Onu öpür)*

Olqa. Ən xırda bir kobudluq və nəzakətsiz söylənmiş hər bir söz məni həyəcana salır...

Nataşa. Mən yersiz sözlər danışırım, düzdür... ancaq, əzizim, mənimlə razılaş ki, o, kənddə də yaşaya bilər.

Olqa. O, otuz ildir ki, bizimlə yaşayır.

Nataşa. Axı indi əlindən bir iş gəlmir! Ya mən bir şey anlamıram, ya da sən məni başa düşmək istəmirsən. O, işləyə bilmir, ya yatır, ya da əlini əlinin üstünə qoyub oturur.

Olqa. Qoy otursun.

Nataşa *(təəccüblə)*. Necə yəni qoy otursun? Axı o, qulluqçudur. *(Gözləri yaşarmış)* Mən səni anlamıram, Olya! Gör bizim neçə qulluqçumuz var: mənim dayəm, uşaq əmizdirən, otaq yığışdıran, aşpaz... Bəs bu qarı nəyimizə lazımdır? Deyin görüm nəyimizə lazımdır?

Səhnə arxasından həyəcanlı zəng səsləri.

Olqa. Bu gecə mən on il qocaldım.

Nataşa. Biz danışib qərara gəlməliyik, Olya. Gimnaziya sənin, ev mənim, elm sənin, təsərrüfat mənim. Mən qulluqçu haqqında bir söz deyirəmsə, demək, nə danışdığımı bilərəm... Mən nə da-nış-dı-ğı-mı bilərəm... Sabahdan qoca kaftarın, oğru ifritənin ayağı bu evə dəyməsin... *(Ayaqlarını yerə döyür)* O, küpəgirən qarının! Məni hirsləndirməyin! Hirsləndirməyin məni! *(Birdən-*

birə ayılmış kimi) Bilirsən nə var, Olya? Nə qədər ki sən aşağı köçməmişən biz bir-birimizlə dalaşacağıq. Bu lap dəhşətdir.

Kuligin gəlir.

Kuligin. Maşa hardadır? Evə getmək vaxtıdır. Deyirlər yan-ğın sönməyə başlayır. (*Gərnəşir*) Bircə məhəllə yanıbmışdır, amma külək əsirdi, təzə başlayanda adama elə gəlirdi ki, bütün şəhər yanır. (*Oturur*) Yaman yorulmuşam, Olyacan, mənim əzizim... Mən tez-tez fikirləşirəm; Maşa olmasaydı, mən səni alardım, Olyacan. Sən çox gözəl insansan... Yaman əldən düşmüşəm. (*Qulaq asır*)

Olqa. Nəyə qulaq asırsan?

Kuligin. Tərs kimi, doktor xeyli içib bərk sərxoş olmuşdur. İşin tərsliyinə bax! (*Qalxır*) Budur, deyəsən, bura gəlir... Eşidirsiniz? Bəli, bura gəlir. (*Gülür*) Gör necə qəribədir... Mən gizlənəcəyəm. (*Şəfa tərəf gedib, küncə qısıılır*) Lap quldura oxşayır.

Olqa. İki il idi içmirdi, indi necə oldusa yenə içməyə başladı... (*Natasha ilə otağın dərinlərində itirlər*)

Çebutıkin gəlir, səndələməyərək, ayıq adam kimi otaqda gəzinir, sonra dayanıb ətrafa baxır, əlüzyuyana yaxınlaşıb əllərini yuyur.

O hiss etmədən, Olqa və Natasha gedirlər.

Çebutıkin (*qasqabaqlı*). Allah bunların hamısına qəza... qəzəb eləsin... Elə bilirlər ki, mən həkiməm, hər cür xəstəlikləri müalicə edə bilərəm, amma mən heç nə bilmirəm, bir vaxt öyrəndiklərimi də yadımdan çıxartmışam, heç nə yadımda deyil, heç nə. (*O hiss etmədən, Olqa və Natasha gedirlər*) Allah bunlara qəzəb eləsin. Keçən çərşənbə yatalaq xəstəliyinə tutulmuş bir arvadı müalicə etdim – öldü, özü də onun ölümündə günahkar mənəm. Bəli... İyirmi beş il bundan əvvəl mən az-çox bir şey bilirdimsə, indi hamısını yadımdan çıxartmışam. Eybi yoxdur. Bəlkə də mən heç insan deyiləm, bəlkə də mənə elə gəlir ki, guya mənim əlim, ayağım, başım var. Bəlkə də mən heç yoxam, ancaq mənə elə gəlir ki, guya mən gəzirəm, yeyirəm, yatıram. (*Ağlayır*) Ah, kaş mən yox olaydım! (*Ağlamağı kəsir, kədərli*) Üç gündür ki, klubda müsahibələr olur. Şekspirdən, Volterdən danışirlər... Mən oxumamışam, heç

oxumamışam, ancaq üz-gözümü elə şəkə saldım ki, guya oxumuşam, mən də xəbərdaram. Başqaları da mənim kimi. Bu, iyrəncdir! Rəzaletdir! Çərşənbə günü müalicəmlə öldürdüyüm arvad da yadıma düşdü... Hər şey yadıma düşdü, ürəyimdə bir əyrilik, bir iyrənclik və alçaqlıq duydum... Gedib özümü şərabın üstünə saldım...

İrina, Verşinin və Tuzenbax gəlirlər. Tuzenbax modaya müvafiq təzə paltar geymişdir.

İrina. Burda oturaq. Bura heç kəs gəlməz.

Verşinin. Əsgərlər olmasaydı bütün şəhər yanacaqdı. Qoçaqlar! (*Ləzzətlə əllərini bir-birinə sürtür*) Bu əsgərlərin misli yoxdur. Qızıl kimi oğlanlardır!

Kuligin (*onlara yaxınlaşır*). Saat neçədir, ağalar?

Tuzenbax. Dördə işləyir. Artıq dan yeri sökülür.

İrina. Hamı zalda oturmuşdur, heç kəs getmək istəmir. Sizin o Salyonı da oturmuşdur... (*Çebutikinə*) Heç olmasa, doktor, siz gedib yataydınız.

Çebutikin. Eybi yoxdur... Təşəkkür edirəm. (*Saqqalını darayır*)

Kuligin (*gülür*). Lülqənbərsən, İvan Romanç! (*Əlini onun çiyinə vurur*) Afərin! Qədim əyyamda deyərdilər: In vino veritas.¹

Tuzenbax. Hamı məndən xahiş edir yangından zərər çəkənlərin nəfinə müsəmirə düzəldim.

İrina. Eh, kim gəlib iştirak edəcək...

Tuzenbax. Adam istəsə, düzəldə bilər... Məncə, Mariya Sergeyevna royalda çox gözəl çalır.

Kuligin. Qiyamət çalır.

İrina. Yox, yadımdan çıxardıb. Üç ildir ki, çalmır... Bəlkə də dörd ildir.

Tuzenbax. Bizim bu şəhərdə musiqidən başı çıxan bir adam yoxdur. Bir nəfər də yoxdur. Amma mən musiqini başa düşürəm və inandırırıram sizi ki, Mariya Sergeyevna çox gözəl, demək olar ki, istedadla çalır.

Kuligin. Siz haqlısınız, baron. Mən onu – Maşanı çox sevirəm. O çox yaxşıdır...

Tuzenbax. Bu qədər məharətlə çala biləsən və eyni zamanda heç kəsin səni anlamadığını, duymadığını görsən!

¹ Həqiqət şərabdır, yəni: şərab sərxoşun dilini açır (*lat.*).

Kuligin (*ah çəkir*). Bəli... Lakin müsəmirədə iştirak etmək ona yaraşarmı? (*Pauza*) Ağalar, axı mən bir şey bilmirəm. Bəlkə iştirak etsə yaxşı olar. Etiraf etməliyəm ki, bizim direktor yaxşı adamdır, hətta çox yaxşı adamdır, olduqca ağıllıdır, lakin belə məsələlərə bir cür baxır... Əlbəttə, bu onun işi deyil, ancaq hər halda, istəyirsinizsə, mən onunla danışa bilərəm.

Çebutikin farfor saati əlinə alıb o tərəf-bu tərəfinə baxır.

Verşinin. Yanğın zamanı mən yaman çirklənmişəm, lap sirsifətdən çıxmışam. (*Pauza*) Dünən ötəri olaraq eşitmişəm ki, guya bizim briqadanı hara isə, uzaq bir yerə köçürmək istəyirlər. Bəziləri deyirlər Polşa torpağına, bəziləri də deyirlər Çitaya.

Tuzenbax. Mən də eşitmişəm. Nə etmək olar? Onda bu şəhərin həyatı lap ölgünləşər.

İrina. Biz də gedərik!

Çebutikin (*saatı əlindən salır, saat sınır*). Parça-parça oldu!

Pauza. Hamı kədərli və məyusdur.

Kuligin (*qırıntıları yığışdırır*). Belə qiymətli bir şeyi sındırmaq, ax, İvan Romaniç, İvan Romaniç! Bunun üçün sizin əxlaqınıza mənfi sıfır qiymət vermək lazımdır!

İrina. Rəhmətlik ananın saati idi.

Çebutikin. Ola bilər... Ananındır, qoy ananın olsun, bəlkə də heç mən saat sındırmamışam, bəlkə də sizə elə gəlir ki, guya sındırmışam. Bəlkə də bizə elə gəlir ki, guya biz yaşayırıq, əsl həqiqətdə isə biz heç yoxuq. Mən heç bir şey bilmirəm, heç kəs heç bir şey bilmir. (*Qapının ağzında*) Nə baxırsınız... Nataşa Protopopovla qızgın roman əhvalatı keçirir, siz görmürsünüz... Siz burda oturub heç bir şey görmürsünüz... Nataşa ilə Protopopovun arasında isə roman əhvalatı var... (*Oxuyur*) Bu xurmanı qəbul edin, sevgilim... (*Gedir*)

Verşinin. Bəli... (*Gülür*) Əslinə baxsan bütün bunlar nə qədər əcayibdir! (*Pauza*) Yanğın başlananda mən tez evə yüyürürdüm; yanaşıb baxdım, gördüm ki, evimiz sağ-salamatdır, təhlükədən uzaqdır, ancaq iki qızçıgazım bircə alt paltarında qapıda dayanıblar, anaları yoxdur, adamlar bir-birinə qarışıb, itlər və atlar

o tərəf-bu tərəfə qaçışirlar, qızların üzündə təlaş, dəhşət, yalvarış və anlamadığım başqa ifadələr gəzirdi. Mən onların üzünü gördükdə ürəyim sıxıldım. Aman Allah, uzun həyat boyu mənim bu qızcığazlarım hələ nə qədər əzab çəkəcəklər, – deyə düşündüm! Mən dərhal onların əlindən tutub ordan qaçmağa başladım; qaçır və yenə düşünürdüm: onlar bu dünyada hələ nə qədər məşəqqət çəkəcəklər! (*Həyəcanlı zəng səsləri. Pauza*) Bura gəldim, gördüm anaları burdadır, qışqırır, hirsələnir. (*Əlində balıq olan Maşa gəlir və divana oturur*) Alt paltarında qapıda dayanmış qızlarımı, küçədəki dəhşətli hay-küyü və hər tərəfi bürümüş yanğın alovunu görəndə mən fikirləşdim ki, illərlə bundan qabaq buna oxşar hadisələr baş vermişdi, gözlənmədən basqın etmiş düşmən talanlar, yanğınlar törətmişdi... Amma mahiyyətinə baxsan keçmişlə indi arasında nə qədər fərq var! Bir müddət sonra, yəni iki yüz-üç yüz il keçdikdən sonra bizim indiki yaşayışımıza da beləcə qorxu və istehza ilə baxacaqlar. Bizim həyatımızda nə varsa, o zaman eybəcər, dözülməz, yararsız və qərribə görünəcəkdir!.. Ah, yəqin ki, o zaman həyat nə qədər gözəl, nə qədər gözəl olacaqdır! (*Gülür*) Bağışlayın, mən yenə filosofluğa başladım. İcazə verin davam edim, ağalar. İndi elə haldayam ki, filosofluq etmək istəyirəm. (*Pauza*) Elə bil hamı yuxu içindədir. Mən deyirəm ki, o zaman həyat gözəl olacaqdır! Siz o həyatı ancaq təsəvvür edə bilərsiniz... Sizin kimilər indi şəhərimizdə ancaq üçcə nəfərdir. Lakin nəsillər keçdikcə artacaq, artacaq və nəhayət, elə zaman gələcəkdir ki, hamı sizin kimi olacaqdır, hamı sizin kimi yaşayacaqdır, sonra siz də köhnələcəksiniz, sizdən də yaxşı adamlar törəyəcəkdir... (*Gülür*) Bu gün məndə xüsusi bir hal vardır. Yaşamaq, yaşamaq istəyirəm... (*Oxuyur*) Məhəbbətə əsirdir qoca, cavan, nə ki var, Məhəbbətin meyvəsi hər zaman şirin olar... (*Gülür*)

Maşa. Tram-tam-tam...

Verşinin. Tam-tam...

Maşa. Tra-ra-ra?

Verşinin. Tra-ta-ta... (*Gülür*)

Fedotik gəlir.

Fedotik (*oyunur*). Yandı, yandı! Hər nə var idi yandı! (*Gülür*)

İrina. Bu nə zarafatdır. Hər şey yandı?

Fedotik (*gülür*). Hər şey, heç nə qalmadı. Gitara də, şəkillər də, bütün məktublarım da yandı... Sənə bağışlamaq istədiyim qeydlər dəftəri də yandı.

Salyonı gəlir.

İrina. Olmaz, Vasili Vasiliç, xahiş edirəm gedəsiniz. Bura olmaz.

Salyonı. Niyə barona olar, mənə olmaz?

Verşinin. Doğrudan da, getmək lazımdır. Yanğın nə haldadır?

Salyonı. Deyirlər sönmür. Yox, bu mənə çox qərribə gəlir: nə üçün barona olar, mənə olmaz? (*Bir şüşə ətir çıxarıb üzünə ətir səpir*)

Verşinin. Tram-tam-tam.

Maşa. Tram-tam.

Verşinin (*gülür, Salyonıya*). Zala gedək.

Salyonı. Yaxşı, elə beləcə də yazarıq. Bu fikri daha yaxşı izah etmək olardı, lakin qızları acıqlandırmaqdan qorxuram... (*Tuzenbaxa baxaraq*) Cib, cib, cib... (*Verşinin və Fedotiklə gedir*)

İrina. Bu Salyonı buranı tüstü ilə doldurub getdi. Elə də çəkir ki... (*Heyrətlə*) Baron yatıb! Baron! Baron!

Tuzenbax (*ayılır*). Yaman yorulmuşam... Kərpic zavodu... Mən sayıqlamıram. Doğrudan da, tezliklə kərpic zavoduna gedəcəyəm, işləməyə başlayacağam... Artıq sözləşmişəm. (*Rıqqətlə İrinaya*) Siz elə solğun, gözəl və məlahətlisiniz ki... Mənə elə gəlir ki, sizin solğun simanız bir məşəl kimi qaranlıq fəzalara işıq verir... Siz kədərlisiniz, siz həyatdan narazısınız... Gəlin, gəlin mənimlə gedək... gedək bir yerdə işləyək!

Maşa. Nikolay Lvoviç, burdan getsəniz yaxşı olar.

Tuzenbax (*gülür*). Siz burdasınız? Mən görməmişəm. (*İrinanın əlini öpür*) Salamət qalın, mən gedim... İndi sizə baxdıqda, xeyli müddət bundan əvvəl sizin ad gününüzdə həvəs və sevinclə əməyin ləzzətindən danışdığınızı xatırlayıram... O zaman mənim xəyalımda xoşbəxt həyat canlanırdı!.. Hani, hani o həyat? (*Əlini öpür*) Sizin gözləriniz yaşarır. Yatın, hava işıqlanır... səhər açılır... Kaş həyatımı sizə qurban verməyə ixtiyarım ola idi!

Maşa. Nikolay Lvoviç, gedin! Bədir...

Tuzenbax. Gedirəm... (*Gedir*)

Maşa (*uzanır*). Fyodor, yatırsan?

Kuligin. Hə?

Maşa. Dur get evə.

Kuligin. Mənim gözəl Maşam, əziz Maşam.

İrina. O yorulubdur... Qoy dincəlsin, Fedya.

Kuligin. Bu saat gedirəm... Mənim arvadım yaxşıdır, gözəldir... Sevirəm səni, yeganəsən, əzizim...

Maşa (*acıqlı*). Ama, amas, amat, amamus, amatis, amant.¹

Kuligin (*gülür*). Yox, deyəsən, mənim arvadım qəribə adamdır. Sənə evləndiyim yeddi ildir. Amma elə bil dünən adaxlanmışıq. Düzünü deyirəm. Yox, doğrudan, sən qəribə arvadsan. Mən səndən razıyam, razıyam, razıyam!

Maşa. Cana gəlmişəm, cana gəlmişəm, cana gəlmişəm... (*Qalxıb oturaraq danışır*) Başımndan çıxmır ki, çıxmır... Lap zəhləm gedir. Elə bil beynimə mıxlayıblar, susa bilmirəm. Mən Andrey haqqında danışaram... O, evimizi banka müamiləyə verdi, bütün pullara arvadı sahib çıxdı, halbuki bu evin varisi təkçə o deyil, biz dördümüzdük! O, ağıllı-başlı adamdırsa, bunu bilməlidir.

Kuligin. Sənin də həvəsin var, Maşa! Nəyinə görədir? Andryuşa hamıya borcludur, qoy götürsün.

Maşa. Hər halda bu çox pis işdir. (*Uzanır*)

Kuligin. Biz ki, kasıb deyilik. Mən işləyirəm, gimnaziyaya gedirəm, sonra evdə dərs deyirəm... Mən namuslu adamam. Sadəyəm... necə deyərlər. Omnia mea mecum porto.²

Maşa. Mənə heç bir şey lazım deyil, ancaq ədalətsizlik məni acıqlandırır. (*Pauza*) Get, Fyodor.

Kuligin (*onu öpür*). Sən yorulmusan, yarımca saat dincəl, mən oturub gözləyərəm. Yat, yat... (*Uzaqlaşır*) Mən səndən razıyam, razıyam, razıyam. (*Gedir*)

İrina. Doğrudan, bu arvad Andreyi nə qədər xırdalamış, ruhdan-həvəsdən salmış, qocaltmışdır. Bir zaman professor olmağa hazırlaşan Andrey, dünən öyünürdü ki, nəhayət, zemstvo idarəsinə üzv seçilibdir... O, idarənin üzvüdür, Protopopov isə sədri... Bütün

¹ Sevirəm, sevirsən, sevir, sevirik, sevirsiniz, sevirilər (*lat.*).

² Özümüzküləri özümle gəzdirirəm. (*Latın məsəli*)

şəhərdə onun haqqında danışır, gülürlər, təkcə o, nə bir şey bilir, nə də bir şey görür... Bu gün hamı yanğını eşidib küçəyə qaçdı, təkcə o, öz otağından tərpənmədi, heç vecinə də almadı. Ancaq elə skripka çalması bilir. (*Əsəbi*) Ah, dəhşətdir, dəhşətdir, dəhşət! (*Ağlayır*) Mən daha davam gətirə bilmirəm, dözə bilmirəm, bilmirəm. (*Olqa gəlib öz kiçik stolunun üstünü yığışdırır. Ucadan ağlayır*). Atın mənə çölə, atın, mən daha dözə bilmirəm!..

Olqa (*qorxmış*). Nə olub, nə olub, əzizim?..

İrina (*hönkürərək*). Hara? Hər şey hara getdi? O hardadır, aman Allah, aman Allah! Mən hər şeyi, hər şeyi yadımdan çıxartmışam, təmiz yadımdan çıxartmışam... Başımı itirmişəm... Mən bilmirəm italyanca pəncərəyə, ya bu tavana nə deyirlər... Hər şey yadımdan çıxır, hər gün unuduram, həyat isə dayanmadan keçir və heç vaxt qayıtmayacaqdır, heç vaxt! Biz heç vaxt Moskvaya getməyəcəyik... Mən görürəm ki, getməyəcəyik...

Olqa. Əzizim, əzizim...

İrina (*özünü saxlayaraq*). Ah, mən nə bədbəxtəm... İşləyə bilmirəm, işləməyəcəyəm. Bəsdir, bəsdir!

Olqa. Əzizim, bir bacı kimi, bir dost kimi sənə deyirəm: mənim məsləhətimə qulaq asmaq istəyirsənsə, barona get. (*İrina yavaşca ağlayır*) Axı sən ona hörmət edir, onu yüksək tutursan... Düzdür, o gözəl deyil, ancaq ləyaqətli və təmizdir... Axı qızlar sevdikləri üçün deyil, borclarını yerinə yetirmək üçün ərə gedirlər. Hər halda mən belə düşünürəm və özüm ərə getseydim, beləcə eşqsiz, sevgisiz gedərdim. Kim elçi göndərsəydi, gedərdim, ancaq ləyaqətli adam olsun... Hətta qocaya da ərə gedərdim...

İrina. Mən həmişə gözləyirdim ki, Moskvaya köçəcəyik, orda əsl istədiyimə rast gələcəyəm, onun surəti xəyalımdan çıxmırdı, onu sevirdim... Lakin hər şey, hər şey boş və mənasız bir xəyal olaraq qaldı.

Olqa (*bacısını qucaqlayır*). Mənim əzizim, gözəl bacım, mən hər şeyi başa düşürəm, baron Nikolay Lvoviç hərbi qulluqdan çıxaraq, pəncək geyib bizə gəldiyi zaman o, mənə elə çirkin göründü ki, özümü saxlaya bilməyib ağladım... O məndən soruşdu: "Niyə ağlayırsınız?" Cavab verə bilmədim! Ancaq Allah səni ona qismət etsə, mən çox xoşbəxt olaram. Ailədə başqa şey, tamamilə başqa şey lazımdır.

Natasha, əlində şam, sakit halda sağ qapıdan girərək gəlib səhnədən keçir və sol qapıdan çıxır.

Maşa (*oturur*). Elə yeriyr ki, elə bil şəhərə yanğın salan odur.

Olqa. Sən yaman ağılsızsan, Maşa. Bizim ailədə ən ağılsızı sən sən. Xahiş edirəm məni bağışlayasan. (*Pauza*) Mən tövbə etmək istəyirəm, əziz bacılarım. Ruhum sıxılır, əzab çəkir. Sizin yanınızda tövbə edəcəyəm, sonra heç kəsə, heç vaxt... bu saat deyərəm. (*Yavaşca*) Bu mənim sirrimdir... Lakin siz hamınız bunu bilməlisiniz... Susa bilmirəm... (*Pauza*) Mən sevirəm, sevirəm... onu sevirəm... siz onu indicə gördünüz... Nə gizlədim, bir kəlmə: Verşinini sevirəm...

Olqa (*şirmanın dalına keçir*). Danışma, bu barədə danışma. Hamısı birdir, mən eşitmirəm.

Maşa. Nə edim! (*Başını əlləri arasına alır*) Əvvəllər o mənə qərribə göründü, sonra ona yazığım gəlməyə başladı... sonra sevdim... onun səsinə, sözlərinə, bədbəxtliyini də sevdim... iki qızı ilə sevdim...

Olqa (*şirmanın dalından*). Hamısı birdir, mən eşitmirəm. Nə qədər axmaqcasına sözlər danışsan da, hamısı birdir, mən eşitmirəm.

Maşa. Sən nə ağılsızsan, Olya. Sevirəm, demək, bu mənim taleyimdir. Demək, mənim nəsimim belədir... O da məni sevir... Bunlar hamısı dəhşətlidir, eləmi? Yaxşı deyil, eləmi? (*İrənin əllərindən tutub özünə tərəf çəkir*) Ah, mənim əzizim... Biz elə beləcə ömrümüzü keçirəcəyik, bizdən nə çıxacaq... Bir roman oxuyanda adama elə gəlir ki, yazılanlar hamısı məlum şeylərdir, çağırılmış bayatıdır. Lakin özün aşiq olanda görürsən ki, yox, heç kəs heç nə bilmir. Aşıqlar özləri öz başlarına çarə qılmalıdırlar... Mənim əzizlərim, mənim bacılarım... Ürəyimi sizə açdım, indi susacağam... İndi Qoqolun dəlisi kimi olacağam... sükut...sükut...

Andrey, arxasınca Ferapont gəlir.

Andrey (*acıqlı*). Nə istəyirsən? Başa düşmürəm.

Ferapont (*qapının ağzında, səbirsizliklə*). Andrey Sergeyeviç, mən nə istədiyimi azı on dəfə demişəm.

Andrey. Əvvələn, mən sənə üçün Andrey Sergeyeviç deyiləm, mənə cənab deməlisən.

Ferapont. Cənab, yanğınsöndürənlər çaya getmək üçün bağdan keçməyə icazə istəyirlər. Başqa yerlərdən dolanıb keçmək çox əziyyətdir.

Andrey. Yaxşı. De keçsinlər. (*Ferapont gedir*) Lap cana götürüblər. Olqa hanı? (*Olqa şirmanın dalından çıxır*) Səninlə işim var, şkafin açarını mənə ver, özümünkünü itirmişəm. səndə balaca bir açar var idi.

Olqa bir söz demədən açarı ona verir, İrina şirmanın arxasına keçir.

Pauza.

Andrey. Yaman böyük yanğın idi! Yavaş-yavaş sönr. Bu Ferapont da məni lap qəzəbləndirdi, axmaq söz dedim... cənab... (*Pauza*) Sən niyə danışmırsan, Olya? (*Pauza*) Bu axmaq hərəkətlərdən əl çəkmək vaxtı çatmışdır, qaş-qabaq tökmək nahaqdır... Maşa, sən burdasan. İrina da burdadır, lap yaxşı, gəlin, birdəfəlik danışaq, ürəyimizdə bir şey qalmasın. Mənə qarşı nə deyə bilərsiniz? Nə?..

Olqa. Sus, Andryuşa. Sabah danışarıq. (*Həyəcanla*) Bu gecə nə əzablı gecə oldu!..

Andrey (*yaman partdır*). Həyəcana düşmə. Mən tamamilə soyuqqanlıqla soruşuram: mənim əleyhimə nə deyə bilərsiniz? Nəyimdən narazısınız? Açıq deyin.

Verşininin səsi. Tram-tam-tam!

Maşa (*qalxır, ucadan*). Tram-ta-ta! (*Olqaya*) Salamət qal, Olya, Allah köməyin olsun. (*Şirmanın dalına keçib İrinanı öpür*) Rahət yat... Sağ ol, Andrey. Get, onlar yorulublar... Sabah danışarsan... (*Gedir*)

Olqa. Doğrudan da, Andryuşa, sabaha qoyaq... (*Şirmanın dalına, öz yerinə keçir*) Yatmaq vaxtıdır.

Andrey. Sözümlü deyib gedəcəyəm. Bu saat... Əvvələn, siz Nataşa ilə – mənim arvadımla düz gəlmirsiniz. Lap toy günündən bu mənim nəzərimə çarpmışdır. Nataşa çox gözəl, namuslu, açıq danışan və nəcib bir adamdır – mənim rəyim belədir. Mən öz arvadımı sevirəm, ona hörmət edirəm, başa düşürsünüzmü, hörmət edirəm və başqalarının da ona hörmət etməsini tələb edirəm. Bir də deyirəm ki, o namuslu və nəcib insandır, sizin bütün narazılığınız isə, bağışlayın, ancaq şiltaqlıqdır... (*Pauza*) İkinci, deyəsən, mənim

professor olmamağım, elmdən əl çəkməyim sizi əsəbiləşdirir. Ancaq mən zemstvoda işləyirəm, mən onun üzvüyəm və bilmək istəsəniz bununla fəxr edirəm. (*Pauza*) Üçüncü... hələ sözümü qurtarmamışam. Mən bu evi sizinlə məsləhətləşməmiş girov qoymuşam... Burda mən müqəssirəm, bəli və xahiş edirəm məni bağışlayasınız. Məni bu işə vadar edən borclarım oldu... otuz beş min... Mən daha kart oynayıram, çoxdan əl çəkmişəm... Özümə bəraət qazandırmaq üçün əsas bir şeyi nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm: siz qızısınız, siz təqaüd alırsınız, mənim işə, necə deyərlər... gəlirim yoxdur... (*Pauza*)

Kuligin (*qapıdan*). Maşa burda yoxdur? (*Həyəcanlı*) Bəs o hardadır? Qərribə işdir ha... (*Gedir*)

Andrey. Eşitmək də istəmirlər. Nataşa çox gözəl, namuslu adamdır. (*Susaraq səhnədə gəzişir, sonra dayanır*) Mən evlənəndə fikirləşirdim ki, xoşbəxt olacağıq... Hamımız xoşbəxt olacağıq... Ancaq Allah göstərməsin... (*Ağlayır*) Mənim əziz bacılarım, gözəl bacılarım, inanmayın mənə, inanmayın... (*Gedir*)

Kuligin (*tələsla qapıdan*). Maşa hardadır? Maşa burda yoxdur? Çox qərribədir. (*Gedir*)

Heyəcanlı zəng səsləri. Səhnə boşdur.

İrina (*şirmanın dalından*). Olya! Bu döşəməni döyən kimdir?

Olqa. Doktor İvan Romaniç. O, sərxoşdur.

İrina. Nə iztirablı gecədir, İlahi! (*Pauza*) Olya! (*Şirmanın arxasından boylanır*) Eşidibsənmi? Briqadanı hara işə uzaq bir yerə köçürürlər.

Olqa. Bu ancaq şayiədir.

İrina. Onda biz lap tək qalacağıq... Olya!

Olqa. Nə var?

İrina. Əzizim, mehribanım, mən barona hörmət edirəm, onu qiymətləndirirəm, o çox gözəl insandır, mən ona ərə gedəcəyəm, razıyam, ancaq Moskvaya gedək! Yalvarıram sənə, gəl gedək! Dünyada Moskvadan gözəl heç bir şey yoxdur! Gedək, Olya!.. Gedək!

Pərdə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Prozorovgilin evlərinin yanında köhnə bir bağ. Küknar ağaclarından uzun bir xiyaban, xiyabanın axırında çay görünür. Çayın o tayı meşəlikdir. Eyvanın sağında evlər vardır. Stolun üstündə şüşələr və stəkanlar var, bir az bundan əvvəl burada şampan şorabı içildiyi görünür. Gündüz saat on ikidir. Ara-sıra küçədən adamlar gəlib bağdan keçərək çaya gedirlər. Beş nəfərədək əsgər sürətlə gəlib keçir. Çebutikin laübalı haldadır, bütün səhnə boyu bir halda qalır. Bağda, kreslodə oturub, onu nə vaxt çağıracaqlarını gözləyir: başında furajka, əlində ağac var. İrina, boynundan orden asılmış, bığlarını qırxdırmış Kulıgin və Tuzenbax eyvanda duraraq, aşağıya enən Fedotiki və Rodeni yola salırlar. Hər iki zabit səfər paltarındadır.

Tuzenbax (*Fedotiklə öpüşür*). Siz yaxşı adamsınız. Dostcasına yaşayırdıq. (*Rode ilə öpüşür*) Bir də... Sağ olun, əzizim!..

İrina. Salamət gedin! Hələlik!..

Fedotik. Hələlik yox, əlvida, biz bir də heç vaxt görüşməyəcəyik!

Kulıgin. Kim bilir! (*Gözlərini silir, gülümsəyir*) Məni də ağlamaq tutdu.

İrina. Vaxt olar görüşərik.

Fedotik. On-on beş il sonra? Onda biz bir-birimizi zorla tanıyırıq, çox soyuq salamlayıb keçərik... (*Fotonu çıxarır*) Dayanın... Son dəfə.

Rode (*Tuzenbaxı qucaqlayır*). Bir daha görüşməyəcəyik... (*İrinanın əlini öpür*) Bütün diqqətinizə və hörmətinizə qarşı təşəkkür!

Fedotik (*tutulmuş halda*). Bir dayan!

Tuzenbax. Allah qismət eləsə, yenə görüşərik. Bizə məktub yazın. Mütləq yazın.

Rode (*bağa nəzər salır*). Əlvida, gözəl ağaclar! (*Qışqırır*) Hey, hey! (*Pauza*) Əlvida, sən ey əks-səda!

Kulıgin. Bəlkə Polşada evləndiniz... Polyak arvadınız sizi qucaqlayıb deyəcək: "Koxane!" (*Gülür*)

Fedotik (*saata baxır*). Bir saatdan da az qaldı. Bizim batareyadan təkcə Salyonı barjda gedəcəkdir, biz isə piyadalarla gedəcəyik. Bu gün üç batareyaya yola düşəcək, sabah da üçü, sonra şəhərə bir sakitlik çökəcək, hamı dincələəcəkdir.

Tuzenbax. Yaman darıxacağıq.

Rode. Bəs Mariya Sergeyevna hardadır?

Kuligin. Maşa bağdadır.

Fedotik. Onunla da vidalaşmalıyıq.

Rode. Sağ olun, getmək lazımdır, yoxsa mən ağlayaram... (*Tez Tuzenbaxı və Kuligini qucaqlayır, İrinanın əlini öpür*) Burda çox gözəl günlər keçirdik...

Fedotik (*Kuliginə*). Bunu sizə yadigar verirəm... Kitabça və xırdaca karandaşdır... Biz burdan çaya gedəcəyik...

Dönüb gedirlər, hər ikisi çönüb dala baxa-baxa uzaqlaşır.

Rode (*qışqırır*). Ehey!.. Ehey!..

Kuligin (*qışqırır*). Salamət qalın!

Səhnənin dərinlərində Rode və Fedotik Maşa ilə qarşılaşır və onunla vidalaşırlar. Maşa onlarla gedir.

İrina. Getdilər... (*Eyvannın aşağı pilləsində oturur*)

Çebutikin. Mənimlə vidalaşmağı unutdular.

İrina. Bəs siz niyə vidalaşmadınız?

Çebutikin. Mən də unutdum. Eybi yoxdur, tezliklə onlarla görüşəcəyəm, mən də sabah gedirəm. Bəli... Bircə gün qalmışdır. Bir ildən sonra məni təmiz azad edəcəklər, yenə bura qayıdıb ömrümün qalan günlərini sizin yanınızda başa vuracağam. Mənim pensiyaya çıxmağıma bircə il qalmışdır... (*Qəzeti cibinə qoyur, o birisini çıxarır*) Bura, sizin yanınıza qayıtdıqda yaşayışımı kökündən dəyişəcəyəm. Mülayim həyat keçirəcək, sakit və nə... nəcib bir adam olacağam.

İrina. Nə cür olsa siz yaşayışınızın qaydasını dəyişməlisiniz, əzizim. Dəyişməlisiniz.

Çebutikin. Elədir. Özüm də hiss edirəm. (*Yavaşca oxuyur*) Tarara... bir quşam... budaqda oturmuşam...

Kuligin. İvan Romanıç düzəldisi deyil! İslahedilməzdir!

Çebutikin. Rəhbərim siz olsaydınız düzələrdim...

İrina. Fyodor bıqlarını qırxdırmışdır. Üzünə baxa bilmirəm.

Kuligin. Nə olar ki?

Çebutikin. Mən indi sizin sir-sifətinizin nəyə oxşadığımı deyərdim, ancaq özümü saxlayıram.

Kuligin. Nə olar! İndi belə sevirilər, buna *modus vivendi*¹ deyirlər. Bizim direktor da bığlarını qırxdırmışdır. Mən də müfəttiş olan kimi qırxdırdım. Heç kəsin xoşuna gəlmir, mənim üçün isə fərqi yoxdur. Mən razıyam. Bığım oldu–olmadı, eyni dərəcədə razıyam...
(*Oturur*)

Səhnənin dərinlərində Andrey balaca uşaq arabasını gəzdirir.

İrina. İvan Romanıç, əzizim, mən çox narahatam. Dünən siz bulvarda idiniz, deyin görək orda nə olmuşdu?..

Çebutıkin. Nə olmuşdu? Heç nə. Axmaq bir şey. (*Qəzeti oxuyur*) Nə olur olsun, fərqi yoxdur!

Kuligin. Deyirlər, guya Salyonı və baron dünən bulvarda teatrın yanında bir-birinə rast gəlirlər...

Tuzenbax. Bədir, siz Allah! Heç danışmağa dəyərmə? (*Əlini yellədir və evə gedir*)

Kuligin. Teatrın yanında... Salyonı barona sataşmağa başlayır, baron da davam gətirməyərək, ona kobud cavab verir...

Çebutıkin. Bilmirəm. Boş-boş şeylərdir.

Kuligin. Hansı bir seminariyada isə müəllim bir insanın üzərində “çepuxa” yazmışdı, tələbə bunun latınca yazıldığını güman edərək “reniksa” oxumuşdu. (*Gülür*) Gülməli və təəccüblüdür. Deyirlər guya Salyonı İrinaya vurulmuşdur və guya barona nifrət edir... Bu məlum şeydir... İrina çox yaxşı qızıdır. Hətta Maşaya oxşayır, onun kimi xəyalpərvər qızıdır. Ancaq sənin xasiyyətin, İrina, daha mülayimdir. Elə Maşanın da çox yaxşı xasiyyəti var. Mən onu – Maşanı sevirəm.

Bağın dərinlərində, səhnənin arxasından, “Ey! Hey, hey!” səsi gəlir.

İrina (*diksindir*). Bu gün hər şey məni qorxudur. (*Pauza*) Mən hazıram, nəhərdən sonra şeylərimi yola salacağam. Sabah baronla mənim kəbinim kəsiləcək, elə sabah da kərpic zavoduna gedəcəyik, o birisi gün mən məktəbdə olacağam, yeni həyat başlanacaqdır. Allah özü mənə kömək edər! Mən müəllimlik imtahanı verəndə şadlığımдан ağlamışdım... (*Pauza*) İndicə şeyləri danışmağa gələcəklər.

¹ Həyat tərz (lat.)

Kuligin. Hər şey dediyin kimidir, buna sözümlə yoxdur, ancaq bütün bunlarda bir növ ciddiyyət görmürəm. İdeyalardan başqa arada ciddi bir şey yoxdur. Nə isə, sənə ürəkdən xoşbəxtlik arzu edirəm.

Çebutikin (*riqqətlə*). Mənim əzizim, mənim gözəlim... Siz çox uzaqlara getmişsiniz, sizə çatmaq çətindir. Mən qocalmış və uça bilməyən bir quş kimi geridə qaldım. Uçun, mənim əzizlərim, uçun, Allah köməyiniz olsun! (*Pauza*) Fyodor İliç, siz nəhaq yerə bıqlarınızı qırıxdırdınız.

Kuligin. Yetər! (*Ah çəkir*) Bu gün əsgərlər burdan gedəcək və hər şey öz köhnə yoluna düşəcəkdir. Nə deyirlər desinlər, Maşa gözəl, namuslu qadındır, mən onu çox sevirəm və öz taleyimə minnətdaram. İnsanların taleyi cürbəcür olur... Burada aktsizdə¹ Kozırev adlı bir nəfər qulluq edir. O mənimlə bir yerdə oxuyardı. Ut consecutivum²-u heç cür başa düşə bilmədiyi üçün onu gimnaziyanın beşinci sinfindən qovdular. İndi o ağır bir ehtiyac içindədir, xəstədir, mən ona rast gələndə deyirəm: "Salam, ut consecutivum!" Deyir: Bəli, doğrudan da, consecutivum... Özü də hey öskürür... Mənim isə həyatda həmişə bəxtim gətirir, mən xoşbəxtəm, hətta ikinci dərəcəli Stanislav ordeni də almışam, özüm də indi başqalarına ut consecutivum öyrədirəm. Söz yox ki, mən ağıllı adamam, çoxlarından ağıllıyam, lakin səadət bunda deyil...

Evdə, royalda "Qızın ibadəti" havasını çalırlar.

İrina. Sabah axşam mən bu "Qız ibadətini" artıq eşitməyəcəyəm, Protopopovla bir daha görüşməyəcəyəm... (*Pauza*) Protopopov isə orda, qonaq otağında oturub; bu gün də gəlib...

Kuligin. Rəisə hələ gəlməyib?

İrina. Xeyr. Onu çağırmağa getmişlər. Bilsəniz burda Olyasız tək yaşamaq mənim üçün nə qədər çətindir... O, gimnaziyada yaşayır; o, rəisdir, bütün günü başı işə qarışır, mən isə tək-tənhayam, işsizlikdən darıxıram, içərisində yaşadığım otağa da nifrət edirəm... Mən belə qərara gəlmişəm: madam ki Moskvada yaşamaq mənə qismət olmadı, qoy olmasın. Demək, taleyim belə imiş. Taleyə qarşı getmək olmaz; çünki hər şey Allahın iradəsinə bağlıdır. Bu

¹ Əlavə vergi işlərinə baxan müəssisə (*lat.*)

² Sintaksis istilahi (*lat.*)

belədir, düzdür. Nikolay Lvoviç öz fikrini mənə bildirdi, mən də düşündüm və razı oldum. Nə olar ki... o, yaxşı adamdır, hətta hey-rət oyadacaq qədər yaxşıdır... Mən razılıq verdikdən sonra elə bil qanadlandı, sevincimdən uçmaq istədim. Könlüm açıldı və məndə yenidən işləmək, işləmək həvəsi oyandı... Ancaq dünən nə isə oldu, sanki bir şübhə, anlaşılmaz bir sirr başımın üstünü kəsdi...

Çebutıkin. Reniksa. Boş şeydir.

Nataşa (pəncərədən). Rəisə!

Kuligin. Rəisə gəldi. Gedək. (İrina ilə evə gedir)

Çebutıkin (qəzet oxuyur və yavaşca zümzümə edir). Tarara-bumara... Qız, sən hara, mən hara...

Maşa gəlir. uzaqda Andrey uşaq arabasını sürür.

Maşa. Əyləşib özü üçün...

Çebutıkin. Nə olar ki?

Maşa (oturur). Heç nə... (Pauza) Siz mənim anamı sevirdinizmi?..

Çebutıkin. Çox.

Maşa. O da sizi sevirdi?

Pauzadan sonra.

Çebutıkin. Bu yadımda deyil.

Maşa. Mənimki burdadır? Bir zaman qulluqçumuz Marfa öz qaradavoyuna "mənimki" deyərdi. Mənimki burdadır mı?

Çebutıkin. Hələ gəlməyib.

Maşa. İnsan, mənim kimi, səadətə damcı-damcı, zərrə-zərrə nail olaraq, onu birdən-birə itirdikdə yavaş-yavaş kobudlaşır və bəd xasiyyət olur. (Köksünü göstərir) Buram yanır... (Uşaq arabası sürən qardaşı Andreyi görərək) Bu da bizim qardaşımız Andrey... Bütün ümidlər məhv oldu. Çoxlu əmək və pul sərf etdikdən sonra minlərlə adam böyük bir zəngi qaldırdı, o da birdən-birə yerə düşüb parça-parça oldu. Bizim Andrey də belə...

Andrey. Bilmirəm bu evdə nə vaxt sakitlik olacaq. Səs-küy kəsilmir. Çebutıkin. Az qalıb. (Saata baxır) Mənim saatım qədim saatdır, zəng də çalır... (Saati qurur, zəng çalınır) Birinci, ikinci və beşinci batareya düz saat birdə gedəcəklər. (Pauza) Mən isə sabah gedəcəyəm.

Andrey. Həmişəlik?

Çebutikin. Bilmirəm. Bəlkə bir ildən sonra qayıtdım. Ancaq şeytan işidir... Fərqi yoxdur...

Uzaqda çalınan arfa və skripka səsi eşidilir.

Andrey. Şəhər bomboş qalacaq. Sanki boş bir qazanın ağzını qapayacaqlar. (Pauza) Deyirlər dünən teatrın yanında nə isə bir hadisə olmuşdur; hamı danışır, bircə mənim xəbərim yoxdur.

Çebutikin. Heç nə olmayıb. Mənasız işlərdir. Salyonı barona sataşmışdır, o da qızışaraq onu təhqir etmişdir, axırda Salyonı baronu duələ çağırmağa məcbur olmuşdur. (Saata baxır) Deyəsən, vaxt çatır... Saat birin yarısında orda, çayın o tayındakı meşədə. Pif, paf. (Gülür) Salyonı özünü Lermontov hesab edir, hətta şeir də yazır. Zarafat bir yana, o, üçüncü dəfədir ki, duələ çıxır.

Maşa. Kim?

Çebutikin. Salyonı...

Maşa. Bəs baron?..

Çebutikin. Necə yeni bəs baron?

Pauza.

Maşa. Mənim fikrim dolaşmışdır... Məncə, onların duələ çıxmasına yol vermək olmaz. O, baronu yaralaya bilər, hətta öldürə də bilər.

Çebutikin. Baron yaxşı adamdır. Lakin nə fərqi... bir baron artıq, bir baron əskik olmaqla dünya dağılmayacaq ki!.. Qoy vuruşsunlar! Fərqi yoxdur! Bağdan "Ay!.. Hop, hop!" səsləri gəlir. Gözləyersən. Sekundant. Skvortsovdur, çağırır. Qayıqda məni gözləyir.

Pauza.

Andrey. Məncə, duələ çıxmaq da, bir həkim sifətilə duələ iştirak etmək də əxlaqə zidd hərəkətdir.

Çebutikin. Bu sənə belə gəlir... Dünyada nə biz mövcudluq, nə də başqa bir şey, heç bir şey yoxdur, biz yaşayırıq, ancaq bizə elə gəlir ki, yaşayırıq... Axı nə fərqi var!

Maşa. Bütün günü, bax, beləcə danışır, danışır... (Gedə-gedə) Elə bir iqlimdə yaşayırıq ki, gözləmədən qar yağa bilər, bu

söhbətlər də bir yandan... (*Dayanır*) Evə getməyəcəyəm, mən ora gedə bilmirəm... Verşinin gələndə mənə xəbər verin... (*Xiyabanda gəzişir*) Köçəri quşlar da uçurlar... (*Göyə baxır*) Qu quşlarıdır, ya da ördəklər... Mənim əzizlərim, mənim xoşbəxtlərim... (*Gedir*)

Andrey. Evimizdə heç kəs qalmayacaq. Zabitlər gedəcək, siz gedəcəksiniz, bacım ərə gedəcək, evdə tək cə mən qalacağam.

Çebutikin. Bəs arvadın?

Əlində kağızlar, Ferapont gəlir.

Andrey. Arvad arvaddır. O, namusludur, ləyaqətlidir, tutaq ki, hətta mərhəmətlidir, bununla belə onu xırdaçılığa qədər alçalıdan, kor bir heyvan dərəcəsinə endirən cəhətlər də vardır. Hər halda o, insan deyil. Bir dost kimi ürəyimi sizə açıram, siz yeganə adamsınız ki, düşündüklərimi sizə açıq deyə bilərəm. Mən Nataşanı sevirəm, bu belədir, ancaq bəzən o mənə son dərəcə bayağı görünür, onda mən özümü itirirəm, onu nə üçün bu qədər sevdiyimi, yaxud bir zaman sevmiş olduğumu anlamıram...

Çebutikin (*ayağa durur*). Əzizim, mən sabah gedirəm. Bəlkə bir daha görüşməyəcəyik... sənə məsləhətim budur. Papağını başına qoy, ağacını əlinə al, çıx get... get, dala baxmadan get. Nə qədər uzaq getsən, o qədər yaxşıdır.

Səhnənin dərinliyində Salyonı iki zabitlə keçir.
Çebutikini gördükdə ona tərəf dönür. Zabitlər gedirlər.

Salyonı. Doktor, vaxtdır! Birin yarısıdır. (*Andreylə salamlaşır*)

Çebutikin. Bu saat gəlirəm. Hamınız zəhləmi tökübsünüz. (*Andreyə*) Andryuşa, məni soruşan olsa da ki, indicə gələcəyəm... (*Ah çəkir*) Oxo-xo-xo!

Salyonı. Aman deyincə dayı, üstünü aldı ayı. (*Onunla gedir*) Nə ah-vay edirsiniz, qoca?..

Çebutikin. Əl çək!

Salyonı. Kefin necədir?..

Çebutikin (*acıqlı*). İnək yağı kimi.

Salyonı. Qoca nəhaq yerə həyəcan keçirir. Mən elə bir şey eləməyəcəyəm, ancaq bir tuluq kimi onu yerə sərəcəyəm. (*Ətir*

çıxarıb əllərinə səpir) Bu gün düz bir şüşə işlətmisəm, yenə əllərimdən meyit iyi gəlir. *(Pauza)* Belə... O şeir yadınızdadırmı?

...O üsyankar fırtına, tufan axtarır ancaq,
Sanki fırtınalarda bir rahatlıq tapacaq!..¹

Çebutikin. Elədir. Aman deyincə dayı, üstünü aldı ayı. (Salyonı ilə gedir)

Ferapont. Kağızlara qol çəkmək lazımdır...

“Hop! Ay!” səsləri eşidilir. Andrey və Ferapont gəlirlər.

Andrey (əsəbi). Əl çək məndən! Əl çək! Yalvarıram! (Uşaq arabasını sürərək gedir)

Ferapont. Axı bu kağızlar qol çəkilmək üçündür... (Səhnənin dərinliyinə gedir)

Hosir papaq geymiş İrina və Tuzenbax gəlirlər. Kuligin:
“Maşa, ay Maşa!” qışqıra-qışqıra səhnədən keçir.

Tuzenbax. Bütün şəhərdə hərbi qulluqçuların getməsinə sevinən bir adam varsa, o da, deyəsən, Kuligindir.

İrina. Bu məlumdur. (Pauza) İndi şəhərimiz bomboş qalacaq.

Tuzenbax. Əzizim, mən bu saat gəlirəm.

İrina. Hara gedirsən?..

Tuzenbax. Şəhərdə işim var, sonra... yoldaşlarımı ötürəcəyəm.

İrina. Düz demirsən... Nikolay, niyə bu gün sənin fikrin belə dağınıqdır? (Pauza) Dünən teatrın yanında nə olmuşdur?

Tuzenbax (əsəbi və səbirsizcəsinə bir hərəkətlə). Bir saatdan sonra qayıdarsan, yenə sənin yanında olaram. (Əllərini öpür) Mənim mələyim... (Gözlərini onun üzünə dikir) Beş ildir ki, mən səni sevirəm, yenə də sənin üzünə sakitliklə baxa bilmirəm, hər gün, hər gün gözlərimdə bir az da gözəlləşirsən. Saçların nə qədər gözəl və rəyihədardır! Hələ gözlərin! Sabah mən səni aparacağam, biz işləyəcəyik, varlı olacağıq, xəyallarım həqiqətə çevriləcək. Sən xoşbəxt olacaqsan. Ancaq birçə şey, birçə şey məni narahat edir; sən məni sevmirsən!

¹ Lermontovun “Yelkən” şeirindən bir beyt

İrina. Bu məndən asılı deyil! Mən sənin sadıq və müti arvadın olacağam, ancaq məhəbbətsiz... nə etməli! (*Ağlayır*) Mən həyatımda bir dəfə də sevməmişəm. Ah, məhəbbət haqqında necə dərin xəyallara daldım! Çoxdan, çoxdan məhəbbətin xəyalındayam, gecə-gündüz o xəyalla yaşamışam, amma qəlbim açarı itmiş və ağzı qapalı qalmış qiymətli bir royal kimidir. (*Pauza*) Sənin gözlərin təlaşla doludur.

Tuzenbax. Mən bütün gecəni yatmamışam. Həyatımda məni dəhşətə salacaq heç bir qorxulu şey yoxdur, təkcə o itmiş açar ürəyimi parçalayır, məni yuxusuz gecələr keçirməyə məcbur edir. Danış, mənə bir söz de. (*Pauza*) Bir söz de...

İrina. Nə deyim? Nə?

Tuzenbax. Nə istəyirsən.

İrina. Bədir! Bədir!

Pauza.

Tuzenbax. Həyatda bəzən birdən-birə ən axmaq, ən mənasız şeylər əhəmiyyət kəsb edir. Əvvəlki kimi onlara gülürsən, onları boş bir şey hesab edirsən, ancaq yenə də onların ardınca gedir və hiss edirsən ki, dayanmağa qüdrətin, iradəni çatmayacaq. Eh, gəl bu barədə danışmayaq! Bu saat mən çox şadam. Elə bil həyatımda ilk dəfədir ki, bu ağacları, bu otları görürəm, hər şey də gözlərini maraqla mənə dikərək, nə isə gözləyir. Nə gözəl ağaclardır və əslinə baxsan, bu ağacların altında insan nə qədər gözəl həyat keçirməlidir! (*"Hey, hop-hop!" səsləri*) Getmək lazımdır, vaxtdır... Bax, bu ağac qurumuşdur, lakin o da küləkdən, başqa ağaclarla birlikdə, tərənir... Mənə elə gəlir ki, mən ölsəm də bu və ya digər şəkildə yenə həyatda iştirak edəcəyəm. Əlvida, mənim əzizim... (*Əllərini öpür*) Mənə verdiyin məktublar stolumun üstündə, təqvimin altındadır.

İrina. Mən də səninlə gedəcəyəm.

Tuzenbax (*həyəcanla*). Yox, yox! (*Tez gedir, xiyabanda dayanır*). İrina!

İrina. Nə var?..

Tuzenbax (*nə deyəcəyini bilmədən*). Mən bu gün qəhvə içməmişəm. Deyərsən hazırlasınlar... (*Tez gedir*)

İrina fikrə gedərək dayanır, sonra səhnənin dərinliyinə gedərək, yelləncəyə oturur. Andrey uşaq arabası ilə çıxır. Ferapont görünür.

Ferapont. Andrey Sergeič, axı bu kağızlar mənim deyil, idarəməndir. Özümdən çıxartmamışam ki.

Andrey. Ah, hanı mənim şadlıq və idrakla parlayan keçmişim... Hanı incə xəyalət və fikirlərlə dolu, hər anı və gələcəyi böyük bir ümidin ziyası ilə işıqlanan o gənclik günləri, hanı? Nə üçün biz yaşamağa başlar-başlamaz dərhal ürəksızıcı, solğun, maraqsız bir hala düşür, tənbel, laqeyd, faydasız və bədbəxt oluruq?.. Bizim bu şəhərin iki yüz yaşı var, burda yüz min adam yaşayır, bu yüz minin içərisində başqalarına bənzəməyən bir nəfər də yoxdur, nə keçmişdə, nə indi onun bir nəfər fədakar mübarizi, bir nəfər alimi, sənətkarı, başqalarında qibətə hissi və ya onu təqlid etmək həvəsi oyadacaq az-çox gözəçarpan bir adamı olmamışdır və yoxdur. Yalnız yeyir, içir, yatır, sonra ölürlər... Başqaları – yeniləri doğulur, onlar da yeyir, içir, yatır və bekarçılıqdan kütləşməmək üçün murdar dedi-qodularla, araqla, qumar və əyyaşlıqla həyatda bir rəngarənglik yaratmaq istəyirlər. Arvadlar özlərini aldadır, özlər arvadlarına yalan satır və özlərini elə göstərirlər ki, guya heç bir şey görmürlər, heç bir şey eşitmirlər; qarşısızalmaz iyrenc bir təsir uşaqları şikəst edir, onların qəlbindəki müqəddəs İlahi duyğuları öldürür, onlar da, öz ata-anaları kimi miskin olurlar, bir-birindən seçilməyən ölümlərə çevrilirlər... (*Acıqlı, Ferapont*) Nə istəyirsən?

Ferapont. Nə? Kağızlara qol çək.

Andrey. Zəhləmi tökdün.

Ferapont (*kağızları verərək*). İndicə dövlət palatasının qapıçısı nağıl edirdi... deyir guya qışda Peterburqda iki yüz dərəcə şaxta olubmuş.

Andrey. İndiki həyata nifrət edirəm, amma gələcəyi düşünmək nə qədər gözəldir! Elə bil genişliyə çıxırsan, yüngül nəfəs alırsan; uzaqda işıq parlayır, mən azadlıq günəşini görürəm, özümün və uşaqlarımın avaralıqdan, kvasdan, kələmli qaz ətindən, yeməkdən sonrakı yuxudan və rəzil müftəxorluqdan azad olduğumu görürəm...

Ferapont. Guya iki min adam donub. Deyir: camaatı qorxu basıb. Bilmirəm Peterburqda deyirdi, yoxsa Moskvada, yadımdan çıxıb.

Andrey (*birdən-birə zərif hissə qapılaraq*). Mənim əziz bacılarım, mənim gözəl bacılarım! (*Gözləri yaşarmış*) Maşa, mənim bacım...

Nataşa (*pəncərədən*). Burda belə ucadan danışan kimdir? Sənsənmi, Andryuşa? Yavaş, Sofoçkanı oyadarsan. Ile ne faut pas faire du bruit, la Sophie est dormie déjà. Vous êtes un ours.¹ (*Hirsi-lənir*) Danışmaq istəyirsənsə uşağı başqasına ver. Ferapont, ağandan o arabanı al!

Ferapont. Baş üstə. (*Uşaq arabasını alır*)

Andrey (*pərt olmuş*). Mən yavaş danışiram.

Nataşa (*pəncərə dalından, uşağını oxşayaraq*). Bobik! Dəcəl Bobik! Şeytan Bobik!

Andrey (*kağızlara baxaraq*). Yaxşı, baxaram, lazım gələninə qol çəkərim, sonra idarəyə apararsan... (*Kağızları oxuya-oxuya evə gedir*)

Ferapont uşaq arabasını səhnənin dərinliyinə aparır.

Nataşa (*pəncərə arxasından*). Bobik, de görüm, ananın adı nədir? Mənim əzizim, gözlərimin işığı! Bəs bu kimdir?.. Bu, Olya bibindir. Bibinə de: salam, Olya!..

Həyətləri dolanan çalğıcılar gəlirlər, bir kişi və bir qız skripka və arfa çalırlar. Verşinin Olqa və Anfisa evdən çıxaraq sakitcə dinləyirlər. İrina gəlir.

Olqa. Bizim bağ karvansaraya dönüb, gələn də, gedən də burdan keçir. Nənəcan, bu çalğıcılara bir şey ver!..

Anfisa (*çalğıcılara pul verir*). Gedin, Allah köməyiniz olsun. (*Çalğıcılar baş əyib gedirlər*) Ürəyi dərddli adamlardır. Toxluqdan heç kəs qapı-qapı düşüb çalmaz. (*İrinaya*) Salam, Arişa! (*Onu öpür*). Qiyamət yaşayıram, qızım, günüm-güzəranım qiyamət olub! Gimnaziyada hökumətin otağında, Olyanın yanında yaşayıram... qoca vaxtımda Allah dadıma belə yetdi. Mən günaha batmış ömrümdə belə yaşamamışam... evimiz böyükdür, özü də idarənin-dir, mənim özümün bir otağım var, içində də kravatı. Hamısı da idarənin-dir. Gecə nə vaxt ayılsam, Allaha dua eləyirəm. Deyirəm, İlahi, məndən xoşbəxt adam yoxdur!

¹ Səs salmayın. Sofiya artıq yatıb. Siz ayısınız (*frans.*).

Verşinin (*saata baxır*). Gedirəm, Olqa Sergeyevna. Vaxtdır. (*Pauza*) Mən sizə böyük xoşbəxtlik arzu edirəm... Bəs Mariya Sergeyevna hardadır?..

İrina. Bağdadır. Gedib tapıb götürərəm.

Verşinin. Rica edirəm. Mən tələsirəm.

Anfisa. Mən də gedim axtarım. (*Çağırır*) Maşenka, he-ey! (*İrina ilə birlikdə bağın içərilərinə gedir*) He-ey!

Verşinin. Dünyada hər şeyin bir axırı var, budur, biz də ayrılıq. (*Saata baxır*) Bələdiyyə idarəsi bu gün bizi şəhər yeməyinə qonaq çağırırmışdı. Şampan şərabı içdik, bələdiyyə rəisi nitq söylədi, mən yeyir və dinləyirdimsə də, ruhən burda, sizin yanınızda idim... (*Bağa göz gəzdirir*) Sizə çox alışmışam.

Olqa. Görəsən bir də görüşəcəyikmi?..

Verşinin. Yəqin ki, yox. (*Pauza*) Arvadım və hər iki qızım hələ iki ay da burda qalacaqlar; xahiş edirəm bir əhvalat baş versə, ya bir şey lazım olsa...

Olqa. Bəli, bəli, əlbəttə. Arxayın gedin. (*Pauza*) Sabah şəhərdə bir nəfər də hərbi qulluqçu qalmayacaq, hər şey bir xatirəyə çevriləcək və əlbəttə, bizim üçün yeni həyat başlanacaqdır... (*Pauza*) Dünyada heç insanın istədiyi kimi olmur. Mən rəisə olmaq istəmədim, indi rəisəyəm. Demək, Moskvaya da gedə bilməyəcəyik...

Verşinin. Belə... Bütün qaygınız üçün çox sağ olun. Bir narazılığımız varsa, bağışlayın... Yanınızda çox danışmışam, başınızı ağrıtmışam, bunu da bağışlayın, məni pisliklə yad etməyin.

Olqa (*gözlərini silir*). Nə oldu, Maşa niyə gəlib çıxmadı...

Verşinin. Bu ayrılıq anında sizə daha nə deyə bilərəm? Nə barədə filosofluq etmək olar?.. (*Gülür*) Həyat ağırdır. Bizim çoxumuza o, ümitsiz və qaranlıq görünür, buna baxmayaraq, etiraf etmək lazımdır ki, zaman keçdikcə o, aydınlaşır və yüngülləşir; görünür, həyatın tamamilə işıqlanacağı gün yaxındır. (*Saata baxır*) Vaxtdır, mən getməliyəm! Keçmişdə bəşəriyyət müharibələrlə məşğul olardı, onun bütün vaxtı hərbi səfərlərə, basqınlara, qələbələrə gedərdi, indi bunlar hamısı köhnəlmiş, ölüb getmişdir, lakin o müharibələrin qoyduğu böyük boşluğu hələlik heç bir şeylə doldurmaq mümkün deyildir. Bəşəriyyət böyük bir ehtirasla nə işə axtarır və şübhəsiz, axtardığını tapacaqdır. Ah, bircə tez tapaydı! (*Pauza*) Bilirsinizmi, əmək sevgisi ilə təhsili, təhsillə əmək

sevgisini birləşdirmək mümkün olsa idi. *(Saata baxır)* Vaxtdır. Mən getməliyəm...

Olqa. Budur, o da gəlir.

Maşa gəlir.

Verşinin. Mən vidalaşmağa gəldim...

Vidalaşmalarına mane olmamaq üçün, Olqa bir qədər kənara çəkilir.

Maşa *(onun üzünə baxaraq)*. Əlvida... *(Uzun çəkən busə)*

Olqa. Bəsdir, bəsdir...

Maşa bərk hönkürür.

Verşinin. Mənə məktub yazarsan... Unutma! Məni burax... vaxtdır... Olqa Sergeyevna, aparın bunu, mən getməliyəm... vaxtdır... gecikmişəm... *(Həyəcanla Olqanın əlini öpür, sonra Maşanı bir də qucaqlayır və cəld gedir)*

Olqa. Bəsdir, Maşa! Sakit ol, əzizim...

Kulığın gəlir.

Kulığın *(sıxıla-sıxıla)*. Eybi yoxdur, qoy ağlasın... Mənim gözəl Maşam, mərhəmətli Maşam... Sən mənim arvadımsan, mən də xoşbəxtəm, nə olur olsun... Mən şikayət etmirəm səni də heç qınamıram... Budur, Olya da şahiddir... Yenə əvvəlki kimi yaşamağa başlayıq. Mən sənə heç bir söz deməyirəm, nə bir eyham, nə bir söz...

Maşa *(özünü hönkürməkdən zorla saxlayaraq)*. Körfezin yanında yaşıl bir palıd... bir qızıl zəncir də sarınıb ona... Bir qızıl zəncir də sarınıb ona... Mən dəli oluram... Körfezin yanında... yaşıl palıd...

Olqa. Sakit ol, Maşa... Sakit ol... Su ver ona.

Maşa. Daha ağlamıram...

Kulığın. O daha ağlamır... o, rəhmlidir...

Uzaqdan boğuş güllə səsi gəlir.

Maşa. Körfəzin yanında yaşıl bir palıd, bir qızıl zəncir də sarı-
nıb ona... Yaşıl bir pişik... yaşıl bir palıd... Yox, çaşıram... *(Su içir)*
Həyatım uğursuz oldu... İndi mənə heç bir şey lazım deyil... İndicə
rahat olaram... Fərqi yoxdur... necə yeni körfəzin yanında? Nə üçün
bu söz hey mənim beynimdə hərlənir? Fikirlərim bir-birinə qarışır.

İrina gəlir.

Olqa. Sakit ol, Maşa. Bax, beləcə, ağıllı qız... Gedək evə...

Maşa *(hirsli)*. Mən ora getməyəcəyəm. *(Hönlür və dərhal kəsir)* Mən daha evə getmirəm, heç getməyəcəyəm...

İrina. Gəlin hamımız bir yerdə oturaq, elə sakitcə oturaq. Axı
sabah mən gedirəm...

Pauza.

Kuligin. Dünən bu bığı və saqqalı üçüncü sinifdə bir oğlanın
əlindən almışam... *(Saqqalı və bığı taxır)* Alman dili müəlliminə
oxşayır... *(Gülür)* Düz demirəm? Bu oğlanlar yaman gülməli olurlar.

Maşa. Doğrudan, sizin almana oxşayır.

Olqa *(gülür)*. Elədir ki var.

Maşa ağlayır.

İrina. Bədir, Maşa!..

Kuligin. Çox oxşayır...

Nataşa gəlir.

Nataşa *(qulluqçu qadına)*. Nə? Sofocanın yanında qoy Pro-
topopov, Mixail İvanıç otursun, Bobiki də Andrey Sergeyeviç gəz-
dirsən. Uşaq evin o qədər dərdi-səri var ki... *(İrinaya)* İrina, sən
sabah gedirsən, hə? Çox təəssüf! Heç olmasa bir həftə də qal...
(Kuligini görüb qışqırır. Kuligin gülərək bığı və saqqalı çıxarır)
Vay sizə nə deyim, yamanca qorxutdunuz! *(İrinaya)* Mən sənə çox
alışmışam, elə bilirsən səndən ayrılmaq mənim üçün asan olacaq?
Əmr edəcəyəm ki, sən otağına Andreyi köçürsünlər, skripkası da
yanında, qoy istədiyi qədər çalıb zingildətsin. Onun otağını da
Sofocaya verərəm. Heç biləsən nə gözəl, nə ağıllı uşaqdır!

Qiyamət qızıdır! Bu gün gözlerini üzümə dikib baxdı, baxdı, birdən “mama” deyə səsləndi.

Kulıgin. Gözəl uşaqdır, buna söz ola bilməz.

Nataşa. Deməli, sabahdan mən burda tək qalacağam. (*Ah çəkir*) Hər şeydən əvvəl bu küknar xiyabanını, sonra bu ağcaqayını kəsdirecəyəm... Axşamlar bu ağcaqayın elə pis görünür ki... (*İrinaya*) Əzizim, bu kəmər sənə heç yaraşmır... Bu zövqsüzlük əlamətidir. Bu paltara açıq rəngli bir şey lazımdır. Tapşıracağam hər tərəfdə çiçəklər əksinlər, qoy hər yandan ətir qoxusu gəlsin... (*Sərt*) Bu çəngəli bura, skamyanın üstünə kim atıb? (*Evə girərkən qulluqçu qadına*) Səndən soruşuram: bu çəngəli bura – skamyanın üstünə kim atıb? Bura çəngəl yeridir? (*Qışqırır*) Kəs səsini!

Kulıgin. Qızıxdı!

Səhnə arxasından marş səsi gəlir. Hamı dinləyir.

Olqa. Gedirlər.

Çebutıkin gəlir.

Maşa. Bizimkilər gedirlər. Nə olar ki... Sağ-salamat getsinlər! (*Ərinə*) Evə getmək lazımdır... Mənim şlyapam və bürüncəyim hardadır?

Kulıgin. Mən içəri aparmışam... Bu saat gətirərəm.

Olqa. Bəli, indi evə getmək olar. Vaxtdır.

Çebutıkin. Olqa Sergeyevna!

Olqa. Nədir? (*Pauza*) Nə var?

Çebutıkin. Heç... heç bilmirəm necə deyim... (*Qulağına pıçıldaıyır*)

Olqa (*qorxmıuş*). Ola bilməz!

Çebutıkin. Bəli... əhvalat belədir... Yorulmuşam, lap əldən düşmüşəm, heç danışmaq da istəmirəm... (*Acıqlı*) Eh, hamısı birdir!

Maşa. Nə olub?

Olqa (*İrinanı qucaqlayır*). Bu gün çox pis gündür... heç bilmirəm sənə necə deyim, əzizim...

İrina. Nə olub? Tez olun, deyin: nə olub? Siz Allah! (*Ağlayır*)

Çebutıkin. Bu saat dueldə baronu öldürmüşlər.

İrina (*yavaşca ağlayır*). Mən bilirdim, mən bilirdim...

Çebutikin (*səhnənin dərinlərində skamyaya oturur*). Yoruldum... (*Cibindən qəzet çıxarır*) Qoy ağlasınlar... (*Yavaşca oxuyur*) Tara-tara bir quşam... Budaqda oturmuşam... Hamısı bir deyilmi?!

Üç bacı bir-birinə qısılaraq durmuşdular.

Maşa. Gör musiqi necə səslənir! Onlar bizdən ayrılıb gedirlər, birisi həmişəlik getdi, həmişəlik, əbədi olaraq, biz yeni bir həyat başlamaq üçün tək qalıq. Yaşamaq lazımdır... Yaşamaq lazımdır...

İrina (*başını Olqanın çiyinə qoyur*). Bir zaman gələcək, bütün bu əzab və müsibətlərin nə üçün baş verdiyi hamıya, hamıya məlum olacaqdır. O zaman örtülü, sirli bir şey qalmayacaqdır, indi isə yaşamaq lazımdır... İşləmək, yalnız işləmək lazımdır! Sabah mən təkcə yola düşəcəyəm, məktəbdə dərs deyəcəyəm və bütün həyatımı, bütün varlığımı mənə ehtiyac duyanlara verəcəyəm. İndi payızdır, tezliklə qış gələcək, hər tərəfi qar basacaq, mən isə işləyəcək, işləyəcəyəm.

Olqa (*hər iki bacısını qucaqlayır*). Musiqi necə şən, gümrəh səslənir, adam ona qulaq asdıqca yaşamaq istəyir! Aman Allah! Zaman keçəcək, biz də əbədi olaraq bu dünyanı tərk edəcəyik, bizi unudacaqlar, bizim üzümüzü, səsimizi, neçə nəfər olduğumuzu da unudacaqlar. Lakin bizim əzablarımızdan bizdən sonra gələnlər üçün nəşə və sevinc törəyəcəkdir, yer üzündə səadət və asayiş yaranacaqdır. O zaman indi yaşayanları xoşluqla yad edəcək, onlara rəhmət oxuyacaqlar. Mənim əziz bacılarım, bizim həyatımız hələ bitməmişdir. Biz yaşayacağıq! Musiqi elə şən, elə sevincle səslənir ki, elə bil indicə bu saat, bir az sonra biz nə üçün yaşadığımızı, nə üçün əzab çəkdiyimizi biləcəyik... Ah, bircə bunu bilsəydik, bircə bilsəydik!

Musiqinin səsi getdikcə yavaşır. Şad və gülümsəyən Kulığın Maşanın şlyapasını və örtüyünü götürür, Andrey uşaq arabasını sürə-sürə gəlir.
Arabada Bobik oturmuşdur.

Çebutikin (*Yavaşca oxuyur*). Tara-tara bir quşam... Budaqda oturmuşam... (*Qəzeti oxuyur*) Hamısı birdir! Hamısı birdir!
Olqa. Bircə bilsəydik, bircə bilsəydik!

Pərdə

1901

ALBALI BAĞI

Dörd pərdəli komediya

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Ranevskaya Lyubov Andreyevna – mülkədar qadın
Anyə – onun qızı, 17 yaşında
Varya – onun ögey qızı, 24 yaşında
Qayev Leonid Andreyeviç – Ranevskayanın qardaşı
Lopaxin Yermolay Alekseyeviç – tacir
Trofimov Pyotr Sergeyeviç – tələbə
Simeonov-Pişşik Boris Borisoviç – mülkədar
Şarlotta İvanovna – müəbbiyə
Yepixodov Semyon Panteleyeviç – kantorçu
Dunyaşa – ev qulluqçusu
Firs – lakey, 87 yaşlı qoca
Yaşa – gənc lakey
Yolçu
Stansiya rəisi
Poçt məmuru
Qonaqlar, xidmətçilər

Hadisələr L.A.Ranevskayanın malikanəsində cərəyan edir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

İndiyə kimi uşaq otağı adlanan otaq. Qapılardan biri Anyanın otağına açılır. Hava işıqlanır, günün çıxmasına az qalmışdır. Artıq may ayıdır, albalı ağacları çiçək açmağa başlamışdır, lakin bağda hələ hava soyuqdur, azacıq şaxta hiss olunur. Otağın pəncərələri bağlıdır.

Dunyaşa əlində şam, Lopaxin isə əlində kitab içeri girirlər.

Lopaxin. Çox şükür, axır ki, qatar gəldi. Saat neçədir?

Dunyaşa. İkiyə az qalıb. (Şamı söndürür) Bir azdan hava işıqlaşacaq.

Lopaxin. Qatar nə qədər gecikmişdir ki? Uzaqbaşı iki saat olar! (*Əsnəyir və gərnəşir*) Mənə bax, gör nə axmaqlıq elədim, bura qəsdən gəlmişdim ki, stansiyada qabaqlarına çıxım, amma yatıb yuxuya qaldım. Oturduğum yerdə yuxulamışam. Heyf... Heç olmasa sən məni oyadaydın.

Dunyaşa. Mən elə bildim siz getmisiniz. (*Bayırdan gələn səslərə qulaq asaraq*) Budur, deyəsən, gəlirlər!

Lopaxin (*qulaq verərək*). Yox... hələ şeylərini baqajdan alacaqlar, başları qarışacaq, bu tezliklə gəlməzlər. (*Pauza*) Lyubov Andreyevna beş ildir ki, xaricdə yaşayırdı. Bilmirəm indi çoxmu dəyişmişdir? O, çox yaxşı qadındır. Sadə və xoşrəftar adamdır. Yadımdadır, mən on beş yaşlarında bir uşaq idim, bir dəfə rəhmətlik atam, o vaxt atam burda, kənddə dükancı idi, yumruğu ilə üzümə vurdu, burnumdan qan açıldı... Biz onda nə üçün isə bir yerdə həyətə gəldik, atam kefli idi. Lyubov Andreyevna, indiki kimi yadımdadır, o vaxtı cavan və arıqca bir qadın idi, məni həmin bu uşaq otağındakı əlüzuyunun yanına gətirdi. "Ağlama, kəndçi balası, – dedi, – toya qədər yaxşı olar". (*Pauza*) Kəndçi balası... Atam, doğrudan da, elə kənd adamı idi, mujik idi, mən isə, budur ağ jilet, sarı çəkmə geymişəm. Amma donuzun burnunu, quyruğunu kəsən, yenə adı donuzdur. Bir odur ki, dövlətliyəm, pulum çoxdur, ancaq dərinə getsən elə kəndçiyəm ki... kəndçi... (*Kitabı varaqlayır*) Budur, bu kitabı oxudum, ancaq heç bir şey başa düşmədim... oxuduğum yerdə yuxuya getdim.

Pauza

Dunyaşa. Bu gecə itlər səhərə qədər yatmayıb, elə bil ağalarnın gəldiyini duyublar.

Lopaxin. Nə olub, Dunyaşa, nə üçün belə birtəhərsən?..

Dunyaşa. Əllərim əsir, yəqin ürəyim gedəcək.

Lopaxin. Sən çox nərmənazıksən, Dunyaşa, lap xanım qızlar kimi geyinirsən, saçını da elə dəriyirsən. Bu cür yaraşmaz, gərək öz yerini biləsən.

Yepixodov əlində bir dəstə gül gəlir. Onun əynində pencək,
ayağında par-par parıldayan çəkmə var, çəkmələri bərk cırıldayır,
içəri girərkən gülləri əlindən yerə salır.

Yepixodov (*gülləri yerdən götürür*). Bunu bağban göndərdi, dedi ki, yemək otağına qoysunlar. (*Gül dəstəsini Dunyaşaya verir*)

Lopaxin. Mənə də kvas gətir.

Dunyaşa. Baş üstə. (*Gedir*)

Yepixodov. Hələ soyuqdur! Üç dərəcə şaxta var, ancaq albalı ağacları hamısı çiçək açıbdır. Bizim ellərin ab-havasını xoşlamıram. (*Köksünü ötürür*) Bəli, xoşlamıram. Bizim iqlim öz vaxtına uyğun gəlmir. Yermolay Alekseyeviç, icazə verin, sizə ərz eləyim, üç gün bundan qabaq özümə bir cüt çəkmə almışam, ancaq sizin əziz canınız üçün, bu çəkmələr elə cırıldayır, elə cırıldayır ki, lap başdan-beyindən getmişəm. Siz bilən onlara nə sürtsəm yaxşıdır?

Lopaxin. Əl çək, zəhləmi tökmə.

Yepixodov. Hər gün mənə bir bədbəxtlik üz verir. Ancaq mən ay-vay etmirəm, öyrəşmişəm, hətta gülümsəyirəm. (*Dunyaşa içəri girir, Lopaxinə kvas verir*) Mən getdim. (*Stula ilişir, stul aşır*) Bax, gördünüz... (*Təntənəli bir əda ilə*) Bağışlayın, üzr istəyirəm, bir işə baxın... Nə eybi var, bu daha yaxşı, bu daha gözəl! (*Gedir*)

Dunyaşa. Yermolay Alekseyiç, bilirsinizmi, Yepixodov mənə elçi düşmüşdür.

Lopaxin. Hə!

Dunyaşa. Bilmirəm necə eləyim... Özü dinc adamdır, ancaq bəzən elə danışır ki, heç bir şey başa düşmək olmur. Yaxşı danışır, şirin danışır, amma heç nə başa düşülmür. Özü də, deyəsən, xoşuma gəlir. Məni yaman sevir. Çox bəxtsiz adamdır, hər gün başına bir iş gəlir. Burda ona sataşib deyirlər: "Başı min bir bəlalı adam".

Lopaxin (*bayırdan gələn səslərə qulaq asır*). Deyəsən, gəlirlər...

Dunyaşa. Gəlirlər! Mənə nə olub, bədənım duz kimi soyumuşdur.

Lopaxin. Bəli, doğrudan gəlirlər. Gedək qabaqlarına. Görəsən, məni tanıyacaqmı? Beş ildir görüşməmişik.

Dunyaşa (*həyəcan içində*). Mənim bu saat ürəyim gedəcək... Ah, bu saat yıxılacağam!

İki faytonun evə yaxınlaşdığı eşidilir. Lopaxin və Dunyaşa tez gedirlər. Səhnə boş qalır. Qonşu otaqlarda səs-küy başlanır. Lyubov Andreyevnanı qarşılamağa getmiş Firs, əlağacına söykənərək tələsik səhnədən keçir, onun əynində qədim livreyə, başında hündür şlyapa vardır. Öz-özünə nə işə danışır, ancaq nə dediyini başa düşmək olmur. Səhnə arxasından səs-küy getdikcə artır. Səs: "Gəlin burdan keçək..."

Gəlin burdan keçək..." Lyubov Andreyevna, Anya və Şarlotta İvanovna əyinlərində yol paltarı, yanlarında zəncirli it, Varya əynində palto, başında yaylıq, Qayev, Simeonov-Pişşik, Lopaxin və Dunyaşa əllərində bağlama və çətir, xidmətçi əllərində şeylər, hamısı otaqdan keçib gedirlər.

Anya. Burdan keçək, ana, yadımdadırmı, bu hansı otaqdır?

Lyubov Andreyevna (*sevincindən gözləri yaşarmış bir halda*). Uşaq otağıdır!

Varya. Necə soyuqdur, əllərim donmuşdur. (*Lyubov Andreyevnaya*) Sizin ağ və bənövşəyi rəngli otaqlarınız olduğu kimi qalmışdır, anacan!

Lyubov Andreyevna. Uşaq otağı, mənim qəşəng və gözəl otağım... Mən hələ balaca uşaq ikən bu otaqda yatmışam... (*Ağlayır*) Mən elə indi də uşaq kimiyəm. (*Qardaşını, Varyanı öpür, sonra yenə qardaşını öpür*) Varya isə yenə də əvvəlki kimidir, rəhibəyə bənzəyir... Mən görən kimi Dunyaşanı da tanıdım... (*Dunyaşanı öpür*)

Qayev. Qatar iki saat gecikdi. Belə də iş olar? Belə də qaydaqanun olar?

Şarlotta (*Pişşikə*). Mənim itim fındıq da yeyir.

Pişşik (*təəccüblə*). Pah atonnan! Nə danışırısan, canım!

Anya və Dunyaşadan başqa hamısı gedir.

Dunyaşa. Gözləməkdən gözümüzün kökü saraldı... (*Anyanın paltosunu və şlyapasını çıxarır*)

Anya. Dörd gecədir ki, yolda yatmamışam... İndi bərk üşüyürəm.

Dunyaşa. Siz böyük pəhriz günlərində getdiniz, o vaxt qar yağdı, şaxta idi, amma indi? Əzizim! (*Gülür, qızı öpür*) Axır ki, gəlib çıxdınız, mehribanım, gözlərimin işığı... Elə bu saatca gerek hamısını sizə deyəm, gözləməyə səbrim çatmaz...

Anya (*süst bir halda*). Nə olub, yenə bir hadisə baş verib?

Dunyaşa. Kantorçu Yepixodov bayramdan sonra mənə elçi düşdü.

Anya. Sənin də fikrin-zikrin elə budur. (*Saçlarını düzəldir*) bütün sancaqlarımı itirmişəm... (*Çox yorğundur, hətta yerində də səndələyir*)

Dunyaşa. Heç bilmirəm nə edim, o məni sevir, özü də yaman sevir!

Anya (öz qapısına baxır, mehribanlıqla). Mənim otağım, mənim pəncərələrim, elə bil ki, heç burdan çıxıb getməmişəm. Mən evdəyəm! Sabah səhər tezdən durub bağa qaçacağam... Ah, əgər yata bilsəydim! Bütün yolu yatmamışam, fikir-xəyal məni yormuşdur.

Dunyaşa. Pyotr Sergeyeviç də üç gündür ki, gəlmişdir.

Anya (sevincək). Petya!

Dunyaşa. Hamamda yatır, elə orda yaşayır, deyir ki, başqasına zəhmət vermək istəmirəm. (Cib saatına baxır) Onu durqutmaq lazımdır, ancaq Varvara Mixaylovna icazə vermədi. Dedi ki, işin olmasın, qoy yatsın.

Varya daxil olur, onun kəmərinə bir dəstə açar vardır.

Varya. Dunyaşa, tez ol, qəhvə hazırla... Anam qəhvə istəyir.

Dunyaşa. Bu saat. (Gedir)

Varya. Allaha şükür, gəlib çıxdınız. İndi sən yenə evimizdə-sən. (Mehribanlıqla) Mənim əzizim, mənim gözəlim! Nə yaxşı oldu ki, qayıdıb gəldiniz.

Anya. Çox əziyyət çəkdim.

Varya. Bilirəm.

Anya. Mən Pasxa bayramı ərəfəsində yola çıxdım, onda hələ soyuq idi. Şarlotta bütün yolu danışır, hoqqabazlıq edirdi. Bilmirəm heç nə üçün sən Şarlottanı mənə bənd elədin.

Varya. Sən təkbəşinə necə yola çıxıb bilərdin, əzizim! On yeddi yaşındasan!

Anya. Parisə çatdıq, çox soyuq idi, qar yağırı. Mən də ki, fransızca pis danışırım. Anam beşinci mərtəbədə yaşayırdı, yanıma gəldim, anamın yanında tanımadığım fransızlar, xanımlar və əlində kitab olan bir qoca Paster vardı, otaq papiros tüstüsü ilə dolmuşdu. Hər şey səliqəsiz idi. Birdən-birə kövrəldim. Anama yazığımı gəldi, elə yazığımı gəldi ki, başımı qollarım arasına aldım, bərk-bərk qucaqladım, buraxa bilmədim. Anam sonra elə hey mənə sarmaşır, ağlayırdı...

Varya (gözləri yaşlı bir halda). Danışma, daha danışma...

Anya. Anam Mentona yaşındakı yay malikanəsini satmışdı, daha heç nəyi, heç bir şeyi qalmamışdı. Mənim də bir qəpiyim qalmamışdı, ölüm-zülüm gəlib çıxdıq. Amma anam heç bir şey başa düşmür! Vağzalda oturub nahar edəndə, o ən bahalı xörəkləri tələb

edir, lakeylərə də bir manat çay pulu verir. Şarlotta da elə üstəlik. Yaşa da özünə ayrıca xörək tələb eləyir, lap müsibətdir. Axı anamın Yaşa adlı bir lakeyi var, biz onu da özümüzlə bərabər gətirmişik.

Varya. Gördüm, əclafın biridir.

Any a. Necə oldu? Faizləri ödəyə bildinizmi?

Varya. Hardan ödəyə bilərdik.

Any a. Aman Allah, Aman Allah...

Varya. Avqustda mülkü satacaqlar.

Any a. Aman Allah!..

Lopaxin (*qapıdan baxıb mələyir*). Mə-ə-ə... (*Gedir*)

Varya (*gözləri yaşarmış halda*). Ağzına elə vurardım ki... (*Yumruğu ilə hədələyir*)

Any a (*Varyanı qucaqlayır, yavaş bir səslə*). Varya, o sənə elçi düşdümü? (*Varya başını bulayır*) Axı o keçi səni sevir... Nə üçün ürəyinizi bir-birinizə açmırsınız, nəyi gözləyirsiniz?

Varya. Mən bu fikirdəyəm ki, bu işdən heç bir şey çıxmaya-
caq. Onun işi-gücü çoxdur, mən yadına düşmürəm... Mənə heç əhəmiyyət belə vermir. Qoy getsin, onu görmək mənim üçün çox ağırdır, hamı bizim toyumuzdan danışır, hamı məni təbrik eləyir, amma ortalıqda heç bir şey yoxdur, elə bil hamısı yuxudur... (*Başqa ahənglə*) Broşkan lap ariya oxşayır.

Any a (*qəmli*). Bunu anam almışdır. (*Öz otağına gedir, uşaq kimi sevinib danışmağa başlayır*) Parisdə mən hava bolonunda uçdum.

Varya. Mənim əzizim gəlib, mənim mehribanım! (*Dunyaşa əlində qəhvədən gəlir və qəhvə hazırlamağa başlayır. Qapının yanında dayanaraq*) Bütün günü ev-eşikdə məşğul oluram, əzizim, bütün günü fikir, xəyal içərisində keçirirəm. Bircə səni dövlətli bir adama verə bilsəydik, onda mən rahat olardım, başımı götürüb monastıra gedərdim, sonra gedərdim Kiyevə... Moskvaya, beləcə müqəddəs yerləri gəzərdim... bütün ömrüm uzununu gəzərdim. Bu nə qədər yaxşı olardı!

Any a. Bağda quşlar oxuyurlar. Göresən, saat neçədir?

Varya. Yəqin üç olar. Sənin yatan vaxtıdır, əzizim. (*Anyanın otağına girərək*) Bəli, bu nə qədər gözəl olardı.

Yaşa əlində şal və yol çantası içəri girir.

Yaşa (*mərifətlə səhnədən keçib gedərək*). Burdan keçməyə icazə varmı?

Dunyaşa. Sizi tanımaq olmur, Yaşa. Gör xaricdə necə dəyişmişsiniz.

Yaşa. Hım... Bəs siz kimsiniz?

Dunyaşa. Siz burdan gedəndə mən, bax, bu boyda idim. *(Əlini yerdən bir az hündür tutur)* Dunyaşayam, Fyodor Kozoyedovun qızı. Yadınızda deyil?

Yaşa. Aha... Körpə xiyar *(O yan–bu yana baxıb qızı qucaqlayır, Dunyaşa qışqırıb nəlbəkini əlindən salır)*

Yaşa tez gedir.

Varya *(qapı ağzından, narazı bir səslə)*. Nə var, nə olub?

Dunyaşa *(ağlayaraq)*. Nəlbəkini sındırdım...

Varya. Bu, xeyir əlamətidir.

Any a *(öz otağından çıxaraq)*. Anama xəbər vermək lazımdır ki, Petya burdadır...

Varya. Mən tapşırıdım ki, onu oyatmasınlar.

Any a *(dalğın)*. Altı il əvvəl atam öldü, bir aydan sonra qardaşım Qrişa çayda boğuldu, yeddi yaşında qəşəng bir uşaq idi. Anam davam gətirə bilməyib getdi, başını götürüb getdi... *(Diksindir)* Əgər anam bilsəydi ki, mən onu necə anlayıram... *(Pauza)* Petya Trofimov isə Qrişanın müəllimi idi, indi onu anamın yadına sala bilər...

Firs eynində pencək və ağ jilet daxil olur.

Firs *(qəhvədana tərəf gedir, qayğı ilə)*. Xanım burda qəhvə içəcək... *(Ağ əlcəklərini geyir)* Qəhvə hazırdırmı? *(Ciddi bir səslə Dunyaşaya)* Qız, bəs qaymaq hanı?

Dunyaşa. Ah, Allah amandır. *(Tez gedir)*

Firs *(qəhvədanın yanında əlləşir)*. Eh, kütbeyin qız... *(Öz-özünə deyir)* Parisdən gəliblər. Ağam da bir vaxtlar Parisə gedərdi. At qoşulmuş faytonda... *(Gülür)*

Varya. Firs nə danışırısan?

Firs. Nə buyurursunuz? *(Sevinclə)* Xanımım gəlib çıxdı! Axır ki, onu gördüm! İndi ölsəm də eyb etməz... *(Sevincindən ağlayır)*

Lyubov Andreyevna, Qayev və Simeonov-Pişşik daxil olurlar.
Simeonov-Pişşikin eynində nazik mahuddan arxaltq və gen şalvar vardır.
Qayev içəri girərkən əli və bədəni ilə elə hərəkət edir ki, guya bilyard oynayır.

Lyubov Andreyevna. O necə idi? Qoy yadıma salım... Sarı şar küncə! Duplet ortaya!

Qayev. Küncü kəsirəm. Bir vaxtlar biz səninlə, bax, bu otaqda yatırdıq, bacı, indi isə mənim artıq 51 yaşımdır, qərribə deyilmi?..

Lopaxin. Bəli, vaxt gəlib keçir.

Qayev. Kimi?

Lopaxin. Deyirəm ki, vaxt gəlib keçir.

Qayev. Burdan paçulya qoxusu gəlir.

Anya. Mən gedirəm yatam. Gecən xeyrə qalsın, ana. (*Anasını öpür*)

Lyubov Andreyevna. Mənim gözəl-göyçək balam. (*Qızın əlindən öpür*) Evimizə gəldiyinə sevinirsənmi? Mən heç özümə gələ bilmirəm.

Anya. Xudahafız, dayı.

Qayev (*qızın üzündən, əlindən öpür*). Allah amanatı olasan. Necə də anana oxşayırsan! (*Bacısına*) Lyuba, sən bu yaşda olanda, eynilə belə idin.

Anya Lopaxinə və Pişşikə əl verib gedir, dahnca qapını örtür.

Lyubov Andreyevna. O çox yorulmuşdur.

Pişşik. Əlbəttə, yorular, bu uzunluqda yol gəlmisiniz.

Varya (*Lopaxinə və Pişşikə*). Bəs deyilmi, ağalar? Saat üçə az qalmışdır, bir az müxtəsər eləmək lazımdır.

Lyubov Andreyevna (*gülür*). Sən yenə elə əvvəlki kimi-sən, Varya. (*Onu özünə tərəf çəkib öpür*) Qoy qəhvəni içim, onra hamımız dağılarıq. (*Firs onun ayaqları altına yastıq qoyur*) Sağ ol, əzizim. Mən qəhvə içməyə adət eləmişəm... gündüz də içirəm, gecə də. Sağ ol, mənim qoca dostum. (*Firsi öpür*)

Varya. Baxım görüm şeylərin hamısını gətirdilərimi... (*Gedir*)

Lyubov Andreyevna. Heç inana bilmirəm ki, bu saat burda oturan mənəm? (*Gülür*) Mən atılıb-düşmək, əl-qol ölçmək istəyirəm. (*Üzünü alləri ilə örtür*) Bəlkə mən yuxudayam! Allah şahiddir ki, mən vətənimə sevirəm, ürəkdən sevirəm, mən vaxtından baxa bilmirdim, hey ağlayırdım. (*Gözləri yaşlı halda*) Keçib, qəhvəni içmək lazımdır. Sağ ol, Firs, sağ ol, mənim mehriban qocam. Mən çox şadam ki, sən hələ sağsan.

Firs. Sırağagün.

Qayev. O pis eşidir.

Lopaxin. Mən indi, səhər saat beşdə Xarkova getməliyəm. Çox təəssüf! Doyunca sizə baxmaq, sizinlə söhbət etmək istəyirdim. Siz yenə də, həmişəki kimi, nə qədər gözəlsiniz.

Pişşik (*ağır nəfəs alır*). Hətta daha da yaxşılaşmışdır... Paris modası ilə geyinib-kecinmişdir... Qoy düşmənin gözü çıxsın.

Lopaxin. Budur, sizin qardaşınız Leonid Andreyeviç deyir ki, mən qanmazam, qolçomağam, qoy desin, mənim üçün təfəvütü yoxdur. Bəli, qoy nə istəyirsə desin. Mən ancaq onu istəyirəm ki, siz yenə də əvvəlki kimi mənə inanasınız, bu gözəl məsum gözlərinizlə yenə əvvəlki kimi mənə baxasınız. İlahi! Mənim atam sizin babanızın və atanızın rəiyyəti olub, ancaq siz, bəli, şəxsən siz vaxtilə mənə o qədər yaxşılıq elədiniz ki, mən hər şeyi unutdum və indi sizi ən əziz bir adam kimi, bəlkə də daha artıq sevirəm.

Lyubov Andreyevna. Mən daha otura bilmirəm, oturası halım yoxdur. (*Yerindən sıçrayır, böyük bir həyəcan içərisində gəzinir*) Mən bu sevincə dözə bilməyəcəyəm... Mənə gülün, mən axmağam... Mənim əziz şəkəfim... (*Şəkəfi öpür*) Mənim əziz stolum...

Qayev. Sən gedəndən sonra dayə öldü.

Lyubov Andreyevna (*oturub qəhvə içir*). Allah rəhmət eləsin! Mənə yazmışdılar.

Qayev. Anastasi də öldü. Petruşka Kosoy mənim yanımdan çıxıb getdi, indi şəhərdə pristavın yanında yaşayır. (*Cibindən şirni qutusunu çıxarıb, şirni sorur*)

Pişşik. Qızım Daşenka... sizə salam-dua göndərirdi...

Lopaxin. Mən sizə ürəkaçan, xoş bir söz demək istəyirəm. (*Saata baxır*) Bu saat yola düşəcəyəm, danışmağa vaxtım yoxdur... Amma eyb etməz, bir-iki kəlmə deyim. Özünüz bilirsiniz ki, sizin albalı bağınız borclarınızı ödəmək üçün satılır, avqustun 22-nə müzayidə təyin edilmişdir, ancaq siz heç narahat olmayın, mənim əzizim, rahatca yatın, bu işə çarə var... Mənim layihəm belədir. Xahiş edirəm, diqqət verin! Sizin mülkünüz şəhərdən cəmi 20 verst uzaqdadır, həm də ki, yanından dəmiryolu keçir, indi əgər albalı bağını və çay qırağındakı yeri yay malikanələri məntəqəsinə bölüb, sonra yaylağa keçənlərə icarəyə versək, onda sizin ildə ən azı 25 min gəliriniz olacaq.

Qayev. Bağışlayın, bu nə cəfəngiyyatdır!

Lyubov Andreyevna. Mən sizi o qədər də yaxşı başa düşmürəm, Yermolay Alekseyiç.

Lopaxin. Siz yaylağa gələnlərdən, hər desyatin yerə ildə ən azı 25 manat alacaqsınız, əgər elə indidən bu barədə elan versəniz, sizə söz verirəm ki, payıza qədər bir parça belə boş yeriniz qalmayacaq, hamısını icarəyə götürəcəklər. Sözün qıssası, təbrik edirəm, sizin üçün xilas yolu tapılmışdır. Mülkünüzün axar-buxarı çox gözəldir, çay da dərinidir. Ancaq əlbəttə, hər şeyə bir qədər əl gəzdirmək, sahmana salmaq lazımdır... Bütün köhnə tikintiləri, məsələn, bax elə bu evi uçurtmaq lazımdır, bu ev artıq heç bir şeyə yaramır, sonra köhnə albalı bağının ağaclarını qırmaq lazımdır.

Lyubov Andreyevna. Albalı ağaclarını qırmaq? Bağışlayın, əzizim, siz heç bir şey başa düşmürsünüz? Əgər bizim bütün vilayətdə maraqlı, hətta gözəl bir şey varsa, o da yalnız bizim albalı bağıdır.

Lopaxin. Bu bağın yaxşılığı bircə orasıdır ki, çox böyükdür. Ağaclar iki ildə bir dəfə bar gətirir, onu da bilmirsən neyləyəsən, heç kəs almır.

Qayev. Bu bağın adı "Ensiklopedik lüğət"ə belə düşmüşdür.

Lopaxin (*saata baxır*). Əgər bir çarə tapmasaq və bir nəticəyə gəlməsək, avqustun 22-də həm albalı bağı, həm də bütün mülk müzayidə ilə satılacaqdır. Qət eləyin! Canınıza and olsun ki, başqa çarə yoxdur. Heç bir çarə yoxdur.

Firs. Qabaqkı vaxtlarda, 40-50 il bundan əvvəl albalını qurudardılar, isladardılar, duza qoyardılar, mürəbbə bişirərdilər və çox vaxt...

Qayev. Sən bir sus, Firs.

Firs. Çox vaxt albalı qurusunu araba ilə Moskvaya, Xarkova göndərərdilər. Yaxşı pul çıxardı! Albalı qurusu o vaxt yumşaq, şirəli, şirin və ətirli idi... Onda qaydasını bilirdilər...

Lyubov Andreyevna. Bəs indi o qayda hanı?

Firs. Yaddan çıxarıblar. Heç kəsin yadında qalmayıb.

Pişşik (*Lyubov Andreyevnaya*). Parisdə necə idi? Nə cür dolanırdınız? Qurbağa yeyirdinizmi?

Lyubov Andreyevna. Timsah yeyirdim...

Pişşik. Yox əşsi...

Lopaxin. Bu vaxta qədər kənddə ancaq ağalar və mujiklər vardı, indi isə bir də yaylağa köçənlər meydana çıxıb. Bütün şəhərlər,

hətta ən kiçikləri belə indi yay bağları ilə əhatə olunmuşlar. Demək olar ki, bir iyirmi ildən sonra yaylağa köçənlərin sayı-hesabı olmayacaq... İndi onlar yalnız balkonda oturub çay içirlər, ancaq sonralar icarəyə götürdükləri bir desyatin torpaqda təsərrüfatla da məşğul ola bilirlər. O zaman isə sizin albalı bağınız xoşbəxt, zəngin və gözəl bir guşəyə çevrilə bilər.

Qayev (*qəzəblənərək*). Bu nə cəfəngiyyatdır!

... Varya ilə Yaşa gəlirlər. ...

Varya. Anacan, burda sizə iki teleqram var. (*Kəmərindeki açarlardan birini seçib şaqqıltı ilə qədim şkafı açır*) Budur.

Lyubov Andreyevna. Parisdəndir. (*Teleqramları oxumadan cırıb atır*) Artıq Paris məsələsinə son qoyulmuşdur...

Qayev. Lyuba, bilirsənmi bu şkafın neçə yaşı var? Bir həftə qabaq mən aşağıdakı qutunu açdım, gördüm orda taxta üstünə rəqəm yazılmışdır. Bu şkaf düz yüz il bundan qabaq qayrılmışdır. Necədir? Hə? Bu şkafın yubileyini bayram etmək olardı. Düzdür, cansız bir cismdir, amma yenə də, necə olsa, kitab şkafıdır.

Pişşik (*təəccüblə*). Yüz il... Pah atonnan!...

Qayev. Bəli... Bu, dəyərli bir şeydir. (*Əlini şkafa sürərək*) Əziz və möhtərəm şkaf! Sənin varlığını təbrik edirəm. Sən yüz ildən artıqdır ki, xeyir və ədalətin nurlu qayəsinə xidmət etmisən, sənin daima səmərəli işə dəvət edən sükut dolu çağırışların, bu yüz il ərzində bir dəfə də olsun zəifləməmişdir. Sənin himayən (*gözləri yaşararaq*) nəslimizin ruh yüksəkliyini və gözəl gələcəyə aid inamını möhkəmlətməmişdir, bizdə xeyirxah və ictimai idrak ideallarını tərbiyə etmişdir.

Pauza.

Lopaxin. Bəli...

Lyubov Andreyevna. Sən yenə əvvəlki kimisən, Lyonya...

Qayev (*bir az tutularaq*). Şardan sağ tərəfə, küncə! Ortadakıları luzaya vururam!

Lopaxin (*saata baxaraq*). Artıq vaxtdır, mən getməliyəm.

Yaşa (*Lyubov Andreyevnaya dərman verir*). Bəlkə elə indi bu həbləri qəbul edəsiniz...

Pişşik. Dərman içmək lazım deyil, özizim... dərmanların nə xeyri var... nə də zərəri... Bura verin, görüm... hörmətli xanım... *(Həbləri alıb ovcuna səpir, üfləyir, ağzına qoyur və üstündən kvas içir)* Bax, belə!

Lyubov Andreyevna *(qorxmış halda)*. Siz dəli olmusunuz, nədir?

Pişşik. Həblərin hamısını uddum.

Lopaxin. Acgözlüyə bax a!

Hamı gülür.

Firs. O, bayram günü bizə gəlmişdi, yarım vedrə xiyar yedi. *(Nə isə öz-özünə mızıldanır)*

Lyubov Andreyevna. O nə deyir?

Varya. Üç ildir, bu cür öz-özünə deyindir. Biz artıq öyrəşmişik.

Yaşa. Qocalıq belədir.

Şarlotta İvanovna əynində ağ paltar, kəmərinə lornetka, səhnədən keçir.

Lopaxin. Üzr istəyirəm, Şarlotta İvanovna, mən sizinlə salamlasmağa macal tapa bilmədim. *(Onun əlini öpmək istəyir)*

Şarlotta *(əlini geri çəkir)*. Əgər sizə əlimi öpməyə icazə versəm, sonra qolumdan öpmək istəyəcəksiniz, daha sonra çiynimdən, sonra da...

Lopaxin. Bu gün mənimki gətirmir. *(Hamı gülür)* Şarlotta İvanovna, fokus göstərin!

Lyubov Andreyevna. Şarlota, fokus göstərin! Şarlotta.

Şarlotta. Lazım deyil! Mən yatmaq istəyirəm. *(Gedir)*

Lopaxin. Üç həftədən sonra görüşərik. *(Lyubov Andreyevnanın əlindən öpür)* Hələlik, salamat qalın. Vaxtdır. *(Qayevə)* Xudahafız. *(Pişşik ilə öpüşür)* Xudahafız. *(Varyaya, sonra Firs əvə Yaşaya əl verir)* Heç getmək istəmirəm. *(Lyubov Andreyevnaya)* Əgər yay bağları haqqında bir qərara gəlsəniz, onda xəbər verin, mən bir əlli min manat borc pul taparam. Ciddi fikirləşin!

Varya *(acıqlı)*. Çıxın gedin, daha bəsdir!

Lopaxin. Gedirəm, gedirəm. *(Gedir)*

Qayev. Qanmaz. Üzr istəyirəm... Varya ona ərə gedir. O, Varyanın nişanlısıdır.

Varya. Yersiz söz danışmayın, dayıcan.

Lyubov Andreyevna. Nə olar, Varya, mən çox şad olardım. O yaxşı adamdır.

Pişşik. Elədir, çox ləyaqətli... adamdır... Mənim Daşenkam da deyir ki... cürbəcür sözlər danışirlar. (*Xoruldayır, sonra dərhal oyanır*) Möhtərəm və əziz xanım, nə olar, mənə 240 manat borc verin... sabah girov kağızı ilə faizləri verməliyəm...

Varya (*qorxmuş halda*). Yoxdur, yoxdur!

Lyubov Andreyevna. Doğru deyir, mənim bir qara qəpiyim belə yoxdur.

Pişşik. Tapılar. (*Gülür*) Mən heç vaxt ümidimi itirmirəm. Budur, mən elə bilirdim ki, artıq heç bir çıxış yolu yoxdur, hər şey məhv olmuşdur, amma bir də gördüm dəmiryolu mənim torpağımdan keçdi... Mənə pul verdilər. İndi yenə bu gün-sabah elə bir şey baş verə bilər... Daşenka, məsələn, iki yüz min manat uda bilər. Onun bileti var.

Lyubov Andreyevna. Qəhvəni içək, sonra yatmaq olar.

Firs (*şotka ilə Qayevin üstünü təmizləyir, nəsihətamiz bir əda ilə*). Yenə o biri şalvarı geymisiniz, heç bilmirəm sizinlə nə eləyim?

Varya (*yavaşdan*). Anya yatıb. (*Yavaşdan pəncərəni açır*) Artıq gün çıxmışdır, hava soyuq deyil. Bir ora baxın, anacan, nə gözəl ağaclardır! İlahi, nə gözəl hava var! Sığırcınlar oxuyur!

Qayev (*o biri pəncərəni açır*). Bütün bağ dümağdır. Sən bu yerləri yadımdan çıxarmamısan ki, Lyuba? Bax, bu uzun xiyaban bir şərid kimi uzanıb gedir, aylı gecələrdə işıqlı görünür. Yadımdadırmı? Unutmamısan ki?

Lyuba Andreyevna (*pəncərədən bağa baxır*). Ah, mənim uşaqlığım, məsum günlərim! Mən bu uşaq otağında yatardım, burdan bağa tamaşa edərdim. Hər səhər səadət də mənimlə bərabər oyanardı, bağ o zaman da beləcə idi, heç nə dəyişilməmişdir. (*Sevincindən gülür*) Başdan-başa ağappaqdır! Eh, mənim bağım, sən qaranlıq tutqun payızdan və soyuq qışdan sonra yenə də gəncsən, bəxtiyar və gözəlsən, göylərin mələkləri səni tərk etməmişlər... Ah, əgər sinəmi və çiyinlərimi əzən bu yükü ata bilsəydim, əgər keçmişimi unuda bilsəydim!

Qayev. Bəli, bu bağ da borcları ödəmək üçün satacaqlar və bu heç də qərribə deyil...

Lyubov Andreyevna. Ora baxın, rəhmətlik anam bağda gəzir. Əynində ağ paltar var. (*Sevincindən gülür*) Özüdür!

Qayev. Hanı?

Varya. Sizə nə olub, anacan?

Lyubov Andreyevna. Heç kəs yoxdur, mənə belə göründü. Sağ tərəfdə, talvara döənən yerdə, bir ağac əyilib, qadına oxşayır... (*Trofimov, əynində nimdaş tələbə pencəyi, gözündə eynək daxil olur*) Nə qədər gözəl bağdır! Ağ çiçəklər dənizi, göy üzü mavi...

Trofimov. Lyubov Andreyevna! (*Lyubov Andreyevna dönüb ona baxır*) Mən ancaq sizə salam verməyə gəlmişəm və bu saat çıxıb gedəcəyəm. (*Hərərətlə onun əlindən öpür*) Mənə ömr edilmişdi ki, səhərə qədər gözləyim, ancaq səbrim çatmadı...

Lyubov Andreyevna təəccüblə ona baxır.

Varya (*gözləri yaşlı halda*). Bu Petya Trofimovdur...

Trofimov. Bəli, mənəm, sizin Qrişanın keçmiş müəllimi Petya Trofimov... Məgər mən çox dəyişmişəm?

Lyubov Andreyevna onu qucaqlayıb, yavaşca ağlayır.

Qayev (*həyəcanlı halda*). Bəsdir, bəsdir, Lyuba.

Varya (*ağlayır*). Axı sizə dedim ki, Petya, sabaha qədər gözləyin.

Lyubov Andreyevna. Mənim Qrişam... Mənim balam... Qrişa... Oğlum.

Varya. Nə eləmək olar, anacan... Allahın işidir.

Trofimov (*mehribanlıqla, gözləri yaşarmış halda*). Bəsdir, bəsdir...

Lyubov Andreyevna (*yavaşca ağlayır*). Uşaq suda batdı, tələf oldu. Nə üçün, dostum? (*Yavaşdan*) Anya orda yatıb, mən isə bərkdən danışram. Səs-küy salıram... Nə var, nə yox, Petya? Nə üçün belə xarab olmusunuz? Nə üçün qocalmısınız?

Trofimov. Bir kəndli arvadı vaqonda mənə "tükü tökülmüş ağa dedi".

Lyubov Andreyevna. Siz o zaman lap uşaq idiniz, sevimli bir tələbə idiniz, indi isə saçlarınız seyrəkləşib, çeşmək taxırsınız. Siz hələ də tələbəsinizmi? (*Qapıya tərəf gedir*)

Trofimov. Görünür, mən bütün ömrüm uzunluğunu tələbə olacağam.

Lyubov Andreyevna (*qardaşını, sonra Varyanı öpür*).
Yaxşı, daha gedin yatın... Sən də qocalmısan, Leonid.

Pişşik (*onun dalınca gedərək*). Demək, indi yatmaq lazımdır.
Ox, bu padaqra... Mən sizdə qalacağam... canım-ciyərim, Lyubov Andreyevna, mənə sabah səhər 240 manat...

Qayev. Bu da elə öz dediyini deyir.

Pişşik. 240 manat... Girov kağızının faizini verməliyəm.

Lyubov Andreyevna. Mənim pulum yoxdur, əzizim.

Pişşik. Verərəm, qurbanın olum... Nə böyük puldur ki...

Lyubov Andreyevna. Yaxşı, Leonid verər... sən ona pul ver, Leonid.

Qayev. İştahanı kök elə, verərəm.

Lyubov Andreyevna. Çarə nədir, ver... Ona lazımdır...
Sonra verər.

Lyubov Andreyevna, Trofimov, Pişşik və Firs gedirlər.

Qayev, Varya və Yaşa qalırlar.

Qayev. Bacım pul səpələməyi hələ də tərgitməmişdir.
(*Yaşaya*) Bir az o yana çəkil, səndən toyuq iyi gəlir.

Yaşa (*istehza ilə*). Leonid Andreyeviç, siz yenə də qabaqkı kimisiniz.

Qayev. Kimi? (*Varyaya*) O nə dedi?

Varya (*Yaşaya*). Anan kənddən gəlib, dünəndən bəri dəhlizdə oturub, səni görmək istəyir...

Yaşa. Eh, əl çəksin məndən.

Varya. Utanmaz, hayasız!

Yaşa. Çox lazım olmuş. Sabah da gələ bilərdi. (*Gedir*)

Varya. Anam elə necə vardı, elə də qalıb, heç dəyişilib-
eləməyib. Əgər öz ixtiyarına buraxsan, nəyi varsa hamısını paylayar.

Qayev. Bəli... (*Pauza*) Əgər bir xəstəliyə çox əlac göstərilərsə, bu o deməkdir ki, haman xəstəlik sağlası şey deyil. Mən düşünürəm, beynimi yoruram, bir çıxış yolu tapıram, hər bir çarəyə baş vururam, ancaq həqiqətdə heç bir çıxış yolu yoxdur. Məsələn, birisindən bizə miras qalsaydı və ya Anyanı çox dövlətli bir adama ödə verə bilsəydik, yaxud Yaroslav şəhərinə gedib qrafinya xalamıza əl atıb bəxtimizi sınasaydıq, yaxşı olardı. Axı xalamız çox-çox dövlətlidir.

V a r y a (ağlayır). Əgər Allah bizə çox rəhm etsəydi.

Q a y e v . Ağlama! Xalamız çox dövlətlidir, ancaq bizimlə arası yoxdur. Əvvələn, bacım zadəgan deyil, məhkəmə müşavirinə erə getdi...

A n y a qapı ağzında görünür.

Q a y e v . Zadəgan nəslindən olmayan bir adama getdi və özünü o qədər də ismətli aparmadı. Bacım yaxşı adamdır, ürəyi yumşaqdır, məlahətlidir, mən onu çox sevirəm, ancaq nə deyirsən de, yenə də boynumuza alaq ki, onun əxlaqı nöqsanlıdır. Bu onun hər bir kiçik hərəkətində belə hiss olunur.

V a r y a (pıçıltı ilə). Anya qapının ağzında durub.

Q a y e v . Kimi? (Pauza) Qərribə işdir, sağ gözümə nə isə düşüb! Pis görməyə başlayıram. Cümə axşamı, dairə məhkəməsində olduğum zaman...

A n y a daxil olur.

V a r y a . Nə üçün yatırırsan, Anya?

A n y a . Yuxum gəlmir, yata bilmirəm.

Q a y e v . Körpə quzum. (Anyanın üzündən, əllərindən öpür) Əziz balam... (Gözləri yaşlı halda) Sən mənim bacım qızı deyilsən, sən mənim mələyimsən, sən mənim üçün hər bir şeydən, inan mənə, inan...

A n y a . Mən sənə inanıram, dayı. Səni hamı sevir, hamı hörmətini saxlayır... Ancaq, dayıcan, sən həmişə susmalı və susmalısən. Bu saat sən mənim anam haqqında, öz bacım haqqında nə deyirdin? Sən bunu nə üçün deyirdin?

Q a y e v . Hə, bəli...bəli. (Anyanın əli ilə öz üzünü örtür) Doğrudan da, bu dəhşətlidir. İlahi! İlahi, məni xilas et! Üstəlik bu gün mən şkafın qabağında nitq söylədim. Çox axmaq bir şey çıxdı. Yalnız sözümü qurtardıqdan sonra başa düşdüm ki, çox axmaq bir hərəkət etdim.

V a r y a . Doğrudan, dayıcan, sizə susmaq lazımdır. Susun, vəssalam.

A n y a . Əgər sussan, sənin qulağın dinc olar.

Q a y e v . Yaxşı, susuram. Yalnız iş barəsində danışacağam. (Anya ilə Varyanın əlini öpür). Susuram. Cümə axşamı dairə məhkəməsində idim, bir çox tanışlara rast gəldim, ordan-burdan söhbət

düşdü, deyəsən, faizləri banka vermək üçün veksellər vasitəsilə istiqraz düzəltmək mümkün olacaq.

V a r y a . Allah ağzından eşitsin.

Q a y e v . Çərşənbə axşamı gedib, bir də bu barədə danışacağam. (Varyaya) Hönkürmə! (Anyaya) Anan Lopaxin ilə danışar; o, əlbəttə, ananın sözünü yerə salmaz... Sən isə dincini alandan sonra Yaroslavla, qrafinya nənənin yanına gedərsən. Beləliklə, üç tərəfdən hərəkətə başlarıq, onda işimiz düzələr. Faizləri verəcəyik, mən buna əminəm... (Ağzına şirni qoyur) namusuna and içirəm, nəyə deyirsən and içirəm, mülk satılmayacaq! (Həyəcanla) Səadətimə and olsun, satılmayacaq! Al, bu mənim əlim, əgər müzayidəyə yol versəm, məni ən vecsiz, ən şərəfsiz adam hesab edə bilərsən! Öz canıma and içirəm ki, satılmayacaq!

A n y a (artıq sakit və bəxtiyar halda). Sən nə qədər yaxşısan, dayıcan, nə qədər ağıllısan! (Dayısını qucaqlayır) Mən indi arxayınam. Sakitəm! Mən xoşbəxtəm!

Firs daxil olur.

Firs (məzəmmətlə). Leonid Andreyeviç, bu nə oyundur çıxardırsınız? Nə vaxt yatacaqsınız?

Q a y e v . Bu saat, bu saat. Sən get Firs. Eybi yoxdur, mən özüm soyunaram. Yaxşı, uşaqlar, laylay! Təfəsilat sabaha qalsın, indi gedin yatın. (Anyanı və Varyanı öpür) Mən səksəninci illərin adamıyam... O dövrü çox da tərif etmirlər, ancaq yenə də deyə bilərəm ki, əqidə və görüşlərim üçün başım həyatda az ağrı çəkməyib. Mujiklər əbəs yerə məni sevmirlər. Mujiki tanımaq lazımdır! Tanımaq lazımdır ki, hansı tərəfdən...

A n y a . Dayı, yenə başladın!

V a r y a . Dayıcan, susun.

Firs (acıqlı). Leonid Andreyeviç!

Q a y e v . Gəlirəm, gəlirəm... Yatın. Şarı iki yandan ortaya! Düz birbaş luzaya... (Gedir, dalınca Firs çıxır)

A n y a . Mən indi arxayınam. Yaroslavla getmək istəmirəm, nənəmi sevmirəm, amma yenə də indi rahatam... Sağ olsun dayım. (Oturur)

V a r y a . Yatmaq lazımdır. Gedirəm. Sən buralarda olmayanda ləzzət olmur. Köhnə dəhlizdə, özün bilirsən ki, ancaq qoca xidmət-

çilər, Yefimuşka, Polya, Yevstiqney, bir də Karp yaşayırlar. Onlar avara-avara gəzən adamları yanlarında gecələməyə buraxırdılar, mən əvvəlcə dinmirdim. Sonra bir də eşitdim ki, belə bir şeyə buraxıblar ki, guya mən tapşırıbmışam onlara yeməyə ancaq noxud versinlər. Guya xəsisliyimdən belə eləmişəm... Özü də hamısını qızıışdıran Yevstiqneydir... Yaxşı, dedim. İndi ki, belədir, görərsən, Yevstiqneyi anıma çağırdım. (*Əsnəyir*) Gəldi... Bu nə sözdür, Yevstiqney, dedim. Axmağın biri axmaq... (*Anyaya baxaraq*) Anyacan!.. (*Pauza*) Yuxuladı... (*Anyanın qoluna girir*) Gedək yerinə... Gedək... (*Anyanı aparır*) Əzizim, mehribanım yatıb!.. Gedək...

Gedirlər. Bağdan xeyli uzaqda çoban ney çalır. Trofimov səhnədən keçib gedir.
Varya ilə Anyanı görüb dayanır.

Varya. Sss...Yatıb...Yatıb... Gedək, əzizim.
Anyaya (*yavaşdan, yuxulu halda*). Mən elə yorulmuşam ki...
yenə zıncırov səsləri... Dayıcan... Əzizim... dayım, anam...
Varya. Gedək, quzum, gedək...

Anyanın otağına gedirlər.

Trofimov (*riqqətlə*). Mənim günəşim! Mənim baharım!

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Çöl. Köhnə, bir tərəfi əyilmiş və çoxdan tərk edilmiş balaca bir kilsə. Kilsənin yanında quyu var. Bir zamanlar qəbir daşı olan iri daşlar və köhnə skamya, Qayevin mültünə gedən yol görünür. Kənarda hündür qovaq ağacları qaralır, oradan albalı bağı başlanır. Uzaqda teleqraf ağacları cərgə ilə düzülmüşdür, lap uzaqlarda – üfüqdə isə tutqun halda böyük bir şəhərin qaraltısını seçmək olur ki, bu şəhər yalnız açıq, aydın havada görünür. Günün batmağına az qalır. Şarlotta, Yaşa və Dunyaşa skamyada oturmuşlar. Yepixodov onların yanında dayanıb gitara çalır; hamı dalgın bir halda oturmuşdur. Şarlottanın başında köhnə bir furajka var. O, çiyindən ov tüfəngini çıxarıb, qayışın dəmirini düzəldir.

Şarlotta (*fikir içində*). Mənim həqiqi pasportum yoxdur, neçə yaşında olduğumu bilmirəm, amma mənə elə gəlir ki, çox cavanam. Mən balaca qız olanda, atamla anam yarmarkaları gəzib, çox yaxşı

tamaşalar göstərirdilər. Mən isə saltomortale və cürbəcür hərəkətlər göstərirdim. Atam-anam öldükdən sonra bir alman xanımı məni öz himayəsinə alıb oxutmağa başladı. İşim yaxşı idi. Sonra böyüdüm, quvernanka oldum. Lakin hardan olduğumu və kim olduğumu bilmirəm... Atam-anam nəçi olub, bilmirəm, bəlkə kəbinsiz yaşayıblar... Bilmirəm. (*Cibindən xiyar çıxarıb yeyir*) Heç bir şey bilmirəm. (*Pauza*) Ürəyimi bir adama açmaq istəyirəm, amma dərdləşməyə adam yoxdur... mənim heç kəsə yoxdur.

Yepixodov (*gitarə çalır oxuyur*). "Bu dünya mənim nəyimə gerek, nəyimə lazım, dostlar, düşmənlər..." Mandalina çalmaq nə qədər xoşdur!

Dunyaşa. Bu, gitaradır, mandalina deyil. (*Güzgüyə baxıb pudralanır*)

Yepixodov. Eşqə düşən bir divanə üçün bu mandalinadır... (*Oxuyur*) "Yansaydı könül cananın bəxş etdiyi məhəbbətdən..."

Yaşa ona səs verir.

Şarlotta. Bu adamlar yaman pis oxuyurlar. Fu!.. Elə bil çaqqal ulayır.

Dunyaşa (*Yaşaya*). Xaricdə olmaq nə böyük səadətdir.

Yaşa. Əlbəttə, elədir... Sizinlə razılaşmaya bilmərəm. (*Əsnəyir, sonra siqar çəkir*)

Yepixodov. Aydın məsələdir. Xaricdə çoxdan hər şey kompleksdir.

Yaşa. Əlbəttə ki.

Yepixodov. Mən inkişaf etmiş adamam, müxtəlif gözəl kitablar oxuyuram, ancaq istiqamətimi başa düşə bilmirəm ki, mən nə istəyirəm, yaşamaq, yoxsa özümü öldürmək, amma buna baxmayaraq, həmişə özümdə tapança gəzdirirəm... Budur. (*Tapançasını göstərir*)

Şarlotta. Qurtardım. İndi gedim. (*Tüfəngi çiyinə salır*) Yepixodov, sən çox ağıllı və çox qorxulu adamsan, yəqin qadınlar səni yaman sevirlər. Brrr! (*Gedir*) Bu ağıl dəryaları hamısı elə axmaqdırlar ki, mən ürəyimi açmağa bir adam tapmıram... Mən həmişə yalqızam, bəli, yalqızam, heç kəsə yoxdur... mən kiməm, niyə yaşıyıram, məlum deyil. (*Ağır-ağır uzaqlaşır*)

Yepixodov. Başqa məsələlərə əl atmadan, indi yeri gəlmişkən, öz haqqında bunu deyə bilərəm ki, tale mənə qarşı çox avarsızdır, dənizdə tufan kiçik bir gəminin başına nə gətirirsə, tale də mənimlə eyni cür hərəkət edir. Əgər, mən səhv edirəmsə, onda nə üçün, məsələn, səhər oyananda, görəəm ki, sinəmdə zorba bir hörümçək var... Bax, bu boyda. *(İki əli ilə göstərir)* Yaxud əgər bir az da kvas içmək istəyirəmsə, bir də görürsən, içində tarakana bənzər, son dərəcə iyrənc bir həşərat var. *(Pauza)* Siz Boklı oxumusunuzmu? *(Pauza)* Mən sizə zəhmət verib, bir-iki kəlmə danışmaq istəyirəm, Avdotya Fyodorovna.

Dunyaşa. Söyləyin.

Yepixodov. Mən sizinlə təkliddə danışmaq istərdim. *(Köksünü ötürür)*

Dunyaşa *(utanaraq)*. Yaxşı... Ancaq əvvəlcə mənim xalatımı gətirin... Şkafın yanındadır... Bura bir az rütubətdir...

Yepixodov. Yaxşı... gətirərəm... İndi mən bu tapança ilə nə edəcəyimi bilirəm. *(Gitaramı dinqıldadaraq gedir)*

Yaşa. "Başı min bir bəlalı adam!" Öz aramızdır, axmaq adamdır. *(Əsnəyir)*

Dunyaşa. Allah eləməsin, birdən özünü vurub eləyər. *(Pauza)* Mən yaman səksəkəli olmuşam, çox narahatam. Məni, hələ balaca qız ikən ağaların evinə gətiribər, indi sadə yaşayışdan yadırgamışam, budur əllərim xanım qızların əli kimi ağappaqdır. Çox nərmənazik, nəzakətli, nəcib xasiyyətli olmuşam, hər şeydən qorxuram... Bu, dəhşətdir... İndi, Yaşa, əgər siz məni aldatsanız, heç bilmirəm mənim əsəblərim necə olacaq.

Yaşa *(onu öpür)*. Mənim qəşəngim! Əlbəttə ki, hər bir qızın görəək ağılı başında olsun, əgər qızın əxlaqı pis olsa, mənim ondan zəhləm gedər.

Dunyaşa. Mən ürəkdən sizə vurulmuşam, siz oxumuş adam-sınız, hər şey haqqında fikir söyləyə bilərsiniz.

Pauza.

Yaşa *(əsnəyir)*. Bəli... Məncə belədir: əgər qız bir Adama sevir-sə, demək, əxlaqsızdır... *(Pauza)* Açıq havada siqar çəkmək nəşə verir. *(Qulaq verir)* Bura gələn var... Ağalardır... *(Dunyaşa coşqun bir hərəkətlə onu qucaqlayır)* Gedin evə, guya çayda minib qayıdır-

sınız, bu cığırda gedin, yoxsa sizi görüb, mənim barəmdə elə fikirləşərlər ki, guya sizinlə görüşə gəlmişəm. Belə şeydən zəhləm gedir.

Dunyaşa (*yavaşca öskürür*). Sığar tütüsündən başım ağrıyır. (*Gedir*)

Yaşa qalır, kilsənin yanında oturur. Lyubov Andreyevna,
Qayev və Lopaxin gəlirlər.

Lopaxin. Qəti bir qərara gəlmək lazımdır, vaxt gözləmir. Axı bu, tamamilə asan bir məsələdir. Siz yeri, yay malikanələri üçün icarəyə verməyə razısınız, yoxsa yox? Bir kəlmə ilə cavab verin: Hə, ya yox? Ancaq bir kəlmə!

Lyubov Andreyevna. Burda bu pis sığarı çəkən kimdir?.. (*Oturur*)

Qayev. Budur, dəmiryol çəkildilər, iş yüngülləşdi. (*Oturur*) Şəhərə getdik, yeyib-içib qayıtdıq... Sarı sarı ortaya! Mən əvvəlcə evə gəldim, bir əl bilyard oynayım...

Lyubov Andreyevna. Sonra gedərsən.

Lopaxin. Yalnız bir kəlmə! (*Yalvarışla*) Mənə bir cavab verin!

Qayev (*əsnəyərək*). Kimi?

Lyubov Andreyevna (*pul kisəsinə baxır*). Dünən xeyli pul vardı, bu günə lap azdır. Yazıq Varyacığım, qənaət üçün hamıya südlü sup yedirdir, mətbəxdə qocalara ancaq noxud verirlər, mən isə əlimə düşəni hara gəldi sovururam... (*Kisəni yerə salır, qızıl pullar dağılır*) Dağıldılar... (*Təəssüf edir*)

Yaşa. İcazə verin, mən bu saat yığaram. (*Pulları yığır*)

Lyubov Andreyevna. Zəhmət olmasa, Yaşa. Axı nə üçün mən yeməyə şəhərə getdim... Sizin bu musiqili restoranınız axmaq şeydir... Süfrələri sabun iyi verir. Belə çox içmək nəyə gərəkdir, Lyonya? Belə çox yemək nəyə gərəkdir? Belə çox danışmaq nəyə lazımdır? Bu gün restoranda sən yenə çox danışdın, həm də yersiz danışdın. Yetmişinci illərdən, dekadentlərdən danışdın. Özü də kimə? Süpürgəçilərə dekadentlər haqqında nitq demək!

Lopaxin. Bəli.

Qayev (*əlini yelləyir*). Mən düzələn adam deyiləm, bu aydın məsələdir... (*Əsəbiləşərək, Yaşaya*) Bu nədir, bütün günü adamın qabağında fırlanırsan...

Yaşa (*gülür*). Sizin səsinizi eşidəndə gülməyim tutur.

Qayev (*bacısına*). Ya mən, ya o...

Lyubov Andreyevna. Gedin, Yaşa, gedin...

Yaşa (*kisəni Lyubov Andreyevnaya verir*). Bu saat gedirəm. (*Gülməkdən özünü zorla saxlayaraq*). Bu dəqiqə... (*Gedir*).

Lopaxin. Sizin mülkünüzü Deriqanov almaq istəyir, çox dövlətli adamdır, müzayidəyə, deyirlər, şəxsən özü gələcək...

Lyubov Andreyevna. Hardan bilirsiniz?

Lopaxin. Şəhərdə danışdırlar.

Qayev. Yaroslavdakı xalam söz vermişdir ki, pul göndərsin, ancaq nə vaxt və nə qədər göndərəcəyi məlum deyil...

Lopaxin. Nə qədər göndərəcək? Yüz min? İki yüz min?

Lyubov Andreyevna. Yox, canım... On-on beş min göndərsə, şükür elə...

Lopaxin. Bağışlayın, sizin kimi yüngül, sizin kimi əlindən iş gəlməyən, qərribə adamlara mən hələ ömrümdə rast gəlməmişəm. Sizə rus dilində deyirəm ki, mülkünüz satılır, siz isə yenə də heç bir şey başa düşmək istəmirsiniz.

Lyubov Andreyevna. Axı biz nə eləyək? Öyrədin görək, nə eləyək?

Lopaxin. Mən hər gün sizi öyrədirəm. Hər gün sizə eyni şeyi təkrar edirəm. Albalı bağını da, yeri də yay malikanələri üçün icarəyə vermək lazımdır, özü də bunu tezliklə, dərhal eləmək lazımdır, çünki müzayidə gününə az qalıb! Başa düşün! Əgər yay malikanələri məsələsini birdəfəlik həll etsəniz, onda sizə istədiyiniz qədər pul verərlər və siz də bu işdən birdəfəlik xilas olarsınız.

Lyubov Andreyevna. Yay malikanələri və yaylağa köçənlər, bağışlayın, bu o qədər bayağı bir şeydir ki.

Qayev. Tamamilə sizinlə şerikəm.

Lopaxin. Acığımdan mən ya ağlayacağam, ya çığıracağam, ya da huşumu itirəcəyəm. Daha dözə bilmirəm. Siz məni cana gətirmisiniz! (*Qayevə*) Siz arvadısınız?

Qayev. Kimi?

Lopaxin. Arvad. (*Getmək istəyir*).

Lyubov Andreyevna (*qorxaraq*). Yox, getməyin, qahın, əzizim. Rica edirəm. Bəlkə bir şey düşünüb tapdıq.

Lopaxin. Daha nə düşünəcəksiniz!

Lyubov Andreyevna. Getməyin, rica edirəm. Sizinlə, heç olmasa, adam darıxmır, şadlanır... (*Pauza*) Mən hələ də nə isə gözləyirəm, elə bil bu ev bizim başımıza uçaçaq.

Qayev (*dərin fikrə dalaraq*). Dupleti – küncə... Kruzeni – ortaya...

Lyubov Andreyevna. Biz çox günah işləmişik.

Lopaxin. Sizin nə günah işiniz ola bilər...

Qayev (*ağzına şirni qoyur*). Deyirlər ki, mən bütün var-yoxumu şirniyə verib yemişəm... (*Gülür*)

Lyubov Andreyevna. Ah, mənim günahlarım. Mən həmişə pulu zibil kimi, hara gəldi sovururdum. Özüm də elə bir adama gədim ki, peşəsi borc eləmək oldu. Ərim şampanski içməkdən öldü, o bərk içirdi, bədbəxtlikdən mən bir başqasını sevdim, onunla yaxınlaşdım və elə bu zaman tale mənə başımdan ağır bir zərbə vurdu, bu mənim üçün ilk cəza oldu, budur bax, bu çayda... oğlum batdı... Mən xaricə gətdim, birdəfəlik çıxıb gətdim ki, bir daha qayıdıb bu çayı görməyim... Mən gözlərimi yumub başımı götürüb qaçdım, o da... amansız və kobudcasına məni təqib etdi. O xəstələndiyi üçün, mən Mentona yanında bağ aldım, üç il gecə və gündüz istirahət nə olduğunu bilmədim, xəstə məni yorub haldan saldı, ürəyim əriyib qurtardı. Keçən il borcları ödəmək üçün bağ satıldıqda, mən Parisə gəldim. Orda o məni soyub-taladı, sonra məni atıb bir başqasını tapdı, mən zəhər içib özümü öldürmək istədim... İndi xəcalət çəkirəm... utanıram... sonra birdən vətən torpağı, Rusiya, sevimli qızım məni çəkib gətirdi... (*Göz yaşlarını silir*) İlahi, xudaya, mənə rəhm eylə, günahlarımı bağışla, daha bir də mənə cəza vermə! (*Cibindən teleqramı çıxarır*) Bu gün Parisdən almışam... Üzr istəyir, yalvarır ki, qayıdım... (*Teleqramı cırır*) Elə bir hardasa musiqi çalınır. (*Qulaq verir*)

Qayev. Bu, bizim məşhur yəhudi orkestridir. Yadımdadır, dörd skripka, fleyta, bir də kontrabas...

Lyubov Andreyevna. O orkestr hələ durur? Bir dəfə axşam məclis düzəldib onları bizə çağırmaq lazımdır.

Lopaxin (*qulaq verir*). Eşitmirəm... (*Yavaşca oxuyur*) “Pul gücünə almanlar frəng edərlər mujiki”. (*Gülür*) Dünən teatrda qiyamət bir pyesə baxmışam, yaman gülməli idi.

Lyubov Andreyevna. Yəqin, gülməli heç bir şey yox imiş. Siz, pyesə yox, tez-tez özünüza baxmaq lazımdır. Siz hamınız nə qədər süst və maraqsız bir həyat sürürsünüz, nə qədər lüzumsuz sözlər danışırırsınız.

Lopaxin. Doğrudur. Açıq demək lazımdır ki, bizim həyatımız axmaq bir həyatdır... *(Pauza)* Mənim atam mujik idi, gic idi, heç nə anlamırdı, məni oxutmadı, sərxoş olan kimi məni döyərdi, özü də həmişə ağacla döyərdi. Əslində elə mən də onun kimi qanmazam, gicəm. Heç bir elm oxumamışam, xəttim çox pisdir, elə yazıram ki, adamlardan xəcalət çəkirəm.

Lyubov Andreyevna. Sizə evlənmək lazımdır, dostum.

Lopaxin. Bəli... Doğru sözdür.

Lyubov Andreyevna. Bizim Varyanı alsaydınız pis olmazdı. O yaxşı qızıdır.

Lopaxin. Bəli.

Lyubov Andreyevna. O çox sadə qızıdır, bütün günü işləyir, həm də ki, sizi sevir. Sizin də çoxdandır ondan xoşunuz gəlir.

Lopaxin. Nə olar? Mən bir söz demirəm... O, yaxşı qızıdır.

Pauza.

Qayev. Mənə bankda vəzifə təklif edirlər. İldə altı min maaşı var...

Lyubov Andreyevna. Sənin işin deyil! Otur yerində.

Firs daxil olur, o, palto gətirmişdir.

Firs (*Qayevə*). Ağa, zəhmət çəkin, geyin, hava rütubətli dir.

Qayev (*paltonu geyir*). Səndə məni lap tənə gətirmisən, qardaş.

Firs. Bəsdır, bəsdır... Səhər də xəbər verməmiş çıxıb getmişsiniz. (*Onu gözdən keçirir*)

Lyubov Andreyevna. Sən nə yaman qocalmısan, Firs!

Firs. Nə buyurursunuz?

Lopaxin. Deyir ki, sən çox qocalmısan!

Firs. Yaşım çoxdur. Məni evləndirmək istəyəndə sizin atanız hələ dünyaya gəlməmişdi... (*Gülür*) Kəndlilər azad olanda mən baş kamerdiner idim. O zaman azad olmağa razılıq vermədim, ağaların yanında qaldım. *(Pauza)* Yadımdadır, hamı çox sevinirdi, ancaq nə üçün sevindiklərini özləri də bilmirdilər.

Lopaxin. Keçmiş zaman yaxşı idi. heç olmasa şallaq iş görürdü.

Firs (*eşitməyərək*). Əlbəttə, mujiklər ağalarla, ağalar mujiklərlə güzəran keçirirdilər, indi nədir, hərə bir yana ayrılıb, bilmirsən necə keçinirlər.

Qayev. Danışma, Firs. Sabah mən şəhərə getməliyəm. Söz veriblər ki, mənə generalla tanış etsinlər, o, veksellə pul verə bilər.

Lopaxin. Heç nə çıxmayacaq. Faizləri də verə bilməyəcəksiniz, arxayın olun...

Lyubov Andreyevna. O sayıqlayır. Heç bir general-filan yoxdur.

Trofimov, Anya və Varya daxil olurlar.

Qayev. Budur, bizimkilər də gəlirlər.

Anya. Anam oturmuşdur.

Lyubov Andreyevna (*şəfqətlə*). Gəl... Gəl... Mənim əzizlərim... (*Anyanı və Varyanı qucaqlayır*) Bircə biləydiniz ki, hər ikinizi nə qədər sevirəm. Oturun yanımda, bax belə.

Həmı oturur.

Lopaxin. Bizim tələbə həmişə qızlarla gəzir.

Trofimov. Sizə dəxli yoxdur.

Lopaxin. Bu yaxında 50 yaşı tamam olur, amma hələ də elə tələbədir.

Trofimov. Bu axmaq zarafatları boşlayın.

Lopaxin. Niyə acığınız tutur, axmaq?

Trofimov. Dinc otur, mənə sataşma.

Lopaxin (*gülür*). İcazə verin, sizdən soruşum ki, mənim haqqımda nə fikirdəsiniz?

Trofimov. Mən, Yermolay Alekseyeviç, bu fikirdəyəm ki, siz dövlətli adamsınız, tezliklə milyoner olacaqsınız. İndi maddələr mübadiləsi mənasında, qabağına çıxan hər şeyi yeyən yırtıcı bir heyvan nə qədər lazımsa, siz də bir o qədər lazımsınız.

Həmı gülür.

Varya. Petya, yaxşısı budur siz planetlər haqqında danışın.

Lyubov Andreyevna. Yox, gəlin dünənki söhbəti davam etdirək.

Trofimov. Nə barədə?

Qayev. Məğrur insan haqqında.

Trofimov. Biz dünən çox danışdıq, amma heç bir nəticəyə gəlmədik. Sizin dediyiniz mənada, məğrur adamda nə işə mistik bir

şey var. Bəlkə də siz öz aləminizdə haqlısınız, lakin məsələyə sadəcə yanaşanda, hanı o məğrurluq, əgər insan fizioloji cəhətcə yaxşı deyilsə, əgər insanların əksəriyyəti kobud, ağılsız, bədbəxt yaranmışsa, qürurun nə mənası varmış. Öz varlığımıza məftun olmaqdan əl çəkməliyik. Yalnız işləmək lazımdır.

Q a y e v . Hamısı birdir, öləcəyik.

T r o f i m o v . Kim bilir? Ölmək, axı nə deməkdir? Bəlkə insanın yüz hissi var, öləndə onlardan yalnız bizə məlum olan beşi tələf olur, qalan doxsan beşi isə qalib yaşayır.

L y u b o v A n d r e y e v n a . Siz nə qədər ağıllısınız, Petya!

L o p a x i n (istehzalı). Yaman!

T r o f i m o v . Bəşəriyyət öz qüvvələrini təkmilləşdirərək, irəliyə doğru gedir. İndi ona əlçatmaz görünən hər bir şey, bir zamanlar aydın və asan olacaqdır, yalnız işləmək lazımdır. Həqiqət axtaranlara var qüvvə ilə kömək etmək lazımdır. Bizim Rusyada işləyən hələ də azdır. Mənim tanıdığım ziyalıların böyük əksəriyyəti heç nə axtarmır, heç nə eləmir, hələlik zəhmətə qatlaşmaq qabiliyyətindən məhrumdur. Özlərini ziyalı adlandırırlar, ancaq xidmətçiye “sən” deyirlər, mujiklərlə heyvan kimi rəftar edirlər, pis təhsil alırlar, ciddi heç bir şey oxumurlar, heç bir iş görmürlər, elmdən ancaq danışirlar, sənəti yaxşı başa düşmürlər. Hamısı ciddidir, hamısı qaşqabaqlıdır, hamısı ancaq ciddi şeylərdən danışır, fəlsəfədən dəm vurur, halbuki hamısı görür ki, işçilərin yeməyi son dərəcə pisdir, otuz-qırx nəfər bir otaqda, yastıqsız yatır, hər yer taxtabiti ilə doludur, hər tərəfdə çirk, üfunət, rütubət, əxlaq pozğunluğu... Görünür, bizdəki bütün bu yaxşı söhbətlər hamısı həm özgənin, həm də özümüzün gözümüzdən pərdə asmaq üçündür. Göstərin görüm, haqqında bu qədər danışılan körpələr evi, qiraətxana hardadır? Onlar haqqında yalnız romanlarda yazırlar, həqiqətdə isə biri də yoxdur. Yalnız çirkab, əxlaqsızlıq və avamlıq var... Mən çox ciddi görünən simaları sevmirəm və onlardan qorxuram, həmçinin ciddi danışıklardan da qorxuram. Sussaq, daha yaxşıdır!

L o p a x i n . Bilirsiniz, mən səhər saat beşdə dururam, səhərdən axşama qədər işləyirəm, məndə həmişə həm özümün, həm də özgələrin pulu olur və mən görürəm ki, ətrafda necə adamlar var. Yalnız bir iş görməyə başladıqda adam başa düşür ki, namuslu və vicdanlı adamlar nə qədər azdır. Bəzən gecələr yuxum qaçanda

düşünürəm ki: İlahi, sən bizə böyük meşələr, ucsuz-bucaqsız çöllər, nəhayətsiz üfüqlər vermişən və gərək belə yerdə yaşadığımız üçün hər birimiz həqiqətən bir nəhəng olaydıq.

Lyubov Andreyevna. Nəhənglər nəyinizə lazımdır... Onlar yalnız nağılda yaxşıdır, öz-özlüyündə adamı qorxudurlar... (*Səhnənin içərilərindən Yepixodov keçir və gitara çalır. Dəlgin halda*) Yepixodov gəlir.

Qayev. Gün batdı, ağalar.

Trofimov. Bəli.

Qayev (*yavaşca deklamasiya deyən kimi*). Ah, təbiət, füsunkar təbiət, sən əbədi bir nurla parıldayırsan, sən gözəl və laqeydsən, biz sənə ana deyirik, sən öz varlığında ölümle həyatı birləşdirirsən, sən yaradır və dağıdır...
Varya (*yalvarışla*). Dayıcan!

Anyə. Dayı, sən yenə başladın!

Trofimov. Siz, yaxşısı budur, sarı sarı ortaya duplet vurun!

Qayev. Dinmirəm! Dinmirəm!

Hamı fikirli halda dinməz-söyləməz oturur. Sükut. Yalnız Firsin yavaşcadan mızıldadığı eşidilir. Birdən uzaqlardan, sanki göydən bir səs eşidilir, bu səs qırılan bir tel sədası kimi həzin və qəmli.

Lyubov Andreyevna. Bu nədir?

Lopaxin. Bilmirəm. Harda isə uzaqlarda şaxtada badya qopub düşmüşdür. Ancaq harda isə çox uzaqlardadır.

Qayev. Bəlkə də bir quşdur... Var çıxırtısına bənzəyir.

Trofimov. Yaxud yapalaqdır.

Lyubov Andreyevna (*diksini*). Nədənə, ürəyim bir cür oldu. (*Pauza*)

Firs. O fəlakətdən qabaq da belə oldu: bayquş ulayırdı, samovar aramsız cızıldayırdı...

Qayev. Hansı fəlakətdən qabaq?

Firs. Kəndli azadlığından qabaq. (*Pauza*)

Lyubov Andreyevna. Gedək dostlar, artıq qaranlıq qovuşur. (*Anyaya*) Gözlərin yaşarmışdır... Sənə nə olub, qızım? (*Onu qucaqlayır*)

Anyə. Heç, elə-belə, ana, keçər.

Trofimov. Kim isə gəlir.

Yolçu görünür, onun başında ağ, köhnə furajka, əynində palto var, bir az keflidir.

Yolçu. Üzr istəyirəm, burdan düz birbaş stansiya çıxıb bilərəmmi?

Qayev. Çıxa bilərsiniz. Bu yolla gedin.

Yolçu. Sizə ürəkdən təşəkkür edirəm. (*Öskürür*) Hava nə gözəldir! (*Deklamasiya deyir*) Qardaşım, başı müsibətli qardaşım, Volqa sahilinə çıx, o fəryad səsi kimidir... (*Varyaya*) xanım qız, ac rusiyalıya otuz qəpik lütf ediniz.

Varya qorxaraq qışqırır.

Lopaxin (*acıqlı*). Hər biabırçılığın bir həddi var!

Lyubov Andreyevna (*özünü itirərək*). Alın, götürün... (*Pul kisəsini axtarır*) Gümüş pul yoxdur... Eybi yoxdur, qızıl olsun, alın...

Yolçu. Səmimi ürəkdən sizə təşəkkür edirəm. (*Gedir*)

Gülüş.

Varya (*qorxmış halda*). Mən gedirəm... Mən gedirəm... Ah, anacan, evdə adamlar yeməyə şey tapmır, siz isə ona qızıl verirsiniz.

Lyubov Andreyevna. Özümlə deyil ki, mən axmaq nə eləyim! Hər nəyim var, evdə sənə verərəm, Yermolay Alekseyiç, mənə yenə bir az borc verərsiniz!

Lopaxin. Baş üstə.

Lyubov Andreyevna. Gedək, ağalar, vaxtdır. Biz burada Varya səni nişanladıq, təbrik edirəm.

Varya (*ağlamsınaraq*). Belə şeylə zarafat etmək olmaz, ana.

Lopaxin. Oxmeliya¹, monastıra get...

Qayev. Mənim əllərim əsir, çoxdandır bilyard oynamamışam.

Lopaxin. Oxmeliya, ey pəri, mənə öz dualarında yad et!

Lyubov Andreyevna. Gedək, ağalar, şam vaxtına az qalıb.

Varya. O mənə çox qorxutdu. Ürəyim hələ də döyünür.

Lopaxin. Bir də yadınıza salıram, ağalar: avqustun 22-də albalı bağı satılacaqdır. Bu barədə düşünün! Düşünün!..

Trofimlə Anyadan başqa hamı gedir.

¹ Oxmeliya (Ofeliya) – Şekspirin "Hamlet" faciəsinin qadın qəhrəmanı

Any a (*gülərək*). Yolçu sağ olsun Varyanı qorxutdu biz tək qaldıq. Trofimov. Varya qorxur ki, birdən biz bir-birimizi sevirik, ona görə, bütün günü yanımızdan əl çəkmir. O öz məhdud ağı ilə anlaya bilmir ki, biz məhəbbətdən yüksəkdə dayanmışıq. Azad və bəxtiyar yaşamağa mane olan xırda və aldadıcı şeylərdən uzaq olmaq, bizim həyatımızın mənası və məqsədi budur! İrəli! Biz dayanmadan, uzaqlarda yanan o parlaq ulduza doğru gedirik. İrəli! Geri qalmayın, dostlar!

Any a (*əllərini ölçərək*). Siz nə qədər danışsınız!.. (*Pauza*) Bu gün bura nə qədər gözəldir!

Trofimov. Elədir, gözəl hava var.

Any a. Siz mənə nə elədiniz, Petya, nə üçün mən artıq albalı bağını qabaqkı kimi sevmirəm. Mən o bağı nə qədər incə bir məhəbbətlə sevirdim, mənə elə gəlirdi ki, dünyada bizim bağdan gözəl bir yer yoxdur.

Trofimov. Bütün Rusiya bizim bağımızdır. Yer üzü böyük və gözəldir, dünyada çox qərribə yerlər var... (*Pauza*) Bir düşünün, Anya. Sizin babanız, ulu babanız, bütün əcdadınız, canlı adamlara sahib olan təhkimçilik tərəfdarı idilər. Məgər indi bağınızdakı hər albalıdan, hər yarpaqdan, hər gövdədən sizə insan gözü baxmırmı, siz onların səsinə eşitmirsinizmi?.. Canlı insana sahib olmaq – axı bu, bütün sizin təbəqəyə, həm keçmişdə yaşamışlara, həm də indi yaşayanlarımıza öz möhürünü vurub dəyişdirmişdir, buna görə də sizin ananız, özünüz, dayınız borcla yaşadığınızı, dəhlizdən içəri buraxmadığınızı adamların hesabına yaşadığınızı hiss eləmirsiniz... Biz ən azı bir-iki yüz il geri qalmışıq, bizim hələlik heç nəyimiz yoxdur, biz ancaq fəlsəfədən dəm vururuq, qəm əlindən şikayət edirik, yaxud araq içirik. Tamamilə aydındır ki, hazırkı zamanda yaşamağa başlamaq üçün əvvəlcə keçmişimizin günahlarını yumalıyıq, bu məsələyə son qoymalıyıq, bunu isə yalnız izzətlər bahasına və son dərəcə çox işləməklə etmək olar. Bunu başa düşün, Anya!

Any a. Hazırda yaşadığımız ev, artıq çoxdan bizimki deyil və mən bu evdən çıxıb gedəcəyəm, sizə söz verirəm.

Trofimov. Əgər sizdə təsərrüfatın açarları varsa, onları quyuya atıb gedin. Külək kimi azad və sərbəst olun.

Any a (*vəcdlə*). Siz necə yaxşı dediniz.

Trofimov. İnanın mənə, Anya, inanın! Mənim hələ otuz yaşıma yoxdur, mən gəncəm, mən hələ tələbəyəm, lakin başım nələr

çəkməyib! Qış gəldimi, mən acam, xəstəyəm, tələş içindəyəm, dilənçi kimi yoxsulam – tale məni hara qovub aparmamışdır, mən haralarda olmamışam! Amma buna baxmayaraq qəlbim hər zaman, hər anda – gecə də, gündüz də, böyük ümidlərlə dolu olub. Mən səadətin yaxınlaşdığını duyuram, Anya, mən artıq onu görərem.

Anya (dalğın halda). Ay doğur.

Yepixodovun gitarada həmin qəmli havanı çaldığı eşidilir. Ay doğur. Haradasa, qovaq ağaclarının yanında Varya Anyanı axtarır və onu çağırır: “Anya! Hardasan?”

Trofimov. Budur, ay doğur. (*Pauza*) Budur, səadət gəlir, getdikcə yaxınlaşır, mən onun ayaq səsini eşidirəm. Əgər biz onu görməsək, ona qovuşmasaq nə eybi var? O səadəti başqaları görəcəkdir!

Varyanın səsi. Anya! Hardasan?

Trofimov. Yenə Varyadır! (*Acıqlı*). Bu nə hoqqadır?

Anya. Eybi yoxdur, gəlin çay kənarına gedək, ora yaxşıdır.

Trofimov. Gedək! (*Gedirlər*)

Varyanın səsi. Anya! Anya!

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Zaldan tağ vasitəsilə ayrılmış qonaq otağı. Çilçıraqlar yanır. 2-ci pərdədə adı çəkilən yəhudi orkestrinin dəhlizdə çaldığı eşidilir. Axşamdır. Zalda grandrond rəqs edirlər. Simeonov-Pişşikin səsi: Promenade a une paire! Rəqs edənlər qonaq otağına çıxırlar: birinci cərgədə Pişşik və Şarlotta İvanovna, ikincidə – Trofimov və Lyubov Andreyevna, üçüncüdə – Anya və poçt çinovniki, dördüncüdə – Varya və stansiya rəisi və i.ə. Varya səssiz ağlayır və rəqs edə-edə göz yaşlarını silir. Axırncı cərgədə Dunyaşa gəlir. Qonaq otağından keçirlər. Pişşik bağırır: “Grandrond balancer!” və Leg cavalieres a genoux et remerciez vos dames”¹

Firs əynində frak məcməyidə slalter suyu getirir. Pişşiklə Trofimov qonaq otağına daxil olurlar.

Pişşik. Mənim qanım çoxdur, iki dəfə məni iflic vurub. Mənim üçün oynamaq çətindir, ancaq necə deyərlər, palaza sürün, elnən sürün. Amma bədənədən möhkəməm, at kimi yəm. Rəhmətlik atam, Allah ona rəhmət eləsin, yaman zarafatçı adam idi. Bizim mən-

¹ Rəqs fiqurların və müraciətlərini ifadə edən fransız sözləridir.

şəyimiz haqqında belə deyərdi ki, guya biz, Simeonov-Pişşiklərin nəsli Kaliqulanın¹ senata çıxartdığı həməən atdan əmələ gəlmişdir... (*Oturur*) Ancaq işlər əngəldir: pul yoxdur! Ac toyuq yuxusunda dəri görür... (*Xoruldayır, sonra dərhal ayılır*) Mənim də elə... fikrim-zikrim puldur...

Trofimov. Sizin vücudunuzda, doğrudan da, atabənzər bir şey var.

Pişşik. Nə olar... At yaxşı heyvandır... Atı satmaq olar.

Qonşu otaqda bilyard oynanıldığı eşidilir. Salonda tağın altında Varya görünür.

Trofimov (*ona sataşaraq*). Madam Lopaxina! Madam Lopaxina!

Varya (*acıqlı*). Tükü tökülmüş ağa!

Trofimov. Bəli, mən tükü tökülmüş ağayam və bununla fəxr edərim!

Varya (*dərin fikrə dalmış halda*). Çalğıçı çağırırdırlar, amma verməyə pul yoxdur. (*Gedir*)

Trofimov (*Pişşikə*). Əgər bütün ömrünüz boyu faizləri vermək üçün pul axtarmağa sərf etdiyiniz qüvvəni başqa bir şeyə tətbiq etsəydiniz, ehtimal ki, nəhayət, dünyanı yerindən çevirə bilərdiniz.

Pişşik. Nitsşe... Böyük, məşhur filosof, böyük bir kamal sahibi olan adam, öz əsərlərində deyir ki, guya qəlp pul kəsmək olar.

Trofimov. Siz Nitsşeni oxumusunuzmu?

Pişşik. Nə fərqi var... Mənə Daşenka söyləyib. Mən isə indi elə vəziyyətdəyəm ki, lap az qalmışam qəlp pul kəsəmə... Birigün üç yüz on manat vermək lazımdır... 130-nu tapmışam... (*Ciblərini yoxlayır, həyəcanla*) Pullar itib! Pulları itirmişəm! (*Ağlayaraq*) Pullar hanı? (*Sevinclə*) Burdadır, astarın dalına düşüb... Məni lap tər basdı...

Lyubov Andreyevna və Şarlotta İvanovna daxil olurlar.

Lyubov Andreyevna (*"Lezginka" havasını oxuyur*). Nə üçün Leonid gəlib çıxmadı? Bu vaxta qədər şəhərdə nə edir? (*Dunyaşaya*) Dunyaşa, çalğıçılara çay təklif edin...

¹ Kaliqula – Roma imperatoru

Trofimov. Yəqin, müzayidə baş tutmayıb...

Lyubov Andreyevna. Çalğıçıları da yersiz çağırıdığ, bu balı da yersiz düzəltdik... Keçib... Eybi yoxdur. (*Oturub yavaşcadan oxuyur*)

Şarlotta (*Pişşikə bir dəstə kart verir*). Alın, bu kartlardan birini üreyinizdə saxlayın.

Pişşik. Saxladım.

Şarlotta. Kartları qarışdırın. Çox gözəl. İndi buraya verin, mənim əzizim Pişşik ağa. Ein, zvei, drei.¹ İndi axtarın, yan cibinizdədir...

Pişşik (*yan cibindən kartı çıxarır*). Qaratoxmaq səkkizlik, özüdür ki, var! (*Təəccüblə*). Pah atonnan!

Şarlotta (*kartları ovucunda tutaraq, Trofimova*). Tez deyın görüm üstəki hansı kartdır?

Trofimov. Necə? Qaratoxmaq qız.

Şarlotta. Yaxşı! (*Pişşikə*) Bəs, üstəki hansı kartdır?

Pişşik. Qırmızıtoxmaq tuzdur.

Şarlotta. Yaxşı. (*Ovcunu ovcuna vurur, kartlar yox olur*) Bu gün hava nə qədər gözəldir! (*Əsrərlı bir qadın səsi, elə bil yerin altından ona cavab verir: "Bəli, çox gözəl hava var, xanım"*) Siz nə qədər sevimlisiniz, mənim idealım...

Səs. Siz də, xanım, mənim çox xoşuma gəlırsınız!

Stansiya rəisi (*əl çalır*). Afərin, falçı xanım, afərin!

Pişşik (*təəccüblə*). Pah atonnan! Füsunkar Şarlotta İvanovna... Mən sizə yaman vurulmuşam.

Şarlotta. Vurulmusunuz? (*Çiyinlərini çəkir*) Məgər siz seve bilərsinizmi? Guter Mench ader schlechter Musikant.²

Trofimov (*Pişşikin çiyininə vurur*). Elə atsınız ki, at..

Şarlotta. Diqqət, bir fokus da göstərəcəyəm. (*Stulun üstündən bürüncəyi götürür*) Çox yaxşı bürüncəkdir, bunu satmaq istəyirəm... (*Silkələyir*) Almaq istəyən varmı?

Pişşik (*təəccüblə*). Buna bax a!..

Şarlotta. Ein, zvei, drei! (*Aşağı saldığı bürüncəyi tez qaldırır*)

Bürüncəyin dalında Anya görünür. O, reverans vurub anasına tərəf yüyür, anasını qucaqlayır, sonra dönüb zala qaçır, hamı onu alqışlayır.

¹ Bir, iki, üç... (*alm.*)

² Yaxşı adamdır, ancaq pis çalğıçıdır (*alm.*).

Lyubov Andreyevna (*əl çalır*). Afərin, afərin!
Şarlotta. Daha bir fokus. Ein, zvei, drei! (*Bürüncəyi qaldırır*)

Bürüncəyin dalında Varya görünür, o, baş əyir.

Pişşik. Təəccüblə. Buna bax a!

Şarlotta. Bitdi. (*Bürüncəyi Pişşikin üstünə atır, reverans vurur və zala qaçır*)

Pişşik (*onun dalınca qaçaraq*). Ay kələkbaz... Bir buna baxın, siz allah... (*Gedir*)

Lyubov Andreyevna. Leonid gəlib çıxmadı. Başa düşmürəm, bu vaxta qədər şəhərdə nə edir! Axı indi orda artıq məsələ həll olunub qurtarmışdır, mülk ya satılmış, yaxud müzayidə baş tutmamışdır, elə isə nə üçün adamı bu qədər nigaran qoyurlar!

Varya (*ona təsəlli verməyə çalışaraq*). Mülkü yəqin dayım almışdır, mən buna əminəm.

Trofimov (*istehza ilə*). Elədir.

Varya. Nənəm ona vəkalətnamə göndərmişdir ki, mülkü nənəmin adına salsın, borcu da qarı özü ödəyəcək. Nənəm bunu Anya üçün edir. Mən əminəm ki, Allahın köməkliyi ilə mülkü dayım alacaq.

Lyubova Andreyevna. Yaroslavl'dakı nənəmiz, on beş min manat göndərmişdir ki, mülk onun adına alınsın, o bizə etibar eləmir, pul isə heç faizləri ödəmir. (*Əli ilə üzünü örtür*) Bu gün mənim taleyim həll olunur, taleyim...

Trofimov (*Varyaya sataşır*). Madam Lopaxina!

Varya (*acıqlı*). Bədbəxt tələbə! Universitetdən iki dəfə qovublar...

Lyubov Andreyevna. Niyə belə hirsənirsən, Varya? O sənə Lopaxina deyib sataşır, nə olar ki? İstəyirsən Lopaxinə ərə get, o yaxşı, gözəl adamdır... İstəmirsən getmə, səni, gülüm, heç kəs məcbur etmir...

Varya. Sözün doğrusu, mən bu işə ciddi baxıram, anacan. O yaxşı adamdır, xoşuma gəlir.

Lyubov Andreyevna. Elə isə get ona ərə... daha nə gözləyirsən, başa düşmürəm!

Varya. Anacan, mən özüm ona elçi düşə bilmərəm ki. Budur, iki ildir ki, hamı mənə ondan deyir, hamı danışır, ancaq o özü ya

susur, ya da zarafata salır. Mən başa düşürəm, getdikcə dövlətlənir, başı işə qarışır, mən yadına düşmürəm. Əgər pul olsaydı, çox demirəm, heç olmasa yüz manatım olsaydı, hər bir şeyi atıb burdan çıxıb gedərdim. Monastıra gedərdim...

Trofimov. Əhsən!

Varya (Trofimova). Tələbə gerek ağıllı olsun! (Yumşaq bir səslə, gözləri yaşlı halda) Siz necə də kifirləşmişiniz, Petya, necə qocalmışınız! (Lyubov Andreyevna, artıq ağlamayaraq). Ancaq işsiz dura bilmirəm, anacan. Mən hər dəqiqə gerek bir iş görəəm.

Yaşa içəri girir.

Yaşa (gülməkdən özünü zorla saxlayaraq). Yepixodov bilyard ağacını sındırdı! (Gedir)

Varya. Yepixodov burda nə qayırır? Ona kim icazə verib ki, bilyard oynasın? Mən bu adamları başa düşmürəm!.. (Gedir)

Lyubov Andreyevna. Ona sataşmayın, Petya, görürsünüz ki, onsuz da dərdi özünə bəsdir.

Trofimov. O, çox canfəşanlıq edir, ona dəxli olmayan hər işə qarışır. Bütün yayı nə mənə, nə də Anyaya rahatlıq vermədi, qorxurdu ki, aramızda roman başlana. Ona nə var? Həm də ki, mən heç bir şübhəyə yol verməmişdim, mən hər cür bayağılıqdan çox uzağam. Biz məhəbbətdən yüksəkdə dayanmışıq.

Lyubov Andreyevna. Mən isə, görünür ki, məhəbbətdən aşağıda dururam. (Təşviş içində) Nə üçün Leonid gəlmir? Birce biləydim ki, mülk satıldı, yox? Bu bədbəxtliyin çarəsi mənə o qədər qeyri-mümkün görünür ki, hətta bu barədə düşünə bilə bilmirəm, başımı itirirəm... Mən bu saat çağıra bilərəm, axmaq bir hərəkət edə bilərəm... Məni xilas edin, Petya, bir söz deyin, bir söz deyin...

Trofimov. Mülk bu gün satılıb, ya satılmayıb, nə fərqi var? Bu məsələ çoxdan həll olunmuşdur, geriye yol yoxdur, qapılar bağlanmışdır. Sakit olun, əzizim, özünü aldatmaq lazım deyil, heç olmasa həyatda bir dəfə, həqiqəti olduğu kimi qəbul etmək lazımdır.

Lyubov Andreyevna. Hansı həqiqəti? Siz görürsünüz, harda həqiqət var, harda yoxdur, mən isə elə bil kor olmuşam, heç bir şey görmürəm. Siz bütün mühüm məsələləri cəsarətlə həll edirsiniz, ancaq deyin görüm, əzizim, bu sizin gəncliyinizdən və bu məsələlərin heç birinin həllində iztirab çəkməyə imkanınız

olmadığından irəli gəlmirmi? Siz cəsarətlə irəli baxırsınız və həyat hələ sizin gənc gözlərinizdən yayındığı üçündür ki, siz heç bir dəhşət görmürsünüz və gözləmirsiniz? Siz bizdən cəsarətli, namuslu, bizdən ağıllısınız, lakin düşünün, azacıq da olsa alicənablıq göstərin, məni qınamayın. Mən axı burda anadan olmuşam, atam, anam, burda yaşayıb, babam burda olub, mən bu evi sevirəm, bu albalı bağı olmasa həyatımda mənə görmürəm, əgər onu mütləq satmaq lazımdırsa, məni də bu bağla birlikdə satın... (*Trofimovu qucaqlayıb, alnından öpür*) Axı mənim oğlum burda çaya düşüb boğuldu... (*Ağlayır*) Mənə yazığınız gəlsin, siz yaxşı, mehriban adamsınız...

Trofimov. Özünüz bilirsiniz ki, mən qəlbən sizə acıyıram.

Lyubov Andreyevna. Ancaq bunu başqa cür, başqa cür demək lazımdır. (*Dəsmalını çıxarır, yerə teleqram düşür*) Bu gün ürəyimdən elə bil daş asılmışdır. Təəvvür edə bilməzsiniz ki, halım nə qədər ağırdır. Bura mənə görə çox gürultuludur, ürəyim hər səsdən əsir, bütün bədənim titrəyir, lakin öz otağıma gedə bilmirəm. Sessizlikdə tənha olmaq daha qorxuludur. Məni qınamayın, Petya... Mən sizi doğma bir adam kimi sevirəm. Mən, məmnuniyyətlə, Anyanı sizə ərə verərdim, ancaq oxumaq lazımdır, əzizim, kursu qurtarmaq lazımdır. Siz heç bir iş görmürsünüz, tale sizi bir oyuncaq kimi atıb-tutur, bu qəribə deyilmi? Doğrudurmu? Hə? Saqqalınızı da bir təhərə salmaq lazımdır, heç olmasa səliqə ilə çıxın... (*Gülür*) Siz nə gülümləyirsiniz!

Trofimov (*teleqramı yerdən qaldıraraq*). Mən qəşəng olmaq arzusunda deyiləm.

Lyubov Andreyevna. Bu teleqram Parisdəndir. Hər gün ordan teleqram alıram. Dünən də, bu gün də almışam. O vəhşi adam yenə xəstələnmişdir, yenə halı pisdır... O üzr istəyir, yalvarır ki, gəlim, əslinə baxsan, mən görək Parisə gedəydim, onun yanında olaydım. Sizin üzünüzdə sərt bir ifadə yarandı. Petya, ancaq mən nə edim, əzizim, mən necə idim, o xəstədir, yalqızdır, bədbəxtədir, ona orda kim baxar, onu səhvlərdən kim çəkindirər, dərmanını vaxtında kim verir? Həm də burda gizləməli, yaxud susmalı heç bir şey yoxdur, mən onu sevirəm, bu aydın bir məsələdir. Sevirəm, sevirəm... O mənim boynumdan asılmış qara bir daşdır, bu daş məni çəkib dərin bir girdaba aparır, lakin mən boynumdan asılmış bu daşı sevirəm və

onsuz yaşaya bilmirəm. (*Trofimovun əlini sıxır*) Mənim barəmdə pis fikrə düşməyin, Petya, mənə heç nə deməyin, heç bir söz deməyin...

Trofimov (*gözləri yaşlı halda*). Açıq danışdığım üçün, Allah xatirinə, məni əfv edin: axı o, sizi soyub talamışdır.

Lyubov Andreyevna. Yox, yox, yox, belə danışmayın... (*Qulaqlarını tutur*)

Trofimov. O ki, əclafdır, bunu təkcə siz bilmirsiniz! O əclafın böyüyüdür, alçağın biridir.

Lyubov Andreyevna (*acıqlı, lakin təmkinlə*). Sizin 26, yaxud 27 yaşınız var, ancaq hələ də gimnazist olaraq qalmısınız, ikinci sinif tələbəsiniz!

Trofimov. Qoy belə olsun!

Lyubov Andreyevna. Siz yaşda adam kişi olmalıdır, sevən ürəkləri anlamalıdır... Siz özünüz də sevməlisiniz... Kimə isə vurulmalısınız! (*Acıqlı*) Bəli, bəli! Sizde təmizlik yoxdur, siz ancaq vasvasısınız, gülməli, eybəcər bir adamsınız...

Trofimov (*dəhşət içində*). Bu nə danışır?

Lyubov Andreyevna. "Mən məhəbbətdən yüksəkdə dururam!" Yox, siz məhəbbətdən yüksək deyilsiniz, siz bizim Firsini dediyi kimi vecsiz bir adamsınız. Sizin yaşda bir adamın aşnası, məşuqəsi olmalıdır!

Trofimov (*dəhşət içində*). Bu, dəhşətdir! Bu nə danışır? (*Əlləri ilə başını tutub sürətlə salona gedir*) Bu, dəhşətdir... Buna dözmək olmaz, mən gedirəm... (*Gedir və dərhal geri qayıdır*) Artıq bizim aramızda hər şey bitdi! (*Dəhlizə tərəf gedir*)

Lyubov Andreyevna (*onun dalınca qışqırır*). Petya, dayan! Siz qəribə adamsınız... Mən zarafat eləyirdim, Petya! (*Dəhlizdə kiminsə sürətlə pilləkəndən düşdüyü və birdən gurultu ilə aşağı yıxıldığı eşidilir. Anya ilə Varya qışqırırlar, sonra dərhal gülüş səsi eşidilir. Anya yüyürərək içəri girir*) Nə oldu orda?

Anya (*gülərək*). Petya pilləkəndən yıxıldı. (*Qaçıb gedir*)

Lyubov Andreyevna. Nə qəribə adamdır bu Petya. (*Stansiya rəisi zalın ortasında dayanıb. A.Tolstoyun "Günahkar qadın"ı oxuyur. Hamı ona qulaq asır, lakin o bir neçə sətir oxumamış, dəhlizdən vals səsi eşidilir, qiraət yarımçıq qalır. Hamı rəqs edir. Trofimov, Anya, Varya və Lyubov Andreyevna dəhlizdən keçib gəlirlər*) Yaxşı, Petya... yaxşı. Sən təmiz ürəklisən... Üzr istəyirəm... Gedək rəqs edək... (*Petya ilə rəqs edir*)

Any a və Varya da rəqs edirlər. Firs daxil olur, ağacını yan qapının ağzında qoyur. Yaşa da qonaq otağından gəlib rəqsə tamaşa edir.

Yaşa. Nə var, baba?

Firs. Canım ağrıyır. Hə, keçmişdə bizim qonaqlıqlarda general, baronlar, admirallar rəqs edərdilər, indi isə poçt çinovnikinə və stansiya rəisinə adam göndəririk, hələ onlar da minnətlə gəlirlər. Yaman halsız olmuşam. Rəhmətlik ağa – bu ailənin babası hər azara surquçla çarə edərdi. Mən özüm iyirmi il, bəlkə daha çox olark i, hər gün surquç qəbul edərim, bəlkə elə ona görə sağ qalmışam.

Yaşa. Sən bizi təngə gətirmisən, qoca. (*Əsnəyir*) Bircə tez tünbətün olaydın...

Firs. Eh... Maymaq! (*Mızıldayır*)

Trofimov və Lyubov Andreyevna əvvəlcə zalda, sonra qonaq otağında rəqs edirlər.

Lyubov Andreyevna. Mersi. İndi bir az oturum. (*Oturur*) Yoruldum.

Any a daxil olur.

Any a (*həyəcanla*). Mətbəxdə kimsə bir adam bu saat danışır- dı ki, albalı bağı bu gün satılmışdır.

Lyubov Andreyevna. Kimə satılıb?

Any a. Kimə satıldığını demədi. Çıxıb getdi. (*Trofimovla rəqs edir*)

Hər ikisi zala keçirlər.

Yaşa. Bunu orada bir qoca danışdı. Yad adam idi.

Firs. Leonid Andreyeviç hələ gəlməmişdir. Əynində nazik, mövsümü palto var, soyuq dəyməsə yaxşıdır. Eh, cavanlıq, cavanlıq...

Lyubov Andreyevna. Mənim bu saat canım çıxacaq, Yaşa, gedin öyrənin, görək bağ kimə satılıb.

Yaşa. O qoca çoxdan çıxıb gedib. (*Gülür*)

Lyubov Andreyevna (*narazı bir ifadə ilə*). Nəyə gülürsünüz? Nəyə sevinirsiniz?

Y a ş a . Yepixodov çox gülməli adamdır. Boş adımdır. Başı min bir bəlalı Adam...

Lyubov Andreyevna. Firs, əgər mülk satılsa, sən hara gedəcəksən?

Firs. Hara buyursanız, ora gedərəm.

Lyubov Andreyevna. Nə üçün belə sozalırsan, Firs? Azarlısan? Gedib yataydın, bir az dincələydin...

Firs. Bəli... (*İstehza ilə*) Mən gedib yatsam, sonra mənsiz burda kim yemək verər, evi kim dolandırar? Bütün yük mənim çiy-nimdədir.

Y a ş a (*Lyubov Andreyevnaya*). Lyubov Andreyevna! İcazə verin sizdən bir xahiş edirəm! Əgər yenə Parisə getməli olsanız, lütf edib məni də özünüzlə aparın. Mənim burda qalmağım qəti surətdə mümkün deyil. (*Ətrafına baxıb yavaşdan*) Mən sizə nə deyim, özünüz görürsünüz ki, avam ölkədir, xalq pozğundur, adamın ürəyi darıxır, mətbəxdə çox pis yemək verirlər. Bir yandan da bu Firs aralıqda gəzib cürbəcür nalayiq sözlər danışır. Lütf edin, məni də özünüzlə aparın!

Pişşik daxil olur.

Pişşik. İcazə verin... Sizi vals oynamağa dəvət edirəm. Gözəl xanım... (*Lyubov Andreyevna onunla gedir*) Füsunkar xanım, nə cür olur-olsun, sizdən 180 manat alacağam... Bəli... bəli alacağam... (*Rəqs edir*) 180 manat.

Zalə keçirlər.

Y a ş a (*yavaşca oxuyur*). Qəlbimin həyəcanını duyacaqsanmı?

Başında boz silindir, əynində dama-dama şalvar olan
birisi zalda əlini yelləyir və tullanır.

Səslər. Afərin, Şarlotta İvanovna!

Dunyaşa (*dayanıb üzünə pudra çəkir*). Xanım qız əmr edir ki, mən də oynayım, çünki kişi çoxdur, qadın az, mən də oynayanda başım hərlənir, ürəyim döyünür. Firs Nikolayeviç, indicə poçt çinovniki mənə elə bir söz dedi ki, lap nəfəsim tutuldu.

Musiqi yavaşlayır.

Firs. Sənə nə dedi ki?

Dunyaşa. Deyir, siz çiçək kimisiniz.

Yaşa (*əsnəyir*). Nadanlıq... (*Gedir*)

Dunyaşa. Bəli, deyir, çiçək kimisiniz... Mən isə çox nəzakətli bir qızam, belə incə sözlərdən yaman xoşum gəlir.

Firs. Başını tovlayacaqlar.

Yepixodov daxil olur.

Yepixodov. Siz, Avdotya Fyodorovna, məni görmək istəmirsiniz... Elə bil Ki, mən bir həşaratam. (*Ah çəkir*) Eh, həyat!

Dunyaşa. Sizə nə lazımdır?

Yepixodov. Şübhə yoxdur ki, bəlkə siz haqlısınız. (*Ah çəkir*) Lakin əlbəttə, yüksək nöqteyi-nəzərdən bu işə baxanda, görünür ki, ancaq açıq danışdığımıza görə məni məzur tutmalısınız, hər halda mənim ruhumu tūğyana gətirmisiniz. Mən öz bəxtimə yaxşı belə-dəm, hər gün mənim başıma bir müsibət gəlir, buna mən çoxdan adət eləmişəm, odur ki, acı taleyimin üzünə təbəssümlə baxıram. Siz mənə söz vermisiniz və hərçənd... mən...

Dunyaşa. Rica edirəm ki, bu barədə sonra danışaq, indi isə məni rahat buraxın. İndi mən xəyala dalmışam. (*Yelpinlə oynayır*)

Yepixodov. Hər gün mənə bir bədbəxtlik üz verir, ancaq icazənizlə bildirim ki, mən yalnız gülümsəyirəm, hətta gülürəm.

Varya zala daxil olur.

Varya. Sən hələ getməmişən, Semyon! Xətrinə dəyməsin, sən yaman sırtıq adamsan. (*Dunyaşaya*) Get burdan, Dunyaşa! (*Yepixodova*) Gah bilyard oynayırısan, kiyləri sındırırsan, gah qonaq kimi zalda gəzinirsən.

Yepixodov. Ərz olsun qulluğunuza ki, sizin məni tənbeh etməyə ixtiyarınız yoxdur.

Varya. Mən səni tənbeh etmirəm, mən ancaq sənə sözümü deyirəm. Ancaq onu bilirsən ki, avara-avara aralıqda gəzirsən, heç bir iş görmürsən. Kantorçu saxlayırıq, amma nə üçün saxlayırıq, məlum deyil.

Yepixodov (*incimış halda*). Mən işləyirəm, ya gəzirəm, yeyirəm, yaxud bilyard oynayıram, bu işə ancaq başa düşənlər və böyüklər qarışa bilərlər.

Varya. Sən nə cəsarətlə mənə belə sözlər deyirsən! (*Qızıışaraq*) Nə haqqın var? Demək mən heç bir şey başa düşmürəm? Rədd ol burdan! Bu dəqiqə rədd ol!

Yepixodov (*qurcuxaraq*). Xahiş edirəm mərifətlə və nəzakətlə danışsınız!

Varya (*özündən çıxaraq*). Bu dəqiqə rədd ol burdan! Rədd ol! (*Yepixodov qapıya tərəf gedir. Varya onun dalınca qaçır*) Başı min bir bəlalı! İzin-tozun burda qalmasın. Bir də gözüm səni görməsin!

Yepixodov (*çıxır, qapının dalından onun səsi gəlir*). Mən sizdən şikayət edəcəyəm.

Varya. Hələ sən geri qayıdırsan? (*Firsin qapı yanında qoyduğu ağacı qapır*) Gəl... Gəl...Gəl, indi sənə göstərəm... Hə, gəlirsən? Gəlirsən? Elə isə al payımı... (*Ağacı tolazlayır*)

Bu vaxt Lopaxin daxil olur.

Lopaxin. Acizənə təşəkkür edirəm.

Varya (*acıqlı və istehzal*). Üzr istəyirəm.

Lopaxin. Eybi yoxdur. Məni belə mehriban qarşıladığınız üçün sizə təşəkkür edirəm.

Varya. Təşəkkür etməyə dəyməz. (*Kənara çəkilir, sonra ətrafa baxıb mülayim bir səslə xəbər alır*) Ağac sizə bərk dəydimi?

Lopaxin. Yox, eybi yoxdur. Ancaq hər halda bir yekə şiş qalacaq.

Zaldan səslər. Lopaxin gəldi! Yermolay Alekseyiç!

Pişşik. Üzünü görək... səsini eşidək. (*Lopaxinlə öpüşür*) Səndən konyak iyi gəlir, əzizim, gözlərimin işığı. Biz də burda kef edirik.

Lyubov Andreyevna daxil olur.

Lyubov Andreyevna. Bu sizsiniz, Yermolay Alekseyeviç? Niyə belə gec? Leonid hanı?

Lopaxin. Biz Leonid Andreyeviçlə bərabər gəldik, bu saat gələr...

Lyubov Andreyevna (*həyəcanla*). Hə, necə oldu, müzayidə baş tutdumu? Danışın görüm.

Lopaxin (*utanaraq, öz sevincini büruzə verməkdən qorxaraq*). Müzayidə saat dördə qurtardı... Biz qatara gecikdik, saat

onun yarısına qədər gözləməli olduq. (*Dərindən köksünü ötürərək*) Ox! Bir az başım hərlənir...

Qayev daxil olur; sağ əlində bağlama var, sol əli ilə göz yaşlarını silir.

Lyubov Andreyevna. Lyonya, nə oldu? Lyonya, de görüm. (*Səbirsizliklə, gözləri yaşlı halda*) Sən Allah, tez ol, de görüm...

Qayev (*bacısına heç bir cavab vermir, əllərini çırpır, ağlayaraq Firsə*). Götür... burda ançous və siyənək balığı var... Mən bu gün heç nə yeməmişəm... Nə qədər əziyyət çəkmişəm! (*Bilyard otağının qarısı açıqdır, şarların taqqıltısı və Yaşarın səsi eşidilir: "Yeddi ilə on səkkiz" Qayevin üzünün ifadəsi dəyişilir, o artıq ağlamır*) Çox yorulmuşam, Firs, paltarımı ver dəyişim! (*Zaldan keçib öz otağına gedir, Firs də onu təqib edir*)

Pişşik. Müzayidə nə oldu? De görək?

Lyubov Andreyevna. Albalı bağı satıldımı?

Lopaxin. Satıldı.

Lyubov Andreyevna. Kim aldı?

Lopaxin. Mən aldım. (*Pauza. Lyubov Andreyevna sarsılır, əgər kreslo ilə stol yanında dayanmamış olsaydı, yəqin ki, o yıxıla bilərdi. Varya kəməmindən açarları çıxarıb otağın ortasına, yerə atır və gedir*) Mən aldım! Dayanın, ağalar, lütf edin, başım dumanlıdır, danışa bilmirəm... (*Gülür*) Biz müzayidəyə gəldik, Deriqanov bizdən qabaq orda idi. Leonid Andreyeviçin cəmisi on beş min manatı vardı, Deriqanov isə borcdan əlavə dərhal otuz min verdim. O, qırx beş minə qalxdı. Mən əlli beş min təklif etdim. Beləliklə o, beş-beş qalxırdı, mən on-on... Axır ki, məsələ qurtardı. Borcdan əlavə mən doxsan min verdim, mülk mənə qaldı. Albalı bağı indi mənimdir! Bəli, mənimdir! (*Qəhqəhə çəkir*) İlahi, pərvərdigara, albalı bağı indi mənimdir. Deyin görüm, mən kefliyəm, yoxsa ağlım başımda deyil, bunlar hamısı boş xəyaldır... (*Ayaqlarını yerə döyür*) Mənə gülməyin! Əgər atam, babam qəbirdən qalxıb birdən bu əhvalatı görsəydilər... Görsəydilər ki, onların Yermolayı, qışda ayaqyalın, başıaçıq gəzən, arada döyülüb söyülən, kəmsavad Yermolay necə bir mülk almışdır, elə bir mülk ki, dünyada ondan gözəl heç bir şey yoxdur. Mən o mülkü almışam ki, atam, babam orda qul olmuşlar, onları hətta mülkün mətbəxinə belə buraxmamışlar. Bəlkə mən yuxudayam, bəlkə bunlar mənim gözlərimə görünür,

xəyahma gəlir... Axı bu, sizin şübhə zülmətilə örtülmüş xəyalınızın məhsuludur. (*Gülümsəyərək açarları yerdən götürür*) Açarları atıb gedir, bununla da daha ev sahibəsi olmadığını göstərmək istəyir. (*Açarları cingildədir*) Olsun, mənim üçün heç bir fərqi yoxdur... (*Orkestrin yenidən çalmağa hazırlaşdığı eşidilir*) Ey, musiqiçilər, çalın, mən sizi dinləmək istəyirəm! Qoy hamı gəlib görsün ki, Yermolay Lopaxin əlinə balta alıb, albalı bağını necə qıracaq, ağaclar yerə necə yıxılacaq! Biz burda yay malikanələri tikəcəyik. Nəvələrımız və nəticələrimiz burda yeni həyat görəcəklər... Çalğıçılar, çalın! (*Musiqi çalınır, Lyubov Andreyevna stula yıxılıb acı-acı ağlayır. Məzəmmətlə*) Axı nə üçün, nə üçün mənə qulaq asmadınız? Mənim əziz və zavalı xanımım, artıq bağı qaytarmaq olmaz. (*Gözləri yaşlı halda*) Ah, bircə bunlar tez keçib gedə idi, bizim bu yön-dəmsiz, bədbəxt həyatımız tezlikdə bir dəyişilə idi.

Pişşik (*onun qolundan tutur, yavaşcadan*) Xanım ağlayır. Gedək zala, qoy təkbəşinə ağlasın... Gedək... (*Lopaxinin qolundan tutub zala aparır*)

Lopaxin. Bu nədir? Musiqini bərkdən çalın! Qoy hər şey mən istəyən kimi olsun! (*İstehza ilə*) Yol verin, albalı bağının sahibi, təzə mülkədar gəlir! (*Bilmədən stola toxunur, şamdanlar az qalır yerə düşsün*) Hamısının pulunu verə bilərəm! (*Pişşiklə gedir*)

Zalda və qonaq otağında Lyubov Andreyevnadan başqa heç kəs yoxdur, o təkbəşinə qısılib oturmuşdur. Acı-acı ağlayır. Həzin musiqi çalınır. Anya ilə Trofimov tez içəri daxil olurlar. Anya anasına yaxınlaşıb onun qarşısında diz çökür. Trofimov zalın qapısının ağzında dayanır.

Anya. Anacan!.. Anacan, sən ağlayırsan? Mənim əziz, mehriban, mərhəmətli anacığım, gözəl anacığım, mən səni sevirəm... Mən sənə xeyir-dua verirəm... Albalı bağı satılmışdır, o artıq yoxdur, bu həqiqətdir, anacan, bu bir həqiqətdir, lakin ana, sən hələ yaxşı günlər görəcəksən, sənin gözəl və təmiz qəlbin var... Gedək mənimlə, gedək burdan, anacan, gedək, əzizim!.. Biz yeni bir bağ salarıq, bundan daha gözəl, bundan daha qəşəng bir bağ salarıq, sən onu görərsən, sevinc hissi duyarsan. Bu böyük və əsl sevinc, axşam çağı batan günəş kimi ruhuna xoş bir ziya saçacaq. O zaman sən gülməyəcəksən, anacan! Gedək əzizim, gedək!

Pərdə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Birinci pərdədəki quruluş. Nə pəncərələrdə pərdə, nə də divarlarda şəkil var, içəridə ancaq bir az mebel qalıb, onları da satlıq mal kimi bir küncə yığıblar. Hər tərəfdə bir boşluq hiss olunur. Çıxış qapısının yanında və səhnənin içərilərində çama-danlar, yol bağlamaları və sairə gözə çarpır. Sol tərəfdəki qapı açıqdır, ordan Anya ilə Varyanın səsi eşidilir. Lopaxin ayaq üstə dayanıb gözləyir. Yaşa əlində şam-panski dolu qədəhlər düzülmüş məcməyi tutmuşdur. Dəhlizdə Yepixodov qutunu bağlayır. Səhnənin arxasında səs-küy eşidilir. Muziklər xudahafizləşməyə gəlmişlər.

Qayevin səsi: Sağ olun, qardaşlar, sağ olun.

Yaşa. Q qara camaat xudahafizləşməyə gəlib. Mən belə düşü-nürəm ki, Yermolay Alekseiç, camaatımız yaxşı camaatdır, ancaq qanacağı azdır.

Səs-küy kəsilir. Lyubov Andreyevna və Qayev gəlirlər, artıq o ağlamır.
Ancaq rəngi qaçmışdır, üzü titrəyir, danışa bilmir.

Qayev. Sən yanındakı pulların hamısını onlara verdin, Lyuba. Belə olmaz, belə yaramaz!

Lyubov Andreyevna. Davam gətirə bilmədim! Neyləyim, dözə bilmədim!

Hər ikisi gedirlər.

Lopaxin (*qapıya tərəf dönüb onların dalınca*). Acizənə rica edi-rəm, xudahafizləşmədən qabaq birçə stəkan bərabər içək. Ağlıma gəlmədi ki, şəhərdən alıb gətirim, stansiyada isə tək bir şüşə şam-panski tapdım. Buyurun! (*Pauza*) Bu nədir, ağalar! İstəmirsiniz? (*Qapıdan çəkilir*) Bilsəydim heç almazdım. İndi ki, belədir, mən də içmirəm. (*Yaşa ehtiyatla məcməyini stul üstünə qoyur*) Yaşa, heç olmasa sən iç.

Yaşa. Mən də gedirəm! Salamət qalın! (*İçir*) Sizi inandırırıram ki, bu həqiqi şampanski deyil.

Lopaxin. Şüşəsi səkkiz manatdır. (*Pauza*) Nə yaman soyuqdur.

Yaşa. Bu gün sobaları qalamamışıq, onsuz da çıxıb gedirik. (*Gülür*)

Lopaxin. Nə olub, nə gülürsən?

Yaşa. Heç, kefim sazdır.

Lopaxin. Budur, oktyabr ayı girib, amma hava necə sakitdir, gün çıxıb, elə bil yaydır. Tikinti işləri üçün yaxşı vaxtdır. (*Qapıya tərəf dönüb saata baxır*) Ağalar, unutmayın ki, qatarın vaxtına 46 dəqiqə qalır. Demək, 20 dəqiqədən sonra stansiya getmək lazımdır. Bir az cəld olun!

Trofimov əynində palto həyətdən gəlir.

Trofimov. Məncə artıq getmək vaxtıdır. Atlar qoşulub. Bilmirəm, bu zəhrimar qaloşlarım hardadır. İtiblər. (*Qapıdan boylana-raq*) Anya, qaloşlarım yoxdur. Tapa bilmirəm!

Lopaxin. Mən də Xarkova getməliyəm. Sizinlə bir qatarda gedəcəyəm. Bütün qışı Xarkovda qalacağam. Burda sizinlə avara olub qaldım, işsiz lap darıxmışam. Bekar dura bilmirəm, budur, bilmirəm əllərimlə nə edim, boş-boş yanıma sahib gəzirəm, elə bil özgə əlləridir, mənə qərribə görünür.

Trofimov. Biz bu saat gedərik, onda siz yenə də öz faydalı işinizlə məşğul olarsınız.

Lopaxin. Bircə stəkan iç!

Trofimov. İstəmirəm.

Lopaxin. Demək, indi Moskvaya gedirsən?

Trofimov. Bəli, onları şəhərə ötürüb, sabah özüm Moskvaya gedəcəyəm.

Lopaxin. Elədir... Yəqin professorlar leksiya oxumurlar, sən gəlməyini gözləyirlər!

Trofimov. Bunun sənə dəxli yoxdur.

Lopaxin. Neçə ildir sən ali məktəbdə oxuyursan?

Trofimov. Təzə bir şey fikirləşib tap. Bu çox köhnə və çeynənmiş bir şeydir. (*Qaloşlarını axtarır*) Bilirsən nə var, biz yəqin bir də görüşməyəcəyik, icazə ver axırncı dəfə sənə bir məsləhət verim: əl-qolunu çox oynatma! Bu adəti tərgit. Bu yay malikanələri tikmək və yaylağa gələnlərdən gələcəkdə ayrı-ayrı mülk sahibləri çıxacağını güman etmək özü əl-qol oynatmaqdır. Hər nə cür olsa, mən yenə səni sevirəm. Sənin barmaqların artist barmağı kimi incə və zərifdir, qəlbin də incə və nazikdir...

Lopaxin (*onu qucaqlayır*). Sağ və salamat get, əzizim. Ürək-dən təşəkkür edirəm. Əgər yol üçün lazımdırsa pul verim.

Trofimov. Neyləyirəm? Lazım deyil.

Lopaxin. Axı sizin pulunuz yoxdur.

Trofimov. Var. Təşəkkür edirəm. Tərcümə üçün pul almışam. Budur, cibimdədir. (*Həyəcanla*) Qaloşlarımı tapa bilmirəm.

Varya (*o biri otaqdan*). Götürün bu zibilinizi! (*Səhnəyə bir cüt rezin qaloş atır*)

Trofimov. Nə üçün acıqlanırsınız, Varya? Yox, bu mənim qaloşlarım deyil!

Lopaxin. Mən yazda min desyatin xaşxaş əkmışdim, indi qırx min manat qazanmışam. Xaşxaş çiçək açanda nə qədər gözəl tamaşası vardı. Bəli, qırx min manat qazanmışam, buna görə də sənə borc təklif edirəm və nə qədər istəsən verə bilərəm. Nə özünü çəkirsən? Mən mujikəm... Açıq ürəklə təklif edirəm...

Trofimov. Sənin atan mujik, mənimki isə aptekçi idi, lakin bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. (*Lopaxin pul kisəsini çıxarır*) Qoy cibinə, qoy cibinə... Mənə iki yüz min də versən, yenə almaram. Mən azad bir insanam. Sizlərin, bütün dövlətli və kasıbların bu qədər qiymətləndirdiyiniz şeylərin mənim üzərimdə heç bir hökmü yoxdur, bütün bunlar mənim üçün havada uçan bir tük qədər əhəmiyyətsizdir. Mən sizsiz də dolana bilərəm, mən sizi saymaya bilərəm, mən güclü və məğruram. Bəşəriyyət ən yüksək bir həqiqətə, dünyada mümkün ola biləcək yüksək bir səadətə doğru gedir, mən də onun ön sıralarındayam!

Lopaxin. Gedib çatacaqsanmı?

Trofimov. Çatacağam. (*Pauza*) Gedib çatacağam, yaxud ora gedib çatmaq üçün başqalarına yol göstərəcəyəm.

Uzaqda ağaclara vurulan balta səsi eşidilir.

Lopaxin. Yaxşı, xudahafiz əzizim. Getmək vaxtıdır. Biz birbirimizin qarşısında lovğalıq edirik, həyat isə öz qərarı ilə keçib gedir. Mən uzun zaman yorulmaq bilmədən işlədikdə fikrim daha açıq olur və elə bil ki, nə üçün yaşadığının mənasını başa düşürəm. Ancaq Rusiyada o qədər adam var ki, nə üçün yaşadıkları məlum deyil. amma fərqi yoxdur, məsələ bunda deyil. Deyirlər, Leonid Andreyeviç bankda qulluğa girib, ildə altı min alacaq... Ancaq bir yerdə oturan adam deyil, çox tənbəldir...

Anya (*qapıdan*). Anam sizdən xahiş edir ki, hələlik, o çıxıb gedənə qədər bağı qırmasınlar.

Trofimov. Doğrudan, bu nə nəzakətsiz hərəkətdir... (*Dəhlizdən keçib gedir*)

Lopaxin. Bu saat, bu saat... Vaxt tapıblar. (*Onun dalınca gedir*)

Anya. Firs xəstəxanaya göndərdilərmə?

Yaşa. Mən səhər demişdim. Yəqin göndəriblər.

Anya (*zaldan keçən Yepixodova*). Semyon Panteleiç, xahiş edirəm, öyrənin görün Firs xəstəxanaya aparmışlarmı?

Yaşa (*incimiş halda*). Səhər mən Yeqora demişdim. On dəfə xəbər almaq nəyə lazımdır!

Yepixodov. Uzun ömür sürmüş Firs, məncə artıq təmirə yararlı deyil, o gərək o biri dünyaya – babalarının yanına yola düşsün. Mən isə yalnız ona qibtə edə bilərəm. (*Çamadanı şlyapa qutusunun üstünə qoyub, onu əzir*) Buna bax, sən allah, bilirdim elə əlim dəyən kimi belə olacaq. (*Gedir*)

Yaşa (*istehza ilə*). Başı min bir bəlalı adam...

Varya (*qapının dalından*). Firs xəstəxanaya aparıblarmı?

Anya. Aparıblar.

Varya. Bəs nə üçün həkimə məktub aparmayıblar?

Anya. Dallarınca göndərmək lazımdır... (*Gedir*)

Varya (*qonşu otaqdan*). Yaşa hardadır? Ona deyin ki, anası gəlib onunla salamatlaşmaq istəyir.

Yaşa (*əlini yelləyir*). Adanı lap hövsələdən çıxarırlar.

Bütün bu müddət ərzində Dünyaşa şeylərin yanında qurdalanır;
yaşa tək qaldıqda, ona yaxınlaşır.

Dunyaşa. Heç olmasa, gözücu da olsa, bir dəfə mənə baxın, Yaşa, siz gedirsiniz... Məni tərk edirsiniz... (*Ağlayaraq onun boyuna sarılır*)

Yaşa. Ağlamaq nəyə lazımdır? (*Şampanski içir*) Altı gündən sonra mən yenə Parisdə olacağam. Sabah sürət qatarına minib gedəcəyik, izimiz-tozumuz da qalmayacaq. Heç inana bilmirəm. Vive la Frans!¹ ...Buralar döşümə yatmır, burda yaşaya bilmərəm... Nə etmək olar. Ətrafımdakı bu avamlığa baxmaqdan gözüm ağrıyır. (*Şampanski içir*) Niyə ağlayırsınız? Özünüzü yaxşı aparsanız, onda ağlamazsınız.

¹ Vive la Frans! – Yaşasın Fransa! (*frans.*)

Dunyaşa (güzgüyə baxaraq, üzünü pudralayır). Parisdən mənə məktub göndərin. Mən axı sizi sevirdim, Yaşa, elə sevirdim ki, mən zərif bir məxluqam, Yaşa!..

Yaşa. Bura gələn var. (Çamadanların yanında qurdalanır, yavaşdan oxuyur)

Lyubov Andreyevna, Qayev, Anya və Şarlotta İvanovna
daxil olurlar.

Qayev. Getmək lazımdır. Vaxta az qalıb... (Yaşaya baxır) Bu balıq iyi kimdən gəlir?

Lyubov Andreyevna. On dəqiqədən sonra artıq faytonlara minmək lazımdır... (Otağa nəzər salır) Əlvida, sevimli ev, baba yurdu. Qış keçər, yaz gələr, səndən artıq nişana qalmaz, səni söküb dağıdacaqlar. Bu divarlar nələrin şahidi olmamışdır! (Qızını bərk-bərk öpür) Mənim ciyərparam, sən gün kimi nurlusan, gözlərin bir cüt almaz kimi parıldaıyır. Sən ürəkdən şadsanmı?

Anya. Ürəkdən, anacan! Yeni bir həyat başlanır!

Qayev (sevinclə). Doğrudan da, indi hər şey yaxşıdır. Albah bağı satılana qədər biz hamımız həyəcan keçirirdik, iztirab çəkirdik, sonra məsələ qəti surətdə birdəfəlik həll olunduqda, hamımız sakit olduq, hətta şadlandıq... Mən bank qulluqçusuyam, indi işə maliyyə işçisiyəm... Sarı sarı ortaya... Lyuba, sən də nə deyirsən de, şübhəsiz, indi yaxşısan.

Lyubov Andreyevna. Elədir. Əsəblərim indi yaxşıdır, doğru deyirsən. (Paltosunu və şlyapasını ona verirlər) Mən yaxşı yatıram. Mənim şeylərimi otaqdan çıxarın. Yaşa, vaxtdır. (Anyaya) Əziz qızım, tezliklə biz yenə görüşərik... Mən Parisə gedirəm, sənin Yaroslavl'dakı nənənin mülkü almaq üçün göndərdiyi pulla orda yaşayacağam. Yaşasın nənə! Amma bu pul çox tez qurtaracaq.

Anya. Anacan, sən tez, lap tez qayıdacaqsan... düzdürmü? Mən hazırlayıb gimnaziya imtahan verəcəyəm, sonra işləyib sənə kömək edəcəyəm. Biz, anacan, birlikdə cürbəcür kitablar oxuyacağıq, elədirmi? (Anasının əllərini öpür) Biz payız axşamlarında çoxlu kitab oxuyacağıq və qarşımızda yeni və gözəl bir aləm açılacaqdır. (Xəyala dalır) Anacan, tez gəl...

Lyubov Andreyevna. Gələcəyəm, gözümün nuru. (Qızını qucaqlayır)

Lopaxin daxil olur. Şarlotta yavaşdan nəğmə oxuyur.

Qayev. Xoşbəxt Şarlotta oxuyur.

Şarlotta (*qundaqlı çağaya oxşayan bir bağlamanı götürür*). Balaca balam laylay... (*Çağanın ağladığı eşidilir: ua, ua!..*) Kiri, ağlama, əziz balam, körpə oğlum. "Ua!.. Ua!.." Sənə elə yazığım gəlir ki! (*Bağlamanı öz yerinə atır*) Xahiş edirəm mənə yer tapasınız, mən belə yaşaya bilmirəm.

Lopaxin. Taparıq, Şarlotta İvanovna, narahat olmayın.

Qayev. Hamı bizi tərk edir, Varya da çıxıb gedir... Biz artıq heç kimə lazım deyilik.

Şarlotta. Şəhərdə mənim yaşamağa yerim yoxdur. Çıxıb getmək lazımdır... (*Oxuyur*) Fərqi yoxdur...

Pişşik daxil olur.

Lopaxin. Təbiətin möcüzəsi!..

Pişşik (*tövşüyərək*). Ah, qoyun nəfəsimi dərim... Əziyyət çəkmişəm... Əzizlərim... Su verin...

Qayev. Yoxsa yenə pul üçün gəlmisən? İlahi, aciz bəndənəm, günaha bata bilmərəm... (*Gedir*)

Pişşik. Çoxdan sizə baş çəkməmişdim... Gözəl xanım... (*Lopaxinə*) Sən də burdasan... Səni gördüyümə çox şadam... Ey kamal dəryası... Al... götür. (*Lopaxinə pul verir*) Dörd yüz manatdır... Al... götür. Səkkiz yüz qırx manat borclu qalıram...

Lopaxin (*heyrlə çiyinlərini çəkir*). Elə bil yuxu görürəm... Sənin əlinə hardan pul düşüb?

Pişşik. Dayan... Yaman istidir... Qeyri-adi bir hadisə baş verib... İngilislər yanıma gəlmişdilər, yerdən bir cür ağ gil tapdılar... (*Lyubov Andreyevnaya*) Sizə dörd yüz manat qaytarıram... Gözəl və qəşəng xanım... (*Pulu verir*) Qalanını sonra verərəm. (*Su içir*) Bu saat vaxtda bir cavan oğlan danışdı ki, guya böyük bir filosof adamlara damdan tullanmağı məsləhət görür... "Tullan" deyir, bütün məsələ qurtarıb getsin. (*Heyrlə*) İşə bax ha! Su!..

Lopaxin. O ingilislər kimdir ki?

Pişşik. Gil olan sahəni iyirmi dörd il müddətinə onlara icarəyə verdim... İndi isə məni əfv edin, vaxtım yoxdur... Gərək qaçam... Znaykovgilə, Kardomonovgilə getməliyəm... Hamıya borcluyam... (*Su içir*) Sağlıqla qalın. Cümə günü gələcəyəm...

Lyubov Andreyevna. Biz bu saat şəhərə köçürük, sabah isə mən xaricə gedirəm.

Pişşik. Necə? (*Təlaşla*) Şəhərə niyə? Deyirəm axı... gah mebelə, gah çamadanlara... baxıram... Eybi yoxdur... (*Gözləri yaşlı halda*) Eybi yoxdur... Bu ingilislər... yaman ağıllı adamlardır. Eybi yoxdur... Xoşbəxt olun... Allah özü sizə kömək olacaq. Eybi yoxdur... Bu dünyada hər şeyin bir sonu var... (*Lyubov Andreyevnanın əlini öpür*) Sizə xəbər gəlib çatsa ki, mənim ömrüm başa çatıb... Bax bu... atı yadınıza salıb deyərsiniz ki: "Bu dünyada filankəs də var idi, Simeonov-Pişşik adlı birisi... Allah ona rəhmət eləsin..." Necə gözəl hava var... Bəli... (*Pərt və çaşqın bir halda gedir, sonra dərhal qayıdıb, qapıdan deyir*) Daşenka sizə salam göndərdi! (*Gedir*)

Lyubov Andreyevna. İndi yola düşmək olar. Ürəyimdə iki qayğı ilə gedirəm. Birincisi, Firsin fikridir. (*Saata baxaraq*) Hələ beş dəqiqə də gözləmək olar...

Anyə. Ana, Firsə xəstəxanaya göndəriblər... Səhər Yaşa göndərmişdir.

Lyubov Andreyevna. İkinci dərdim Varyadır. O, tezdən durmağa və işləməyə alışmışdır, indi bekar qalmaq onun üçün havasız qalmaq kimi bir şeydir. Arıqlayıb, rəngi qaçıb, elə hey ağlayır, yazıq qız... (*Pauza*) Siz bunu yaxşı bilirsiniz, Yermolay Alekseïç, onu sizə ərə vermək arzusunda idim, elə hər şeydən görünürdü ki, siz də onunla evlənəcəksiniz. (*Anyanın qulağına nə isə pıçıldayır, o da Şarlottaya işarə edir, hər ikisi gedirlər*) O sizi sevir, həmçinin o da sizin ürəyinizə yatır, amma başa düşmürəm, heç başa düşmürəm ki, nə üçün siz bir-birinizdən belə gen gəzirsiniz? Anlamıram!

Lopaxin. Düzünü deyim ki, heç özüm də başa düşmürəm. Bütün bunlar hamısı çox qəribədir... Əgər hələ vaxt varsa, mən lap elə indi hazıram... Elə buradaca işi qurtaraq getsin, hiss edirəm ki, sizsiz mən ona heç bir təklif edə bilməyəcəyəm.

Lyubov Andreyevna. Çox gözəl. Axı buna cəmisi bir dəqiqə lazımdır. Mən bu saat onu çağıraram...

Lopaxin. Şampanski də var, lap yerinə düşər. (*Stəkanlara baxır*) Boşdurlar, kimsə içib. (*Yaşa öskürür*) Bilirsənmi, buna it kimi qab-qasığı yalamaq deyərlər.

Lyubov Andreyevna (*həyəcanla*). Çox gözəl. Biz çıxırıq... Yaşa, allez¹, mən onu çağıraram... (*Qapıdan çağırır*) Varya, nə işin varsa, qoy qalsın, bura gəl. Gəl!.. (*Yaşa ilə gedir*)

Lopatin (*saata baxaraq*). Bəli... (*Pauza*)

Qapının dalında yavaşdan gülürlər, pıçılı səsi gəlir, nəhayət, Varya daxil olur.

Varya (*uzun-uzadı diqqətlə şeyləri gözdən keçirir*). Qəribə işdir, tapa bilmirəm...

Lopatin. Nə axtarırsınız?

Varya. Özüm yığışdırmışam, indi yadımdan çıxıb.

Pauza.

Lopatin. Siz indi hara gedəcəksiniz, Varvara Mixaylovna?

Varya. Mən? Raqulinlərin evinə... danışmışam, onların təsərrüfat işlərinə baxacağam.

Lopatin. Onlar Yeşnevoda olurmu? Burdan 70 verst olar... (*Pauza*) Daha bu evdəki həyat qurtardı...

Varya (*şeylərə göz gəzdirərək*). Bəs bu hardadır... Bəlkə sandığa qablamışam... Bəli, bu evdəki həyat qurtardı... Bir daha o, geri qayıtmayacaq...

Lopatin. Mən də elə bu qatarla elə bu saat Xarkova gedirəm, işim yaman çoxdur. Yepixodovu, burda – həyətdə qoyuram. Onu muzdla tutmuşam...

Varya. Nə olar ki...

Lopatin. Keçən il bu zaman, yadınızda varmı, qar yağdı, indi isə hava sakitdir, gün çıxıb. Ancaq soyuqdur... Üç dərəcə şaxta olar.

Varya. Mən baxmamışam. (*Pauza*) Qradus sınmışdır... (*Pauza*)

Həyətdən bir səssizlik gəlir. Yermolay Alekseiç!

Lopatin (*çoxdan bu səsi gözləyirmiş kimi*). Bu dəqiqə gəlirəm. (*Tez gedir*)

¹ Gedin (*frans.*)

Varya oturub başını paltar bağlaması üstünə qoyaraq yavaşca hiçqırır.
Qapı açılır. Lyubov Andreyevna ehtiyatla içəri girir.

Lyubov Andreyevna. Nə oldu? (*Pauza*) Getmək lazımdır.
Varya (*daha ağlamır, gözlərini silmişdir*). Elədir, vaxtdır, anacan... Mən elə bu gün Raqulingilə gedib çıxı bilərəm. Ancaq qatara gecikməsəm yaxşıdır...

Lyubov Andreyevna (*qapıya tərəf dönarək*). Anya, geyin! (*Anya, sonra Qayev, Şarlotta İvanovna daxil olurlar. Qayevin əynində isti palto və başlıq var. Xidmətçilər, faytonçular gəlirlər. Yepixodov şeylərin yanında əyləşir*) İndi yola çıxmaq olar!

Anya (*sevinclə*). Gedək!

Qayev. Dostlar, əziz və sevimli dostlar! Bu evi həmişəlik tərk etdiyimiz bir zamanda mən susa bilərəmmi? Bu ayrılıq saatında, bütün varlığımıza hakim olan hissləri ifadə etməkdən özümü saxlaya bilərəmmi?

Anya (*yalvarışla*). Dayı!

Varya. Dayıcan, lazım deyil!

Qayev (*qüssə ilə*). Dupletlə sarı sarı ortaya... Susuram...

Trofimov, sonra Lopaxin daxil olurlar.

Trofimov. Hə, ağalar, gedək!

Lopaxin. Yepixodov, paltomu gətir!

Lyubov Andreyevna. Mən bir dəqiqə də oturacağam. Elə bil, əvvəllər heç bu evin divarlarını, tavanını görməmişəm, indi onlara tamaşa etməkdən doymuram. Onlara elə bir məhəbbət və həsrətlə baxıram ki...

Qayev. Yadımdadır, mən hələ altı yaşında ikən Troitsa¹ günü bu pəncərədə oturub, atamın kilsəyə getməsinə tamaşa edirdim...

Lyubov Andreyevna. Şeylərin hamısını yığdıarmı?

Lopaxin. Deyəsən, hamısını yığblar. (*Paltosunu geyərək, Yepixodova*) Yepixodov, sən göz yetir, hər şey öz qaydasında olsun.

Yepixodov (*cır səslə danışır*). Arxayın olun, Yermolay Alekseiç!

Lopaxin. Səsinə nə olub?

¹ Troitsa – xristian dini bayramlarından biri

Yepixodov. İndicə su içdim, nə isə boğazıma getdi.

Yaşa (*həqarətlə*). Avamlıq, nadanlıq...

Lyubov Andreyevna. Biz çıxıb gedəndən sonra burda bir ins-cins qalmayacaq.

Lopaxin. Elədir, yaza qədər, burda heç kəs olmayacaq.

Varya (*bağlamanın arasından çatiri çəkib çıxarır, elə bil Lopaxini vurmaq istəyir, Lopaxin özünü qorxmuş kimi göstərir*). Sizə nə olub... Heç gözləməzdim.

Trofimov. Ağalar, gedək faytonlara doluşaq... Artıq vaxtdır! Qatar bu saat gələcək!

Varya. Petya, odur sizin qaloşlarınız, çamadanın yanındadır. (*Gözləri yaşlı halda*) Necə çirklidir, necə köhnədirlər...

Trofimov (*qaloşlarını geyərək*). Gedək, ağalar!..

Qayev (*çox tutulmuşdur, qorxur ki, ağlasın*). Qatar... Stansiya... Krauzeni ortaya, ağ şarı dupletlə küncə.

Lyubov Andreyevna. Gedək!

Lopaxin. Hamı buradadırmı? Orada heç kəs yoxdur ki? (*Soldaki yan qapını bağlayır*) Bura şeylər yığılmışdır, bağlamaq lazımdır. Gedək!..

Anya. Əlvida, ev! Əlvida, köhnə həyat!

Trofimov. Alqış sənə, yeni həyat!.. (*Anya ilə gedir*)

Varya otağa nəzər salır və tələsmədən gedir.

Yaşa və Şarlotta öz iti ilə gedirlər.

Lopaxin. Demək, yaza qədər. Çıxın, ağalar... Xudahafiz! (*Gedir*)

Lyubov Andreyevna və Qayev ikilikdə qalırlar. Onlar sanki bu dəqiqəni gözləyirləmiş kimi bir-birinin boynuna atılıb qorxa-qorxa yavaşdan hıçqırıb ağlayırlar ki, səslərini eşidən olmasın.

Qayev (*ümitsizliklə*). Bacım, mənim bacım...

Lyubov Andreyevna. Ah, mənim sevimli, qəşəng və gözəl bağım! Mənim həyatım, gəncliyim, mənim səadətim, əlvida! Əlvida!...

Anyanın səsi (*sevinclə çağırır*). Ana!..

Trofimovun səsi (*sevinclə, həyəcanla*). Au!..

Lyubov Andreyevna. Son dəfə divarlara, pəncərələrə
baxmaq istəyirəm... Mərhum anam bu otaqda gözməyi çox sevərdi...

Qayev. Bacım, bacım!..

Anyanın səsi. Ana!..

Trofimovun səsi. Au!..

Lyubov Andreyevna. Gəlirik!

Gedirlər. Səhnə başlanır. Bütün qapıların açarla bağlandığı, sonra isə faytonların yola düşdüyü eşidilir. Aralığa bir sükut çökür. Bu sükut içərisində ağaca vurulan balta səsi, tənha və qəmgin bir ahənglə səslənir. Addım səsləri eşidilir. Sağ tərəfdəki qapıdan Firs içəri girir. O, həmişəki kimi geyinmişdir. Əynində pəncək və ağ jilet, ayağında isə tufli var. O, xəstədir.

Firs (*qapıya yaxınlaşır, dəstəkdən yapışır*). Gediblər... Bağlıdır... (*Divanın üstündə oturur*) Məni yaddan çıxarıblar. Eybi yoxdur... Mən burda oturaram... Leonid Andreiç yəqin kürkünü geyməyib, paltoda çıxıb gedib... (*Qayğıkeşliklə köksünü ötürür*) Mən də heç nə görməmişəm... Eh, cavanlıq, cavanlıq! (*Anlaşılmayan şeylər söyləyərək mızıldanır*) Ömür gəlib keçdi, elə bil heç yaşamamışam... (*Uzanır*) Qoy uzanım... Daha gücüm qalmayıb, heç nəyim qalmayıb... Eh... fərsiz!.. (*Hərəkətsiz bir halda uzanıb qalır*)

Uzaqdan bir səslənir, elə bil bu səslənir göydən gəlir. Qırılan bir telin cingiltisi kimi həzindən və qəmli səslənir. Aralığa sükut çökür, yalnız uzaqdan bağdakı ağaclara vurulan balta səsi eşidilir.

Pərdə

1903–1904

AYI

Bir pərdəli zarafat

N.N.Solovtsova ithaf edirəm

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Yelena İvanovna Popova – yanaqları zənəxdanlı gənc dul qadın, mülkədar

Qriqori Stepanoviç Smirnov – orta yaşlı mülkədar

Luka – Popovanın nökeri, qoca

Popovun malikanəsində qonaq otağı.

I

Hədsiz kədər içərisində gözlərini fotosəkildən çəkməyən Popova və Luka.

Luka. Yaxşı eləmirsiniz, xanım... Siz ancaq özünüzü məhv edirsiniz... Qulluqçu ilə aşpaz arvad meyvə yığmağa getdilər, hər kəs sevinir, Allahın pişiyi də öz kefindən qalmır, həyətdə gəzib, xırdaca quşları ovlayır, amma siz bütün günü otaqda oturursunuz, elə bil monastırdasınız, heç bir zövq almırsınız. Bəli, elədir ki, var! Bir il olar ki, evdən bayıra çıxmırsınız!..

Popova. Heç çıxmıyacağam da... Nəyimə lazımdır? Mənim həyatım daha bitmişdir. O – mənim ərim qəbirdədir, mən də özümü dörd divar arasında basdırmışam... İkimiz də ölmüşük.

Luka. Gör nə danışırırsınız! Adam heç qulaq asmaq istəmir. Nikolay Mixayloviç ömrünü sizə bağışladı, demək, belə lazım imiş, Allah belə istəyirmiş, Allah ona rəhmət eləsin... Ağladınız, qəm-qüssə çəkdiniz – bəsdır, qurtarın daha. Ömrünüz boyu ağlayıb yas saxlamayacaqsınız ki! Mənim də başıma gəlib... qarım ölmüşdü... Neynədim? Bir ay qəm-qüssə çəkdim, ağladım, sonra dedim: bəsdır. Tutaq ki, ömrüm uzunluğunu ağladım, fəğan elədim, qarı buna layiq deyil axı? (*Ah çəkir*) Qonşuların hamısını təmiz yadınızdan

çıxardıbsınız... Nə özünüz onlara gedirsiniz, nə də icazə verirsiniz onları qəbul edək. Bağışlayın, lap hörümçək kimi yaşayırıq, işıq üzü görmürük. Livreyalı siçanlar yeyib... Bir var ki, yaxşı adam olmasın, axı uyezd ağalarla doludur... Rıblovdə bütöv bir polk dayanmışdır, konfet kimi gözəl zabitləri var, baxmaqnan doya bilməzsən! Düşərgələrdə hər cümə günü bal olur, hər gün hərbi orkestr musiqi çalır... Eh, xanım, xanım! Cavansınız, qəşəngsiniz, elə bil xəmiriniz südlə qandan yoğurulub, siz gərək hər şeydən ləzzət alarsınız... Gözəllik axı həmişəlik verilməyib! Onca il keçəcək, özünüz tovuz kimi ötüb keçmək, zabit ağaların ürəyini çalmaq istəyəcəksiniz, ancaq onda gec olacaqdır.

Popova (qətiyyətlə). Xahiş edirəm səndən, bu barədə mənə heç vaxt bir söz deməyəsən! Bilirsən, Nikolay Mixayloviç öləndən bəri məndən ötrü həyatın heç cür qiyməti yoxdur. Sənə elə gəlir ki, mən diriyəm, ancaq gözlərin səni aldadır! Mən and içmişəm ki, lap qəbrədək bu yasdən çıxmayım, işıq üzü görməyim... Eşidirsənmi? Qoy onun ruhu görsün ki, mən onu necə sevirəm... Bəli, mən bilirəm ki, bu sənin üçün sirr deyil: o çox vaxt mənə qarşı ədalətsiz, amansız olurdu və... və hətta xəyanət edirdi, ancaq mən qəbrədək sadıq qalacaq və sevməyi necə bacardığımı ona sübut edəcəyəm. Orda, o dünyada o görəcəkdir ki, onun ölümünədək mən necə idimsə, elə də qalmışam...

Luka. Bu sözlərdənsə, yaxşı olardı gedib bağda gəzəydiniz, ya da əmr edəydiniz Tobini, ya Velikanı qoşaydılar, qonşulara qonaq gedəydiniz...

Popova. Ah!.. (Ağlayır)

Luka. Xanım!.. Anam!.. Sizə nə oldu? İsa peyğəmbər sizə yar olsun!

Popova. O, Tobini elə sevirdi ki! Həmişə ona minib Korçagin-gilə, Vlasovgilə gedərdi. Elə yaxşı çapırdı ki! Cilovları var qüvvəsi ilə çəkəndə necə gözəl olurdu! Yadına gəlirmi? Tobi, Tobi! Əmr elə bu gün ona bir osmuşka¹ artıq yulaf versinlər.

Luka. Baş üstə!

Kəskin zəng səsi.

¹ Çəki vahidinin səkkizdə bir hissəsi

Popova (*diksinir*). Kimdir o? De ki, mən heç kəsi qəbul etmirəm!

Luka. Baş üstə! (*Gedir*)

II

Popova tək

Popova (*fotoşəkilə baxaraq*). Nikolas, sən necə sevə bildiyimi, necə bağışlaya bildiyimi görəcəksən... Zavallı ürəyim dayananda sevgim də özümlə bərabər sönəcəkdir. (*Göz yaşı içərisində gülür*) Sənin insafın yoxdur? Mən sözəbaxan, vəfalı arvadımam, özümü dörd divar arasında əsir etmişəm və qəbrədək sənə sadıq qalacağam, amma sən... insafın yoxdur, mənim totuğum? Mənə xəyanət edirdin, oyun çıxardırdın, dava salırdın, həftələrlə məni tək qoyurdun...

III

Popova və Luka

Luka (*daxil olur, təşvişlə*). Xanım, bir nəfər gəlib, sizi soruşur. Sizi görmək istəyir...

Popova. Sən dedinmi ki, ərim ölən gündən mən heç kəsi qəbul etmirəm?

Luka. Dedim, ancaq o heç eşitmək də istəmir, deyir çox vacib işim var.

Popova. Mən qə-bul et-mi-rəm!

Luka. Mən ona dedim, ancaq... qulyabanı kimi bir şeydir... söyür, düz otağa soxulur... yemək otağında dayanıb...

Popova (*acıqlı*). Yaxşı, de gəlsin... Nə qanmaz adamlardır!

Luka gedir.

Popova. Nə dözülməz adamlardır! Məndən nə istəyirlər? Niyə rahatlığımı pozurlar? (*Ah çəkir*) Yox, görünür, doğrudan da monastıra getmək lazım gələcək... (*Düşünür*) Bəli, monastıra...

IV

Popova, Luka və Smirnov

Smirnov (*daxil olarkən, Lukaya*). Qanmaz, uzunçunun biri uzunçu... Eşşək! (*Popovanı görür, ehtiramla*) Xanım, izin verin, özümü təqdim edirəm: istefaya çıxmış topçu poruçik, mülkədar Qriqori Stepanoviç Smirnov! Çox vacib bir işdən ötrü sizi narahat etməyə məcburam...

Popova (*əl vermədən*). Sizə nə lazımdır?

Smirnov. Tanış olmaq şərəfinə nail olduğum mərhum əriniz iki veksəl üzrə mənə bir min iki yüz manat borclu qalmışdır. Sabah torpaq bankına faiz pulu verəcəyim üçün, xahiş edirəm, xanım, pullarımı elə bu gün verəsiniz.

Popova. Min iki yüz... Bəs mənim ərim nədən ötrü sizə borclu qalıb?

Smirnov. O məndən yulaf alardı.

Popova (*ah çəkərək, Lukaya*). Luka, sən Tobiyə bir osmuşka artıq yulaf verdirməyi yadından çıxartma ha.

Luka gedir.

Popova (*Smirnova*). Nikolay Mixayloviç sizə borclu qalıbsa, məlum işdir ki, mən onu verəcəyəm; lakin, bağışlayın, bu gün mənim artıq pulum yoxdur. Birisi gün mənim prikazçikim şəhərdən qayıdacaq, mən ona əmr edərdəm sizə çatası pulu versin, hələlik isə arzunuzu yerinə yetirə bilməyəcəyəm... Bundan əlavə, bu gün ərimin vəfatından düz yeddi ay keçir, indi mənim halım elədir ki, pul işləri ilə məşğul olmağa heç həvəsim yoxdur.

Smirnov. Mənim halım da elədir ki, sabah faizləri verməsəm, kəlləmayallaq olmalıyam. Bütün əmlakımı siyahıya alarlar!

Popova. Birisi gün pulunuzu alarsınız.

Smirnov. Mənə birisi gün yox, bu gün pul lazımdır.

Popova. Bağışlayın, bu gün mən sizə pul verə bilməyəcəyəm.

Smirnov. Mən də birisi günədek gözləyə bilmərəm.

Popova. Əgər bu saat yoxumdursa, nə edə bilərəm?

Smirnov. Deməli, verə bilmirsiniz?

Popova. Bilmirəm...

Smirnov. Hm!. Bu sizin son sözünüzdür?

Popova. Bəli, sən sözündür.

Smirnov. Son sözünüz? Qəti?

Popova. Qəti.

Smirnov. Acizənə təşəkkür edirəm. Belə də yazarıq. (Çiyinlərini çəkir) Hələ istəyirlər ki, mən soyuqqanlı olum. Bu saat əlavə vergi toplayan məmur yolda mənə rast gəlib soruşdu: "Nə üçün siz hey hirsələnirsiniz, Qriqori Stepanoviç?" Bağışlayın, axı necə hirsəlməyim? Mənə xirtdəyimədək pul lazımdır... Hələ dünən səhər hava təzə işıqlananda durub bütün borclularımın yanına getdim, heç olmasa birisi öz borcunu verəydi! İt kimi yoruldu, Allah bilir harda gecələdim – cuhud meyxanasında ara q boçkasının yanında... Axırda evdən yetmiş verst uzağa, bura gəlib çıxıram, ümid edirəm ki, pul alacağam, burda da, məni "hal-həvəsə" qonaq eləyirlər! Halım belədir, həvəsim yoxdur! Mən necə hirsəlməyim?

Popova. Mən, gərək ki, aydın dedim: prikazçik şəhərdən qayıdar, pulunuzu alarsınız.

Smirnov. Mən prikazçikin yanına yox, sizin yanınıza gəlmişəm! Üzr istəyirəm, sizin prikazçikiniz mənim nəyimə lazımdır?

Popova. Bağışlayın, mərhəmətli cənab, mən belə qərribə ifadələrə, belə danışmağa alışmamışam. Mən artıq sizi dinləmirəm. (Cəld gedir)

V

Smirnov tək

Smirnov. Pah atonnan! Hal-həvəs... Yeddi ay bundan əvvəl əri ölüb! Axı mən faiz pulunu verməliyəm ya yox? Mən sizdən soruşuram, faiz pulunu verməliyəm ya yox? Yaxşı sizin əriniz ölüb, halımız xarəbdır və sairə hoqqalar... Prikazçik hara isə gedib, cəhənnəmə ki, gedib, bəs mən nə edirəm? Əmriniz nədir? Mənə borc verənlərin əlindən hava şarına minib uçum? Ya qaçıb kəlləmi divara vurum? Qruzdevin yanına gəlirəm evdə tapılmır, Yaroşeviç gizlənidir, Kuritsinlə bərk söyüşdüm, az qalmışdı onu pəncərədən çölə

tolazlayam, Mazutov qarınağrısına tutulub, bunun da ki, halı xarab-
dır. Fırıldaqçıların heç biri öz borcunu vermir! Hamısı da ondan irə-
li gəlir ki, mən onları çox qudurtmuşam, ağlayıb sızlamışam, mən
əski parçasıyam, arvadın bir arvadam! Onlara qarşı həddindən artıq
nəzakətliyəm! Yaxşı, dayanın! Siz məni tanıyırsınız! Mən yol ver-
mərim ki, mənimlə zarafat edəsiniz! Bu xanım pulu verənədək bur-
da qalacaq, gözləyəcəyəm! Brr!.. Bu gün mən necə acıqlı, necə
qəzəbliyəm! Hirsimdən dizlərim əsir, nəfəsim tenglənir... Fuy,
aman Allah, hətta əhvalım xarablaşır! (*Qışqırır*) Ay adam!

IV

Smirnov və Luka

Luka (*daxil olur*). Nə istəyirsiniz?
Smirnov. Mənə kvas, ya su ver!

Luka gedir.

Smirnov. Yox, sən bir məntiqə bax! Adama xirtdəyədək pul
lazımdır, əldən gedir, bu xanım isə borcu vermir, çünki, kefinizə
baxın, pul işləri ilə məşğul olmağa həvəsi yoxdur!.. Xalis qadın
məntiqidir! Ona görə də mən qadınla danışmağı heç bir zaman sev-
məmişəm və sevmirəm də. Mənim üçün barıt çəlləyinin üstündə
oturmaq qadınla danışmaqdan asandır. Brr!.. Bu uzunotək məni elə
hirsəndirib ki, qəzəbimdən donuram! Lap uzaqdan bu poetik məx-
luqu görən kimi, acığımdan baldırlarım qıc olmağa başlayır. Az
qalıram fəryad edəm.

VII

Smirnov və Luka

Luka (*daxil olur və suyu uzadır*). Xanım xəstədir, qəbul etmir.
Smirnov. Rədd ol!

Luka gedir.

Smirnov. Xəstədir, qəbul etmir! Heç istəmirəm də, qəbul etmə... Sən pulu verməyincə, heç yanına gedən deyiləm, elə burada oturacağam. Bir həftə xəstə olarsan – bir həftə oturaram... Bir il xəstə olarsan – bir il oturaram... Mən istədiyimə nail olacağam, anam! Yasla və yanaqlarındakı zənəxdanlarla mənə təsir edə bilməzsən... Biz bu zənəxdanları yaxşı bilirik. (*Pəncərədən qışqırır*) Semyon, atları aç! Tez getməyəcəyik! Mən burada qalıram! Tövlə-dəkilərə de ki, atlara yulaf versinlər! Ay heyvan, yenə cilovlar yandan qoşduğun ata ilişibdir! (*Onu cinləndirir*) Niçavo... Mən sənə göstərəm niçavo! (*Pəncərədən çəkilir*) İşlər xarəbdır... bərk istidir, heç kəs pul vermir, gecə pis yatmışam, bu yandan da ki, bu yas saxlayan uzunətəyin halı yamandır. Başım ağrıyır... Bəlkə araq içim? İçəcəyəm. (*Qışqırır*) Ay adam!

Luka (*daxil olur*). Nə istəyirsiniz?

Smirnov. Bir qədəh araq ver! (*Luka gedir*) Uf! (*Oturub öz üst-başına baxır*) Gör nə günə düşmüşəm! Tamam toz içindəyəm, çəkmələrim palçığa bulanıb, əl-üzümü yumamışam, başımı darı-mamışam, jiletimə küləş yapışib... Deyəsən, xanımcığaz məni qul-dura oxşatdı. (*Əsnəyir*) Belə görkəmdə qonaq otağına gəlmək bir az nəzakətsizlikdir... Əşi, eybi yoxdur... mən burada qonaq deyiləm, kreditoram, kreditorlar üçün isə kostyum vacib deyil...

Luka (*daxil olur və arağı verir*). Siz özünüzü çox sərbəst aparırırsınız, ağa...

Smirnov (*hirsli*). Nə?

Luka. Mən... heç... əslinə baxsan, mən...

Smirnov. Sən kiminlə danışırısan?! Kəs səsini!

Luka (*kənara*). Bu qulyabanı yaman tuğı-lənət olub keçib boğazımıza... Heç bilmirəm hardan gəlib çıxdı...

Luka gedir.

Smirnov. Ah, mən necə qəzəbliyəm! Elə qəzəbliyəm ki, elə bil bu saat bütün dünyanı əzib toza döndərəcəyəm... Halım da xarəbləşir... (*Qışqırır*) Ay adam!

VIII

Popova və Smirnov

Popova (*gözlərini aşağı dikmiş halda daxil olur*). Mərhəmətli cənab, tənhalıqda mən çoxdandır ki, insan səsindən yadırgamışam və çığırtıya dözə bilmirəm. Sizdən acizənə rica edirəm ki, mənim rahatlığımı pozmayasınız!

Smirnov. Pullarımı verin, mən də çıxıb gedim.

Popova. Mən sizə rus dilində dedim: indi artıq pulum yoxdur, birisi günədek gözləyin.

Smirnov. Mən də sizə rus dilində söyləmək şərəfinə nail oldum ki, mənə pul birisi gün yox, bu gün lazımdır. Bu gün siz mənə pul verməsəniz, sabah özümü asmalı olacağam.

Popova. Pulum yoxdur, nə edə bilərəm? Qəribədir!

Smirnov. Deməli, indi pul verməyəcəksiniz? Yox?

Popova. Verə bilmirəm...

Smirnov. Belə olan surətdə mən burda qalıram və pul alana-
dək oturacağam... (*Oturur*) Birisi gün pulu verəcəksiniz? Çox gözəl!
Birisi günədek beləcə oturacağam... Bax, beləcə oturacağam...
(*Sıçrayır*) Mən sizdən soruşuram: mən sabah faiz pulunu verməli-
yəm ya yox?.. Yoxsa siz elə bilirsiniz ki, mən zarafat edirəm?

Popova. Mərhəmətli cənab, sizdən xahiş edirəm qışqırmaya-
sınız! Bura tövlə deyil!

Smirnov. Mən sizdən tövlə barəsində soruşmuram; mən soruşuram ki, sabah faiz pulunu verməliyəm ya yox?

Popova. Siz qadın cəmiyyətində özünüzü saxlamağı bacarmırsınız!

Smirnov. Xeyr, mən qadın cəmiyyətində özümü saxlamağı bacarıram!

Popova. Xeyr, bacarmırsınız! Siz tərbiyəsiz və kobud bir adamsınız! Ədəbli adamlar qadınlarla bu cür danışmırlar!

Smirnov. Ah, qərribə işdir! Bəs əmr edin görək sizinlə necə danışaq? Bəlkə fransızca danışaq? (*Qəzəblənir və əda ilə danışır*)
Madam, jö vu pri¹, mənim pulumu vermədiyiniz üçün nə qədər

¹ Sizdən rica edirəm... (*frans.*)

xoşbəxtəm ... Ah, sizi narahat elədiyim üçün pardon! Bu gün elə gözəl havadır ki! Buy as, bu matəm sizə elə yaraşır ki! (*Ayaqlarını bir-birinə vuraraq baş əyir*)

Popova. Ağılsızlıq və kobudluq.

Smirnov (*onu cinlədir*). Ağılsızlıq və kobudluq! Mən qadın cəmiyyətində özümü saxlaya bilmirəm! Xanım, mən ömrümdə siz gördüyünüz sərçələrdən daha çox qadın görmüşəm! Qadınlardan ötrü üç dəfə dueldə atışmışam, on iki qadın atmışam, doqquzu da məni atıb gedib! Bəli, vaxt vardı ki, axmaq işlər görürdüm, əzilib-büzülürdüm, şirindillik edirdim, muncuq kimi səpələnirdim, ayaqlarımı şaqqıldadıb baş əyirdim... Sevirəm, əzab içində yanırdım, aya baxıb ah çəkirdim, turşuyurdum, əriyirdim, soyuyurdum... Ehtirasla, qızgın, hər qaydada sevirdim, mən lənətə gəlmiş, qadın azadlığı haqqında saxsağan kimi çatırdayırdım, var-dövlətimin yarısını incə hissələrə xərclədim, indisə – məni bağışlayın, belə şeylərdən uzağam. İndi məni aldada bilməzsiniz! Bəsdür! Qara gözlər, ehtiraslı gözlər, al dodaqlar, zənəxdanlı yanaqlar, ay, pıçıltı, cəsarətsizcəsinə nəfəs çəkmək – bunların hamısına, xanım, indi mən qara quruş da vermərəm! Mən burda olanlar haqqında demirəm, lakin qadınlarm balacasından tutmuş böyüyünədək hamısı əzilib-büzülür, özünü naza qoyur, qeybətçidir, ədavətkardır, iliklərində yalançıdır, boş boşuna əlləşir, xırdaçıdır, insafsızdır, məntiqləri biabırcasına dolaşıqdır, oki qaldı buna (*əlini alınə vurur*), açıq danışdığım üçün bağışlayın, sərçə, istədiyiniz yubkalı filosofun qabağına beş qoya bilər! Bəzi poetik məxluqa baxırsan: kiseyi, zərif parça, az qala ilahəyə bənzəyir, milyon zövq alırsan, heyret edirsən, amma qəlbinə, ruhuna baxırsan – lap adicə timsahdır! (*Stulun söykənəcəyindən yapışır, stul cırıldayır, və sınır*) Lakin biabırçılıq ondadır ki, həmin bu timsah nədənsə, elə zənn edir ki, onun şah əsəri, üstünlüyü və monopoliyası – incə hissdür. Belə lap məni kəlləsi üstə bu mıxdan asın, – məgər qadın otaq itindən başqa bir kəsi sevməyi bacarırmı?.. Sevgidə o, yalnız zarıldamağı və ağlayıb sızıldamağı bacarır! Kişi əzab çəkib qurban verən yerdə qadının bütün sevgisi ondan ibarət olur ki, o, uzun ətəyini yellədir və kişinin burnundan daha bərk yapışmağa çalışır. Siz bədbəxtliyinizdən qadınsınız, deməli, özünüzdən qadın təbiətini bilirsiniz. İnsafla mənə deyən görüm: ömrünüzdə heç

səmimi, vəfalı və sadıq bir qadın görmüşsünüzmü? Görməmişsiniz! Təkcə qarılar və kifirlər vəfalıdırlar! Siz sədaqətli qadınlardan daha tez buynuzlu pişiyə və ya ağ meşə cüllütünə rast gələrsiniz!

Popova. Müsəidənizlə, bəs sizcə, sevgidə kim vəfalı və sədaqətli? Olmaya siz kişini sədaqətli hesab edirsiniz?

Smirnov. Bəli, kişini!

Popova. Kişini! (*Acıqlı gülüş*) Kişi sevgidə vəfalı və sədaqətli! Təzə xəbər! (*Qızgın*) Axı siz nə haqla belə deyirsiniz? Kişilər vəfalı və sədaqətliyərlər! İndi ki belə oldu, mən sizə deyə bilərəm ki, keçmişdə və indi tanıdığım kişilərin hamısından ən yaxşısı mənim mərhum ərim idi... Mən onu gənc, düşünən bir qadının sevmə biləcəyi kimi ehtirasla, bütün varlığımla sevirdim; mən öz gəncliyimi, səadətimi, həyatımı, var-yoxumu ona verdim, mən onunla nəfəs alırdım, bütperəst kimi ona pərəstiş edirdim... Bəs nə oldu? Kişilərin ən yaxşısı sayılan o, hər addımda məni lap vicdansızcasına aldatmış! O öləndən sonra mən onun stolunun siyirtməsində bir qutu aşiqanə məktublar tapdım, sağlığında isə – yadıma salanda məni dəhşət bürüyür – o məni həftələrlə tək qoyur, gözümün qabağında özgə qadınların başına hərlənir, mənə xəyanət edir, pullarımı sağasola xərcləyir, sovurur, hissimlə zarafat edirdi... Bütün bunlara baxmayaraq, mən onu sevirdim və ona sadıq idim. Hələ bu azdır, o ölmüşdür, amma mən yenə ona sadıqam. Mən əbədi olaraq özümü dörd divar arasında basdırmışam və qəbrədək bu yasdən çıxmayacağam.

Smirnov (*nifrətlə gülür*). Yas!.. Başa düşürəm siz məni kimə oxşadırsınız! Elə bil mən bilmirəm ki, siz bu qara paltarı niyə geyirsiniz və nə üçün özünüzü dörd divar arasında basdırmışsınız! Aydın məsələdir! Bu elə sirli və poetikdir ki! Yunkerlərdən biri və ya əfəl bir şair malikanənin yanından keçəndə pəncərəyə baxıb düşünər: “Burda ərini sevdiyi üçün özünü dörd divar arasında basdıran sirli Tamara yaşayır”. Biz bu hoqqaları bilirik!

Popova (*od tutaraq*). Nə? Siz nə cürət eləyib bu sözləri mənə deyirsiniz?

Smirnov. Siz özünüzü diri-diri basdırmışsınız, amma bax, özünüzü pudralamağı unutmamışsınız!

Popova. Siz nə cürət eləyib mənimlə belə danışırırsınız?

Smirnov. Rica edirəm çağırmayasınız, mən sizin prikazçikiniz deyiləm! İcazə verin hər şeyin əsl adını deyək. Mən qadın deyiləm və öz fikrimi açıq, düz deməyə öyrənmişəm! Xahiş edirəm qışqırmayasınız!

Popova. Mən qışqırmıram, siz qışqırırsınız. Xahiş edirəm məni rahat buraxasınız.

Smirnov. Pulumu verin, çıxıb gedim.

Popova. Mən sizə pul verməyəcəyəm!

Smirnov. Xeyr, verəcəksiniz!

Popova. İndi ki, belədir, bir qəpik də almayacaqsınız! Mənim rahatlığımı pozmayın!

Smirnov. Mən nə sizin ərinizəm, nə də adaxlınız, belə səadət mənə nəsib olmamışdır, ona görə xahiş edirəm mənim üçün ədablıq etməyəsiniz. *(Oturur)* Mən belə şeyləri sevmirəm.

Popova *(qəzəbindən az qala boğularaq)*. Siz əyləşdiniz?

Smirnov. Əyləşdim.

Popova. Xahiş edirəm gedəsiniz!

Smirnov. Pulumu verin... *(Kənara)* Ah, mən necə qəzəbliyəm! Necə qəzəbliyəm!

Popova. Mən həyasız adamlarla danışmaq istəmirəm! Lütfən rədd olub gedin! *(Pauza)* Siz getməyəcəksiniz? Yox?

Smirnov. Yox.

Popova. Yox?

Smirnov. Yox.

Popova. Yaxşı! *(Zəngi çalır)*

IX

Onlar və Luka

Popova. Luka, bu cənabı çölə çıxar!

Luka *(Smirnova yanaşır)*. Ağa, madam ki, əmr edirlər, buyurun gedin! Burda veyllənməyin...

Smirnov *(yerindən sıçrayaraq)*. Kəs! Sən kiminlə danışırısan? Mən səndən həftəbecər qayıram!

L u k a (*ürəyindən yapışır*). Vay, dedəm vay... (*Kreslonun üstünə düşür*) Oh, halım xarabdır, yamandır! Nəfəsim kəsilir!

P o p o v a . Bəs Daşa hanı? Daşa! (*Qışqırır*) Daşa! Pelageya! Daşa! (*Zəngi çalır*)

L u k a . Oh! Hamı meyvə yığmağa gedib... Evdə heç kəs yoxdur... halım xarabdır! Mənə bir az su verin!

P o p o v a . Buyurun rədd olub gedin!

S m i r n o v . Bir qədər nəzakətli danışsanız, yaxşı olmazmı?

P o p o v a (*yumruqlarını sıxaraq və ayaqlarını yerə vuraraq*). Siz mujiksiniz! Kobud ayı? Burbon! Monstr!¹

S m i r n o v . Necə? Siz nə dediniz?

P o p o v a . Mən dedim ki, siz ayısınız, monstr!

S m i r n o v (*hücum çəkərək*). Siz nə ixtiyarla məni təhqir edirsiniz?

P o p o v a . Bəli, təhqir edirəm... Nə olsun ki? Elə bilirsiniz mən sizdən qorxuram?

S m i r n o v . Bəs siz elə bilirsiniz poetik məxluq olduğunuz üçün, adamı cəzasız təhqir etməyə ixtiyarınız var? Eləmi? Onda baryerə!

L u k a . Vay, dedəm, vay!.. Su!

S m i r n o v . Atışacağıq!

P o p o v a . Sizin yumruqlarınız yekə və boğazınız öküz boğazı kimdirsə, elə bilirsiniz mən sizdən qorxuram? Hə? Burbonun biri burbon!

S m i r n o v . Baryerə! Mən heç kəsə izin vermərəm ki, məni təhqir eləsin və sizin zəif bir məxluq, qadın olmağınıza baxmaram!

P o p o v a (*onun səsini boğmağa çalışaraq*). Ayı! Ayı! Ayı!

S m i r n o v . Təhqir üçün yalnız kişilər cəza çəkməyə borcludurlar fikrindən, nəhayət, əl çəkmək lazımdır! İndi ki, hüquq bərabərliyi, qoy olsun! Baryerə!

P o p o v a . Atışmaq istəyirsiniz? Buyurun!

S m i r n o v . Bu dəqiqə!

P o p o v a . Bu dəqiqə! Ərimin tapançaları durur... Bu saat onları bura gətirərəm... (*Tələsik gedir və qayıdır*) Gülləri böyük bir zövqlə sizin tunc alınıza yapışdıracağam! Sizi görüm lənətə gələsiniz! (*Gedir*)

¹ Kobud rəftarlı! Bədheybət! (*frans.*)

Smirnov. Mən onu cücə kimi vuracağam! Mən uşaq deyiləm, yuxaürekli küçük deyiləm, mənim üçün zəif məxluq yoxdur!

Luka. Atam! Əzizim!.. (Diz çökür) Gəl sən bir yaxşılıq elə, mən qocaya, rəhm et, çıx get burdan! Bərk qorxudubsan, hələ bir atışmaq da istəyirsən!

Smirnov (onu dinləməyərək). Atışmaq, bax, hüquq bərabərliyi, qadın azadlığı budur. Burada hər iki cins bərabərdir? Prinsipdən onu vuracağam! Amma necə qadındır? (Ağzını əyir) "Sizi görüm lənətə gələsiniz... gülləni tunc alınıza yapışdıraram..." Necədir? Sifəti qıpqırmızı olub, gözləri parıldayır... Atışmağa razı oldu! Vicdanım haqqı, ömrümdə ilk dəfədir beləsini görürəm...

Luka. Atam, çıx get! Həmişə sənəin yolunda Allaha dua eləyəm!

Smirnov. Bax, bu, qadındır! Bax, mən buna varam! Əsl qadındır! Süst deyil, qətiyyətsiz deyil, oddur, barıtdır, fişəngdir. Öldürməyə də adamın heyfi gəlir!

Luka (ağlayır). Atam... əzizim, çıx get!

Smirnov. O mənim, doğrudan, xoşuma gəlir! Doğrudan! Yanaqlarında zənəxdan olsa da, xoşuma gəlir! Hətta borcu da ona bağışlamağa hazıram... qəzəbim də soyudu... Qərribə qadındır!

X

Onlar və Popova

Popova (əlində tapançalar daxil olur). Budur tapançalar... Ancaq atışmaqdan əvvəl necə atmağı buyurun mənə göstərin... Mən ömrümdə tapança tutmamışam.

Luka. Kömək elə, Allah, rəhm elə... Gedim bağbanı, faytonçunu axtarım... Bu bəla hardan başımıza qondu... (Gedir)

Smirnov (tapançaları gözdən keçirərək). Bilirsiniz, bir neçə cür tapança var... Mortimerin xüsusi duel tapançaları var, kapsullu. Sizin bu tapançalarınız isə Smit və Vesmon sistemindədir... Çox gözəl tapançalardır!.. Belələrinin cütünün qiyməti ən azı doxsan manatdır. Tapançanı belə tutmaq lazımdır... (Kənara) Gözlər, gözlər! Yandırıcı qadındır!

Popova. Belə?

Popova. Çəkilin! Əllərinizi çəkin! Mən sizə... nifrət edirəm!
Ba-baryerə!

Uzun sürən öpüş

XI

Onlar, əlində balta olan Luka, əlində çəng tutan bağban, əlində yaba
olan faytonçu və əli dəyənəkli fəhlələr.

Luka (öpüşləri gördükdə). Vay, dədə!

Popova (gözlərini aşağı dikərək). Luka, tövlədəkilərə tapşır,
bu gün Tobiyə hey yulaf verməsinlər.

Pərdə

KİTABDAKILAR

Ön söz	4
--------------	---

PYESLƏR

İvanov (tərcümə edən R.Ağayev)	11
Qağayı (tərcümə edən K.Ziya)	79
Vanya dayı (tərcümə edən N.Rəfibəyli)	133
Üç bacı (tərcümə edən M.İbrahimov)	182
Albalı bağı (tərcümə edən N.Rəfibəyli)	248
Ayı (tərcümə edən Ş.Abbasov)	301

ANTON PAVLOVIÇ ÇEXOV

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“AVRASİYA PRESS”

BAKİ-2006

Buraxılışa məsul: *Umud Rəhimoğlu*

Texniki redaktor: *Mübariz Piri*

Kompyuter səhifələyicisi: *Allahverdi Kərimov*

Kompyuter operatorları: *Maral Rəisqızı*
Asifə Əfəndi

Korrektor: *Tofiq Qaraqaya*

Yığılmağa verilmişdir 11.10.2006. Çapa imzalanmışdır 28.12.2006.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 20. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 276.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.